

Regeringens proposition

1978/79: 212

om ändring i brottsbalken, m. m.;

beslutad den 5 april 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att påföljden ungdomsfängelse avskaffas. Vidare föreslås vissa ändringar i brottsbalken som främst syftar till att göra frihetsstraffen färre och kortare, framför allt för unga lagöverträdare. Förslagen innebär följande. Möjligheten att kombinera skyddstillsyn med en i princip tidsbestämd behandling i anstalt upphör och ersätts med att skyddstillsyn i särskilda fall och som ett alternativ till ett längre frihetsberövande skall kunna kombineras med ett kortvarigt fängelsestraff, lägst en och högst tre månader. Verkställighetsinnehållet i skyddstillsynen görs fastare bl. a. därigenom att övervakningsnämnden får befogenhet att meddela den dömda föreskrift om skyldighet att hålla kontakt med övervakare. Möjligheten att ådöma den som har fyllt aderton men inte tjuogoett år frihetsberövande påföljd begränsas. F. n. gäller vidare att om någon har begått brott innan han fyllt aderton får han ådömas lindrigare straff än vad som är stadgat för brottet. Denna åldersgräns höjs till tjuogoett år. Minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning sänks från fyra till tre månader. Slutligen ändras reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet så att det i framtiden skall finnas större möjlighet för domstolen att underlåta förverkande liksom också möjlighet att förverka endast del av den villkorligt medgivna friheten.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1980.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹

dels att 29 kap. och 34 kap. 7, 8 och 12 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 §, 26 kap. 1, 4, 6, 19 och 23 §§, 28 kap. 1, 3, 4, 7–9 och 11 §§, 33 kap. 2, 4, 5 och 7 §§, 34 kap. 1, 4, 6, 9–11, 13 och 18 §§, 35 kap. 10 §, 36 kap. 6 §, 37 kap. 1, 4–6, 8, 9 och 11 §§ samt 38 kap. 1, 4, 6–9 och 12 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 28 kap. 6 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §²

Med påföljd för brott förstås i denna balk:

de allmänna straffen böter och fängelse, disciplinstraff för krigsmän, samt villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse*, internering och överlämnande till särskild vård.

Med påföljd för brott förstås i denna balk:

de allmänna straffen böter och fängelse, disciplinstraff för krigsmän, samt villkorlig dom, skyddstillsyn, internering och överlämnande till särskild vård.

26 kap.

1 §

Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

4 §

Den som är under aderton år må ej dömas till fängelse, med mindre synnerliga skäl äro därtill.

¹ Senaste lydelse av 29 kap. 3 § 1974: 205
29 kap. 8 § 1973: 918.

² Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

Fängelse må ådömas den som fyllt aderton men ej tjuogoett år al-lenast när frihetsberövande är på-kallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse eljest finnes lämpligare än annan påföljd.

Fängelse på livstid må ej ådömas för brott som någon begått innan han fyllt aderton år.

Den som undergår fängelse på viss tid må villkorligt frigivas sedan två tredjedelar av tiden eller, om särskilda skäl föreligga, halva tiden avtjänats. Frigivning må dock ej ske förrän verkställigheten pågått minst fyra månader.

Har villkorligt frigiven allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom annan åtgärd som övervakningsnämnden äger vid-taga, må nämnden förklara den vill-korligt medgivna friheten förverkad.

Förklaras villkorligt medgiven frihet förverkad, skall med avseende å frågan om ny villkorlig frigivning återstoden av straffet anses såsom nytt straff. Dömes icke den frigivne samtidigt till fängelse på viss tid, må dock villkorlig frigivning äga rum ändå att tid som i 6 § sägs icke gått till ända.

Föreslagen lydelse

Fängelse må ådömas den som fyllt aderton men ej tjuogoett år al-lenast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande.

Fängelse på livstid må ej ådömas för brott som någon begått innan han fyllt tjuogoett år.

6 §³

Den som undergår fängelse på viss tid må villkorligt frigivas sedan två tredjedelar av tiden eller, om särskilda skäl föreligga, halva tiden avtjänats. Frigivning må dock ej ske förrän verkställigheten pågått minst tre månader.

19 §⁴

Har villkorligt frigiven allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom annan åtgärd som övervakningsnämnden äger vid-taga, må nämnden förklara den vill-korligt medgivna friheten eller del därav förverkad.

23 §⁵

Förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad, skall med avseende å frågan om ny villkorlig frigivning vad som förver-kats anses såsom nytt straff. Dömes icke den frigivne samtidigt till fängelse på viss tid, må dock villkorlig frigivning äga rum ändå att tid som i 6 § sägs icke gått till ända.

³ Senaste lydelse 1965: 620.

⁴ Senaste lydelse 1973: 918.

⁵ Senaste lydelse 1965: 620.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 kap.

1 §

Skyddstillsyn må ådömas för brott varå kan följa fängelse, såframt det prövas erforderligt att den tilltalade ställes under övervakning och mera ingripande påföljd än skyddstillsyn ej finnes påkallad.

Den som är under aderton år må ej dömas till skyddstillsyn, med mindre denna påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen.

Är det lindrigaste straff som är stadgat för brottet fängelse i ett år eller däröver, må dömas till skyddstillsyn allenast om *synnerliga* skäl äro därtill.

Är det lindrigaste straff som är stadgat för brottet fängelse i ett år eller däröver, må dömas till skyddstillsyn allenast om *särskilda* skäl äro därtill.

3 §⁶

Har den tilltalade fyllt aderton år, må rätten, såframt det finnes erforderligt för hans tillrättaförande eller eljest, i domen förordna att i skyddstillsynen skall ingå behandling skall, enligt vad därom bestämmes under behandlingens gång, pågå minst en månad och högst två månader. Sedan behandlingen pågått en månad skall den upphöra så snart fortsatt omhändertagande i anstalt ej kan anses erforderligt. Om behandlingen är i övrigt särskilt stadgat.

Om det av hänsyn till allmän laglydnad prövas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande, må jämte skyddstillsyn dömas till fängelse i lägst en och högst tre månader.

Om förhållandena påkalla det, äger rätten besluta att förordnande som i första stycket sägs skall gå i verkställighet utan hinder av att domen å skyddstillsyn icke vunnit laga kraft.

Beslut om upphörande av behandling enligt första stycket meddelas av den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör.

4 §

Skyddstillsyn fortgår under en prövotid av tre år.

Prövotiden räknas från den dag rättens avgörande i vad angår påföljd för brottet genom nöjdförklaring eller eljest vinner laga kraft mot den dömde.

Har rätten meddelat beslut som i 3 § andra stycket sägs, räknas prövotiden från dagen för domen.

⁶ Senaste lydelse 1974: 205.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §

Övervakningsnämnden kan meddela den dömda särskild föreskrift om vad som skall gälla för övervakningen. I föreskrift får angivas på vilket sätt och i vilken omfattning den dömda skall hålla kontakt med övervakaren. Vidare får föreskrivas skyldighet för den dömda att omedelbart lämna underrättelse till övervakaren eller skyddskonsulent hos nämnden om utevaro från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning. Skyddskonsulenten får meddela föreskrift som nu sagts för tiden intill dess nämnden beslutat i frågan.

Skyddskonsulenten skall fortlöpande hålla sig underrättad om den dömdes livsföring och om hans förhållanden i övrigt samt omedelbart föreslå övervakningsnämnden sådan ändring i föreskrift enligt första stycket som av omständigheterna finnes påkallad. Skyddskonsulenten får ändra sådan föreskrift för tiden intill dess nämnden beslutat i frågan.

Övervakaren må meddela anvisningar i fråga om verkställandet av föreskrift enligt första stycket, så ock medgiva tillfällig lättnad och vidtagna omedelbart erforderlig jämkning.

7 §⁷

Iakttagar den dömda icke vad som åligger honom till följd av domen å skyddstillsyn, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, besluta att varning skall meddelas den dömda.

Iakttagar den dömda icke vad som åligger honom till följd av domen å skyddstillsyn, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 § eller enligt 6 a § i detta kapitel, besluta att varning skall meddelas den dömda.

Åtgärd som avses i denna paragraf må ej av övervakningsnämnden beslutas efter prövotidens utgång.

8 §⁸

Har den dömda allvarligt åsido-

Har den dömda allvarligt åsido-

⁷ Senaste lydelse 1973: 918.

⁸ Senaste lydelse 1973: 918.

Nuvarande lydelse

satt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, skall nämnden hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om behandling varom stadgas i 3 §.

Talan som nu sagts skall anhängiggöras före prövotidens utgång.

9 §⁹

Undanröjes skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälighänsyn tagas till vad den dömda undergått till följd av domen å skyddstillsyn samt till böter som ådömts enligt 2 § och 34 kap. 6 §; och må fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är stadgat.

Finnas tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 § eller, om den dömda fyllt aderton år, förordna att han skall undergå behandling enligt 3 §. Föres talan om sådan behandling, må i stället beslutas undanröjande av skyddstillsynen eller åtgärd som avses i 7 §. Har prövotiden utgått, må ej beslutas åtgärd som avses i 7 §.

Föreslagen lydelse

satt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, skall nämnden hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen.

Undanröjes skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälighänsyn tagas till vad den dömda undergått till följd av domen å skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som ådömts enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §; och må fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är stadgat.

Finnas tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 §. Sådan åtgärd må ej beslutas efter prövotidens utgång.

11 §

Uppkommer fråga om att undanröja skyddstillsynen eller om behandling enligt 3 § eller åtgärd som avses i 7 §, må övervakningsnämnden eller domstol vid vilken föres talan enligt 8 §, såframt omständigheterna föranleda därtill, förordna att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock genom nytt beslut förordnas att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Uppkommer fråga om att undanröja skyddstillsynen eller om åtgärd som avses i 7 §, må övervakningsnämnden eller domstol vid vilken föres talan enligt 8 §, såframt omständigheterna föranleda därtill, förordna att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

⁹ Senaste lydelse 1975: 1395.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

2 §

För brott som någon begått under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må ej tillämpas annan påföljd än överlämnande till särskild vård eller, i fall som angivas i andra stycket, böter eller skyddstillsyn.

Till böter må dömas, om det finnes ändamålsenligt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet. Skyddstillsyn må ådömas, därest sådan påföljd med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligare än särskild vård; *ej må i sådant fall förordnas om behandling varom stadgas i 28 kap. 3 §.*

Finnes påföljd som här sagts icke böra ådömas, skall den tilltalade vara fri från påföljd.

4 §

Har någon begått brott innan han fyllt *aderton* år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må ock, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Om synnerliga skäl äro därtill och hinder uppenbarligen ej möter av hänsyn till allmän laglydnad, må jämväl i annat fall ådömas lindrigare straff än som stadgats för brottet.

Finnes på grund av särskilda omständigheter uppenbart, att påföljd för brottet ej är erforderlig, må påföljd helt eftergivnas.

5 §¹⁰

Dömes någon till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, tagen i förvarsarrest eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk

Har någon begått brott innan han fyllt *tjuogoett* år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må ock, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Dömes någon till fängelse på viss tid eller internering eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, tagen i förvarsarrest eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i

¹⁰ Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Dömes någon till böter eller disciplinstraff och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som anges i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

7 §¹¹

Har någon börjat undergå fängelse, *ungdomsfängelse*, internering eller, efter dom på skyddstillsyn, sådan behandling som avses i 28 kap. 3 §, och dömes han i högre rätt i stället till annan i 5 § första eller tredje stycket angiven påföljd, äger vad där är föreskrivet om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande motsvarande tillämpning i fråga om tid under vilken verkställighet sålunda skett.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering, äger för-

Förelagen lydelse

brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid eller internering, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Har någon börjat undergå fängelse eller internering och dömes han i högre rätt i stället till annan i 5 § första eller tredje stycket angiven påföljd, äger vad där är föreskrivet om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande motsvarande tillämpning i fråga om tid under vilken verkställighet sålunda skett.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid eller internering, äger första stycket motsvaran-

¹¹ Senaste lydelse 1973: 43.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

sta stycket motsvarande tillämpning i fråga om tid varunder verkställighet skett på grund av dom i det mål vari den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn slutligen meddelades.

de tillämpning i fråga om tid varunder verkställighet skett på grund av dom i det mål vari den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn slutligen meddelades.

34 kap.

1 §

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller internering hava begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört, må rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–9 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. därest den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller internering hava begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört, må rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–6 och 9 §§ efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. därest den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har jämte skyddstillsyn ådömts fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den ådömda fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

4 §¹²

Tillämpas 1 § 1 eller 2 beträffande någon som villkorligt frigivits från fängelse, må den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad; dömes enligt 1 § 2 till fängelse på viss tid, skall sådan förklaring meddelas, om ej särskilda skäl äro däremot.

Beslutas ej förverkande enligt första stycket, äger rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller förlänga prøvotiden med högst ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 beträffande någon som villkorligt frigivits från fängelse, må, om brottet begåtts under prøvotiden, den villkorligt medgivna friheten eller del därav förklaras förverkad.

¹² Senaste lydelse 1973: 918.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förverkande eller åtgärd som nyss sagts må ej beslutas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den frigivne häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

6 §¹³

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av 1 § 1, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten besluta åtgärd eller behandling som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år.

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande gälla vad i 28 kap. 9 § stadgas.

Beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av 1 § 1, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej. *Är fängelse stadgat för det nya brottet och prövas frihetsberövande oundgängligen erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad, må rätten i stället för att döma till böter döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.*

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år.

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande *skälig hänsyn tagas till vad den dömda undergått till följd av domen å skyddstillsyn och till vad han avtjänat av fängelse som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 3 § ävensom till böter som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 2 §; och må fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är stadgat.*

Fängelse enligt första stycket må ej ådömas och beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

9 §

Är den tidigare ådömda påföljden internering och vårdas den dömdes utom anstalt, må rätten vid tillämpning av 1 § 1 besluta att han skall återintagas i anstalt. Meddelas sådant beslut eller tillämpas 1 § 1 beträffan-

¹³ Senaste lydelse 1975:1395.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

de den som vårdas i anstalt, skall rätten, om ej särskilda skäl äro däremot, bestämma minsta tid för den fortsatta anstaltsvården. Minsta tiden må i sådant fall bestämmas till lägst sex månader.

Vårdas den dömden i anstalt, må vad i 1 § 2 sägs icke tillämpas.

Undanröjande av internering enligt 1 § 3 må ske endast om dom meddelas innan påföljden upphört. Ådömes fängelse, skall vad i 7 § tredje stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Undanröjande av internering enligt 1 § 3 må ske endast om dom meddelas innan påföljden upphört. Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande skäligen hänsyn tagas till vad den dömden undergått på grund av den tidigare domen, och må därvid fängelse ådömas på kortare tid än som följer av 26 kap. 2 §.

10 §

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller internering som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller internering som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Finnes, när dom å fängelse på viss tid skall verkställas, att den dömden begått brottet innan sådant straff som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår ej av domarna att det andra straffet beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket bestämma det straff den dömden skall undergå till följd av den dom, som sist förekommer till verkställighet.

11 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse*, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller disciplinstraff, skall, om den dömda för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Finnes, med hänsyn till beskaffenheten av det brott som interneringen sålunda ytterligare skall avse, ny minsta tid för anstaltsvården påkallad, må efter ansökan av åklagare domstol bestämma sådan tid.

18 §¹⁴

Uppkommer fråga om utlämning till Sverige för verkställighet av dom, varigenom någon dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering som gemensam påföljd för två eller flera brott, och kan utlämning enligt den främmande statens lagstiftning ej ske för alla brotten, skall domstol, efter anmälan av åklagare, undanröja den gemensamt ådömda påföljden och döma till påföljd för den brottslighet, för vilken utlämning kan äga rum.

Vad som föreskrives i första stycket skall även gälla, då fråga uppkommer om att svensk brottmålsdom, som avser två eller flera brott, skall verkställas utomlands i enlighet med lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet, och hinder mot verkställighet föreligger enligt den främmande statens lagstiftning såvitt avser något eller några av brotten.

35 kap.

10 §

Ungdomsfängelse bortfaller när fem år och internering när femton år förflutit från det domen vann laga kraft, såframt verkställighet ej påbörjats dessförinnan.

Avbrytes verkställigheten av *ungdomsfängelse* eller internering medan den dömda vårdas i anstalt

Internering bortfaller när femton år förflutit från det domen vann laga kraft, såframt verkställighet ej påbörjats dessförinnan.

Avbrytes verkställigheten av internering medan den dömda vårdas i anstalt eller meddelas när han vår-

¹⁴ Senaste lydelse 1978: 802.

Nuvarande lydelse

eller meddelas när han vårdas utom anstalt beslut om hans återintagning i anstalt, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning i fråga om den fortsatta verkställigheten; och skall därvid tiden räknas från det avbrottet skedde eller beslutet om återintagning vann laga kraft.

Föreslagen lydelse

das utom anstalt beslut om hans återintagning i anstalt, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning i fråga om den fortsatta verkställigheten; och skall därvid tiden räknas från det avbrottet skedde eller beslutet om återintagning vann laga kraft.

36 kap.

6 §

Vad i lag eller författning är föreskrivet om särskild rättsverkan av att någon dömes till straff skall gälla även då annan påföljd som omförmäles i 1 kap. 3 § ådömes.

Vid tillämpningen av första stycket skola villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* och internering samt, om ej i domen annorlunda förordnas, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Därvid skola internering samt, om så förordnas, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

Vid tillämpningen av första stycket skola villkorlig dom, skyddstillsyn och internering samt, om ej i domen annorlunda förordnas, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Därvid skola internering samt, om så förordnas, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

37 kap.

1 §¹⁵

Övervakningsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets, om ej särskilda skäl föreligga till annan indelning. För handläggning av ärenden rörande personer som dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering må tillsättas särskilda övervakningsnämnder. Övervakningsnämnds verksamhetsområde bestämmes av regeringen.

Övervakningsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets, om ej särskilda skäl föreligga till annan indelning. För handläggning av ärenden rörande personer som dömts till fängelse eller internering må tillsättas särskilda övervakningsnämnder. Övervakningsnämnds verksamhetsområde bestämmes av regeringen.

Övervakningsnämnd består av fem ledamöter, om ej regeringen förordnar att viss nämnd skall hava flera ledamöter. Nämnden är beslutför med ordförande och två ledamöter. I brådskande fall, så ock i ärenden av mindre vikt äger ordföranden ensam besluta å nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

¹⁵ Senaste lydelse 1977: 312.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Regeringen äger förordna att övervakningsnämnd skall arbeta å avdelningar. Om sådan avdelning skall i tillämpliga delar gälla vad om nämnd är stadgat.

4 §¹⁶

Ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden skola vardera bestå av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden och en ledamot som är psykiater, båda med särskilda ersättare som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren, samt ytterligare tre ledamöter jämte ersättare till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd ledamot eller ersättare som kunnat förordnas till ordförande.

Interneringsnämnden skall bestå av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden och en ledamot som är psykiater, båda med särskilda ersättare som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren, samt ytterligare tre ledamöter jämte ersättare till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd ledamot eller ersättare som kunnat förordnas till ordförande.

Ordföranden må i brådskande fall, så ock i ärenden av mindre vikt ensam besluta å nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

Ordförande, övriga ledamöter och ersättare utses för fem år. Avgår ledamot eller ersättare före tidens utgång, utses ny ledamot eller ersättare för återstående tid.

5 §

Ledamot och ersättare i övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, *ungdomsfängelsenämnden* och interneringsnämnden skola hava avlagt domared. Mot ledamot och ersättare skola gälla samma jäv som i fråga om domare; dock skall vad i 4 kap. 13 § 7 rättegångsbalken sägs icke äga tillämpning i fråga om ledamot och ersättare i övervakningsnämnd.

Ledamot och ersättare i övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och interneringsnämnden skola hava avlagt domared. Mot ledamot och ersättare skola gälla samma jäv som i fråga om domare; dock skall vad i 4 kap. 13 § 7 rättegångsbalken sägs icke äga tillämpning i fråga om ledamot och ersättare i övervakningsnämnd.

I fråga om beslut av nämnd som i första stycket sägs skall vad angående omröstning i brottmål i överrätt är stadgat i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

¹⁶ Senaste lydelse 1974: 565.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹⁷

Begär den dömda att bli muntligen hörd i ärende, som handlägges av övervakningsnämnd, skall tillfälle därtill beredas honom.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, *ungdomsfängelnsnämnden* och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömda att bli muntligen hörd.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömda att bli muntligen hörd.

8 §¹⁸

Den som dömts till skyddstillsyn må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 28 kap. 5 §, förordnande av övervakare enligt 28 kap. 6 §, åtgärd enligt 28 kap. 7 eller 11 § eller föreskrift som avses i 26 kap. 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

Den som dömts till skyddstillsyn må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 28 kap. 5 §, förordnande av övervakare enligt 28 kap. 6 §, *föreskrift enligt 28 kap. 6 a §*, åtgärd enligt 28 kap. 7 eller 11 § eller föreskrift som avses i 26 kap. 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

9 §¹⁹

Åtnöjes icke den som dömts till *ungdomsfängelse* eller internering med övervakningsnämnds beslut om förordnande av övervakare enligt 29 kap. 7 § eller 30 kap. 10 § eller med nämndens beslut enligt 29 kap. 8 eller 11 § eller 30 kap. 11 eller 14 § eller angående föreskrift som avses i 26 kap. 15 §, äger han hos *ungdomsfängelnsnämnden* eller interneringsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Åtnöjes icke den som dömts till internering med övervakningsnämnds beslut om förordnande av övervakare enligt 30 kap. 10 § eller med nämndens beslut enligt 30 kap. 11 eller 14 § eller angående föreskrift som avses i 26 kap. 15 §, äger han hos interneringsnämnden påkalla prövning av beslutet.

11 §

Talan må ej föras mot beslut som enligt denna balk meddelas av övervakningsnämnd i andra fall än i 7–9 §§ sagts, av hovrätt enligt 8 § eller av kriminalvårdsnämnden, *ungdomsfängelnsnämnden* eller interneringsnämnden.

Talan må ej föras mot beslut som enligt denna balk meddelas av övervakningsnämnd i andra fall än i 7–9 §§ sagts, av hovrätt enligt 8 § eller av kriminalvårdsnämnden eller interneringsnämnden.

¹⁷ Senaste lydelse 1971: 570.

¹⁸ Senaste lydelse 1973: 918.

¹⁹ Senaste lydelse 1973: 918.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

38 kap.

1 §²⁰

Den som ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn äger före fullföljdstidens utgång avgiva förklaring, att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden. Sådan förklaring skall avse jämväl böter, som ådömts med stöd av 27 kap. 2 § eller 28 kap. 2 §, och inbegriper behandling varom stadgas i 28 kap. 3 §. Förklaringen avgives i den ordning regeringen föreskriver.

Den som ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn äger före fullföljdstidens utgång avgiva förklaring, att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden. Sådan förklaring skall avse jämväl böter, som ådömts med stöd av 27 kap. 2 § eller 28 kap. 2 §. Förklaringen avgives i den ordning regeringen föreskriver.

Förklaring, som avgivits i föreskriven ordning, må icke återtagas. Har den dömda fullföljt talan mot domen, skall hans talan i vad angår påföljd för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom å fängelse, ungdomsfängelse och internering är särskilt stadgat.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom å fängelse och internering är särskilt stadgat.

4 §²¹

Anmälan jämlikt 34 kap. 10 eller 12 § göres hos första domstol i något av målen.

Anmälan jämlikt 34 kap. 10 § göres hos första domstol i något av målen.

Ansökan jämlikt 34 kap. 13 § göres hos den rätt som först avgjort det mål vari dömts till internering.

Anmälan jämlikt 34 kap. 18 § göres hos den rätt som först dömt i målet.

6 §²²

Nämnd skall deltaga vid underretts avgörande av fråga, som avses i 2 § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 §, 13 § eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 §, åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket, åtgärd eller behandling enligt 34 kap. 6 § andra stycket samt återintagning i anstalt eller annan åtgärd enligt 34 kap. 8 eller 9 §.

Nämnd skall deltaga vid underretts avgörande av fråga, som avses i 2 § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 13 § eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 §, åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket samt återintagning i anstalt eller annan åtgärd enligt 34 kap. 9 §.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § andra stycket eller 28 kap. 11 §, är underrätt domför med en lagfaren domare.

²⁰ Senaste lydelse 1974: 565.

²¹ Senaste lydelse 1975: 667.

²² Senaste lydelse 1975: 1395.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Uppkommer fråga om ådömande av internering, skall rätten, om det ej av särskild anledning finnes obehörligt, inhämta yttrande av interneringsnämnden, huruvida sådan åtgärd bör vidtagas.

Innan rätten enligt 34 kap. 1 § beslutar angående påföljd beträffande någon som dömts till *ungdomsfängelse* eller internering skall, om det finnes erforderligt, yttrande inhämtas från *ungdomsfängelsenämnden* eller interneringsnämnden. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i 34 kap. 12 §.

Innan rätten enligt 34 kap. 1 § beslutar angående påföljd beträffande någon som dömts till internering skall, om det finnes erforderligt, yttrande inhämtas från interneringsnämnden.

8 §²³

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § andra stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 § eller 13 § skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § andra stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 13 § skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § må beslutas utan att tillfälle beredes den dömda att yttra sig.

9 §²⁴

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 §, 13 § eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5, 6 eller 8 § angående föreskrifter, provotid eller tid för *ungdomsfängelse*.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 13 § eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter eller provotid.

Avser beslut jämlikt 28 kap. 9 § andra stycket eller 34 kap. 6 § att någon skall undergå behandling varom stadgas i 28 kap. 3 §, äger rätten, om förhållandena påkalla det, förordna att beslutet skall gå i

²³ Senaste lydelse 1975: 667.

²⁴ Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft. Sådant förordnande må ock meddelas i fråga om beslut jämlikt 34 kap. 8 § om återintagning i anstalt av den som undergår ungdomsfängelse.

12 §

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden handräckning för den dömdes inställande i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande jämlikt 26 kap. 22 §, 28 kap. 11 §, 29 kap. 11 § eller 30 kap. 14 §.

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och interneringsnämnden handräckning för den dömdes inställande i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande jämlikt 26 kap. 22 §, 28 kap. 11 § eller 30 kap. 14 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

2. Efter ikraftträdandet får ej dömas till ungdomsfängelse och ej heller meddelas förordnande enligt 28 kap. 3 § i dess tidigare lydelse om att i skyddstillsyn skall ingå behandling i anstalt.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som vid ikraftträdandet undergår behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § i dess tidigare lydelse eller på grund av förordnande skall undergå sådan behandling vilken inte har börjat verkställas.

4. Äldre bestämmelser gäller, med nedan angivna undantag, fortfarande i fråga om den som vid ikraftträdandet undergår ungdomsfängelse eller är dömd till ungdomsfängelse enligt dom som inte har börjat verkställas.

Vad som sägs i 29 kap. 4 § andra meningen om att viss minsta tid skall ha förflutit innan den dömda må överföras till vård utom anstalt skall inte längre gälla.

I stället för bestämmelsen i 29 kap. 12 § första stycket andra meningen skall gälla, att påföljden skall förordnas upphöra senast då ett år förflutit från det den dömda sist överfördes till vård utom anstalt.

Förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 får meddelas endast i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet. Annan påföljd än böter eller disciplinstraff får inte ådömas med tillämpning av 34 kap. 1 § 2.

Fråga som enligt de äldre bestämmelserna handläggs av ungdomsfängelsenämnden skall från och med den dag regeringen bestämmer i stället handläggas av kriminalvårdsnämnden.

2 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 och 3 §§ samt 51 kap. 25 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

29 kap.

2 §¹

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Är fråga om ansvar för flera brott, skall, om det erfordras, först i fråga om varje brott omröstning ske, huruvida den tilltalade är skyldig till brottet, och därefter omröstning angående påföljden företagas. Uppkommer fråga, huruvida ett eller flera brott föreligga, skall ock därom röstas särskilt.

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar, huruvida annan påföljd än straff eller sådan påföljd jämte böter skall ådömas *eller huruvida i skyddstillsyn skall ingå anstaltsbehandling*, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje mening av nu angiven innebörd, beträffande vilken yrkande framställes av någon av de röstande. Vad nu sagts gälle ock fråga, huruvida påföljd skall eftergivas eller huruvida tilltalad skall vara fri från påföljd på den grund att han begått brottet under inflytande av själslig abnormitet. Blir sådan mening ej gällande, skall särskild omröstning ske om straff.

Föreligga skilda meningar om storleken av böter som ådömas jämte annan påföljd än straff, om särskilda föreskrifter vid skyddstillsyn eller om minsta tid för internering, skall, om det erfordras, särskild omröstning därom företagas.

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar, huruvida annan påföljd än straff eller sådan påföljd jämte böter *eller skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken* skall ådömas, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje mening av nu angiven innebörd, beträffande vilken yrkande framställes av någon av de röstande. Vad nu sagts gälle ock fråga, huruvida påföljd skall eftergivas eller huruvida tilltalad skall vara fri från påföljd på den grund att han begått brottet under inflytande av själslig abnormitet. Blir sådan mening ej gällande, skall särskild omröstning ske om straff.

Föreligga skilda meningar om storleken av böter som ådömas jämte annan påföljd än straff, *om längden av fängelsestraff som enligt 28 kap. 3 § brottsbalken ådömes jämte skyddstillsyn*, om särskilda föreskrifter vid skyddstillsyn eller om minsta tid för internering, skall, om det erfordras, särskild omröstning därom företagas.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning; vid omröstning angående ådömande av straff eller beträffande fråga, huruvida påföljd skall

¹ Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

eftergivnas eller huruvida tilltalad skall vara fri från påföljd på den grund att han begått brottet under inflytande av själslig abnormitet, skall dock den som tidigare röstat för den tilltalades frikännande anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen.

3 §¹

Yppas i tingsrätt, då rätten består av en lagfaren domare och nämnd, annan mening än ordförandens och förena sig minst fyra eller, då i nämnden äro endast fyra, minst tre nämndemän om skälen och slutet, gälla nämndens mening; i annat fall gälla ordförandens.

Yppas, då tingsrätten består av två lagfarna domare och nämnd, annan mening än sådan som omfattas av de lagfarna domarna och förena sig, när sex sitta i nämnden, minst fem och eljest minst fyra nämndemän om skälen och slutet, gälla nämndens mening. I annat fall gälla den mening som omfattas av de lagfarna domarna. Förena sig dessa ej om en mening, gälla av deras meningar den som biträdes av de flesta av nämndemännen eller, om lika många biträda vardera meningen, den som är lindrigast; kan ej någon mening anses som lindrigare, gälla ordförandens. Om det erfordras, sker i fall som nu avses fortsatt omröstning inom nämnden för att utröna hur många som biträda vardera meningen.

Vid omröstning i annat fall gälla den mening, som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälla den meningen; vid särskild omröstning, huruvida villkorlig dom skall meddelas eller skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller internering ådömas eller förordnande meddelas om överlämnande till särskild vård, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälla dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Vid omröstning i annat fall gälla den mening, som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälla den meningen; vid särskild omröstning, huruvida villkorlig dom skall meddelas eller skyddstillsyn, *skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § brottshalken* eller internering ådömas eller förordnande meddelas om överlämnande till särskild vård, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälla dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

51 kap.

25 §²

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till brottspåföljd, som är att anse såsom svårare än den, vartill

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till brottspåföljd, som är att anse såsom svårare än den, vartill

¹ Senaste lydelse 1976: 560.

² Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till fängelse, äge hovrätten förordna om villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse*, internering eller överlämnande till särskild vård, så ock jämte villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till vård enligt barnavårdslagen döma till böter. Har underrätten meddelat förordnande som nu sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd.

Föreslagen lydelse

underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till fängelse, äge hovrätten förordna om villkorlig dom, skyddstillsyn, internering eller överlämnande till särskild vård, så ock jämte villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till vård enligt barnavårdslagen döma till böter *ävensom jämte skyddstillsyn döma till fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken*. Har underrätten meddelat förordnande som nu sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar**

Häri genom föreskrivs att 12 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*12 §¹

Hos myndighet vid kriminalvårdsanstalt, allmänt häkte eller arbetsanstalt upprättade handlingar rörande i anstalten intagen person må ej utlämnas tidigare än sjuttio år efter deras datum, såvida det ej är uppenbart att utlämnandet ej kommer att missbrukas till men för enskild. Fråga om utlämnande av handling hos myndighet inom kriminalvården prövas av kriminalvårdsstyrelsen. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Detsamma gäller handlingar, vilka upprättats av befattningshavare inom skyddskonsulentorganisationen eller annan som fullgör skyddskonsulents uppgifter eller av övervakare eller den som anlitats såsom biträde vid övervakning, i den mån handlingarna röra personer som ställts under övervakning efter dom å fängelse, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse*, internering eller intagning i arbetsanstalt.

Detsamma gäller handlingar, vilka upprättats av befattningshavare inom skyddskonsulentorganisationen eller annan som fullgör skyddskonsulents uppgifter eller av övervakare eller den som anlitats såsom biträde vid övervakning, i den mån handlingarna röra personer som ställts under övervakning efter dom å fängelse, skyddstillsyn, internering eller intagning i arbetsanstalt.

¹ Senaste lydelse 1977: 1029.

Nuvarande lydelse

Hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelset, interneringsnämnden eller övervakningsnämnd upprättade handlingar rörande person som är intagen i anstalt eller ställd under övervakning må ej utlämnas tidigare än sjuttio år efter deras datum, om det kan antagas att handlingarnas offentliggörande skulle medföra men för den som berörs eller någon honom närstående. Vad nu sagts gäller ej i fråga om beslut som utfärdats särskilt eller upptagits i protokoll.

Har uppgifter om den som häktats eller dömts för brott eller beträffande vilken förordnats om intagning i arbetsanstalt tillförts av kriminalvårdsstyrelsen fört register inom rättsväsendets informationssystem, må uppgifterna ej utlämnas, såvida det ej är uppenbart att utlämnandet ej kommer att missbrukas till men för enskild. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om handlingar rörande dem som före ikraftträdandet har dömts till ungdomsfängelse.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.**

Häri genom föreskrivs att 12, 19 och 21 §§ lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vad för den dömda är bestämt angående prövotid och övervakningstid i den stat där domen meddelats skall gälla såsom om domen givits här i riket. Föreskrifter angående den dömdes åligganden, som meddelats i anslutning till domen, skola, om ej övervaknings-

Föreslagen lydelse

Hos kriminalvårdsnämnden, interneringsnämnden eller övervakningsnämnd upprättade handlingar rörande person som är intagen i anstalt eller ställd under övervakning må ej utlämnas tidigare än sjuttio år efter deras datum, om det kan antagas att handlingarnas offentliggörande skulle medföra men för den som berörs eller någon honom närstående. Vad nu sagts gäller ej i fråga om beslut som utfärdats särskilt eller upptagits i protokoll.

*Föreslagen lydelse*12 §¹

Vad för den dömda är bestämt angående prövotid och övervakningstid i den stat där domen meddelats skall gälla såsom om domen givits här i riket. Föreskrifter angående den dömdes åligganden, som meddelats i anslutning till domen, skola, om ej övervaknings-

¹ Senaste lydelse 1964: 548.

Nuvarande lydelse

nämnden förordnar annat, äga tillämpning. I övrigt skall vad i svensk lag är stadgat om skyddstill-syn äga motsvarande tillämpning; *förordnande om behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken må dock ej meddelas.*

Föreslagen lydelse

nämnden förordnar annat, äga tillämpning. I övrigt skall vad i svensk lag är stadgat om skyddstill-syn äga motsvarande tillämpning.

Meddelas i Danmark, Finland, Island eller Norge beslut om ändrade bestämmelser med avseende å domen eller om förverkande av anståndet, skall beslutet äga giltighet här i riket.

19 §¹

Vad för den frigivne är bestämt angående prövotid och övervakningstid i den stat där frigivningen skett skall gälla såsom om frigivningen ägt rum här i riket. Föreskrifter angående den frigivnes åligganden, som meddelats i anslutning till den villkorliga frigivningen, skola, om ej övervaknings-nämnden förordnar annat, äga tillämpning. I övrigt skall, om ej annat föreskrives nedan, tillämpas vad i svensk lag i allmänhet är stadgat om villkorlig frigivning; dock må prövotiden ej förlängas.

Förklaras här i riket den villkorligt medgivna friheten förverkad, skall verkställighet här ske av *det vid frigivningen återstående straffet*, omvandlat till fängelse på lika lång tid.

Beslutas i Danmark, Finland, Island eller Norge ändrade bestämmelser med avseende å den villkorliga frigivningen eller förverkande av den villkorligt medgivna friheten, skall beslutet äga giltighet här i riket.

Förklaras här i riket den villkorligt medgivna friheten *helt eller delvis* förverkad, skall verkställighet här ske av *vad som förverkats*, omvandlat till fängelse på lika lång tid.

21 §²

Om någon, som villkorligt frigivits efter avtjänande i Danmark av fängsel, i Finland av tukthus eller fängelse, i Island av fängelsi eller i Norge av fengsel, här i riket övertygas om annat brott som han begått under prövotiden, må rätten, ändå att övervakning i anledning av den villkorliga frigivningen ej anordnats här, med tillämpning av vad i svensk lag är stadgat om villkorlig frigivning förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad. Därvid skola bestämmelserna i 19 § andra stycket äga tillämpning.

Om någon, som villkorligt frigivits efter avtjänande i Danmark av fängsel, i Finland av tukthus eller fängelse, i Island av fängelsi eller i Norge av fengsel, här i riket övertygas om annat brott som han begått under prövotiden, må rätten, ändå att övervakning i anledning av den villkorliga frigivningen ej anordnats här, med tillämpning av vad i svensk lag är stadgat om villkorlig frigivning förklara den villkorligt medgivna friheten *helt eller delvis* förverkad. Därvid skola bestämmelserna i 19 § andra stycket äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

¹ Senaste lydelse 1974: 913.

² Senaste lydelse 1964: 548.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

Härigenom föreskrivs att 2–4, 10 och 11 §§ lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller internering;

2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller

3. erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, *eller har i dom å skyddstillsyn meddelats förordnande om behandling enligt 28 kap. 3 § samma balk*, skall detta särskilt anmärkas i registret.

1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller internering;

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret prövotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad;

3. om för den som dömts till skyddstillsyn förordnande meddelas om behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken;

4. om för den som dömts till ungdomsfängelse domstol förlänger den längsta tid som ungdomsfängelse må pågå eller föreskriver, att överförande till vård utom anstalt ej må ske före viss tidpunkt;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad;

¹ Senaste lydelse 1967: 946.

² Senaste lydelse 1975: 296.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5. om för den som dömts till internering domstol medger förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; samt

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

4 §¹

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse och frigivning från sådant straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; samt

2. verkställighetens början, övergång till vård utom anstalt samt återintagning i anstalt beträffande den som dömts till *ungdomsfängelse* eller internering ävensom upphörande av sådan påföljd.

2. verkställighetens början, övergång till vård utom anstalt samt återintagning i anstalt beträffande den som dömts till internering ävensom upphörande av sådan påföljd.

10 §²

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt.

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, *fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken*, överlämnande till särskild vård eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1 eller internering, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning om påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

¹ Senaste lydelse 1975: 13.

² Senaste lydelse 1975: 411.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitieombudsman eller datainspektionen.

11 §¹

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, *fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken* eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt aderton år, skall ej i något fall medtagas.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten skola ej gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om anteckning om dom på ungdomsfängelse och förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt, som har meddelats före ikraftträdandet.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare**

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha nedan angivna lydelse.

9 §²

Ej må den som icke fyllt aderton år dömas till fängelse, skyddstillsyn eller *ungdomsfängelse*, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så lämpligen kunnat ske, blivit hörd i målet.

Ej må den som icke fyllt aderton år dömas till fängelse eller skyddstillsyn, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så lämpligen kunnat ske, blivit hörd i målet.

Innan någon som är under tjuogoett år dömes till påföljd som avses i första stycket skall den som utfört personundersökning i målet höras, om skäl äro därtill.

¹ Senaste lydelse 1970: 421.

² Senaste lydelse 1974: 245.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Vårdnadshavare som höres enligt första stycket äger rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat. Ersättningen skall gäldas av statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet**

Härigenom föreskrivs att 3 och 18 §§ lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Förordnande om intagning i arbetsanstalt må meddelas endast om det är uppenbart att den som avses därmed icke kan genom hjälpåtgärder eller andra mindre ingripande åtgärder förmås till livsföring som ej är farlig för allmän ordning och säkerhet.

Ej må förordnande om någons intagning i arbetsanstalt meddelas

a) om han är i behov av sluten psykiatrisk vård, vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller vård på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,

b) om han dömts till fängelse i minst sex månader, *ungdomsfängelse*, internering eller skyddstillsyn eller omhändertagits för samhällsvård och mindre än ett år förflutit från det straffet till fullo verkställts eller påföljden eljest upphört eller samhällsvården slutligt upphört, eller

b) om han dömts till fängelse i minst sex månader, internering eller skyddstillsyn eller omhändertagits för samhällsvård och mindre än ett år förflutit från det straffet till fullo verkställts eller påföljden eljest upphört eller samhällsvården slutligt upphört, eller

c) om beslut angående hans avvisning, förpassning, förvisning eller utvisning ur riket kan verkställas.

Förordnande om någons intagning i arbetsanstalt förfaller, om han, innan intagning skett, dömes till fängelse i minst sex månader, *ungdomsfängelse* eller internering.

Förordnande om någons intagning i arbetsanstalt förfaller, om han, innan intagning skett, dömes till fängelse i minst sex månader eller internering.

Om flera fängelsestraff verkställas eller skola verkställas samtidigt, skall vid tillämpning av andra stycket b) eller tredje stycket hänsyn tagas till den sammanlagda fängelse tiden. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter.

¹ Senaste lydelse 1967: 944.

*Nuvarande lydelse**Förelagen lydelse*18 §¹

Skall den som är intagen i arbetsanstalt eller villkorligt utskriven undergå fängelse i minst sex månader, *ungdomsfängelse* eller internering, skall förordnandet om intagning i arbetsanstalt anses förfallet.

Skall den som är intagen i arbetsanstalt eller villkorligt utskriven undergå fängelse i minst sex månader eller internering, skall förordnandet om intagning i arbetsanstalt anses förfallet.

Om intagen skall undergå fängelse kortare tid än sex månader, så ock om domstol överlämnat intagen till slutet psykiatrisk vård, vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller vård enligt lagen om nykterhetsvård och han till följd därav skall intagas för slutet psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus eller tvångsintagas på vårdanstalt, skall verkställigheten eller vården så länge den pågår träda i stället för behandlingen i arbetsanstalt.

I kvarhållningstiden inräknas tid för verkställighet och vård, som avses i andra stycket, men ej tid, varunder intagen till följd av häktning eller avvikande varit frånvarande från arbetsanstalten, ej heller tid, under vilken återintagen varit villkorligt utskriven.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som före ikraftträdandet har dömts till ungdomsfängelse.

8 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål**

Härigenom föreskrivs att 2 och 7 §§ lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Förelagen lydelse*2 §²

Ej må någon dömas till fängelse i sex månader eller däröver, skyddstillsyn, *ungdomsfängelse* eller internering eller överlämnas till särskild vård utan att personundersökning ägt rum. Personundersökning är likväl ej erforderlig, om utredning som avses därmed ändock är tillgänglig för rätten.

Ej må någon dömas till fängelse i sex månader eller däröver, skyddstillsyn eller internering eller överlämnas till särskild vård utan att personundersökning ägt rum. Personundersökning är likväl ej erforderlig, om utredning som avses därmed ändock är tillgänglig för rätten.

¹ Senaste lydelse 1967: 944.

² Senaste lydelse 1979: 79.

7 §¹

Rätten må, när skäl äro därtill, förordna läkare att avgiva läkarintyg angående misstänkt. Sådant intyg skall avfattas enligt anvisningar som meddelas av regeringen.

Om rättspsykiatrisk undersökning ej verkstälts, skall läkarintyg som sägs i första stycket inhämtas från psykiater, innan någon dömes till internering eller överlämnas till öppen psykiatrisk vård eller någon som ej fyllt aderton år dömes till ungdomsfängelse.

Om rättspsykiatrisk undersökning ej verkstälts, skall läkarintyg som sägs i första stycket inhämtas från psykiater, innan någon dömes till internering eller överlämnas till öppen psykiatrisk vård.

Misstänkt som ej är häktad är pliktig att för läkarundersökning inställa sig å tid och ort som läkaren bestämmer. Uteblir den misstänkte, må polismyndighet lämna handräckning för hans inställande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.

Häri genom föreskrivs att 7 § lagen (1965: 94) om polisregister m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²

I uppgift från polisregister må, om ej annat följer av 7 a §, ej medtagas anteckning om

1. böter, sedan fem år förflutit från dom, beslut eller godkännande av strafföreläggande;
2. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård, dom varigenom någon enligt 33 kap. 2 § brottsbalken förklarats fri från påföljd, dom vari förordnats om villkorligt anstånd med intagning i arbetsanstalt, beslut av åklagare att icke tala å brott eller beslut om förpassning eller utvisning, sedan tio år förflutit från dom eller beslut;
2. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnande till särskild vård, dom varigenom någon enligt 33 kap. 2 § brottsbalken förklarats fri från påföljd, dom vari förordnats om villkorligt anstånd med intagning i arbetsanstalt, beslut av åklagare att icke tala å brott eller beslut om förpassning eller utvisning, sedan tio år förflutit från dom eller beslut;

¹ Senaste lydelse 1975: 720.

² Senaste lydelse 1970: 642 (jfr 1973: 56).

Nuvarande lydelse

3. fängelse, *ungdomsfängelse*, internering eller intagning i arbetsanstalt, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt;

4. vandel i övrigt, sedan tio år förflutit från den händelse som föranlett anteckningen.

Anteckning om förvisning medtages under tid, som är föreskriven för brottspåföljd vilken ådömts jämte förvisningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut eller förekommit händelse, som antecknats i registret och icke avser endast förändring av påföljd eller verkställighet av tidigare dom eller beslut, må båda anteckningarna medtagas så länge någondera må medtagas enligt första eller andra stycket. Förekomma flera anteckningar, äger vad nu sagts motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om anteckning om dom på ungdomsfängelse som har meddelats före ikraftträdandet.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall**

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*4 §¹

Ansökan om intagning får göras av make till den som ansökningen avser, om makarna sammanbo, av annan som stadigvarande sammanbor med honom eller av hans barn, fader, moder, syskon, förmyndare eller gode man. Ansökan får göras även av ordförande i socialnämnd, barnavårdsnämnd, nykterhetsnämnd eller hälsovårdsnämnd eller av polismyndighet. Om kommunfullmäktige besluta det, äger socialnämnden uppdraga åt annan ledamot i nämnden än ordföranden eller åt tjänsteman i ledande ställning hos kommunen att göra ansökan om intagning.

Läkare vid sjukhus eller klinik, där sluten psykiatrisk vård icke meddelas, eller vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka eller specialistsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller rektor för särskola eller föreståndare för vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda får göra ansökan i fråga om den för vars vård han svarar. Militär chef, dock lägst kompanichef eller motsvarande chef, får göra ansökan beträffande den som står under hans befäl.

¹ Senaste lydelse 1974: 581.

Nuvarande lydelse

I fråga om den som genom laga-kraftvunnen dom dömts till skydds-tillsyn eller som villkorligt frigivits från kriminalvårdsanstalt eller villkorligt utskrivits från arbetsanstalt eller som överförts till vård utom anstalt efter att ha dömts till *ungdomsfängelse* eller internering får ansökan göras av ordföranden i den övervakningsnämnd under vars tillsyn han står.

Beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, arbetsanstalt, häkte, allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller ungdomsvårdsskola och vistas inom anstalten får ansökan göras endast av tjänsteman som har att sörja för den intagne. Sådan tjänsteman får i annat fall än som avses i tredje stycket göra ansökan även i fråga om den som vistas utom anstalten utan att vara slutligt utskrivnen därifrån.

Regeringen äger förordna om behörighet att vid krig eller krigsfara göra ansökan i fråga om den som tillhör *krigsmakten*.

Föreslagen lydelse

I fråga om den som genom laga-kraftvunnen dom dömts till skydds-tillsyn eller som villkorligt frigivits från kriminalvårdsanstalt eller villkorligt utskrivits från arbetsanstalt eller som överförts till vård utom anstalt efter att ha dömts till internering får ansökan göras av ordföranden i den övervakningsnämnd under vars tillsyn han står.

Regeringen äger förordna om behörighet att vid krig eller krigsfara göra ansökan i fråga om den som tillhör *försvarsmakten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som före ikraftträdandet har dömts till ungdomsfängelse.

11 Förslag till**Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)**

Härigenom föreskrivs att 41 § rättshjälpslagen (1972: 429) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*41 §¹

Offentligt biträde kan förordnas i mål eller ärende

1. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående intagning enligt 8 eller 9 § eller utskrivning enligt 16 eller 19 § lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,

2. hos beslutsnämnd eller psykiatriska nämnden angående inskrivning i eller utskrivning från vårdhem eller specialsjukhus enligt lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller placering av särskolelev enligt 28 § samma lag,

3. hos förvaltningsdomstol angående tvångsintagning i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare enligt 18 eller 55 § lagen (1954: 579) om nykterhetsvård eller kvarhållande enligt 45 § samma lag,

¹ Senaste lydelse 1978: 363.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4. angående omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen (1960: 97) eller utredning enligt 30 § samma lag eller angående sådan samhällsvårds slutliga upphörande enligt 42 § samma lag.

5. hos förvaltningsdomstol angående intagning i eller utskrivning från ungdomsvårdsskola enligt barnavårdslagen (1960: 97),

6. angående förpassning enligt utlänningslagen (1954: 193) samt vid utredning hos polismyndighet när fråga har uppkommit om förpassning,

7. angående utvisning enligt utlänningslagen (1954: 193),

8. angående avvisning enligt utlänningslagen (1954: 193), dock ej hos polismyndighet, såvida icke anledning föreligger att underställa ärendet den centrala utlänningsmyndigheten eller utlänningen enligt 35 § samma lag hållits i förvar längre än en vecka,

9. angående verkställighet enligt utlänningslagen (1954: 193), om anledning föreligger att underställa ärendet den centrala utlänningsmyndigheten med stöd av 58 § andra stycket samma lag eller hänskjuta ärendet dit med stöd av 58 § tredje stycket samma lag eller om utlänningen enligt 35 § samma lag hållits i förvar längre än en vecka.

11. angående föreskrifter som meddelas enligt 10 §, 34 § eller 51 § femte stycket utlänningslagen (1954: 193),

12. angående hemsändande av utlämning med stöd av 71 § första stycket utlänningslagen (1954: 193),

13. angående förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. brottsbalken,

14. angående återintagning i anstalt enligt 29 eller 30 kap. brottsbalken,

14. angående återintagning i anstalt enligt 30 kap. brottsbalken,

15. angående verkställighet utomlands av frihetsberövande påföljd enligt lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. eller lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,

16. angående utlämning enligt lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,

17. angående kastrering enligt lagen (1944: 133) om kastrering, om giltigt samtycke till åtgärden ej lämnats,

18. hos regeringen enligt 1 § andra stycket lagen (1975: 1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som före ikraftträdandet har dömts till ungdomsfängelse.

12 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän**

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Förekommer på en gång till verkställighet dom eller beslut om fritidsstraff och dom om fängelse på viss tid skall i stället för verkställighet av fritidsstraffet löneavdrag ske eller den straffskyldige åläggas att betala visst belopp i pengar. Därvid skall 4 § tredje stycket äga tillämpning.

Skall någon undergå behandling som avses i 28 kap. 3 § brottsbalken och förekommer samtidigt till verkställighet dom eller beslut om fritidsstraff, skall behandlingen träda i stället för fritidsstraffet eller vad som återstår av detta straff.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som före ikraftträdandet har dömts till skyddstillsyn och skall undergå behandling som avses i 28 kap. 3 § brottsbalken.

13 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

dels att 17 och 26 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 4, 13 och 14 §§ orden "Kungl. Maj:t" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att i 6 § ordet "krigsmakten" skall bytas ut mot "försvarsmakten",

dels att 1-3, 8-10, 15, 16, 18, 20, 21, 24 och 27 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Dom på fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Dom på fängelse eller internering skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Vad i denna lag är föreskrivet om fängelse gäller även fängelse vilket ålagts som förvandlingsstraff för böter.

Nuvarande lydelse

Förelagen lydelse

2 §

Har den som dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering icke inom föreskriven tid fullföljt talan i målet såvitt angår den ådömda påföljden, får domen verkställas i denna del utan hinder av att åklagare eller målsägande fullföljt talan mot domen.

Dom som avses i första stycket får även i andra fall än som sägs där verkställas utan hinder av att domen ej vunnit laga kraft. Härom är särskilt stadgat.

3 §

Dom på fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering får även verkställas, om den dömda före fullföljdstidens utgång i den ordning som anges i denna lag avger förklaring att han avstår från talan mot domen såvitt angår den ådömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

Dom på fängelse eller internering får även verkställas, om den dömda före fullföljdstidens utgång i den ordning som anges i denna lag avger förklaring att han avstår från talan mot domen såvitt angår den ådömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

8 §

Nöjdförklaring som avgivits enligt denna lag får icke återtagas. Har den dömda fullföljt talan mot domen i vad han därigenom dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering, skall denna talan anses återkallad genom nöjdförklaringen.

Nöjdförklaring som avgivits enligt denna lag får icke återtagas. Har den dömda fullföljt talan mot domen i vad han därigenom dömts till fängelse eller internering, skall denna talan anses återkallad genom nöjdförklaringen.

9 §

Är den som skall undergå fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet omedelbart befordra domen till verkställighet.

Är den som skall undergå fängelse eller internering häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet omedelbart befordra domen till verkställighet.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömda häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

10 §

Är den som skall undergå fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Är den som skall undergå fängelse eller internering icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Kan det befaras att den dömda avviker eller efterkommer han icke föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömda nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömda nöjdförklaring inför polismyndighet eller befattningshavare vid *krigsmakten*, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömda till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar. Befattningshavare vid *krigsmakten* skall begära biträde av polismyndigheten i orten för att verkställa förpassningen.

Avger den dömda nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömda nöjdförklaring inför polismyndighet eller befattningshavare vid *försvarsmakten*, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömda till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar. Befattningshavare vid *försvarsmakten* skall begära biträde av polismyndigheten i orten för att verkställa förpassningen.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömda avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

15 §

Om fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering börjat verkställas och högre rätt i stället dömer till annan av dessa påföljder eller förlänger tiden för fängelse, skall verkställigheten fortsätta enligt den tidigare domen till dess den dömda avger nöjdförklaring i fråga om den nya domen eller denna på annan grund får verkställas.

Om fängelse eller internering börjat verkställas och högre rätt i stället dömer till annan av dessa påföljder eller förlänger tiden för fängelse, skall verkställigheten fortsätta enligt den tidigare domen till dess den dömda avger nöjdförklaring i fråga om den nya domen eller denna på annan grund får verkställas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §

Bestämmelserna i 2–11 och 15 §§ äger motsvarande tillämpning när domstol förordnar om återintagning i anstalt av den som dömts till *ungdomsfängelse* eller internering.

Bestämmelserna i 2–11 och 15 §§ äger motsvarande tillämpning när domstol förordnar om återintagning i anstalt av den som dömts till internering.

18 §

Häktas den som undergår fängelse, *ungdomsfängelse*, internering eller behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § brottsbalken av annan anledning än misstanke om brott, skall verkställigheten avbrytas.

Häktas den som undergår fängelse eller internering av annan anledning än misstanke om brott, skall verkställigheten avbrytas.

20 §

För den som börjat undergå fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Överstiger strafftiden *fyra* månader, skall styrelsen även ange den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpning av bestämmelserna i brottsbalken om villkorlig frigivning, samt den strafftid som då återstår.

För den som börjat undergå fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Överstiger strafftiden *tre* månader, skall styrelsen även ange den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpning av bestämmelserna i brottsbalken om villkorlig frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När ändring i beslutet påkallas av omständigheterna, skall anmälan därom göras till kriminalvårdsstyrelsen som har att förordna i ärendet.

21 §

Förekommer till verkställighet fängelse i högst *fyra* månader, skall vid beräkning av strafftiden omräkning ske till dagar, därvid månad skall anses utgöra trettio dagar. Antalet dagar skall läggas till den dag från vilken tiden räknas.

Förekommer till verkställighet fängelse i högst *tre* månader, skall vid beräkning av strafftiden omräkning ske till dagar, därvid månad skall anses utgöra trettio dagar. Antalet dagar skall läggas till den dag från vilken tiden räknas.

Skall tid för fängelse räknas efter månad eller år, skall den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den från vilken strafftiden räknas anses som slutdag. Finns ej motsvarande dag i slutmånaden, skall den månads sista dag anses som slutdag. Ingår även dagar i tiden, skall antalet dagar läggas till slutdagen för den övriga tiden.

Är tiden för fängelse bestämd endast i dagar, skall antalet dagar läggas till den dag från vilken tiden räknas.

Uppkommer vid beräkning av tid för fängelse del av månad, anses månaden utgöra trettio dagar. Del av dag hortfaller.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

24 §

Har villkorligt medgiven frihet förklarats förverkad, skall återstoden av straffet anses som nytt straff vid beräkning av tiden.

Har villkorligt medgiven frihet förklarats helt eller delvis förverkad, skall vad som förverkats anses som nytt straff vid beräkning av tiden.

27 §

Bestämmelserna i denna lag om beräkning av tid för fängelse gäller i tillämpliga delar i fråga om tid för behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § brottsbalken och för ungdomsfängelse eller internering.

Bestämmelserna i denna lag om beräkning av tid för fängelse gäller i tillämpliga delar i fråga om tid för internering.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om dom på ungdomsfängelse och förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt, som har meddelats före ikraftträdandet.
3. Bestämmelserna i 20 och 21 §§ i deras nya lydelse tillämpas även före den 1 januari 1980 i fråga om den som efter utgången av år 1979 kan friges villkorligt enligt 26 kap. 6 § brottsbalken i dess lydelse enligt lagen (1979: 000) om ändring i brottsbalken.

14 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt**

Härigenom föreskrivs att 1, 6, 33, 49 och 54–57 §§ lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse eller internering.

Vad som föreskrives i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

6 §

Vid fördelning av de intagna mellan lokalanstalter och rixanstalter skall följande allmänna riktlinjer vara vägledande.

Den som undergår fängelse i Den som undergår fängelse i

Nuvarande lydelse

högst ett år eller behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken skall företrädesvis vara placerad i lokalanstalt.

Den som undergår fängelse i mer än ett år, *ungdomsfängelse* eller internering placeras företrädesvis i riksanstalt. När så behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivning eller övergång till vård utom anstalt, får den intagne överföras till lokalanstalt.

Föreslagen lydelse

högst ett år skall företrädesvis vara placerad i lokalanstalt.

Den som undergår fängelse i mer än ett år eller internering placeras företrädesvis i riksanstalt. När så behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivning eller övergång till vård utom anstalt, får den intagne överföras till lokalanstalt.

33 §

Till förberedande av frigivning eller överförande till vård utom anstalt kan intagen som undergår fängelse eller dömts till *ungdomsfängelse* eller internering beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission).

Till förberedande av frigivning eller överförande till vård utom anstalt kan intagen som undergår fängelse eller dömts till internering beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission).

Den som undergår fängelse på sådan tid att villkorlig frigivning icke kan komma i fråga får beviljas frigivningspermission endast om synnerliga skäl föreligger. Annan som undergår fängelse och den som dömts till internering får ej beviljas frigivningspermission före den dag då villkorlig frigivning eller överförande till vård utom anstalt tidigast kan ske.

För frigivningspermission får ställas de villkor som kan anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat.

49 §¹

Föreligger flera förseelser skall disciplinär bestraffning bestämmas gemensamt för samtliga förseelser.

Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som icke skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga sammanlagt fyrtiofem dagar eller, beträffande den som undergår fängelse i högst fyra månader eller *behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken*, sammanlagt femton dagar.

Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som icke skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga sammanlagt fyrtiofem dagar eller, beträffande den som undergår fängelse i högst fyra månader, sammanlagt femton dagar.

54 §

I frågor som avses i 33 och 34 §§ beslutar

1. den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör beträffande intagen som under-

1. den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör beträffande intagen som under-

¹ Senaste lydelse 1976: 506.

Nuvarande lydelse

går fängelse, dock med undantag för fall som avses i andra stycket,

2. *ungdomsfängelsenämnden* beträffande intagen som undergår ungdomsfängelse samt

3. interneringsnämnden beträffande intagen som undergår internering.

Kriminalvårdsnämnden beslutar i frågor som avses i 33 och 34 §§ beträffande intagen som omfattas av förordnande enligt 16 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken.

55 §¹

Regeringen kan förordna att tillämpningen av 33 och 34 §§ får överflyttas från kriminalvårdsnämnden, *ungdomsfängelsenämnden* eller interneringsnämnden till den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör.

Har i fall som avses i första stycket övervakningsnämnden meddelat beslut, får den intagne påkalla prövning av beslutet hos den centrala nämnd från vilken tillämpningen överflyttats.

I annat fall än som sägs i andra stycket får intagen hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av övervakningsnämnds beslut i frågor som avses i 33 och 34 §§.

56 §

I frågor som avses i 35 § såvitt gäller tid för vistelse utanför anstalt enligt 33 eller 34 § beslutar *ungdomsfängelsenämnden* beträffande intagen som undergår *ungdomsfängelse* och interneringsnämnden beträffande intagen som undergår internering.

I frågor som avses i 35 § såvitt gäller tid för vistelse utanför anstalt enligt 33 eller 34 § beslutar interneringsnämnden beträffande intagen som undergår internering.

57 §

Övervakningsnämnds beslut enligt denna lag länder till efterrättelse omedelbart, om ej annorlunda förordnas.

Mot *ungdomsfängelsenämndens*, interneringsnämndens och kriminalvårdsnämndens beslut enligt denna lag får talan ej föras.

Mot interneringsnämndens och kriminalvårdsnämndens beslut enligt denna lag får talan ej föras.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

¹ Senaste lydelse 1976: 506.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om dom på ungdomsfängelse och förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt, som har meddelats före ikraftträdandet.

3. Fråga som enligt de äldre bestämmelserna handläggs av ungdomsfängelssenämnden skall från och med den dag regeringen bestämmer i stället handläggas av kriminalvårdsnämnden.

15 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning**

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller frittidsstraff eller varit intagen i anstalt för undergående av *behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, ungdomsfängelse eller internering* har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller frittidsstraff eller varit intagen i anstalt för undergående av internering har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som på grund av dom, som har meddelats före ikraftträdandet, har varit intagen i anstalt för att undergå behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller ungdomsfängelse.

16 Förslag till**Lag om ändring i passlagen (1978: 302)**

Härigenom föreskrivs att 19 § passlagen (1978: 302) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Passtillstånd fordras för den som

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse på så kort tid att villkorlig frigivning ej kan komma i fråga,

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller villkorlig frigivning från fängelse eller undergår vård utom anstalt efter dom på ungdomsfängelse eller internering.

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller villkorlig frigivning från fängelse eller undergår vård utom anstalt efter dom på internering.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som undergår vård utom anstalt efter dom på ungdomsfängelse, som har meddelats före den 1 januari 1980.

17 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet**

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Samarbete enligt denna lag avser

1. verkställighet i Sverige av

a) utländsk brottmålsdom, varigenom den dömda har erhållit villkorligt anstånd med ådömande av straff eller verkställighet av frihetsstraff eller på annat liknande sätt ålagts att under en prövotid undergå kriminalvård i frihet,

b) utländsk brottmålsdom avseende frihetsberövande påföljd, sedan den dömda enligt beslut i den främmande staten har frigivits villkorligt eller annars överförs till kriminalvård utom anstalt,

2. verkställighet i främmande stat av

a) svensk dom på skyddstillsyn, dock ej såvitt avser behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken,

b) svensk dom på fängelse, ung-

a) svensk dom på skyddstillsyn,

b) svensk dom på fängelse eller

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

domsfångelse eller internering, sedan den dömden enligt beslut här i landet har frigivits villkorligt eller överförs till vård utom anstalt.

internering, sedan den dömden enligt beslut här i landet har frigivits villkorligt eller överförs till vård utom anstalt.

Vad som föreskrivs i denna lag om utländsk brottmålsdom gäller även i fråga om annat avgörande i främmande stat som har meddelats efter rättegång i brottmål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om verkställighet i främmande stat av svensk dom på ungdomslängelse, som har meddelats före ikraftträdandet.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-03-15

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Lagrådsremiss om ändring i brottsbalken, m. m.

1 Inledning

Ungdomsfängelse såsom påföljd för brott infördes i vårt land år 1935. De nuvarande bestämmelserna om ungdomsfängelse finns i 29 kap. brottsbalken (BrB). Enligt huvudregeln får ungdomsfängelse ådömas den som fyllt 18 men ej 21 år för brott på vilket kan följa fängelse, om sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse prövas lämplig med hänsyn till den tilltalades personliga utveckling,andel och levnadsomständigheter i övrigt. Behandlingen av den som dömts till ungdomsfängelse äger rum såväl i som utom anstalt. Behandlingen får pågå i högst fem år, varav högst tre år i anstalt.

Under senare år har en allt starkare kritik mot påföljden ungdomsfängelse gjort sig gällande framför allt på grund av påföljdens tidsbestämda karaktär. Mot bakgrund av denna kritik och med hänsyn till utvecklingen inom den kriminalpolitiska debatten angående det hittillsvarande påföljds-systemets allmänna lämplighet och effektivitet ansågs år 1974 tiden vara mogen att avskaffa ungdomsfängelse. Med stöd av bemyndigande till min företrädare tillkallades därför tre sakkunniga¹ för att utreda med en sådan reform sammanhängande frågor om påföljder för unga lagöverträdare. De sakkunniga, som antog namnet ungdomsfängelseutredningen, avlämnade i januari 1978 betänkandet (SOU 1977: 83) Tillsynsdom. I betänkande föreslås att ungdomsfängelse avskaffas. I stället föreslås omfattande förändringar i det nuvarande systemet för kriminalvård i frihet, bl. a. införande av en ny frivårdspåföljd benämnd tillsynsdom. I syfte att begränsa använd-

¹ Numera hovrättspresidenten Tore Landahl, ordförande, samt ledamöterna av riksdagen ombudsmannen Eric Jönsson och rådmannen Inger Lindquist.

ningen av frihetsstraff för unga lagöversträdare framläggs förslag om ändringar i bestämmelserna om påföljdsval och straffmätning för denna kategori. I samma syfte föreslås ändringar angående villkorlig frigivning liksom beträffande bestämmelserna om frigivningspermission och verkställighet av frihetsstraff utom anstalt. Till protokollet i detta ärende bör fogas en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1* och det lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*. Beträffande gällande rätt, tillämpningen av denna samt utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten i Jönköping, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden, interneringsnämnden, övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen, övervakningsnämnden i Eskilstuna, övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen, övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen, övervakningsnämnden i Kristinehamn, socialstyrelsen, styrelsen för Bärby yrkesskola, styrelsen för Ryagårdens yrkesskola, statskontoret, rikskontrollstyrelsen, juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, länsstyrelsen i Jönköpings län, länsstyrelsen i Kronobergs län, utredningen (Ju 1976:07) om isolering inom kriminalvården (isoleringsutredningen), Riksdagens ombudsmän (JO), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges psykologförbund, Sveriges sociologers riksförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Föreningen styresmän och assistenter m. fl. vid kriminalvårdsanstalterna (SAK), Övervakarnas riksförbund, Centerns ungdomsförbunds riksorganisation, Folkpartiets ungdomsförbund, Moderata ungdomsförbundet samt Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM).

RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Göteborgs åklagardistrikt samt från länsåklagarna i Uppsala, Värmlands och Skaraborgs län. Länsstyrelsen i Jönköpings län har överlämnat yttrande från socialkonsulenter i länet.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

2 Påföljdssystemet i omvandling

Som anförs i årets budgetproposition (prop. 1978/79: 100 bil. 5 s. 8) har den kriminalpolitiska debatten under de senaste åren i betydande utsträck-

ning varit inriktad på frågor som har anknytning till det straffrättsliga påföljdssystemet. Detta torde till stor del bero på det omfattande underlag för debatten som under senare tid har lagts fram i en rad betänkanden och rapporter. Hit hör förutom ungdomsfängelseutredningens nu aktuella betänkande bl. a. en rapport från brottsförebyggande rådets dåvarande kriminalpolitiska arbetsgrupp Nytt straffsystem. Idéer och förslag (BRÅ 1977: 7). Rapporten har remissbehandlats tillsammans med ungdomsfängelseutredningens betänkande och remissutfallet i stort har redovisats i den nämnda bilagan till budgetpropositionen.

Ungdomsfängelseutredningens betänkande och BRÅ-rapporten innehåller kritik av tidsbestämda påföljder och innefattar förslag om avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden. I BRÅ-rapporten föreslås på samma grunder dessutom att interneringspåföljden skall avskaffas. I en departementspromemoria (Ds Ju 1979: 5) som i dagarna remitteras från justitiedepartementet behandlas frågan om interneringspåföljdens framtid. Det bör i sammanhanget anmärkas att riksdagen nyligen (JuU 1978/79: 9, rskr 1978/79: 53) har uttalat sig till förmån för ett avskaffande eller – i fråga om internering – åtminstone en begränsning av användningen av tidsbestämda påföljder.

Till de betänkanden som behandlar påföljdssystemet hör också Psykiskt störda lagöverträdare (SOU 1977: 23). Betänkandet, som innehåller förslag bl. a. om begränsning av möjligheterna att överlämna lagöverträdare till sluten psykiatrisk vård, bereds f. n. inom justitiedepartementet. Inskränkningar i möjligheterna att döma till vård torde också bli följden av socialutredningens betänkande (SOU 1977: 40) Socialtjänst och socialförsäkrings-tillägg vari behandlas bl. a. frågan om vård utan samtycke av alkohol- och narkotikamissbrukare. I den lagrådsremiss som har utarbetats inom socialdepartementet på grundval av betänkandet föreslås bl. a. att möjligheten att överlämna lagöverträdare för vård enligt lagen (1954: 579) om nykterhetsvård avskaffas (31 kap. 2 § BrB). Däremot kvarstår i allt väsentligt de nuvarande möjligheterna att överlämna lagöverträdare under 20 år till vård genom de sociala myndigheternas försorg (31 kap. 1 § BrB).

Förslag om en möjlighet till frivillig vård som ett alternativ till frihetsstraff läggs fram i en nyligen remitterad promemoria om försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott (justitiedepartementets ärende 249–79). Förslagen innebär möjligheter till vilandeförklaring i brottmål för att bereda den tilltalade tillfälle att undergå vård mot sitt narkotikamissbruk vid sjukhus inom Stockholms och Uppsala län. Verksamheten, som föreslås få försökskaraktär, bygger bl. a. på tankar som framförs i betänkandet Psykiskt störda lagöverträdare.

Kontraktsvård brukar nämnas som ett s. k. alternativ till frihetsstraff, ett begrepp som har blivit mycket diskuterat under senare år. Alternativ till frihetsstraff av denna typ behandlas förhållandevis kallsinnigt i den nyssnämnda BRÅ-rapporten medan ungdomsfängelseutredningen i sitt betän-

kande förutsätter att sådana alternativ blir föremål för närmare prövning. Det kan nämnas att nordiska straffrättskommittén nu har ämnet på sitt program.

Det är inte endast påföljdssystemets utformning i BrB som nu är föremål för ett livligt intresse. Också kriminalvårdens organisation och verksamhet diskuteras. Till grund för diskussionen ligger bl. a. betänkandena Kriminalvårdens nämnder (SOU 1975: 16) och Personalen vid kriminalvårdens anstalter (SOU 1977: 76). Våren 1979 beräknas brottsförebyggande rådet framlägga en rapport om det s. k. Sundsvallsprojektet, ett försök att med förstärkta resurser i ett frivårdsdistrikt nå en effektivare behandling av kriminalvårdsklientelet.

Som anförs i justitiedepartementets bilaga till årets budgetproposition framstår det mot bakgrund av föreliggande och väntade betänkanden som uppenbart att det behövs en samordnad vidare behandling av de frågor som rör påföljdssystemet. Jag avser att senare denna dag hemställa om regeringens bemyndigande att tillkalla två kommittéer härför. Den ena kommittén skall i huvudsak ta sig an frågan om den framtida utformningen av kriminalvård i frihet och av alternativ till frihetsstraff. Den andra kommittén skall främst behandla frågor som mera direkt hänger samman med frihetsstraff.

Mot bakgrund av vad sålunda har anförts, ställer det sig naturligt att nu ta upp till prövning ungdomsfängelseutredningens förslag med sikte på att genomföra endast sådana delar som har vunnit bred anslutning under remissbehandlingen och som – om de genomförs nu – inte hindrar den genomgripande översyn av påföljdssystemet som sålunda bör komma till stånd. Vad som därvid främst kommer i fråga är att avskaffa påföljden ungdomsfängelse och att genomföra sådana ändringar i BrB som är omedelbart påkallade för att i görligaste mån förhindra längre anstaltstider för unga lagöverträdare än som tillämpas i dag.

3 Ungdomsfängelse

Ungdomsfängelse såsom påföljd för brott infördes i vårt land år 1935. De nuvarande bestämmelserna om ungdomsfängelse finns i 29 kap. BrB. Enligt huvudregeln får ungdomsfängelse ådömas den som fyllt 18 men ej 21 år för brott på vilket kan följa fängelse, om sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse finns vara lämplig med hänsyn till den tilltalades personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt. Behandlingen av den som dömts till ungdomsfängelse äger rum i och utom anstalt. Behandlingen får pågå i högst fem år, varav högst tre år i anstalt. Enligt de regler som tidigare gällde hölls ungdomsfängelseklientelet under anstaltsvistelsen avskilt från andra kategorier intagna som undergick frihetsberövande påföljd. Vid särskilda ungdomsanstalter försökte man byg-

ga upp behandlingsformer särskilt avpassade för det unga klientelet. 1973 års kriminalvårdsreform innebar i detta hänseende genomgripande ändringar. Fördelningen av de till frihetsberövande påföljd dömda mellan olika typer av anstalter sker nu i princip oberoende av påföljdens art. De som dömts till ungdomsfängelse avtjänar fr. o. m. den 1 juli 1974 sina straff på kriminalvårdens anstalter tillsammans med internerade, fängelsedömda och personer som ådömts skyddstillsyn med anstaltsbehandling. Viss hänsyn tas dock vid placeringen till de intagnas ålder. Några särskilda bestämmelser för ungdomsfängelseklientelet finns dock inte utan särregleringen tar sikte på unga lagöverträdare över huvud taget; 8 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt (KvaL).

I direktiven för ungdomsfängelseutredningen förutsatte min företrädare att ungdomsfängelsepåföljden skulle avskaffas. Ungdomsfängelseutredningen föreslår i enlighet härmed att påföljden utmönstras ur BrB:s påföljdssystem.

Förslaget att avskaffa påföljden ungdomsfängelse har inte direkt avstyrkts av någon remissinstans och endast ett fåtal har ställt sig tveksamma.

Om ungdomsfängelse avskaffas utan att andra ändringar vidtas i påföljdssystemet kommer påföljden i regel att ersättas med det tidsbestämda fängelsestraffet. Man kan nämligen utgå ifrån att ungdomsfängelse i nuvarande domstolspraxis inte tillämpas i andra fall än då domstolen har ansett det vara uteslutet att döma till annat än frihetsberövande påföljd.

En sådan övergång från ungdomsfängelse till fängelse skulle medföra längre frihetsberövande för flertalet av de unga lagöverträdare som det här är fråga om. Enligt ungdomsfängelsenämndens praxis fortgår nämligen den inledande anstaltsvården under en tid av tio månader eller, om domen på ungdomsfängelse avsett mycket grov brottslighet, ett år. Som jämförelse kan nämnas att kriminalvårdsnämnden som regel beviljar villkorlig frigivning efter halva strafftiden för den som dömts till fängelse i ett år och sex månader eller mer för brott som han har begått för fyllda 22 år. Med ledning av dessa uppgifter kan sägas att ungdomsfängelse normalt medför ett kortare frihetsberövande än fängelse under förutsättning att det alternativa fängelsestraffet skulle ha avsett minst ett år och åtta månader. Om man emellertid enbart beaktar den inledande anstaltsvården, kommer ett avskaffande av ungdomsfängelse sannolikt endast i ett ganska litet antal fall att föranleda längre frihetsberövanden, om påföljden i stället bestäms till fängelse.

Det är emellertid inte tillräckligt att enbart beakta den inledande anstaltsvården vid en jämförelse mellan ungdomsfängelse och fängelse. Man måste också ta hänsyn till den förlängda eller förnyade anstaltsvård som kan bli följden av ny brottslighet under påföljdstiden. Återfallsfrekvensen är högre för dem som dömts till ungdomsfängelse än för någon annan påföljdsform. Återfallsiffrorna för ungdomsfängelseklientelet håller sig i

regel omkring 80 % (SOU 1977: 83 s. 74). I sammanhanget kan anmärkas att återfallsfrekvensen synes ge anledning att räkna med att en del som tillhör detta klientel kan ingå i den krets av särskilt brottsbenägna som i enlighet med de av riksdagen hösten 1978 antagna förslagen till ändringar i KvaL (32 §) skall underkastas särskilda restriktioner i permissionshänseende (prop. 1978/79: 62).

Den som undergår ungdomsfängelse och begår brott under anstaltstiden, dvs. vanligen i samband med rymning eller permission, kan räkna med att åtalsunderlåtelse meddelas i mycket stor utsträckning eller, om åtal väcks, att domstol med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB förordnar att ungdomsfängelsepåföljden skall avse även det nya brottet. I anslutning härtill brukar ungdomsfängelsenämnden meddela beslut om hur länge den fortsatta anstaltsvården skall pågå. Den förlängning som därvid sker är regelmässigt ganska kortvarig och understiger inte sällan straffminimum för brottet. Den som undergår ungdomsfängelse kan således vid återfall i regel påräkna avsevärt kortare förlängning av anstaltstiden än den som undergår fängelse.

När det gäller återfall i brott under pågående vård utom anstalt kan brottet, liksom under anstaltstiden, föranleda åtalsunderlåtelse eller tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB. I anslutning härtill kan förordnas om återintagning i anstalt. Generellt kan sägas att den anstaltstid som därvid bestäms är något längre än den som bestäms med anledning av nya brott under anstaltstiden men att den likväl i de fall den nya brottsligheten innefattar grova brott vanligen blir kortare än det lägsta straff som skulle ha kunnat utmätas om påföljden i stället hade bestämts till fängelse.

Sistnämnda förhållande beror på att om den som villkorligt frigivits från fängelse återfaller i brott, detta ofta föranleder att ett nytt fängelsestraff ådöms honom med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 BrB. Därvid gäller, förutom att straffskalan för brottet måste följas, att den villkorligt medgivna friheten skall förklaras förverkad, om ej särskilda skäl talar däremot (34 kap. 4 § första stycket BrB).

För egen del menar jag att ungdomsfängelse nu bör utmönstras ur påföljdssystemet dels på grund av att påföljden i praktiken inte skiljer sig från fängelsestraffet tillräckligt mycket för att det skall vara motiverat att bibehålla båda påföljdsformerna, dels därför att påföljden med hänsyn till de skiljaktigheter som kvarstår, främst i fråga om påföljdens principiella konstruktion – dess tidsbestämda natur – strider mot de kriminalpolitiska värderingar som har kommit att läggas till grund för rättsutvecklingen under senare tid. Härtill kommer den omständigheten att det inte längre finns någon motsvarighet till ungdomsfängelse i de nordiska grannländerna.

Ett avskaffande av ungdomsfängelse kommer emellertid i många fall att leda till längre frihetsberövanden vid återfall för det berörda klientelet, såvida inte reformen kompletteras med sådana ändringar av bestämmelser-

na i BrB att det blir möjligt att både frångå brottens straffskalor vid återfall i brott under påföljdstiden och i större omfattning än enligt gällande rätt underlåta att förverka villkorligt medgiven frihet. Jag återkommer i det följande (avsnitt 5.2 och 5.3) till dessa frågor. Det är emellertid enligt min mening inte tillräckligt med de åtgärder som jag har angett nu. Även i övrigt påkallas ändringar i BrB för att i görligaste mån förhindra längre frihetsberövanden för unga lagöverträdare än som tillämpas i dag.

4 Kriminalvård i frihet

4.1 Tillsynsdom

Ungdomsfängelseutredningens huvudsakliga uppdrag var att undersöka vilken eller vilka påföljder som skulle kunna tillämpas i stället för ungdomsfängelse och att föreslå de ändringar i påföljdssystemet som var påkallade av att ungdomsfängelse avskaffas. En riktlinje för utredningens arbete var som tidigare nämnts att avskaffandet av ungdomsfängelse inte skall leda till ökade frihetsberövanden för den kategori av lagöverträdare som berörs av reformen. Utredningens förslag går i korthet ut på följande.

I stället för ungdomsfängelse införs en ny påföljd med benämningen tillsynsdom. Denna nya påföljd skall enligt utredningens mening kunna användas i många fall som nu leder till ungdomsfängelse eller annat slag av frihetsstraff. Tillsynsdom innebär att den dömdes ställs under intensiv övervakning i frihet. Sådan övervakning skall alltid handhas av tjänsteman inom skyddskonsulentorganisationen. Vid sidan av övervakaren skall dock kunna finnas biträdande övervakare. För sådant förordnande bör i allmänhet lekmän komma i fråga. Den som står under intensiv övervakning skall vara skyldig att hålla tät och regelbunden kontakt med övervakaren eller med biträdande övervakare. I början av påföljdstiden bör kontakten i allmänhet vara daglig. Om den dömdes förhållanden är sådana att en tillfredsställande övervakning inte kan anordnas - t. ex. när den dömdes saknar arbete eller annan sysselsättning och han dessutom har svåra missbruksproblem - kan tillsynsdomen förenas med föreskrift att den dömdes skall vistas i frivårdshem. Sådant förordnande får meddelas endast om det är nödvändigt för att motverka återfall i brott. Tillsynsdom kan också förenas med ett förordnande om att den dömdes skall tas in i anstalt under högst tre månader. Intagning i anstalt kan komma i fråga när brottsligheten varit av särskilt allvarligt slag och domstolen därför inte anser sig kunna komma ifrån att döma till frihetsstraff. Om den dömdes bryter mot de föreskrifter som gäller för tillsynsdomen kan han bli föremål för ett kortvarigt omhändertagande under minst två och högst fjorton dagar. Ett sådant omhändertagande kan få verkställas under ett eller flera veckoslut. Är brottet mot föreskrifterna av särskilt allvarligt slag kan den dömdes i stället tas in i anstalt under högst tre månader. Tillsynsdom skall användas

när det framstår som nödvändigt för att motverka fortsatt brottslighet från den dömdes sida, men den skall också tillgodose en hjälpfunktion. Detta är enligt utredningen viktigt med tanke på att tillsynsdom i allmänhet kommer att tillämpas för lagöverträdare med svåra sociala problem. De dömda skall därför under verkställighetstiden få bistånd med personligt stöd och hjälp.

När det gäller grunderna för frivårdens sociala verksamhet föreslår utredningen en ändring i förhållande till vad som nu gäller. Sociala stödåtgärder skall nämligen enligt utredningens förslag inte kunna genomföras mot den dömdes vilja annat än när tvångsåtgärder är tillåtna enligt den allmänna sociala lagstiftningen.

Tillsynsdom kan enligt utredningens mening inte införas utan att detta får konsekvenser för påföljdssystemet i övrigt. Särskilt gäller detta för den nuvarande frivårdspåföljden skyddstillsyn (28 kap. BrB). Utredningen föreslår att skyddstillsyn ersätts med två nya påföljdsformer. Dessa kallas villkorlig dom med övervakning och villkorlig dom med stödåtgärder.

Villkorlig dom med övervakning motsvarar i allt väsentligt den nuvarande skyddstillsynen. En skillnad är att den föreslagna påföljden inte skall kunna undanröjas och ersättas med fängelsestraff, om den dömd bryter mot föreskrifterna för verkställigheten utan att begå nya brott. I stället skall påföljden i ett sådant fall kunna omvandlas till tillsynsdom.

Villkorlig dom med stödåtgärder skiljer sig från skyddstillsyn genom att påföljden saknar tvångsmässiga inslag. Den dömd skall lämnas personligt stöd och hjälp genom frivårdens försorg och en förtroendeman kan förordnas för honom. Den dömd riskerar däremot inte att påföljden undanröjs och ersätts med en svårare påföljd, om han underlåter att hålla kontakt med frivården eller med förtroendemannen. Utredningen menar att villkorlig dom med stödåtgärder bör kunna användas i många fall som nu föranleder skyddstillsyn.

Vid sidan av de nu nämnda frivårdspåföljderna skall enligt förslaget villkorlig dom förekomma i sin nuvarande utformning (27 kap. BrB) såsom en påföljd i frihet av varningskaraktär utan särskilt verkställighetsinnehåll. Det nuvarande kravet på god prognos för att kunna erhålla villkorlig dom avskaffas dock. I stället bör enligt utredningen principen vara den att villkorlig dom skall kunna meddelas så snart det inte föreligger skäl att välja mera ingripande påföljder.

Det frivårdssystem som utredningen sålunda föreslår är utformat främst med tanke på unga lagöverträdare. Utredningen föreslår emellertid inte några särskilda åldersgränser för de olika påföljdernas tillämplighet. Detta innebär bl. a. att tillsynsdom skulle kunna tillämpas även för äldre lagöverträdare.

Remissinstanserna har över lag ställt sig kritiska till utredningens förslag till utformning av frivårdspåföljderna. Därvid anförs bl. a. att systemet med sex skilda frivårdspåföljder blir onödigt invecklat och att det i praktiken blir mycket svårt att åstadkomma faktiska skillnader mellan de olika

påföljderna och få dem klart avgränsade från varandra. En genomgående uppfattning är att mer ingripande förändringar inte bör vidtagas f. n. utan att alternativa påföljder till ungdomslängelse bör sökas inom det nuvarande påföljdssystemet med vissa ändringar. Som skäl härför har anförts bl. a. att frivårdsorganisationen först under det senaste året har blivit fullt utbyggd och fått de resurser som den behöver för att kunna verkställa de intentioner som ligger bakom 1973 års kriminalvårdsreform. Flera instanser anför också att, innan mer genomgripande ändringar vidtas av frivårdspåföljderna, en samlad översyn bör ske av dessa.

Jag delar de åsikter som remissopinionen sålunda har gett uttryck för. Även enligt min mening är det föreslagna frivårdspåföljdssystemet med sina sex olika påföljder onödigt invecklat och skulle sannolikt bli svårt att tillämpa i praktiken. Utredningens förslag i dessa delar bör mot bakgrund härav och i avvaktan på den kommande nya översynen av frivårdspåföljderna inte läggas till grund för någon genomgripande lagstiftning.

Flera remissinstanser har dock gett uttryck för åsikten att redan nu vissa begränsade förändringar bör äga rum inom ramen för skyddstillsynspåföljden. I detta instämmer jag. Ändringarna bör syfta till att öka möjligheterna att använda skyddstillsyn som ett alternativ till frihetsberövande påföljd. Vad som därvid kan övervägas är utformningen av ett kortvarigt frihetsberövande vid dom på skyddstillsyn, alltså den nuvarande anstaltsbehandlingen enligt 28 kap. 3 § BrB, samt en förstärkning av övervakningens kontrollmoment.

4.2 Skyddstillsyn

Skyddstillsyn kan ådömas för brott som har fängelse i straffskalan, om övervakning anses erforderlig och annan, mera ingripande påföljd inte är påkallad. Om det lindrigaste straff som föreskrivs för brottet är fängelse i ett år eller mer får dock skyddstillsyn tillämpas endast om det finns synnerliga skäl därtill (28 kap. 1 § BrB).

Skyddstillsyn skall fortgå under en prøvotid av tre år och vara förenad med övervakning från prøvotidens början. Övervakningen upphör normalt efter två år. (28 kap. 4 och 5 §§ BrB). Vid ådömande av skyddstillsyn kan den dömda meddelas särskilda föreskrifter om vad han har att iaktta under prøvotiden. Sådana föreskrifter kan avse vistelsort eller bostad, utbildning eller arbetsanställning samt läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan sådan inrättning (28 kap. 6 § BrB). Skyddstillsynen kan också kombineras med dagsböter (28 kap. 2 § BrB).

Om den tilltalade har fyllt 18 år kan rätten om det finnes erforderligt för hans tillrättaförande eller eljest förordna att i skyddstillsynen skall ingå behandling i anstalt. Sådan behandling skall pågå minst en och högst två månader. Sedan behandlingen pågått en månad skall den upphöra så snart

fortsatt omhändertagande i anstalt inte kan anses erforderligt. Om förhållandena påkallar det kan rätten besluta att förordnande om anstaltsbehandling skall gå i verkställighet utan hinder av att domen på skyddstillsyn inte har vunnit laga kraft. Beslut om upphörande av anstaltsbehandling meddelas av övervakningsnämnd (28 kap. 3 § BrB).

Skyddstillsynen handhas av övervakningsnämnd som meddelar beslut om, förutom anstaltsbehandlingens upphörande, övervakning samt föreskrifter och åtgärder vid misskötsamhet. De åtgärder som övervakningsnämnd kan vidta vid visad misskötsamhet är att förordna om fortsatt övervakning, att meddela sådan föreskrift som nyss nämnts eller att besluta om varning. Om den dömda allvarligt åsidosatt sina åligganden kan nämnden hos åklagare göra framställning om att talan förs vid domstol om undanröjande av skyddstillsynen eller förordnande om anstaltsbehandling. Undanröjs skyddstillsynen skall rätten bestämma annan påföljd för brottet (28 kap. 6–9 §§ BrB).

Den nuvarande skyddstillsynen kan således skärpas bl. a. genom att den förenas med ett förordnande om anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § BrB. Enligt nuvarande ordning skall sådant förordnande meddelas främst då det prövas erforderligt för den tilltalades tillrättaförande. Grundtanken är att en på lämpligt sätt utformad behandling i anstalt i vissa fall kan vara ägnad att främja en positiv utveckling för den dömda. Ungdomsfängelseutredningen konstaterar emellertid att de hittillsvarande erfarenheterna av anstaltsbehandlingen ger vid handen att anstaltsvärden i allmänhet inte har fått avsedd behandlingseffekt. Detta konstaterande stämmer enligt utredningen helt överens med den syn på anstaltsvärd som ligger till grund för förslaget att avskaffa ungdomsfängelsepåföljden. Enligt utredningen bör således möjlighet inte finnas att kombinera en frivårdspåföljd med en anstaltsvistelse utformad på sådant sätt som den nuvarande anstaltsbehandlingen enligt 28 kap. 3 § BrB.

Utredningen föreslår för tillsynsdomens vidkommande en motsvarighet till anstaltsbehandlingen vid skyddstillsyn benämnd intagning i anstalt. Enligt förslaget får rätten då tillsynsdom meddelas, om frihetsberövande prövas oundgängligen erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad, förordna att den tilltalade skall intas i anstalt under viss tid, högst tre månader. Längden av frihetsberövandet bestäms således av domstolen. Utredningen betonar att det föreligger viktiga skillnader mellan intagning i anstalt vid tillsynsdom och den anstaltsbehandling som f. n. kan anordnas i anslutning till skyddstillsyn. Vid tillsynsdom skall således frihetsberövandet vara tidsbestämt medan detta vid skyddstillsyn är tidsobestämt inom ramen en till två månader. Viktigast är dock enligt utredningen att intagningen i anstalt vid tillsynsdom, till skillnad mot vad som gäller för anstaltsbehandling vid skyddstillsyn, inte får beslutas av individualpreventiva skäl. Förordnande om intagning i anstalt skall, som framgick av det nyss anförda, meddelas endast när ett frihetsberövande är oundgängligen

på kallat med hänsyn till allmän laglydnad. Kombinationen av tillsynsdom med en kortare tids anstaltsvistelse innebär enligt utredningen att domstolarna får möjlighet att undvika de längre frihetsberövanden som skulle ha blivit följden, om i stället fängelsestraff hade utmätts med tillämpning av de för brotten gällande straffskalorna och vedertagen straffmättningspraxis. Utredningen föreslår vidare att ett förordnande om intagning i anstalt skall utgöra det yttersta sanktionsmedlet vid överträdelse av de föreskrifter som gäller för övervakningen vid tillsynsdom.

Remissinstanserna har över lag varit positiva till det föreslagna institutet intagning i anstalt. Bl. a. har anförts att det är en fördel att anstaltstidens längd bestäms av domstolen och att utformningen av intagning i anstalt bättre svarar mot det faktiska verkställighetsinnehållet efter den 1 juli 1974. Endast ett par remissinstanser har varit negativa till förslaget. Till dessa hör kriminalvårdsstyrelsen som menar att allt väsentligt som åsyftas med institutet intagning i anstalt kan uppnås inom ramen för vårt nuvarande straffsystem genom att domstolarna begagnar möjligheten till anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § BrB. Bland de instanser som är positiva till förslaget har en del, såsom Sveriges domareförbund, förordat att, även om påföljden tillsynsdom ej införs, de nuvarande reglerna om behandling i anstalt i samband med dom på skyddstillsyn skall ersättas med vad utredningen har föreslagit om intagning i anstalt. Vänersborgs tingsrätt avstyrker att påföljden tillsynsdom införs. Skyddstillsynen bör i stället bestå med vissa ändringar, bl. a. av reglerna om anstaltsbehandling. Enligt tingsrätten är det numera så ringa skillnad mellan anstaltsbehandling och fängelse att det kan ifrågasättas om det är tillräcklig anledning att i fortsättningen behålla anstaltsbehandling som en särskild behandlingsform. Det synes tingsrätten naturligtast och även konsekvent att kalla även anstaltsbehandling fängelse. Detta skulle innebära att det fanns möjlighet för domstol att för ett och samma brott döma till skyddstillsyn i förening med ett kortvarigt fängelsestraff. Stockholms tingsrätt konstaterar att det för verkställighet av ett förordnande om intagning i anstalt enligt förslaget skall gälla vad som stadgas om fängelse. I konsekvens härmed och i linje med strävandena inom kriminalpolitiken att införa ett enhetligt frihetsstraff borde enligt tingsrätten även denna form av frihetsberövande kallas fängelse.

Jag vill för min del instämma i den kritik som har riktats mot institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn. Anstaltsbehandlingen förefaller inte längre ha något självständigt ändamål. Behandlingen har enligt gällande ordning två huvudmotiv. För det första avser den att erbjuda ett visst behandlingsinnehåll. Detta kan dock lika väl åstadkommas inom ramen för ett vanligt korttidsstraff. Den nuvarande verkställigheten skiljer sig för övrigt inte heller på någon väsentlig punkt från vanliga korttidsstraff. Den äger i allmänhet rum på lokalanstalt där de som döms till anstaltsbehandling vistas tillsammans med andra intagna. För det andra skall anstaltsbe-

handling kunna tillgripas för att skärpa en påföljd som i övrigt verkställs i frihet. Också en sådan effekt kan komma att uppnås genom korttidsstraff. Härtill kommer att den kritik som kan riktas mot tidsbestämda straff i allmänhet också i viss mån drabbar anstaltsbehandlingen. Övervägande skäl talar sålunda enligt min mening för att institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn bör avskaffas och att i stället möjlighet bör införas att kombinera skyddstillsynen med ett kortvarigt tidsbestämt frihetsberövande.

Ett sådant kortvarigt frihetsberövande bör till tiden bestämmas av domstol och det bör verkställas helt enligt de regler som gäller för fängelsestraffet. Med hänsyn härtill bör ett kortvarigt frihetsberövande av det slag som nu diskuteras också kallas för fängelse.

Det förhållandet att fängelse förekommer som självständig påföljd i BrB innebär vissa problem med hänsyn till att man således för ett och samma brott kommer att kunna döma såväl till skyddstillsyn som till fängelse. Man kan gå fram på två olika vägar för att lösa dessa problem. För det första kan man jämte skyddstillsyn döma till fängelse på samma sätt som nu är möjligt att kombinera skyddstillsyn med böter (28 kap. 2 § BrB). För det andra kan man, på samma sätt som nu gäller för anstaltsbehandlingen, öppna en möjlighet att förordna att i skyddstillsynen skall ingå fängelse. Med hänsyn till BrB:s systematik och uppbyggnad är det enligt min mening uteslutet att använda den andra vägen som skulle innebära att en självständig påföljd i visst fall skulle ingå i en annan påföljd. Jag förordar således den lösningen att domstolen för ett och samma brott jämte skyddstillsyn får döma till fängelse. Denna påföljdskombination blir ytterligare ett undantag från huvudregeln i bestämmelsen i 1 kap. 5 § BrB enligt vilken det inte får dömas till flera påföljder för samma brott, om inte annat är stadgat.

Vad gäller längden av frihetsberövandet har under remissbehandlingen – med något undantag – enighet rått om att den övre tidsgränsen för anstaltsvistelsen bör sättas till tre månader. För egen del vill jag anmärka att jag senare kommer att behandla frågan om minimitid för erhållande av villkorlig frigivning och föreslå att denna sänks från nuvarande fyra månader till tre månader. Bl. a. med hänsyn härtill bör maximitiden för anstaltsvistelsen inte sättas högre än tre månader eftersom i annat fall särreglering skulle behöva ske beträffande reglerna om villkorlig frigivning från anstaltsvistelsen. Jag ansluter mig därför till den allmänna remissopinionen och föreslår att skyddstillsyn skall kunna kombineras med fängelse i högst tre månader.

F. n. är avsikten att anstaltsbehandling i förening med skyddstillsyn skall tillgripas främst när det är motiverat från behandlingssynpunkt men att förordnande om behandling kan meddelas även när en kortare tids omhändertagande i anstalt är påkallad av allmänpreventiva hänsyn. Enligt utredningens förslag skulle förordnande om intagning i anstalt kunna meddelas om det prövas erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad. Rekvisitet för intagning i anstalt skulle därmed i praktiken bli detsamma som rekvisitet

för ådömande av fängelse. Intagning i anstalt skulle inte kunna motiveras från behandlingssynpunkt. Jag kan i princip instämma i dessa uttalanden om syftet med att jämte kriminalvård i frihet ådöma ett kortvarigt frihetsberövande. Syftet med anstaltsvistelsen bör vara att för det gränsskikt där valet står mellan skyddstillsyn och en betydligt allvarligare påföljd tillföra skyddstillsynen ett ytterligare moment av skärpa. Genom möjligheten att kombinera skyddstillsyn med ett frihetsberövande på upp till tre månader bör sålunda, och då kanske främst vad gäller unga lagöverträdare, ett långvarigt frihetsberövande kunna undvikas.

Avsikten med den föreslagna kombinationen av skyddstillsyn och kortvarigt fängelse är med andra ord i första hand att föra in ytterligare ett alternativ i påföljdssystemet. Detta kommer, om mina förslag genomförs, att innehålla bl. a. böter, villkorlig dom, villkorlig dom med böter, skyddstillsyn, skyddstillsyn med böter, skyddstillsyn med kortvarigt fängelse, fängelse med underskridande av straffminimum för brottet och fängelse i sedvanlig omfattning. Av vad vi i dag vet om fängelsestraffets allmänna verkningar på de intagna, kan närmast den slutsatsen dras att ett fängelsestraff som motiveras av behandlingsskäl i regel inte får åsyftad effekt. Jag menar därför att skyddstillsyn bör få kombineras med fängelse endast när allmänpreventiva skäl motiverar det.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag att 28 kap. 3 § BrB ges den nya lydelsen att om det av hänsyn till allmän laglydnad prövas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande må jämte skyddstillsyn dömas till fängelse i lägst en och högst tre månader.

Om det lindrigaste straff som är föreskrivet för brottet är fängelse i ett år eller däröver får, enligt 28 kap. 1 § tredje stycket BrB, skyddstillsyn ådömas endast om synnerliga skäl finns därtill. Skyddstillsyn skall således endast i undantagsfall få följa på allvarligare brottslighet. Hänsynen till bl. a. allmän laglydnad anses vid sådan brottslighet kräva att annan påföljd än skyddstillsyn väljs, om inte aldeles speciella förhållanden föreligger. Det är dock att märka att påföljden skyddstillsyn kan utformas så att den ter sig mer eller mindre sträng. En skyddstillsyn som är förenad endast med övervakning eller med övervakning jämte någon inte så betungande föreskrift är naturligtvis mindre ägnad att tillgodose allmänpreventionens krav än en skyddstillsyn som är förenad med ingripande föreskrifter. Även en kombination med böter enligt 28 kap. 2 § BrB är ägnad att minska betänkligheterna mot att avstå från att döma den tilltalade till en strängare påföljd. I viss utsträckning har också hittills allmänpreventiva synpunkter kunnat tillgodoses genom att i dom på skyddstillsyn har förordnats om anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § BrB.

Genom den lydelse av 28 kap. 3 § BrB som jag nyss har förordat ökar möjligheterna ganska avsevärt att tillgodose allmänpreventiva hänsyn vid en dom på skyddstillsyn. Inte minst för unga lagöverträdare torde det av hänsyn till allmän laglydnad ej sällan vara tillräckligt med ett frihetsberö-

vande på upp till tre månader även för brott som har ett straffminimum på ett år eller däröver. Med hänsyn härtill anser jag att bestämmelsen i 28 kap. 1 § tredje stycket BrB bör ändras så att möjligheterna att döma skyddstillsyn även vid grövre brottslighet något utvidgas. Jag förordar att bestämmelsen får det innehållet att om det lindrigaste straff som är stadgat för brottet är fängelse i ett år eller däröver skyddstillsyn får dömas endast om *särskilda* skäl är därtill.

Den ändrade lydelse av 28 kap. 3 § BrB som jag har föreslagit föranleder vidare, utöver rena konsekvensändringar, ändringar i 26 kap. 1 §, 28 kap. samt 34 kap. BrB. Jag återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen.

För att någon skall kunna dömas skyddstillsyn krävs att det provas erforderligt att han ställs under övervakning. Övervakningen är således det centrala innehållet i skyddstillsynspåföljden. Tanken är att den dömd genom övervakningen skall inte bara underkastas kontroll utan också erhålla den hjälp och det stöd som han behöver för att för framtiden avhålla sig från att begå nya brott och för att anpassa sig i samhället.

Det väsentliga innehållet i den av utredningen föreslagna påföljden tillsynsdom är en intensiv övervakning, en övervakning med betydligt tätare kontakter mellan den dömd och verkställighetsmyndigheterna samt även i övrigt av mer ingripande natur än den som förekommer vid skyddstillsyn. Verkställigheten av övervakningen bör enligt utredningen utformas på sådant sätt att den i vart fall försvårar brottslig verksamhet så länge övervakningen pågår. För att uppfylla detta krav föreslår utredningen bl. a. att det skall ställas strängare krav på den dömd när det gäller dennes skyldighet att upprätthålla kontakt med verkställighetsmyndigheten. Dessa krav, som till en början i regel bör innefatta skyldighet att hålla daglig kontakt, skall vara tydligt angivna i en för den dömd utfärdad föreskrift. Föreskriften utfärdas av skyddskonsulenten.

Även om förslaget till tillsynsdom allmänt avvisas av remissinstanserna ställer sig dock flertalet av dem positiva till att man inom ramen för den nuvarande skyddstillsynen försöker göra övervakningen effektivare.

Jag delar denna uppfattning. För att kriminalvård i frihet skall vara ett verkligt alternativ till frihetsberövande påföljder krävs dels att den framstår som ett så allvarligt ingrepp i den dömdes frihet att den tillgodoser även förhållandevis högt ställda allmänpreventiva krav på en kännbar reaktion, dels att den utformas på ett sådant sätt att den om möjligt försvårar brottslig verksamhet så länge den pågår. Den kommitté för en översyn av frågor om kriminalvård i frihet som jag senare i dag kommer att föreslå regeringen att tillkalla kommer bl. a. att få till uppgift att utreda hur dessa målsättningar skall kunna uppnås på ett mera effektivt sätt än f. n. Jag anser det emellertid angeläget att redan nu åstadkomma en viss uppstramning av verkställighetsinnehållet i skyddstillsynen. Några mer omfattande ändringar kan dock inte bli aktuella eftersom man då alltför mycket skulle binda den kommande utredningen i dess arbete. Den ändring av 28

kap. 3 § BrB som jag tidigare har föreslagit innebär att allmänpreventiva krav i högre grad än f. n. kan tillgodoses då man ådömer skyddstillsyn. Härutöver bör nu endast ske en viss förstärkning av kontrollmöjligheten i skyddstillsynspåföljden.

I syfte att få en effektivare kontroll av den som undergår kriminalvård i frihet föreslår ungdomsfängelseutredningen att vid tillsynsdom skyddskonsulenten skall meddela den dömda särskild föreskrift om vad som skall gälla för övervakningen. Det väsentligaste i föreskriften skall vara sättet och omfattningen av den dömdes kontakt med övervakaren (utredningens lagförslag 28 kap. 10 § BrB).

Enligt min mening bör inom ramen för skyddstillsynen redan nu införas en möjlighet att meddela den dömda föreskrift om främst kontakten mellan denne och övervakaren i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag utredningen har lagt fram. Det bör dock inte vara obligatoriskt att meddela sådan föreskrift. Tvärtom torde det för den helt övrvägande delen av skyddstillsynsklientelet inte vara erforderligt med en särskild kontaktföreskrift. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att den nya frivårdsförordningen (1977:329) innehåller obligatoriska regler om upprättande av behandlingsplan och om kontakt mellan den dömda och övervakaren. Innan en föreskrift meddelas bör därför nog prövas om den är erforderlig och vilken grad av kontakt som krävs. Föreskrift får inte användas för att tillföra skyddstillsynen något moment av extra skärpa. Kontaktföreskriften syftar således till att göra det möjligt att kontrollera den dömdes förchavanden, främst för att bryta en utveckling som innebär en påtaglig risk för fortsatt brottslig verksamhet. Föreskriften är således att se som en del av verkställigheten av påföljden och inte som ett moment i själva påföljden.

Enligt utredningens förslag skulle skyddskonsulenten meddela kontaktföreskrift. Detta föll sig naturligt eftersom verkställigheten av tillsynsdom skulle ankomma på frivårdsorganisationen, dvs. skyddskonsulenterna. En av de kommittéer som jag senare i dag kommer att begära bemyndigande att tillkalla avses bl. a. få i uppdrag att utreda frågan om hur verkställigheten skall organiseras i fortsättningen. Med hänsyn till att övervakningsnämnd enligt gällande ordning har det övergripande ansvaret för övervakningen och till att övervakningsnämnd är det verkställighetsorgan som har befogenhet att meddela föreskrifter enligt 26 kap. 15 § BrB bör det enligt min mening t. v. ankomma på övervakningsnämnd att också besluta om kontaktföreskrift.

Man kan inte bortse från att en föreskrift om kontaktskyldighet i vissa fall kan bli betungande för den dömda. Det skulle från denna synpunkt i och för sig te sig tillfredsställande att låta även domstol kunna meddela föreskrift om kontaktskyldighet, på samma sätt som den nu kan meddela föreskrifter enligt 28 kap. 6 § jämfört med 26 kap. 15 § BrB, dvs. beträffande vistelseort, bostad, utbildning, arbetsanställning m. m. Det torde dock i de

flesta fall inte vara möjligt att redan vid domstillfället med tillräcklig grad av säkerhet uttala sig om vilken kontakt mellan den dömda och övervakaren som behövs eller är lämplig under övervakningstiden. En föreskrift om kontaktskyldighet, som aldrig bör komma i fråga som ett regelmässigt inslag i verkställigheten, bör i stället kunna meddelas när som helst under övervakningstiden och den skall också upphävas så snart den inte längre behövs. Detta utesluter dock inte att domstolen i domen kan uttala sig om behovet av en eventuell föreskrift. Jag utgår från att så kommer att ske när domstolen finner det motiverat och att övervakningsnämnden i så fall också noga överväger behovet av föreskrift.

Utöver föreskrift om kontaktskyldighet bör övervakningsnämnden, i överensstämmelse med utredningens förslag, få möjlighet att föreskriva skyldighet för den dömda att omedelbart lämna underrättelse om utevaro från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

Det är angeläget att en effektiv övervakning kommer till stånd snarast efter det att frågan om övervakning aktualiserats. Som ett medel att nå detta syfte har skyddskonsumenten rätt att för tiden intill dess övervakningsnämnden beslutat i frågan förordna övervakare (26 kap. 12 § BrB). På motsvarande sätt bör skyddskonsumenten ha befogenhet att under övervakningstiden interimistiskt meddela föreskrifter av aktuellt slag. Enligt 20 § frivårdsförordningen skall skyddskonsumenten medverka till att den dömda och övervakaren håller den kontakt som behövs och i övrigt hålla sig underrättad om den dömdes livsföring. Med hänsyn till vad som tidigare sagts angående kontaktföreskriftens ingripande karaktär framstår det som särskilt angeläget att skyddskonsumenten, i fall då sådan föreskrift har meddelats, fortlöpande håller sig underrättad om den dömdes förhållanden så att han omedelbart kan föreslå övervakningsnämnden sådan ändring av föreskriften som är pakallad.

Mot bakgrund av det anförda förordar jag att i 28 kap. BrB införs en ny paragraf, 6 a §. Enligt denna får övervakningsnämnden meddela den dömda särskild föreskrift om vad som skall gälla för övervakningen. I föreskrift får anges på vilket sätt och i vilken omfattning den dömda skall hålla kontakt med övervakaren. Vidare får föreskrivas skyldighet för den dömda att omedelbart lämna underrättelse till övervakaren eller skyddskonsumenten om utevaro från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning. Skyddskonsumenten får interimistiskt meddela föreskrift. Skyddskonsumenten skall vidare fortlöpande hålla sig underrättad om den dömdes livsföring och om hans förhållanden i övrigt samt omedelbart föreslå övervakningsnämnden sådan ändring i meddelad föreskrift som påkallas av omständigheterna. Skyddskonsumenten får även ändra föreskrift för tiden intill dess nämnden beslutat i frågan.

Den dömda bör ha möjlighet att hos hovrätt besvära sig över övervakningsnämnds beslut om föreskrift. Vidare bör övervakningsnämnden ha be-

fogenhet att som en åtgärd vid misskötsamhet från den dömdes sida besluta om kontaktföreskrift på samma sätt som nämnden nu kan besluta om föreskrift enligt 26 kap. 15 § BrB. Bestämmelserna i 37 kap. 8 § och 28 kap. 7 § BrB föreslås bli ändrade i enlighet härmed.

Såsom framgått av vad jag tidigare har anfört får domstolen när den dömer till skyddstillsyn även meddela vissa särskilda föreskrifter (28 kap. 6 § BrB). Särskild föreskrift får avse bl. a. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning (26 kap. 15 § BrB). I den tidigare nämnda till lagrådet avgivna remissen om vård utan samtycke inom socialtjänst och sjukvård har chefen för socialdepartementet föreslagit att det för personer över 20 års ålder inte längre skall finnas möjlighet att besluta om vård utan samtycke inom sociallagstiftningen. Det blir således, för att ta ett exempel, inte längre möjligt att med stöd av sociallagstiftningen tvinga någon att underkasta sig nykterhetsvård. I stället föreslås att i den nuvarande lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall förs in bestämmelser för det fall att någon till följd av missbruk är i trängande behov av avgiftning och psykiatrisk vård i samband med denna och utebliven vård skulle innebära allvarlig fara för hans hälsa eller liv eller för annans personliga säkerhet eller hälsa. I sådant fall skall missbrukaren även mot sin vilja kunna beredas vård under högst fyra veckor. Att meddela föreskrift i samband med dom på skyddstillsyn om att någon skall underkasta sig sådan vård är inte möjligt.

Hittills har det i viss utsträckning förekommit att den som har dömts till skyddstillsyn meddelats föreskrift exempelvis innebärande att han skall underkasta sig den nykterhetsvård som skyddskonsulent i samråd med läkare finner erforderlig. Med hänsyn till den ändrade syn på tvångsvård inom socialtjänst och sjukvård som regeringen givit uttryck för i den nyssnämnda lagrådsremissen kan det övervägas om i framtiden möjlighet bör finnas att kombinera en påföljd med föreskrift om viss vård eller behandling. Det förhållandet att det sociala tvånget i princip upphör medför dock inte automatiskt att föreskrifter om vård inte skall kunna meddelas inom kriminalvården. Kriminalvård innebär i sig ett tvång mot den dömden. Det är därför inte orimligt att tänka sig att den som har begått brott även fortsättningsvis såsom ett led i påföljden för brottet skall kunna bli skyldig att underkasta sig föreskrifter om viss vård eller behandling. Praktiska problem kan dock uppstå i samarbetet med socialtjänsten och sjukvården. Förberedelser för försök med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som gjort sig skyldiga till brott pågår f. n. inom justitie- och socialdepartementen. Som jag tidigare nämnt avses vidare den kommande kommittén med uppgift att utreda kriminalvård i frihet få i uppdrag att bl. a. undersöka möjliga alternativ till frihetsstraff. Ett sådant alternativ är kontraktsvård. Kontraktsvård innebär en form av tvångsvård på så sätt att om den dömden inte fullföljer vården drabbas han av sanktioner inom

kriminalvården. Med hänsyn till detta kommande försöks- och utredningsarbete är jag inte nu beredd att föreslå någon ändring av den möjlighet som finns att enligt 26 kap. 15 § BrB meddela föreskrift om vård och behandling av den som ådöms påföljd för brott.

5 Fängelse

5.1 Ungdomsfängelseutredningen

Utredningen tror inte att frihetsstraff kan undvaras helt när det gäller unga lagöverträdare. Fängelsestraff kan således komma i fråga för mycket allvarliga brott eller när omfattande kriminalitet inte har kunnat hindras med lindrigare påföljdsformer. Utredningen betonar dock det angelägna i att tiden för frihetsberövande så långt möjligt begränsas när det är fråga om ungdomar. Utredningen föreslår därför att domstolarna skall ges möjlighet att döma till lindrigare straff än för brottet är stadgat när det är fråga om brott som någon har begått innan han fyllt 21 år. F. n. gäller en gräns på 18 år (33 kap. 4 § BrB).

Såsom ett komplement till den föreslagna straffnedsättningsregeln föreslår utredningen vissa ändringar av bestämmelserna om förverkande av villkorligt medgiven frihet. Dessa förslag hänför sig inte till någon viss ålderskategori. Enligt nuvarande ordning skall i regel villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad om den frigivne under prövotiden döms till nytt fängelsestraff (34 kap. 4 § BrB). Utredningen föreslår att presumptionen för förverkande i den angivna situationen skall bortfalla. Vidare föreslår utredningen den ändringen att förverkande endast skall få ske i anledning av brott som begåtts under prövotiden efter den villkorliga frigivningen. Slutligen föreslår utredningen i denna del också att förverkande skall kunna avse även del av reststraffet och inte såsom nu endast hela straffåterstoden.

Utredningen anser att dess huvuduppgift – att försöka begränsa användningen av frihetsstraff för unga lagöverträdare och i gengäld vidga tillämpningsområdet för kriminalvård i frihet – i första hand har lösts genom den föreslagna tillsynsdomen. Utredningen föreslår härutöver en skärpning av bestämmelserna angående förutsättningarna för att döma någon som fyllt 18 men ej 21 år till fängelse. Enligt 26 kap. 4 § BrB gäller f. n. att i sådant fall fängelse får komma i fråga allenast när frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse eljest finnes lämpligare än annan påföljd. Utredningen förordar i stället att fängelse skall kunna ådömas endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande och annan påföljd inte finnes vara lämpligare.

Utredningen föreslår slutligen vissa förändringar som hänför sig till

reglerna för frigivning från anstalt. Frigivning från anstalt före påföljstidens utgång skall kunna äga rum i två former, dels som villkorlig frigivning och dels som verkställighet utom anstalt. Villkorlig frigivning förenas inte med övervakning. Den villkorligt medgivna friheten skall inte kunna förverkas annat än i samband med en lagföring för nya brott, vilka har begåtts under prøvotiden. Som tidigare nämnts skall därvid förverkandet kunna begränsas till endast en del av reststraffet. Prövotiden skall motsvara den tid som vid frigivningen återstår av straffet, dock lägst ett och högst tre år. Vistelsen i frihet under prøvotiden skall inte avräknas från strafftiden.

Verkställighet utom anstalt skall vara förenad med övervakning. För denna skall i princip tillsynsdomens regler om intensiv övervakning tillämpas. Som framgår av benämningen verkställighet utom anstalt skall tiden för vistelsen utanför anstalten avräknas från strafftiden. Undantag härifrån är dock tänkt att kunna förekomma när den dömden har undandragit sig övervakningen på sådant sätt att det inte kan anses skäligt att han får avräkna hela tiden från straffet.

Verkställighet utom anstalt får medges av två skäl. Det första svarar mot det som anges i den nuvarande bestämmelsen i 34 § KvaL. Om särskilda skäl föreligger skall således medgivande till sådan vistelse få lämnas när den dömden kan bli föremål för särskilda åtgärder utanför anstalten, vilka kan antas underlätta hans anpassning i samhället. Det andra skälet till medgivande svarar delvis mot bestämmelserna om frigivningspermission i 33 § KvaL. Sådant medgivande skall enligt förslaget emellertid kunna lämnas inte endast inför en nära förestående villkorlig frigivning utan även då en något längre tids verkställighet utom anstalt kan antas få väsentlig betydelse för att underlätta den dömdes anpassning i samhället och motverka skadliga följder av straffet. Medgivande till verkställighet utom anstalt skall i detta sista fall kunna lämnas tidigast när halva straffet, dock minst tre månader, har verkställts.

För beslut om villkorlig frigivning skall enligt förslaget i stora drag gälla samma bestämmelser som nu. Villkorlig frigivning skall således enligt en huvudregel kunna medges senast när två tredjedelar av straffet har avtjänats. Detta gäller då även när viss del av straffet avtjänats under verkställighet utom anstalt. Villkorlig frigivning skall vidare liksom nu i begränsad omfattning kunna beslutas redan efter halva strafftiden. Den minsta tid före vilken frigivning inte får ske föreslås sänkt från fyra till tre månader.

Utredningens förslag till ändringar i bestämmelserna om påföljdsval och straffmätning för unga lagöverträdare har genomgående fått ett positivt bemötande under remissbehandlingen. Åtgärder av detta slag är också enligt min mening nödvändiga inslag i en reform som innebär att ungdomsfängelse avskaffas. Jag återkommer till dessa frågor i det följande.

De förslag utredningen har lagt fram om verkställighet utom anstalt och om villkorlig frigivning har däremot bemötts övervägande kritiskt under remissbehandlingen antingen i sin helhet eller i sin detaljutformning. Det

har anförts bl. a. att frågan om utformningen av reglerna om verkställigheten utom anstalt är intimt förknippad med frågan huruvida den villkorliga frigivningen skall bibehållas och i så fall under vilka förhållanden sådan frigivning skall ske. Bada frågorna bör alltså lösas i ett sammanhang.

Enligt min åsikt bör f. n. inte några större ändringar göras i reglerna om verkställighet utom anstalt eller om villkorlig frigivning. Dessa frågor, och då inte minst frågan om vi i vårt påföljdssystem över huvud taget skall ha kvar institutet villkorlig frigivning, kräver ytterligare överväganden. De avses också ingå bland uppgifterna för den kommitté angående fängelse och kriminalvård i anstalt som jag senare i dag kommer att begära regeringens bemyndigande att tillkalla. Jag anser dock att utredningens förslag om en förkortning av minsta tiden för erhållande av villkorlig frigivning och om ändrade bestämmelser angående förverkande av villkorligt medgiven frihet redan nu bör tas upp till prövning. Att så sker är inte minst av vikt för att förhindra att det mycket återfallsbenägna ungdomsfängelseklientelet i den nya ordning som jag förordar kommer att berövas friheten under längre tider än f. n.

5.2 Påföljdsväl och straffmätning för unga lagöverträdare

Enligt utredningens förslag skall ungdomsfängelsepåföljden i stor utsträckning ersättas av kriminalvård i frihet genom den nya tillsynsdomen. Genom de ändringar som jag tidigare har förordat beträffande skyddstillsynspåföljden kommer denna i viss mån att kunna ersätta ungdomsfängelse. Utredningen föreslår som nämnts även andra åtgärder för att göra frihetsstraffen färre och kortare för unga lagöverträdare. Förslagen hänföra sig till påföljdsvälet och straffmätningen.

Vad först gäller påföljdsvälet för unga lagöverträdare gäller att den som är under 18 år inte får dömas till fängelse med mindre synnerliga skäl finns därför. Den som fyllt 18 men inte 21 år får ådömas fängelse endast när frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse annars finnes lämpligare än annan påföljd. Fängelse på livstid får inte ådömas för brott som någon begått innan han har fyllt 18 år (26 kap. 4 § BrB).

Utredningen konstaterar att ungdomar under 18 år döms till fängelse endast i sällsynta undantagsfall, sällan i fler fall än tio om året. Utredningen anser att den nuvarande bestämmelsen i 26 kap. 4 § BrB såvitt avser denna åldersgrupp ger uttryck för ett tillräckligt mått av restriktivitet och därför kan bibehållas oförändrad.

Den bestämmelse i 26 kap. 4 § BrB som avser lagöverträdare i åldern 18-20 år (andra stycket) föreskriver enligt utredningen egentligen inte någon särskild restriktivitet i fråga om användningen av frihetsberövande. I stället ger bestämmelsen närmast uttryck för att andra former av frihetsberövande skall ha företräde framför fängelse, skyddstillsyn med anstaltsbe-

handling framför ett kortvarigt straff och ungdomsfängelse framför ett längre. Utredningen föreslår en sådan ändring i bestämmelsen att den ger klart uttryck för att frihetsberövande skall tillämpas med större restriktivitet i fråga om ungdomar under 21 år än när det gäller äldre. Fängelse skall nämligen enligt förslaget kunna ådömas endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande och annan påföljd ej finnes lämpligare. Utredningen föreslår vidare att fängelse på livstid inte får ådömas för brott som någon har begått innan han fyllt 21 år (utredningens lagförslag 26 kap. 3 § BrB).

Utredningens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Flertalet som uttalat sig i frågan har dock varit positiva. De som har intagit en negativ hållning menar att de begränsningar som redan nu finns intagna i 26 kap. 4 § BrB är tillräckliga samt att erforderlig restriktivitet iaktas i praxis. Vidare har anförts att, särskilt beträffande de brottstyper där ett kortare fängelsestraff är den normala påföljden, den föreslagna utformningen av bestämmelsen kan antas komma att innebära en långtgående och ej önskvärd liberalisering. Det är inte lämpligt att kriminalvård i frihet skall tillämpas i första hand även vid sådana brottstyper där kortare frihetsstraff regelmässigt utdöms. Sådan åsikt har uttalats bl. a. av Göta hovrätt som tillstyrker utredningens förslag att fängelse skall få ådömas ungdomar i åldern 18–20 år endast om det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande. Däremot kan hovrätten inte tillstyrka prioriteringen av frivårdspåföljderna för ungdomar i den aktuella ålderskategorin. Den av utredningen föreslagna utformningen av lagtexten medför att kriminalvård i frihet skall tillämpas i första hand även vid sådana brottstyper där kortare frihetsstraff regelmässigt utdöms. En sådan ordning är enligt hovrätten mindre lämplig. Hovrätten förordar därför att uttrycket "och annan påföljd ej finnes lämpligare" i den föreslagna lydelsen av lagtexten utgår.

Mot förslaget att höja åldersgränsen för ådömande av fängelse på livstid till 21 år har någon kritik inte riktats.

För egen del vill jag anföra följande.

Utredningens förslag att någon ändring ej bör ske av bestämmelsen i 26 kap. 4 § BrB savitt den reglerar användningen av fängelse för dem som är under 18 år liksom att minimitiden för ådömande av livstidsstraff skall höjas till 21 år har lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Även jag delar de åsikter utredningen sålunda har gett uttryck för. Jag förordar således att bestämmelsen i 26 kap. 4 § första stycket lämnas oförändrad och att åldersgränsen i samma paragrafs tredje stycke höjs från 18 till 21 år.

Enligt gällande rätt begränsas beträffande dem som vid domen har fyllt 18 men ej 21 år användningen av fängelse tämligen starkt, dock inte så starkt som beträffande yngre. Bestämmelsen i 26 kap. 4 § andra stycket BrB syftar dock närmast till att klargöra vid vilka tillfällen frihetsberövande skall ske genom ådömande av fängelse och när annan frihetsberövande

påföljd i stället skall komma i fråga. Fängelse skall ådömas då frihetsberövandet är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad. I motsats härtill skall dömas till ungdomsfängelse eller skyddstillsyn med anstaltsbehandling eller förordnas om överlämnande till vård enligt barnavårdslagen för behandling i ungdomsvårdsskola då frihetsberövandet är påkallat för den tilltalades tillrättaförande. Påföljder som motiverats från behandlingssynpunkt har således visst företräde.

Med det av utredningen föreslagna rekvisitet att fängelse inte får ådömas om annan påföljd prövas lämpligare har utredningen främst önskat markera att tillsynsdomen med intagning i anstalt i regel skall ha företräde framför fängelsestraffet i de fall frihetsberövande påföljd måste väljas. Enligt utredningens förslag skall förordnande om intagning i anstalt således kunna meddelas, om det prövas erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad. I princip innebär detta att rekvisitet för intagning i anstalt blir det samma som rekvisitet för ådömande av fängelse. Enligt utredningen bör för ungdomar i åldern 18–20 år fängelse komma i fråga endast när det av hänsyn till allmän laglydnad är påkallat med ett frihetsberövande av längre varaktighet eller då frihetsberövandet visserligen bör vara kortvarigt men då en tillsynsdom med förordnande om intagning i anstalt framstår som en med hänsyn till brottet alltför ingripande påföljd. Det senare kan enligt utredningen bli fallet om man vid rättstillämpningen vidhåller nuvarande praxis att frihetsstraff i allmänhet skall följa på vissa brottstyper.

Jag har tidigare förordat att såväl ungdomsfängelse som institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn skall utmönstras ur påföljdssystemet. För lagöverträdare som är över 18 år kommer överlämnande till vård enligt barnavårdslagen för behandling i ungdomsvårdsskola i fråga i starkt begränsad omfattning. Någon ändring härav kommer inte att ske genom den nya lagstiftningen rörande socialtjänsten. Jag har också föreslagit att skyddstillsynen fortsättningsvis skall kunna kombineras med ett kortvarigt fängelsestraff. Detta fängelsestraff skall kunna motiveras endast av hänsyn till allmän laglydnad.

Med beaktande av dessa förhållanden anser jag det inte längre vara behövt att göra någon särskild markering av fängelsestraffets lämplighet i förhållande till andra påföljder. Fängelse som ensamt straff bör få ådömas den som fyllt 18 men ej 21 år endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande. Kravet på särskilda skäl innebär att det erfordras starkare allmänpreventiva skäl för tillämpning av fängelse när den tilltalade inte fyllt 21 år än eljest. Om fängelse ådöms jämte skyddstillsyn bör dock den föreslagna bestämmelsen i 28 kap. 3 § BrB företrädesvis vara tillämplig även för denna åldersgrupp. För ungdomar i åldern 18–21 år bör således fängelse som ensamt straff i huvudsak komma i fråga endast när brottsligheten varit särskilt svår eller omfattande eller om annan påföljd är utesluten på grund av tidigare upprepade återfall i grov brottslighet samt vid sådana brottstyper, exempelvis trafikbrott, där kortare frihetsstraff regelmässigt utdöms.

Med hänsyn till det nu anförda förordar jag att bestämmelsen i 26 kap. 4 § andra stycket BrB erhåller den lydelsen att fängelse får dömas den som fyllt 18 men ej 21 år endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande.

Vad härefter gäller straffmätningen föreskrivs i 33 kap. 4 § första stycket första meningen BrB att det för brott som någon har begått innan han fyllt 18 år får dömas till lindrigare straff än för brottet är stadgat.

Utredningen har föreslagit att åldersgränsen i bestämmelsen skall höjas till 21 år.

Förslaget har med något undantag tillstyrkts eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Ett par remissinstanser har förordat att åldersgränsen borde vara ännu högre, 23 eller 25 år.

För egen del instämmer jag i utredningens förslag. Som utredningen har påvisat har i en del fall påföljden ungdomsfängelse medfört kortare frihetsberövande än ett alternativt fängelsestraff skulle ha gjort. Det rör sig dels om ett fåtal fall då ungdomsfängelse har tillämpats som påföljd för mycket grova brott och dels ett ganska stort antal fall då nya brott under pågående verkställighet av ungdomsfängelse har föranlett åtalsunderlåtelse eller tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB. Det som i dessa fall framför allt har lett till att verkställighetstiderna blivit kortare vid ungdomsfängelse än de skulle ha blivit om fängelse i stället hade tillämpats, är den omständigheten att de för brotten angivna straffskalorna inte har omedelbar betydelse för frihetsberövandets varaktighet vid ungdomsfängelse under det att de alltid måste läggas till grund för straffmätningen vid ådömande av fängelse. Det nu anförda leder enligt min åsikt till att åldersgränsen i 33 kap. 4 § första stycket första meningen BrB bör höjas i anslutning till att ungdomsfängelsepåföljden avskaffas. Detta för att motverka de olägenheter som eljest kan uppkomma vid en sådan reform. Såsom utredningen påpekat kan ändringen av den aktuella bestämmelsen komma att medföra en viss generell sänkning av straffnivån för ungdomar i åldern 18–20 år. En sådan utveckling ligger i linje med de strävanden som finns att, framför allt för yngre lagöverträdare, få till stånd en ordning som innebär att frihetsberövandena blir kortare och mera sällan förekommande. Några remissinstanser har föreslagit att åldersgränsen bör sättas högre än 21 år. Jag anser emellertid, i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att den föreslagna åldersgränsen 21 år är lämplig. En högre åldersgräns skulle innebära att bestämmelsen snarare fick karaktär av huvudregel i stället för att vara en undantagsbestämmelse. Jag förordar således att bestämmelsen i 33 kap. 4 § första stycket första meningen BrB ändras på så sätt att åldersgränsen bestäms till 21 år.

5.3 Villkorlig frigivning

Utredningen lägger fram omfattande förslag till ändringar av institutet villkorlig frigivning. I viss mån hänger dessa förslag ihop med förslaget till

tillsynsdom och utredningens utformning av verkställigheten utom anstalt. Som jag tidigare har nämnt avser jag icke nu att närmare till behandling ta upp utredningens förslag i dessa delar. Frågan om den villkorliga frigivningens vara eller inte vara och dess eventuella utformning anser jag bör bli föremål för en genomgripande utredning. Jag finner det emellertid vara lämpligt att redan nu ta upp två av ungdomsfängelscutredningens förslag rörande villkorlig frigivning, nämligen de som rör minimitid för erhållande av villkorlig frigivning och förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Enligt nu gällande bestämmelser får den som undergår fängelse på viss tid villkorligt frigivas sedan två tredjedelar av tiden eller, om särskilda skäl föreligger, halva tiden har avtjänats. Frigivning får dock inte i något fall ske förrän verkställigheten pågått minst fyra månader (26 kap. 6 § BrB).

Utredningen föreslår att minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning sänks från fyra till tre månader. Flertalet remissinstanser har inte närmare behandlat utredningens förslag till utformning av institutet villkorlig frigivning. Av dem som gjort det har huvudparten ställt sig avvisande till stora delar av förslaget. Frågan om en sänkning av minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning har föranlett särskilda uttalanden av endast ett par instanser. Endast en remissinstans har dock ställt sig direkt avvisande till förslaget i denna del, nämligen överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt. Överåklagarens negativa inställning synes dock i viss mån hänga samman med den utformning förslaget till villkorlig frigivning i övrigt fått.

Nordiska straffrättskommittén har i sitt betänkande (NU A 1978:6) Villkorlig frigivning behandlat frågan om minimitiden. Villkorlig frigivning kan inte heller i övriga nordiska länder ske vid kortvariga straff. I Danmark och Norge går gränsen, liksom i Sverige, vid fyra månader samt i Finland och Island vid tre månader. Tanken på att sänka gällande minimitider har under de senaste åren varit aktuell i flera av de nordiska länderna. Enligt kommitténs uppfattning kan det varken med hänsyn till allmänpreventionen eller individualpreventionen anföras avgörande invändningar mot en sänkning av minimitiden vid verkställighet av frihetsstraff. Kommittén anser att inga väsentliga betänkligheter är förknippade med att sänka minimitiden till två månader.

Bestämmelsen om den begränsning av frigivningsinstitutets tillämpningsområde som ligger i att villkorlig frigivning inte kan beviljas innan fyra månader av straffet avtjänats har liksom flera andra bestämmelser om villkorlig frigivning sin grund i strävandena till nordisk rättsenhet. Som framgått av vad jag nyss har nämnt om reglerna i de övriga nordiska länderna föreligger emellertid numera inte någon överensstämmelse på denna punkt. Enligt vad jag har inhämtat överväger man även i Danmark och Norge att sänka minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning. Till detta kommer att en sänkning av minimitiden i enlighet med utredningens

förslag innebär en förhållandevis betydande förkortning av frihetstraffets längd för de fyrahundra–fyrahundrafemtio personer som varje år döms till fyra månaders fängelse. Jag föreslår att utredningens förslag om en sänkning av minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning från fyra till tre månader genomförs och att 26 kap. 6 § BrB ändras i enlighet härmed.

Förverkande av villkorligt medgiven frihet kan äga rum i två situationer. Förverkande kan således ske då den villkorligt frigivne före prövotidens utgång begår nya brott. Bestämmelsen härom finns i 34 kap. 4 § första stycket BrB. Ådöms den frigivne nytt fängelsestraff på viss tid med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 BrB skall enligt huvudregeln den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad. Förverkandet kan endast avse hela straffåterstoden. Det är alltså inte möjligt att förverka bara en del av denna. Domstolen kan underlåta förverkande endast då särskilda skäl talar mot en sådan åtgärd. Skäl att underlåta förverkande föreligger enligt förarbetena till BrB då det nya brottet föranleder endast en kort tids fängelse, särskilt om brottet är begånget före den tidigare domen eller i början av en lång fängelsestid, under vars senare del den dömda har skött sig väl, eller om det nya straffet är påkallat främst av allmänpreventiva skäl eller slutligen om det nya brottet är av annat slag än det tidigare. Enligt utredningen torde domstolarna i praxis dessutom ha varit ganska obenägna att förverka villkorligt medgiven frihet då straffåterstoden varit långvarig. Den villkorligt medgivna friheten kan förverkas vid ny brottslighet även då domstolen förordnar att det tidigare ådömda fängelsestraffet skall avse även det nya brottet eller dömer särskilt till annan påföljd än fängelse för detta brott. I dessa fall föreligger dock ingen presumtion för förverkande. Sker förverkande kan det dock avse endast hela straffåterstoden.

Den andra situationen i vilken den villkorligt medgivna friheten kan förklaras förverkad är om den villkorligt frigivne under prövotiden allvarligt åsidosätter sina åligganden och det kan antas att han inte skall låta sig rätta genom annan lindrigare åtgärd som övervakningsnämnden i sådant fall kan vidta. Nämnden får då förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad. Bestämmelsen härom finns i 26 kap. 19 § BrB. Förklaras den villkorligt medgivna friheten förverkad skall vid prövning av ny villkorlig frigivning återstoden av straffet anses såsom nytt straff (26 kap. 23 § BrB). Döms inte den frigivne samtidigt till fängelse på viss tid, får dock villkorlig frigivning äga rum trots att minimitiden för villkorlig frigivning, f. n. fyra månader, inte har gått till ända.

Utredningens förslag till ändring av 34 kap. 4 § första stycket BrB innebär i tre avseenden ändringar i förhållande till nu gällande ordning. Dels bortfaller presumtionen för att förverkande skall ske då den frigivne för den nya brottsligheten ådöms ett nytt fängelsestraff, dels införs en möjlighet att förverka endast en del av reststraffet och dels uppställs som en förutsättning för förverkande att det nya brottet begåtts under prövotiden. I utredningens förslag till utformning av villkorlig frigivning har möjlighe-

ten att såsom yttersta sanktion vid misskötsamhet förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad avskaffats.

Beträffande remissinstansernas allmänna inställning till utredningens förslag om villkorlig frigivning vill jag hänvisa till vad jag nyss anfört. Hälften av de remissinstanser som särskilt har yttrat sig över förslaget om förverkande av villkorligt medgiven frihet har ställt sig positiva till detta. Från övriga har, med ett undantag, kritik endast riktats mot förslaget till den del det innebär att presumtionsregeln för förverkande då nytt fängelsestraff ådöms avskaffas. Enligt RÅ talar således övervägande skäl för att behålla presumptionen för förverkande av villkorligt medgiven frihet när nytt fängelsestraff ådöms. För att ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden inte skall leda till längre anstaltsvistelse för den kategori lagöverträdare som berörs av reformen kan det emellertid enligt RÅ övervägas att göra ifrågasvarande presumtionsregel tillämplig endast på lagöverträdare över viss ålder, förslagsvis 23 år. Liknande åsikter framförs av JO, Vänersborgs tingsrätt och överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt. Vänersborgs tingsrätt avstyrker förslaget att göra det möjligt att förverka endast en del av reststraffet. En sådan möjlighet skulle enligt tingsrätten kunna antas medföra rättssvärihet och rättsosäkerhet.

Förslaget att ta bort presumptionen för förverkande vid återfall i brott som leder till ett nytt fängelsestraff syftar i första hand till att ett avskaffande av ungdomsfängelse inte skall medföra nackdelar i form av längre anstaltstider för lagöverträdare som berörs av reformen. Utredningen påpekar att det är just med avseende på bedömningen av återfallsbrottslighet som ungdomsfängelse generellt sett har varit en för lagöverträdaren gynnsammare påföljd än fängelse. Fängelsestraffet är påtagligt oförmånligt för lagöverträdaren i det fallet nya brott begås efter villkorlig frigivning med hänsyn till att den villkorligt medgivna friheten som regel skall förverkas i samband med den nya lagföringen. Jag instämmer i den bedömning utredningen härvidlag har gjort samt anser att skäl föreligger att avskaffa den nuvarande presumtionsregeln för förverkande då nytt fängelsestraff på viss tid ådöms. Den kritik som har riktats mot utredningens förslag i denna del har huvudsakligen gått ut på att presumptionen bör avskaffas endast för yngre lagöverträdare. Jag vill dock inte förorda en sådan begränsning. Det kan nämligen väl tänkas situationer då möjligheten bör stå öppen även för äldre brottslingar. Med hänsyn härtill finner jag det lämpligast att låta den nuvarande presumtionsregeln för förverkande då fängelse på viss tid ådöms helt utgå. Domstolarna får härigenom en möjlighet att göra en friare bedömning av om förverkande bör ske eller ej. Jag anser för min del inte att ett sådant system är ägnat att leda till större rättsosäkerhet för den tilltalade än det nuvarande. Det kan däremot leda till att större hänsyn kan tas till individuella omständigheter och att därigenom en för den enskilde mer rättvis bedömning kan göras.

Utredningens förslag i övrigt till ändring av 34 kap. 4 § första stycket BrB

har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av en bred remissmajoritet. Beträffande de överväganden som i dessa delar legat bakom utredningens förslag vill jag hänvisa till betänkandet. Jag instämmer i de bedömningar som utredningen sålunda har gjort.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört förordar jag att 34 kap. 4 § första stycket BrB erhåller den lydelse som utredningen föreslår.

Frågan om ändring av reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet i 26 kap. 19 och 23 §§ BrB kommer jag att behandla i specialmotiveringen till dessa bestämmelser.

6 Kostnadsfrågor m. m.

De resursmässiga konsekvenserna för kriminalvården av de framlagda förslagen är för dagen svåra att överblicka. Flera av dem syftar till att göra frihetsstraffen färre och kortare. I vilken utsträckning en överföring av klienter från anstaltsvården till frivården kommer att äga rum går dock inte att nu bedöma med någon större grad av säkerhet. Vidare är det osäkert i vilken utsträckning de föreslagna kontaktföreskrifterna vid skyddstillsyn kommer att tillämpas.

De ändringar i BrB:s bestämmelser som har föreslagits kommer att medföra följdändringar i åtskilliga författningar. I de författningar som i detta sammanhang är aktuella rör det sig dock huvudsakligen om rena konsekvensändringar som inte kräver någon närmare motivering. I den mån sådan erfordras lämnas den i specialmotiveringen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1980. Beträffande övergångsbestämmelserna får jag hänvisa till specialmotiveringen.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,
4. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
8. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
9. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,

10. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.
11. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429).
12. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän.
13. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
14. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.
15. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning.
16. lag om ändring i passlagen (1978: 302).
17. lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.¹

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Avskaffandet av påföljden ungdomsfängelse sker genom upphävande av 29 kap. BrB om ungdomslängelse. Vidare upphävs bestämmelserna i 34 kap. 7, 8 och 12 §§ som reglerar dels återfall i brott under verkställighet av ungdomsfängelse dels verkställighet på en gång av ungdomsfängelse och annan påföljd. Termerna "ungdomsfängelse" och "ungdomsfängelsenämnden" samt hänvisningar till de lagrum som enligt vad nyss sagts upphävs utmönstras som en följd härav ur 1 kap. 3 §, 33 kap. 5 och 7 §§, 34 kap. 1, 9–11, 13 och 18 §§, 35 kap. 10 §, 36 kap. 6 §, 37 kap. 1, 4–6, 9 och 11 §§, 38 kap. 1, 4, 6–9 och 12 §§.

Att den nuvarande möjligheten enligt 28 kap. 3 § till anstaltsbehandling inom ramen för skyddstillsyn försvinner föranleder vissa följdändringar i 28 kap. 4, 8, 9 och 11 §§, 33 kap. 2 och 7 §§, 34 kap. 6 § samt 38 kap. 1, 6 och 9 §§.

26 kap. 1 §

I första stycket anges f. n. att fängelse skall ådömas på viss tid, inte över tio år, eller på livstid. Tiden måste dock bestämmas inom den ram som straffskalan för brottet utgör. Enligt den föreslagna ändringen i 28 kap. 3 § BrB skall såsom påföljd kunna ådömas skyddstillsyn i kombination med fängelse i lägst en och högst tre månader. Skyddstillsyn kan ådömas endast för brott på vilket kan följa fängelse. En kombinationsdom av angivet slag kan därför endast komma i fråga för brott där fängelse ingår i straffskalan. Fängelse jämte skyddstillsyn skall dock kunna ådömas även när straffminimum för brottet överstiger tre månader. Någon bundenhet till straffskalan skall inte föreligga. En bestämmelse som möjliggör detta har införts i första stycket.

¹ Bilagan här uteslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

26 kap. 4 §

I paragrafens andra stycke regleras i vilka fall den som fyllt 18 men inte 21 år får ådömas fängelse. I tredje stycket anges minimiåldern för livstidsstraff. Ändringarna har kommenterats i avsnitt 5.2.

26 kap. 6 §

Av skäl som har utvecklats i avsnitt 5.3 har den minsta tid under vilken verkställigheten skall ha pågått innan villkorlig frigivning kan komma i fråga sänkts från nuvarande fyra till tre månader.

26 kap. 19 §

Enligt denna paragraf har övervakningsnämnd möjlighet att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad, om den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden. En förutsättning är att det kan antas att den villkorligt frigivne inte skall låta sig rätta genom annan mindre ingripande åtgärd som övervakningsnämnden kan vidta.

Enligt 34 kap. 4 § BrB kan också domstol förklara villkorligt medgiven frihet förverkad. Paragrafen reglerar det fallet att någon som är villkorligt frigiven från fängelse ådömt för visst brott, i mål mot honom om ansvar för annat brott befinner sig begått detta. Förverkandeförklaring kan då meddelas om domstolen med anledning av åtalet för det nya brottet förordnar att det tidigare ådömda fängelset skall avse även detta brott eller också dömer särskilt till påföljd för brottet.

Förverkande kan, vare sig det beslutas av övervakningsnämnd eller av domstol, f. n. avse endast hela straffåterstoden. Jag har i avsnitt 5.3 föreslagit att bestämmelsen i 34 kap. 4 § BrB ändras så att möjlighet öppnas att förverka del av reststraffet.

Den som villkorligt frigivits från ett fängelsestraff är underkastad en rad föreskrifter (jfr 26 kap. 13–15 §§). Bryter den intagne mot dessa kan förverkande av den villkorligt medgivna friheten ifrågakomma. Under år 1975 meddelade övervakningsnämnderna beslut om förverkande i 24 fall. Motsvarande siffra för år 1976 var 38 och för år 1977 30. Jag har inte något underlag för att påstå att förverkande bort äga rum i ett större antal fall än som skett. Det torde dock förhålla sig så att man många gånger drar sig för att förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad eftersom den straffåterstod, för vars avtjänande den frigivne i händelse av förverkande återintar, kan tyckas alltför lång i förhållande till den misskötsamhet som kan föranleda förverkandeförklaringen. Enligt 26 kap. 23 § BrB kan visserligen villkorlig frigivning äga rum från straffåterstoden utan de begränsningar med avseende på tiden som annars gäller enligt 26 kap. 6 § BrB. Frigivning kan således ske redan innan fyra månader av reststraffet avtjänats. Vid vilken tidpunkt villkorlig frigivning kommer att äga rum är dock inte något som kan förutses redan då beslutet om förverkande meddelas och ju större straffåterstoden är desto längre kan anstaltsvistelsen bli. Enligt min me-

ning är en ordning som innebär att även övervakningsnämnderna får förverka del av reststraffet att föredra. Längden av det förverkade straffet kan då ställas i direkt proportion till den visade misskötsamheten. Detta medför inte endast att nämndernas övervakande funktion sannolikt blir mer effektiv utan även att ett för den villkorligt frigivne mer rättvist resultat kan uppnås. Mot bakgrund av det anförda föreslås att, i överensstämmelse med den föreslagna lydelsen av 34 kap. 4 § BrB, övervakningsnämnd får möjlighet att förklara även del av villkorligt medgiven frihet förverkad. Jag vill tillägga att delförverkande enligt min mening inte lämpligen bör ske av mindre del av reststraffet än som motsvarar allmänna straffminimum för fängelse, f. n. en månad. Någon särskild föreskrift här om behövs dock inte.

Den del av den villkorligt medgivna friheten som förklaras förverkad anses enligt 26 kap. 23 § BrB såsom ett nytt straff. Villkorlig frigivning får emellertid äga rum utan hinder av att den del som förverkats inte uppgår till den i 26 kap. 6 § BrB föreskrivna minsta tiden för villkorlig frigivning, enligt nyss berört förslag tre månader. Sker villkorlig frigivning från delvis förverkat reststraff kan två prövotider komma att löpa samtidigt, en på grund av den ursprungliga domen och en på grund av förverkandebeslutet. Båda avser emellertid samma brottslighet. Som utvecklas under 34 kap. 4 § BrB har domstol vid lagföring av den villkorligt frigivne på grund av brott som han har begått under en sådan dubbel prövotid valfrihet att helt eller delvis förverka endera av reststraffen eller båda. Summan av vad han kan komma att avtjäna på grund av sådana förverkanden kan ju aldrig överstiga det ursprungliga reststraff som förelåg vid tiden för den första villkorliga frigivningen. Motsvarande får anses gälla för övervakningsnämnden vid fortsatt misskötsamhet från den dömdes sida under en dubbel prövotid av nu angivet slag.

26 kap. 23 §

De ändringar som föreslås i denna paragraf är föranledda av förslaget om möjlighet till att förverka endast del av villkorligt medgiven frihet. Om delförverkande skett skall med avseende å frågan om ny villkorlig frigivning således endast den del som förklarats förverkad anses såsom nytt straff. Paragrafens första mening har ändrats i överensstämmelse härmed.

Har samtidigt som villkorligt medgiven frihet förklarats förverkad domstolen dömt till nytt fängelsestraff, skall prövningen av frågan om ny villkorlig frigivning ske enligt vanliga regler, varvid hänsyn skall tas till den sammanlagda fängelsetiden. Det kan emellertid undantagsvis inträffa att villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad utan att ny påföljd samtidigt ådöms. Om villkorligt frigiven under prövotiden begår nytt brott som inte är av alltför allvarlig art, kan det t. ex. någon gång vara lämpligt att domstolen tillämpar 34 kap. 1 § 1 BrB och förklarar den villkorligt medgivna friheten helt eller delvis förverkad utan att döma till nytt

straff. I sådant fall får enligt 26 kap. 23 § andra meningen ny villkorlig frigivning äga rum utan någon bestämd tidsgräns. Teoretiskt skulle sålunda frigivningen kunna ske omedelbart, om de allmänna förutsättningarna här för föreligger. Det är emellertid givet att övervakningsnämnden resp. kriminalvårdsnämnden i fall av denna typ även har anledning att beakta syftet med förverkandeförklaringen, något som ofta kan leda till den bedömningen att frigivningen inte skäligen bör få ske förrän efter viss tid. Nu beskrivna situationer tillhör de undantagsfall då den nämnd som verkställer prövningen har anledning att fästa visst avseende vid brottslighetens art och övriga omständigheter kring lagföringen.

28 kap. 1 §

Skälen för ändringsförslaget som innebär att "synnerliga skäl" byts ut mot "särskilda skäl" har utvecklats i avsnitt 4.2.

28 kap. 3 §

I paragrafen ges nu bestämmelser om förordnande om anstaltsbehandling i dom på skyddstillsyn. Jag har i avsnitt 4.2 förordat att institutet anstaltsbehandling upphör och ersätts med en möjlighet att jämte skyddstillsyn ådöma fängelse i lägst en och högst tre månader. Beträffande skälen för den föreslagna ordningen och förutsättningarna för tillämpningen av densamma hänvisar jag till vad jag anfört i det sammanhanget.

Kombinationsmöjligheten skyddstillsyn och fängelse för samma brottslighet är så uppbyggd att för fängelsestraffet de allmänna reglerna i BrB om fängelse blir tillämpliga. I några fall har dock undantag från denna regel måst göras. Det gäller bestämmelserna i 26 kap. 1 § första stycket samt i 34 kap. Dessa undantag kommenteras i specialmotiveringen för resp. paragraf. Att de allmänna reglerna om fängelse skall tillämpas innebär bl. a. följande. Fängelse får inte heller i kombination med skyddstillsyn ådömas den som är under 18 år om inte synnerliga skäl föreligger därför (26 kap. 4 § första stycket BrB). Avräkning av häktningstid skall ske enligt reglerna i 33 kap. 5 § BrB och domstolen kan förordna att den dömda i häkte skall avbida att domen vinner laga kraft.

Även för verkställigheten gäller de allmänna reglerna i BrB, lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m. och KvaL. Eftersom tiden för fängelsestraffet är maximerat till tre månader kan villkorlig frigivning inte ske (26 kap. 6 § BrB). Frigivningspermission får beviljas endast om synnerliga skäl föreligger (33 § KvaL). Med hänsyn till att anstaltsvistelsen kan pågå högst tre månader kommer vidare utrymmet för vistelse utanför anstalt enligt 34 § KvaL. rent faktiskt att vara begränsat.

Av förarbetena till den nuvarande bestämmelsen om anstaltsbehandling framgår att man tänkt sig att kombinationen skyddstillsyn med anstaltsbehandling företrädesvis skulle användas beträffande unga lagöverträdare. Det var främst på de unga man hoppades kunna göra intryck genom att låta

skyddstillsynen börja med behandling i anstalt. De äldre ansågs inte så mottagliga för den behandling som kunde meddelas. Kombinationen av skyddstillsyn med fängelse skall, till skillnad från vad som främst gäller för anstaltsbehandlingen, inte motiveras utifrån någon behandlingssynpunkt. Den skall användas då det är oundgängligen påkallat av allmänpreventiva hänsyn. Mot bakgrund av denna skillnad mellan anstaltsbehandlingen och fängelse i kombination med skyddstillsyn finns inte några skäl att begränsa användningen till de yngre åldersgrupperna. Skyddstillsyn jämte fängelse bör i princip kunna användas i alla fall då inte hänsynen till allmän laglydnad kräver en ännu strängare påföljd. Skyddstillsyn jämte fängelse skall således enligt min mening fortsättningsvis kunna komma i fråga i många fall då man f. n. utdömer ett fängelsestraff av den längden att enligt gällande bestämmelser villkorlig frigivning blir aktuell. Vidare bör den nya kombinationen kunna tillämpas i en del fall då tidigare ungdomsfängelse ådömts.

Skyddstillsyn jämte fängelse skall sålunda dels kunna användas i vissa fall då f. n. skyddstillsynen kombineras med anstaltsbehandling, dels kunna tillämpas i fall då i dag ett längre frihetsberövande anses erforderligt. Avsikten är inte att kombinationen skall användas för att i ökad utsträckning skärpa skyddstillsynspåföljden för dem som nu erhåller en skyddstillsyn utan anstaltsbehandling. Detta markeras i lagtexten på så sätt att fängelse får ådömas jämte skyddstillsyn endast om det prövas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande. Om så icke är fallet men skäl ändå föreligger att på något sätt skärpa skyddstillsynen kan den kombineras med böter enligt 28 kap. 2 § BrB. Att jämte skyddstillsynen ådöma såväl fängelse som böter bör inte komma i fråga.

Avsikten är inte att den möjlighet som nu öppnas att för ett eller flera brott döma till skyddstillsyn jämte fängelse skall medföra någon ändring i sak av den praxis som utbildats att i vissa fall jämlikt 1 kap. 6 § andra stycket BrB för ett eller flera brott döma till fängelse och för brottsligheten i övrigt till skyddstillsyn.

28 kap. 4 §

Som en konsekvens av att institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn utmönstras upphävs paragrafens tredje stycke.

I paragrafens andra stycke anges att prövotiden för skyddstillsyn räknas från den dag rättens avgörande i vad angår påföljd för brottet genom nöjdförklaring eller eljest vinner laga kraft mot den dömde. Om jämte skyddstillsyn har ådömts fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget, börjar prövotiden löpa redan när den dömde har nöjdförklarat sig beträffande skyddstillsynen. Något krav på att domen även såvitt gäller ådömt fängelse genom nöjdförklaring eller eljest har vunnit laga kraft mot den dömde ställs således inte.

Jag vill här även hänvisa till vad som sägs i specialmotiveringen till 38 kap. 1 § BrB och 3 § lagen om beräkning av strafftid m. m.

28 kap. 6 a §

Skälen för att införa denna nya bestämmelse och utformningen av den har kommenterats i avsnitt 4.2.

I *första stycket* tilläggs övervakningsnämnden befogenhet att meddela den dömde vissa föreskrifter om vad som skall gälla för övervakningen. I föreskrift får således anges på vilket sätt och i vilken omfattning den dömde skall hålla kontakt med övervakaren. Vidare får föreskrivas skyldighet för den dömde att omedelbart lämna underrättelse till övervakaren eller skyddskonsulenten om utevaro från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning. Skyddskonsulenten får meddela beslut om föreskrift för tiden intill dess nämnden beslutat i frågan.

Som framgått av vad jag har anfört i den allmänna delen är syftet med kontaktföreskriften att göra det möjligt att kontrollera den dömdes förehavanden, främst för att bryta en utveckling som innebär en påtaglig risk för fortsatt brottslig verksamhet. Det är inte avsikten att föreskrift mer slentrianmässigt skall meddelas den som dömts till skyddstillsyn. Den får således inte bli något regelmässigt inslag i skyddstillsynen. Enligt min mening torde det för den helt övervägande delen av skyddstillsynsklientelet inte vara nödvändigt med särskild föreskrift. Föreskrift skall meddelas endast då det föreligger särskild anledning att utöva en närmare kontroll över den dömde. Detta kan vara fallet när allvarigare avvikelser skett från den plan som enligt 19 § frivårdsförordningen skall upprättas för övervakningen. Bedömningen av om föreskrift behövs eller inte får i övrigt göras mot bakgrund av den dömdes allmänna personliga situation, arten och omfattningen av hans brottslighet samt tidigare erfarenheter av den dömde inom frivården.

Det närmare innehållet i föreskriften måste bero av omständigheterna i det enskilda fallet, dvs. vilka kontrollinsatser som bedöms erforderliga främst för att motverka ny brottslighet. Föreskriften bör utformas på ett sådant sätt att den inte i onödan försvårar för den dömde att upprätthålla ett arbete eller andra legitima sysselsättningar. Samtidigt bör den dock också möjliggöra kontroll just av sådana förhållanden. Detta kan medföra problem. I de fall övervakaren är en person i den dömdes närmare omgivning torde de kunna lösas utan större svårigheter. I annat fall kan föreskriften utformas som en skyldighet för den dömde att på vissa tider hålla sig anträffbar i hemmet för besök av övervakaren. Den kan också avse skyldighet för den dömde att uppsöka övervakaren. Kontaktskyldigheten bör som regel alltid avse personligt sammanträffande mellan övervakare och klient. Undantag från denna regel bör dock kunna förekomma så att viss del av kontaktskyldigheten kan fullgöras genom en regelbunden telefonkontakt. En föreskrift som innebär att en viss regelbunden kontakt skall hållas får inte uppfattas som ett hinder för övervakaren att uppsöka klienten på andra tider och platser än dem som angetts i föreskriften. Tvärtom måste det åligga övervakaren att bedriva sådan uppsökande verksamhet i

viss omfattning för att övervakningen skall kunna få avsedd effekt. Övervakaren bör således göra hembesök hos klienten och i övrigt aktivt kontrollera denne.

En föreskrift för den dömda att lämna underrättelse om utevaro från arbetsplats eller liknande kan vara motiverad t. ex. i sådana fall där det framstår som nödvändigt att tillfälligt sätta in särskilda övervakningsinsatser då klienten inte ägnar sig åt sin vanliga sysselsättning.

När det gäller utformningen av föreskriften vill jag understryka att denna bör vara så tydlig att det inte kan uppstå någon tvekan hos den dömda om vad som åligger honom. Detta är viktigt med hänsyn till att brott mot föreskriften kan leda till sanktion mot den dömda. Kravet på tydlighet innebär bl. a. att föreskriften alltid måste utfärdas i skriftlig form. Den bör vidare alltid överlämnas personligen till den dömda och därvid noggrant förklaras. Vad jag nu har sagt gäller även för det fall att skyddskonsulenten interimistiskt beslutar om föreskrift.

Om den dömda sköter sig väl bör efter hand lättnader i den meddelade föreskriften medges och så småningom föreskriften helt upphävas. Med hänsyn härtill bör, som jag anförde i avsnitt 4.2, skyddskonsulenten fortlöpande hålla sig underrättad om den dömdes personliga förhållanden samt omedelbart föreslå övervakningsnämnden sådan ändring i föreskrift som omständigheterna påkallar. Skyddskonsulenten får också interimistiskt ändra meddelad föreskrift. En bestämmelse härom har intagits i *andra stycket* av förevarande paragraf. Som ett komplement till detta stadgande skall man se bestämmelsen i *tredje stycket* att övervakaren får meddela anvisningar i fråga om verkställandet av föreskrift samt medge tillfällig lättnad och vidta omedelbart erforderlig jämkning. Bestämmelsen i tredje stycket överensstämmer med den som i motsvarande situation gäller vid villkorlig frigivning (26 kap. 17 § BrB).

Interimistiskt beslut om föreskrift kan av skyddskonsulenten således meddelas när som helst under övervakningstiden. Skyddskonsulenten kan därvid inte endast meddela ny föreskrift utan även ändra av övervakningsnämnd tidigare meddelad föreskrift i såväl skärpande som lindrande riktning. Skyddskonsulenten bör dock inte meddela beslut, och framför allt inte ändra tidigare meddelat beslut, i annat fall än när omständigheterna är sådana att beslut av övervakningsnämnd inte kan avvaktas. Har skyddskonsulenten meddelat interimistiskt beslut om föreskrift skall frågan snarast underställas övervakningsnämnden.

Övervakningsnämnds beslut om föreskrift kan enligt förslag till 37 kap. 8 § BrB överklagas av den dömda.

28 kap. 7 §

Om den dömda inte iakttar vad som åligger honom till följd av domen på skyddstillsyn, har övervakningsnämnden enligt paragrafen möjlighet att meddela föreskrift enligt 28 kap. 6 a § BrB. Övervakningsnämnden kan

sålledes dels meddela föreskrift om sådan inte tidigare är beslutad, dels ändra tidigare meddelad föreskrift.

28 kap. 8 §

Enligt paragrafens nuvarande lydelse kan övervakningsnämnd, om den dömde allvarligt åsidosatt sina åligganden och det kan antas att han inte skall låta sig rätta genom åtgärd som nämnden själv äger vidta, hos åklagare göra framställning att vid domstol förs talan om undanröjande av skyddstillsyn eller om anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § BrB. Med den ordning jag har föreslagit utmönstras institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn ur påföljdssystemet och i stället införs en möjlighet att kombinera skyddstillsyn med ett kortvarigt fängelsestraff. Anstaltsbehandlingen kan därvid inte heller bibehållas såsom en sanktion vid visad misskötsamhet. Om åtgärd som nämnden äger vidta inte är tillräcklig, kvarstår således endast möjligheten att hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen. Detta innebär en begränsning av sanktionsmöjligheterna inom skyddstillsynens ram. Mot detta kan anföras att möjligheten att hos åklagare göra framställning att denne vid domstol skall föra talan om anstaltsbehandling utnyttjats mycket sparsamt. Under år 1975 begagnades således möjligheten i endast 13 fall. Motsvarande siffror för år 1976 och år 1977 var sex resp. tio. Sanktionssystemet inom frivården bör i sin helhet bli föremål för ytterligare utredning. Den kommitté med uppdrag att utreda kriminalvård i frihet som jag senare i dag kommer att föreslå regeringen att tillkalla kommer bl. a. att få till uppgift att utföra en sådan översyn. I avbidan på resultatet av denna översyn är jag inte beredd att nu lägga fram förslag om nya eller ändrade sanktionsformer.

28 kap. 9 §

Om skyddstillsyn undanröjs skall rätten bestämma annan påföljd för brottet och därvid ta skälig hänsyn till vad den dömde undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter som ådömts jämte skyddstillsynen. Anstaltsbehandlingen ingår i skyddstillsynen och ryms således inom begreppet "vad den dömde undergått till följd av domen å skyddstillsyn". Med den konstruktion jag föreslagit i 28 kap. 3 § BrB skall fängelse ådömas jämte skyddstillsyn och berörs således inte av undanröjande enligt förevarande paragraf. Det blir med hänsyn till det anförda nödvändigt att i paragrafen särskilt anmärka att vid undanröjande av skyddstillsyn hänsyn skall tas även till fängelse som ådömts jämte skyddstillsynen. Paragrafen har ändrats i enlighet härmed. På samma sätt som f. n. gäller beträffande böter som ådömts enligt 28 kap. 2 § eller 34 kap. 6 § BrB bortfaller således inte fängelse som ådömts jämte skyddstillsyn, om skyddstillsynen skulle undanröjas på den grunden att den dömde allvarligt åsidosatt sina åligganden. I övrigt har sådana ändringar vidtagits som är en följd av att institutet anstaltsbehandling upphör.

33 kap. 2 §

Ändringen i paragrafens andra stycke är en följd av den föreslagna lydelsen av 28 kap. 3 § BrB. Något särskilt förbud mot att i de fall som avses i paragrafen döma till fängelse jämte skyddstillsyn behöver inte meddelas. Att en sådan kombination är utesluten framgår av paragrafens första stycke där fängelse ej nämns bland de påföljder som är tillåtna.

33 kap. 4 §

Den föreslagna ändringen, som innebär att åldersgränsen i paragrafens första stycke höjs från 18 till 21 år, har kommenterats i avsnitt 5.2.

33 kap. 5 §

Som jag tidigare har påpekat i specialmotiveringen till 28 kap. 3 § BrB skall för fängelsestraff som ådömts jämte skyddstillsyn gälla de allmänna reglerna för fängelse, såvida ej särskilda undantag gjorts. Detta innebär att vid fängelse som ådömts jämte skyddstillsyn häktningstid m. m. skall avräknas enligt de vanliga reglerna.

34 kap. 1 §

I paragrafen upptas de centrala bestämmelserna för fall då någon som i tidigare rättegång dömts till viss påföljd övertygas om att ha begått annat brott. Om den som dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering befinns ha begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört får rätten, med iakttagande av vad som är särskilt föreskrivet för de olika påföljderna, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse även det andra brottet,
2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller
3. om den tidigare domen vunnit laga kraft undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Den ändring av 28 kap. 3 § BrB som jag har förordnat och som innebär en möjlighet att för samma brottslighet ådöma skyddstillsyn i kombination med fängelse medför vissa komplikationer vid tillämpningen av 34 kap. Även enligt nu gällande bestämmelser kan i tre fall två påföljder ådömas för ett och samma brott. I alla tre fallen är det böter som kan kombineras med annan påföljd, nämligen med villkorlig dom (27 kap. 2 § BrB), skyddstillsyn (28 kap. 2 § BrB) eller vård enligt barnvårdslagen (31 kap. 1 § BrB). Denna möjlighet till ådömande av två påföljder för samma brott medför dock inte någon komplikation vid tillämpningen av 34 kap. 1 § eftersom inte böter, och ej heller överlämnande till särskild vård, behandlas i förevarande paragraf. Någon konkurrenssituation kan således inte uppkomma i förhållande till dessa påföljder. Annorlunda förhåller det sig om man för ett och samma brott dömer till fängelse jämte skyddstillsyn. Skulle man i

en sådan situation vid ny brottslighet ta hänsyn till bägge de ådömda påföljderna var för sig skulle komplicerade och med nuvarande regelsystem i 34 kap. olösliga situationer kunna uppkomma. Problemet kan lösas på olika sätt. En särreglering kan införas för det fall att den tidigare ådömda påföljden är skyddstillsyn jämte fängelse. Vidare kan den nuvarande regleringen ändras och förses med undantag så att den täcker de situationer som kan tänkas uppkomma. Slutligen kan en regel införas som innebär att om den tidigare ådömda påföljden är skyddstillsyn jämte fängelse endast de för fängelse eller endast de för skyddstillsyn gällande konkurrensreglerna blir tillämpliga. Den sista lösningen är otvivelaktigt den som skulle medföra minst ingrepp i den systematik som finns i 34 kap. Jag förordar därför denna lösning. Med hänsyn till att skyddstillsynen får ses som den ådömda huvudpåföljden och till den möjlighet som måste finnas att kunna undanröja den ådömda skyddstillsynspåföljden och döma till frihetsberövande påföljd bör därvid de för skyddstillsyn gällande reglerna bli tillämpliga. Med hänsyn till vad jag har anfört nu förordar jag att i paragrafen införs ett nytt andra stycke av innebörd att om skyddstillsyn har ådömts i kombination med fängelse enligt 28 kap. 3 § så skall vid tillämpningen av 34 kap. den ådömda fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

I en uppkommen konkurrenssituation skall således påföljdskombinationen skyddstillsyn jämte fängelse behandlas som om den endast var en dom på skyddstillsyn. Detta innebär exempelvis att om påföljdskombinationen undanröjes, domstolen i stället kan döma till fängelse. Vidare blir de särskilda bestämmelserna för fängelse i 34 kap. 3 § BrB inte tillämpliga, utan endast bestämmelserna för skyddstillsyn i 34 kap. 6 § BrB.

34 kap. 4 §

Den lydelse av paragrafens första stycke som jag har föreslagit i avsnitt 5.3 innebär i tre avseenden ändringar i förhållande till nu gällande ordning. Dels bortfallet presumptionen för att förverkande skall ske då den frigivne för den nya brottsligheten ådöms ett nytt fängelsestraff, dels införs en möjlighet att förverka endast en del av reststraffet och dels uppställs som en förutsättning för förverkande att det nya brottet begåtts under prövotiden.

Beträffande förslaget att upphäva presumptionen för att förverkande skall ske då den villkorligt frigivne enligt 34 kap. 1 § 2 för ny brottslighet döms till fängelse på viss tid hänvisar jag till vad jag har anfört i avsnitt 5.3. Ändringen medför att domstolarna kan göra en friare bedömning av frågan om förverkande skall ske än enligt nuvarande ordning och förverkande bör därvid kunna underlåtas i något större omfattning än nu. Frågan i vilka situationer det kan anses lämpligt att besluta om förverkande och när detta bör underlåtas bör bedömas bl. a. med hänsyn till förverkandets funktion att utgöra en sanktion av det villkor om brottsfrihet som allmänt gäller för

villkorligt frigivna. Arten och omfattningen av den nya brottsligheten liksom tidpunkten för återfallet inverkar på frågan om förverkande skall ske eller ej. Är brottsligheten omfattande eller av allvarlig karaktär bör förverkande normalt ske.

Enligt nuvarande ordning kan förverkande av villkorligt medgiven frihet ske oavsett när brottet är begånget, om bara frågan om påföljd blir aktuell efter det att villkorlig frigivning skett och innan prövotiden gått ut. Detta innebär att förverkande kan ske även om brottet begåtts under anstaltstiden eller t. o. m. före den tidigare domen. Genom den föreslagna ordningen uppställs såsom en förutsättning för förverkande det kravet att brottet skall ha begåtts under prövotiden. I beslut om villkorlig frigivning skall prövotiden fastställas. Vid bestämmande av slutdagen beräknas tiden från, ej från och med frigivningsdagen. En sådan beräkning av prövotiden kan vid tillämpningen av förevarande paragraf i dess föreslagna lydelse ge det intrycket att om brott begås under själva frigivningsdagen efter det att den villkorligt frigivne lämnat anstalten något förverkande av den villkorligt medgivna friheten ej skulle kunna ske. Detta är självfallet inte meningen. Vid tillämpningen av denna paragraf anses prövotiden börja löpa vid den tidpunkt under frigivningsdagen då den villkorligt frigivne på grund av beslutet om villkorlig frigivning lämnar anstalten. Vistas den som villkorligt frigives ej i anstalt på frigivningsdagen, exempelvis på grund av att han då har frigivningspermission enligt 33 § KvaL, räknas prövotiden på vanligt sätt från frigivningsdagen.

Om domstolen finner att förverkande av villkorligt medgiven frihet bör ske inställer sig, när nu möjlighet öppnas till delförverkande, frågan om hur stor del av den villkorligt medgivna friheten som skall förklaras förverkad. Även i detta fall bör som grund för bedömningen ligga på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne missbrukat den villkorliga frigivningen. Arten och omfattningen av den nya brottsligheten får även här en avgörande betydelse. Ju allvarligare den nya brottsligheten är, ju mer påkallat är det att reagera med ett kraftigare förverkande. Hänsyn bör i detta sammanhang emellertid också kunna tas till tidpunkten för återfallet i förhållande till prövotidens längd och utgång. Delförverkande bör inte avse mindre tid än det allmänna straffminimum som gäller för fängelsestraffet, dvs. f. n. en månad.

Om endast del av villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad uppkommer frågan om man därefter i en senare dom för ytterligare brott under prövotiden kan förverka återstoden av reststraffet eller en del av återstoden. Enligt min mening bör frågan i princip besvaras jakande. En komplikation i sammanhanget kan dock vara om domstolen t. ex. dömt särskilt för ny brottslighet till fängelse och förklarat del av villkorligt medgiven frihet förverkad med resultat att den dömde har ett nytt straff som överstiger minsta tiden för villkorlig frigivning, enligt vad jag tidigare har föreslagit tre månader. Friges han villkorligt från sistnämnda straff kan

dubbla prövotider komma att löpa delvis på grund av samma brott. Dubbla prövotider är emellertid ingen principiell nyhet i svensk rätt. Det kan redan i dag förekomma efter tillämpning av 34 kap. 1 § 2 BrB. Om den villkorligt frigivne under en dubbel prövotid av nu angivet slag begår ytterligare brott har domstolen vid lagföring för den nya brottsligheten valfrihet beträffande vilket reststraff som helt eller delvis skall förklaras förverkat. Ingenting hindrar enligt min mening heller att båda reststraffen förverkas. Summan av vad den villkorligt frigivne kan komma att avtjäna på grund av sådana förverkanden – efter avräkning av vad som belöper på den senare brottsligheten – kan ju inte överstiga det ursprungliga reststraffet som förelåg vid tiden för den första villkorliga frigivningen. Om domstol har förklarat del av villkorligt medgiven frihet förverkad bör dock starka skäl fordras för att på grund av ny brottslighet resten av straffåterstoden därefter skall förverkas. Detta bör främst komma i fråga då den nya brottsligheten begåtts i tiden före delförverkandet eller i anslutning till detta. Om den nya brottsligheten begås sedan den dömda villkorligt frigivits efter att ha avtjänat delförverkande bör normalt endast den sist villkorligt medgivna friheten komma i fråga för förverkande.

Den möjlighet till delförverkande av villkorligt medgiven frihet som nu öppnas kommer att ställa ökade krav på information till domstolar och verkställande myndigheter så att de erhåller ett entydigt och fullständigt underlag för sina bedömningar. Det är således nödvändigt att rutiner tillskapas som gör det möjligt att ur tillgängliga register få fram riktiga och lätt överblickbara uppgifter om exempelvis kvarstående straffåterstoder och löpande prövotider.

34 kap. 6 §

Om den som har dömts till skyddstillsyn sedermera övertygas om att vara skyldig till annat brott som har begåtts innan skyddstillsynen har upphört kan rätten enligt 34 kap. 1 § BrB med iakttagande av vad som är närmare föreskrivet i förevarande paragraf välja mellan tre alternativ i fråga om påföljdsbestämningen. Den kan sålunda 1. förordna att domen på skyddstillsyn skall avse också det andra brottet, 2. döma särskilt till påföljd för detta brott eller 3. undanröja domen på skyddstillsyn och för hela den samlade brottsligheten döma till påföljd av annan art, i praktiken vanligen frihetsstraff. Vid tillämpning av alternativ 1 eller 2 kan rätten enligt förevarande paragraf efter omständigheterna också besluta om övervakning eller varning, meddela särskild föreskrift eller förlänga prövotiden. Vidare kan rätten besluta att den dömda skall undergå behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § BrB. Tillämpas alternativ 1, dvs. meddelas förordnande att den tidigare ådömda skyddstillsynen skall avse också den nytilkomna brottsligheten, kan rätten även döma till dagsböter, vare sig böter är stadgade för brottet eller inte.

I anledning av förslaget att institutet anstaltsbehandling vid skyddstill-

6 Riksdagen 1978/79. I saml. Nr 212

syn skall upphöra måste förevarande paragraf ändras. Förordnande om anstaltsbehandling kan f. n. meddelas vid tillämpningen av såväl 34 kap. 1 § 1 som 2 BrB. För att undvika längre frihetsberövande påföljder är det enligt min mening önskvärt att domstolen även i fortsättningen har möjlighet att vid förordnande om att tidigare ådömd skyddstillsyn skall avse ny brottslighet jämväl förordna om ett kortare frihetsberövande. Vid tillämpningen av 34 kap. 1 § 1 BrB bör rätten således ha möjlighet att, om de särskilda förutsättningarna härför föreligger, döma till fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget, förutsatt naturligtvis att fängelse ingår i straffskalan för den nya brottsligheten. *Första stycket* har ändrats i enlighet härmed.

Såsom framgått finns f. n. formellt möjligheten att vid tillämpningen av 34 kap. 1 § 2 BrB förordna om behandling i anstalt. Denna möjlighet torde dock inte ha någon praktisk betydelse. De påföljder som det kan finnas anledning att döma särskilt till när den tidigare påföljden är skyddstillsyn är framför allt böter eller kort fängelsestraff. Det kan också tänkas situationer då överlämnande till särskild vård bör beslutas. Inte i något av dessa fall finns det enligt min mening anledning att samtidigt kunna förordna om ett kortvarigt frihetsberövande inom ramen för den tidigare ådömda skyddstillsynen. Fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i den föreslagna lydelsen bör därför inte kunna ådömas i det fall att domstolen tillämpar 34 kap. 1 § 2 BrB. I dag förekommer det inte så sällan att domstolarna, när den tidigare ådömda påföljden är skyddstillsyn, för exempelvis trafikbrott dömer särskilt till ett kortvarigt fängelsestraff. I dessa fall bör i fortsättningen domstolarna likaväl med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB kunna förordna att den tidigare ådömda skyddstillsynen skall avse även den nya brottsligheten och samtidigt döma till fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget.

Enligt paragrafens nuvarande *tredje stycke* skall rätten, om den undanröjer skyddstillsynen och dömer till fängelse – såsom framgår av hänvisningen till 28 kap. 9 § BrB – vid straffets bestämmande ta skäligen hänsyn till vad den dömda undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter som ådömts enligt 28 kap. 2 § eller förevarande paragrafs första stycke. Beträffande böter är innebörden härav att hänsyn skall tas även till bötesstraff som ännu inte har verkställts, eftersom ådömda böter inte bortfaller genom att skyddstillsynen undanröjs. Jag har beträffande bestämmelsen i 28 kap. 9 § BrB föreslagit den ändringen att vid undanröjande av skyddstillsyn på den grunden att den dömda allvarligt åsidosatt sina åligganden skäligen hänsyn skall tas även till fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB eller första stycket i förevarande paragraf. Sådant fängelse betraktas enligt förslaget i allmänhet och således även vid tillämpningen av 28 kap. 9 § BrB inte som en del av skyddstillsynen och bortfaller lika litet som ådömda böter genom att skyddstillsynen undanröjs enligt 28 kap. 9 § BrB. I fråga om 34 kap. 1 § BrB har jag däremot förordat en tilläggsregel, enligt vilken en jämte skyddstillsyn ådömd fängelsepåföljd enligt 28 kap. 3 § BrB skall vid tillämpning av 34 kap. anses som en del av skyddstills-

synen. Detta får till följd att, när skyddstillsyn undanröjs enligt 34 kap. 1 § 3 BrB, även fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB eller enligt den nu aktuella paragrafens första stycke undanröjs. Någon vidare verkställighet av fängelsepåföljden kan således därefter inte ske. Med hänsyn till det nu sagda bör rätten då den på grund av ny brottslighet undanröjer skyddstillsyn och dömer till fängelse ta hänsyn till vad den dömda avtjänat av fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB eller förevarande paragrafs första stycke. Eftersom vid tillämpningen av 34 kap. sådant fängelse skall anses som en del av skyddstillsynen, skulle det inte behöva särskilt nämnas att hänsyn sålunda skall tas till vad den dömda avtjänat av ådömt fängelse. Detta torde nämligen följa av att hänsyn skall tas till vad den dömda undergått till följd av domen på skyddstillsyn. För att någon tvekan ej skall uppstå bör dock direkt i lagtexten anges att i fall som avses i tredje stycket hänsyn skall tas till vad den dömda avtjänat av fängelse som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 3 § BrB. En bestämmelse härom har tagits in i tredje stycket, vilket samtidigt utformats som ett självständigt stadgande utan hänvisning till 28 kap. 9 § BrB.

Paragrafens fjärde stycke har ändrats så att det framgår att inte heller fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i dess föreslagna lydelse får ådömas vid tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

34 kap. 9 §

Ändringen, som är rent redaktionell, föranleds av att 34 kap. 7 § BrB upphävs.

37 kap. 8 §

I paragrafen har det tilläggat gjorts att även övervakningsnämnds beslut angående föreskrift enligt 28 kap. 6 a § BrB kan överklagas till hovrätt.

38 kap. 1 §

I paragrafen meddelas bestämmelser om nöjdförklaring av den som ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn. Såvitt avser skyddstillsyn omfattar nöjdförklaring den ådömda påföljden jämte de föreskrifter av olika slag som har meddelats i domen. Har böter ådömts med stöd av 28 kap. 2 § BrB skall förklaringen avse även böterna och den skall även inbegripa förordnande om behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § BrB.

För nöjdförklaring vid fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i den föreslagna lydelsen skall de allmänna reglerna om nöjdförklaring vid fängelse i lagen om beräkning av strafftid m. m. tillämpas. I motsats till vad som gäller f. n. beträffande anstaltsbehandling kommer således en nöjdförklaring vid skyddstillsyn inte att inbegripa fängelse som ådömts jämte skyddstillsynen. Jag hänvisar till vad som sägs i specialmotiveringen till 3 § lagen om beräkning av strafftid m. m. samt 28 kap. 4 § BrB.

När någon avgett nöjdförklaring beträffande skyddstillsyn kan det, för att undvika missförstånd, vara lämpligt att upplysa honom om på vilket sätt ett jämte skyddstillsynen ådömt fängelsestraff bringas till verkställighet.

Övergångsbestämmelserna

1. Lagen bör som har anförts i den allmänna motiveringen träda i kraft den 1 januari 1980.

2. Bestämmelserna i denna punkt innebär bl. a. att högre rätt efter ikraftträdandet inte kan fastställa tidigare meddelad dom på ungdomsfängelse eller dom med förordnande om behandling i anstalt.

3. Lagen innebär bl. a. att påföljden ungdomsfängelse avskaffas och att möjligheten slopas att förordna att i dom på skyddstillsyn skall ingå behandling i anstalt. Den som lagförs efter den 1 januari 1980 kan alltså inte drabbas av dessa sanktioner. En annan fråga är hur man vid ikraftträdandet skall förfara med redan utdömt ungdomsfängelse eller meddelat förordnande om behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § BrB, som inte har till fullo verkställts.

För den som vid ikraftträdandet undergår behandling i anstalt enligt 28 kap. 3 § BrB torde den enklaste lösningen vara att han alltjämt skall vara underkastad de äldre bestämmelserna. Detsamma bör gälla den, beträffande vilken domstol före ikraftträdandet har förordnat om behandling i anstalt, men där förordnandet inte har börjat verkställas den 1 januari 1980. Detta gäller oavsett om förordnandet vid ikraftträdandet har vunnit laga kraft eller inte. En bestämmelse härom har tagits in i punkt 3.

4. Denna punkt reglerar situationen för den som före ikraftträdandet har dömts till ungdomsfängelse, vilket inte har verkställts helt.

I motsats till anstaltsbehandling inom ramen för skyddstillsyn är ungdomsfängelse en långvarig påföljd och det kan som utredningen har påpekat övervägas att omvandla ungdomsfängelse under verkställighet till ett tidsbestämt fängelsestraff för att snabbt avveckla ungdomsfängelsepåföljden. En sådan omvandling enligt fasta omräkningsregler skedde i Danmark i samband med den där genomförda ungdomsfängelsereformen. Den danska lösningen är dock enligt utredningen inte lämpad för svenska förhållanden. Den schablonartade omvandlingen bortser nämligen från det förhållandet att tiden för frihetsberövandet vid ungdomsfängelse inte enbart är beroende av vilken brottslighet som ursprungligen har avsetts med påföljden eller med beslutet om återintagning utan att mycket ofta även brottslighet som hänför sig till påföljdstiden får inverka på frihetsberövandets varaktighet. Utredningen påpekar att detta kommer klart till uttryck genom de riktpunkter som brukar anges av ungdomsfängelsenämnden. Den reaktion mot brottslighet under antaltstiden som en förändrad riktpunkt innebär skulle mista all sin betydelse i samband med ikraftträdandet, om ungdomsfängelse regelmässigt skulle omvandlas till fängelse på viss tid,

t. ex. ett år. Eftersom beslut om åtalsunderlåtelse eller tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB i anledning av ny brottslighet med en sådan övergångsreglering under tiden närmast före ikraftträdandet inte längre skulle leda till en skärpning av den pågående påföljden genom förlängning av antaltstiden, skulle åtal sannolikt väckas och ungdomsfängelsepåföljden ersättas med tidsbestämt straff i flertalet av de fall där frågan blir aktuell. Detta skulle, framhåller utredningen, i realiteten leda till avsevärt längre frihetsberövanden än med tillämpning av nuvarande ordning.

Med hänsyn främst till vad som här har återgivits har utredningen valt att i stället låta ungdomsfängelsepåföljden kvarstå beträffande dem som vid ikraftträdandet undergår ungdomsfängelse. Mot denna lösning har ingen invändning riktats under remissbehandlingen.

Även enligt min mening talar övervägande skäl för att välja den övergångsreglering som utredningen har förordat. Huvudregeln – att äldre bestämmelser fortfarande gäller för den som vid ikraftträdandet undergår ungdomsfängelse eller är dömd till sådan påföljd men där domen ännu inte har börjat verkställas – har tagits in i första stycket. I de följande styckena kompletteras denna regel.

I enlighet med utredningens förslag innehåller andra–fjärde styckena regler som påskyndar avvecklingen av påföljden ungdomsfängelse. Genom andra stycket möjliggörs överförande till vård utom anstalt tidigare än enligt nu gällande regler, genom tredje stycket avkortas tiden för vård utom anstalt och genom fjärde stycket begränsas möjligheterna att låta påföljden ungdomsfängelse bestå vid lagföring efter ikraftträdandet.

I 29 kap. 4 § BrB föreskrivs nu att den dömd inte får överföras till vård utom anstalt innan ett år har förflutit från det att han intogs, om det inte föreligger särskilda skäl för ett tidigare överförande. Denna begränsningsregel tillämpas av ungdomsfängelsenämnden på så sätt att frigivningspermission visserligen medges med stöd av 33 § KvaL redan efter 9–10 månader, utom i de fall riktpunkten har förlängts, men att det formella överförandet till vård utom anstalt i allmänhet får anstå till dess anstaltsvården har pågått under ett år. Denna tillämpning har lett till att institutet frigivningspermission har fått en annan innebörd vid ungdomsfängelse än vid andra påföljdsformer, där permissionen i allmänhet har samband med en omedelbart förestående frigivning. Ett avskaffande av begränsningsregeln i 29 kap. 4 § BrB för tiden efter lagförslagets ikraftträdande bör kunna leda till att beslutande myndighet, med en i övrigt oförändrad frigivningspraxis, kan förlägga det formella överförandet till vård utom anstalt till den tidigare tidpunkt från vilken nu frigivningspermission beviljas. Eftersom det är angeläget att den formella anstaltsvården får upphöra så snart som möjligt efter ikraftträdandet har i andra stycket tagits in ett sådant avskaffande av begränsningsregeln.

I tredje stycket föreskrivs att ungdomsfängelsepåföljden alltid skall förordnas upphöra senast då ett år förflutit från det den dömd sist överfördes

till vård utom anstalt. Detta innebär en begränsning av övervakningstiden i förhållande till vad som nu gäller. Enligt 29 kap. 12 § BrB skall nämligen vården utom anstalt i allmänhet pågå under en sammanhängande tid av två år. En konsekvens av den föreslagna övergångsbestämmelsen är att ungdomsfängelse omedelbart skall förordnas att upphöra i fråga om den, som vid ikraftträdandet redan har varit föremål för vård utom anstalt under ett år.

Det är angeläget att alla tillfällen tas till vara att efter ikraftträdandet undanröja en pågående ungdomsfängelsepåföljd. I fjärde stycket har därför med avseende på den som dömts till ungdomsfängelse tagits in förbud mot tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB i fråga om brott som har begåtts efter ikraftträdandet och av 34 kap. 1 § 2 BrB på annat sätt än genom ådömande av böter eller disciplinstraff. Att tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB blir tillåten endast beträffande brott begångna före ikraftträdandet torde leda till att beslut enligt 34 kap. 8 § andra stycket BrB om återintagning i anstalt inte blir aktuellt efter ikraftträdandet. Om den som redan har överförs till vård utom anstalt vid lagföring för brott begånget före ikraftträdandet anses inte kunna undgå nytt frihetsberövande, bör ungdomsfängelsepåföljden undanröjas. I sammanhanget kan påpekas att möjligheten för ungdomsfängelsenämnden att enligt 29 kap. 9 § BrB återinta den dömda i anstalt på grund av misskötsamhet inte formellt upphör vid ikraftträdandet. Som en yttersta sanktion mot misskötsamhet under vården utom anstalt bör denna möjlighet stå öppen. Däremot ligger i linje med övergångsregleringen i övrigt att återintagning, som i realiteten grundas på ny brottslighet – vilket är det i praktiken vanliga fallet – inte bör beslutas av ungdomsfängelsenämnden. Vid ny brottslighet får i stället väckas åtal. Det bör slutligen uppmärksammas att det föreslagna förbudet mot tillämpning av 34 kap. 1 § 1 BrB får till följd att bestämmelsen om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § 2 rättegångsbalken kan tillämpas endast i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna kommer det under en övergångstid att kvarstå vissa arbetsuppgifter som enligt nuvarande bestämmelser ankommer på ungdomsfängelsenämnden. Dessa uppgifter bör under början av avvecklingsperioden alltjämt handhas av ungdomsfängelsenämnden och därefter, från och med den dag som regeringen bestämmer, överföras på kriminalvårdsnämnden. En bestämmelse härom har tagits in i femte stycket.

8.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

29 kap. 2 §

Reglerna i 29 kap. 2 § tredje–femte styckena rättegångsbalken angående de fall, då mer än en omröstning skall företas rörande påföljden, bygger på tanken att särskilda omröstningar kan vara erforderliga, när det råder

delade meningar huruvida annan påföljd än straff skall tillgripas. Framkommer t. ex. under överläggningen både uppfattningen att skyddstillsyn skall ådömas och uppfattningen att skyddstillsyn med förordnande enligt 28 kap. 3 § BrB om behandling i anstalt skall väljas, skall f. n. båda dessa meningar – var för sig – bli föremål för särskild omröstning före eventuellt erforderlig omröstning om straff (jfr tredje stycket). Skälet härför är att de röstande bör få ta ställning till ett i sina huvuddrag (jfr däremot beträffande särskilda föreskrifter fjärde stycket) slutligt utformat skyddstillsynsalternativ, innan omröstning om straff kommer i fråga. Samma skäl talar för särskild omröstning beträffande mening som innebär att skyddstillsyn i kombination med fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i den nu föreslagna lydelsen skall ådömas. Det finns anledning att anta att en sådan ordning främjar strävandena mot kortare fängelsestraff i de fall där ett frihetsberövande anses ofrånkomligt. Har alternativet skyddstillsyn jämte fängelse vunnit, bör längden av fängelsestraffet – vid behov – därefter bli föremål för särskild omröstning. I enlighet med det anförda har ändringarna i paragrafen utformats.

29 kap. 3 §

F. n. gäller (prop. 1964: 10 s. 150) vid särskild omröstning om mening enligt vilken i skyddstillsyn skall ingå behandling i anstalt eller påföljd skall kombineras med böter att ingen mening kan anses lindrigare än annan. Det har inte ansetts nödvändigt att i paragrafens tredje stycke uttryckligen nämna detta. Vid påföljds kombinationen skyddstillsyn jämte fängelse ställer sig saken något annorlunda. Det faller sig inte lika naturligt att i svårhetsgrad jämställa påföljden skyddstillsyn och kombinationen skyddstillsyn jämte fängelse. De nämnda alternativen bör dock i omröstningshänseende behandlas som likställda. Ett motsatt betraktelsesätt skulle bryta den systematik som finns i omröstningsreglerna och bl. a. leda till att kombinationen av skyddstillsyn och fängelse skulle anses som svårare än enbart fängelse. För att undvika oklarhet på denna punkt bör i paragrafen uttryckligen anges att den nämnda påföljds kombinationen i svårhetsgrad är likställd med villkorlig dom, skyddstillsyn, internering och förordnande om överlämnande till särskild vård. Den valda lösningen får bl. a. till följd att fängelse oavsett straffets längd inte är svårare än kombinationen skyddstillsyn och fängelse. Om omröstningen leder till att skyddstillsyn jämte fängelse skall ådömas, är det en särskild fråga hur längden av fängelsestraffet skall bestämmas. Härvid får skyddstillsyn i förening med ett kortare fängelsestraff anses lindrigare än skyddstillsyn i förening med ett längre fängelsestraff.

51 kap. 25 §

Paragrafen innehåller förbudet för hovrätt mot ändring av dom till den tilltalades nackdel i anledning av talan, som har fullföljts av den tilltalade

eller av åklagaren till hans förmån. Genom en hänvisning i 55 kap. 15 § första stycket rättegångsbalken är förbudet tillämpligt även i högsta domstolen. F. n. föreskrivs i andra meningen att hovrätten, om den tilltalade av underrätten har dömts till fängelse, får förordna om villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering eller överlämnande till särskild vård, så ock jämte villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till vård enligt barnavårdslagen döma till böter. Vidare sägs i tredje meningen att, om underrätten har meddelat förordnande som nu sagts, hovrätten får döma till annan påföljd. Regleringen bör nu ändras så – förutom att ungdomsfängelse utgår – att kombinationen av skyddstillsyn och fängelse jämföras med de redan nämnda påföljderna och påföljds kombinationerna. Hovrätten skall alltså i anledning av den tilltalades talan t. ex. kunna ändra ett fängelsestraff, oavsett straffets längd, till skyddstillsyn jämte fängelse.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

2 §

Bestämmelserna om ungdomsfängelse och om förordnande om behandling i anstalt i dom på skyddstillsyn har utmönstrats ur lagen. Den nya möjligheten att enligt 28 kap. 3 § BrB kombinera skyddstillsyn med fängelse omnämns inte särskilt. Härav följer att registrering och utlämnande av uppgifter angående dem som har dömts till en sådan påföljds kombination skall följa vanliga regler för skyddstillsyn och fängelse. I 10 och 11 §§ har dock en särregel för fängelse som har ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB införts.

10 och 11 §§

I paragraferna, som reglerar efter vilken tid registerutdrag till domstol och andra myndigheter resp. till enskilda inte längre skall innehålla uppgift om ådömd påföljd, har särskilda bestämmelser tagits in för fängelse som har ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB. Dessa innebär att anteckning om en sådan påföljd skall följa reglerna för skyddstillsyn. Även fängelse som med stöd av 34 kap. 6 § BrB ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB skall omfattas av särregleringen.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.

7 §

I paragrafen har – på samma sätt som i lagen om allmänt kriminalregister – tagits in en särskild bestämmelse för fängelse som har ådömts enligt 28 kap. 3 § BrB.

8.5 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)

Övergångsbestämmelserna

Av de föreslagna övergångsbestämmelserna till ändringarna i BrB framgår att möjligheten att, efter ikraftträdandet, enligt 29 kap. 9 § BrB återintaden som har dömts till ungdomsfängelse i anstalt inte formellt skärs av, fastän något praktiskt behov härav knappast förutses. Som en följd härav föreskrivs i övergångsbestämmelserna till ändringen i rättshjälpslagen att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla i fråga om den som har dömts till ungdomsfängelse före ikraftträdandet.

8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av straff-tid m. m.

1 §

Vad som sägs om fängelse i denna paragraf, liksom i lagen i övrigt, gäller även för sådant fängelsestraff som enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget har ådömts jämte skyddstillsyn.

2 §

F. n. gäller att dom på fängelse, ungdomsfängelse och internering får verkställas, om den dömden inte inom föreskriven tid har fullföljt talan i målet såvitt angår den ådömda frihetsberövande påföljden, utan hinder av att åklagare eller målsägande har fullföljt talan mot domen. Att den dömden själv har fullföljt talan mot domen i annan del än beträffande den ådömda påföljden fängelse, ungdomsfängelse eller internering, t. ex. angående förverkande eller förvisning, utgör inte heller hinder mot verkställighet. Den dömden kan t. o. m. föra talan mot annan påföljd som har ådömts honom i målet än den frihetsberövande utan att detta hindrar verkställighet av den frihetsberövande påföljden (jfr prop. 1964: 76 s. 21, 76–77 och 80).

I paragrafen har nu endast den ändringen gjorts att ordet "ungdomsfängelse" har utgått. Beträffande den som har dömts till skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget för en viss gärning innebär paragrafen att fängelsestraffet får verkställas bl. a. i det säkerligen sällsynta fallet att den dömden varken har fullföljt talan mot bedömningen av gärningen (jfr NJA 1970 s. 436) eller mot fängelset, men däremot mot skyddstillsynen.

3 §

Som har framgått av specialmotiveringen till 38 kap. 1 § BrB avges nöjdförklaring av den som har dömts till skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i dess föreslagna lydelse enligt två skilda regelsystem, ett för skyddstillsynen och ett för fängelset. Nöjdförklaring avseende fängelsestraffet regleras i denna lag.

I denna paragraf har ordet "ungdomsfängelse" strukits. Innebörden av paragrafen för den som har dömts till skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § BrB i förslaget är att fängesdelen omedelbart blir verkställbar, om den dömde avger nöjdförklaring beträffande den. Något krav på att domen även såvitt gäller skyddstillsyn genom nöjdförklaring eller eljest har vunnit laga kraft mot den dömde ställs alltså inte.

20 och 21 §§

Ändringarna i dessa paragrafer har föranletts av sänkningen från fyra till tre månader i 26 kap. 6 § BrB av minimitiden för verkställighet av fängelsestraff, dvs. den tid före vilkens utgång villkorlig frigivning inte får ske.

24 §

Ändringen i denna paragraf är en följd av de föreslagna ändringarna i BrB att villkorligt medgiven frihet skall kunna förklaras förverkad endast delvis (jfr 26 kap. 19 och 23 §§ samt 34 kap. 4 § BrB).

Övergångsbestämmelserna

Den sänkta minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning från fyra till tre månader i 26 kap. 6 § BrB skall tillämpas omedelbart efter lagändringens ikraftträdande. Till ändringen i lagen om beräkning av strafftid m. m. bör därför fogas en övergångsbestämmelse som medger att strafftidsresolution i vissa fall kan utfärdas med tillämpning av 20 och 21 §§ i den nya lydelsen redan före tremånadersregelns ikraftträdande. Det gäller här främst fall då den dömde kommer att kunna friges villkorligt med stöd av tremånadersregeln så snart den har trätt i kraft.

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

Övergångsbestämmelserna

Under punkt 3 har tagits in samma regel som i femte stycket i punkt 4 i förslaget till övergångsbestämmelser till ändringarna i BrB.

8.8 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978: 302)

Övergångsbestämmelserna

Passlagen (1978: 302) har ännu inte trätt i kraft. Så skall ske den dag som regeringen bestämmer. Detta bör gälla även den nu föreslagna ändringen.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbe-
komma allmänna handlingar,
4. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Fin-
land, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga
lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig aso-
cialitet,
8. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
9. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av slutna psykiatrisk
vård i vissa fall,
11. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),
12. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
13. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
14. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
15. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränk-
ning,
16. lag om ändring i passlagen (1978: 302),
17. lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande
kriminalvård i frihet.

10 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utredningens sammanfattning av betänkandet

1 Inledning

I direktiven för utredningen förutsätts att ungdomsfängelse skall avskaffas. Utredningens uppdrag avser i första hand att undersöka vilken eller vilka påföljder som skall kunna tillämpas i stället för ungdomsfängelse och att föreslå de ändringar i påföljdssystemet som är påkallade av att ungdomsfängelse avskaffas. Vissa riktlinjer för utredningens arbete har angetts i direktiven. Det uttalas nämligen där att avskaffandet av ungdomsfängelse inte får leda till ökade frihetsberövanden för den kategori av lagöverträdare som berörs av reformen. Tvärtom bör utredningens förslag syfta till en förskjutning av tyngdpunkten på andra kriminalvårdande åtgärder än frihetsberövande. Utredningen bör således bl. a. undersöka i vad mån ungdomsfängelse kan ersättas med skyddstillsyn.

I betänkandets kapitel 2 redovisas hur ungdomsfängelse tillämpats i olika avseenden. En mera utförlig redovisning återfinns i de bilagor som fogats till betänkandet. I bilaga 1 redovisas således en undersökning av domstolarnas och ungdomsfängelsenämndens praxis. Bilaga 2 innefattar en redogörelse för anstaltsvårdens utformning och verkställighetspraxis. I bilaga 3 slutligen finns vissa uppgifter om ungdomsfängelseklientelet. Dessa uppgifter avser att med utgångspunkt från förhållandena år 1975 komplettera vissa uppgifter i en av kriminalvårdsstyrelsens utvecklingsenhet publicerad rapport med titeln "Ungdomsfängelseklientelet 1968 - en beskrivning av klientelet före, under och efter ungdomsfängelse".

Sammanfattningsvis kan sägas följande om tillämpningen av ungdomsfängelse. Samtliga ungdomar som dömts till ungdomsfängelse har haft tidigare kriminell belastning. Oftast har kriminaliteten varit långvarig och omfattande. Många av de dömda har tidigare dömts till skyddstillsyn eller flera gånger, ibland i förening med anstaltsbehandling. Flertalet har under längre tid varit föremål för vård enligt barnavårdslagen och många har därvid varit berövade friheten i form av intagning i ungdomsvårdsskola. Till grund för domen på ungdomsfängelse ligger nästan alltid allvarlig och omfattande brottslighet. När det gäller brottslighetens art intar förmögenhetsbrotten en helt dominerande ställning. Det stora flertalet av de dömda återfaller i brott någon gång under påföljdstiden, ofta i samband med rymning eller permission från anstalt. Återfallsfrekvensen är högre för ungdomsfängelse än för någon annan påföljdsform. Verkställigheten av ungdomsfängelse måste med hänsyn till klientelet sammansättning till stor del ske i slutna anstalter och i en del fall äger verkställigheten rum också i anstalter som är avsedda för ett särskilt svårbehandlat klientel, t. ex. Kumla. De som döms till ungdomsfängelse har vid sidan av den omfattande kriminaliteten merendels svårartade sociala problem, såsom missbruk av alkohol eller narkotika, psykiska besvär, eftersatt utbildning, många gånger med läs- och skrivsvårigheter som följd, avsaknad av yrkeserfarenhet m. m.

I kapitel 3 redovisas bl. a. lagstiftning och praxis beträffande andra påföljder som enligt nuvarande ordning kan tillämpas för unga lagöverträdare, nämligen fängelse, skyddstillsyn och överlämnande till vård enligt barnavårdslagen.

Utredningens allmänna överväganden återfinns i kapitel 4.

I avsnitt 4.1 redovisas under rubriken "Kriminalvård i frihet i stället för ungdomsfängelse" de grundläggande motiven för utredningens förslag till en ny påföljd i frihet med benämningen *tillsynsdom*. Det grundläggande innehållet i den nya påföljden utgörs av intensiv övervakning. När det av särskild anledning erfordras för att motverka återfall i brott, kan påföljden förenas med föreskrift för den dömda att vistas i frivårdshem. Vidare kan påföljden förenas med ett kortvarigt frihetsberövande, när sådant är påkallat av hänsyn till allmän laglydnad. Tillsynsdom skall således förekomma i tre olika former, tillsynsdom med enbart intensiv övervakning, tillsynsdom med föreskrift om frivårdshem samt tillsynsdom med förordnande om intagning i anstalt.

Tillsynsdom kan inte införas utan att detta får vissa konsekvenser för påföljdssystemet i övrigt och särskilt för den nuvarande frivårdspåföljden skyddstillsyn. Härtill kommer att vissa av de motiv som ligger till grund för avskaffandet av ungdomsfängelse kan åberopas också till stöd för ändringar med avseende på skyddstillsynens utformning. Dessa frågor diskuteras närmare i avsnitt 4.2 som erhållit rubriken "Villkorlig dom i stället för skyddstillsyn". Utredningen föreslår att skyddstillsyn ersätts med två nya påföljdsformer, båda inordnade i den nuvarande påföljden villkorlig dom. De nya påföljdsformerna kallas *villkorlig dom med övervakning* resp. *villkorlig dom med stödåtgärder* och skall förekomma vid sidan av den nuvarande villkorliga domen som helt saknar verkställighetsinnehåll.

Avsnitt 4.3 har erhållit rubriken "Fängelse i stället för ungdomsfängelse". Här redovisas först grunderna för de förslag till ändringar i fråga om fängelsestraffets utformning som närmast är föranledda av direktivens krav att avskaffandet av ungdomsfängelse inte får leda till längre frihetsberövanden för den kategori unga lagöverträdare som berörs av reformen. Utredningen föreslår bl. a. en bestämmelse som medger straffnedsättning för lagöverträdare under 21 år samt inskränkning i fängelsestraffets tillämplighet för ungdomar i åldern 18–20 år.

Vidare diskuteras mot bakgrund av utredningens förslag till påföljder i frihet hur den kriminalvård i frihet som kan anordnas efter ett fängelsestraff bör vara utformad och vilka regler som bör gälla för frigivning i förtid från fängelse. Utredningen föreslår att förtida frigivning skall kunna ske antingen som *verkställighet utom anstalt*, varvid tiden för vistelsen utanför anstalten skall avräknas från straffet, eller som *villkorlig frigivning*, varvid strafftid liksom nu inte avräknas.

De olika förslagen redovisas mera ingående i kapitel 5–7. I kapitel 8 redovisas förslag till övergångsbestämmelser samt diskuteras frågor av betydelse för ett genomförande av förslagen. Specialmotivering till vissa bestämmelser i lagförslaget återfinns i kapitel 9.

I betänkandet redovisas enbart de förslag till ändrad lagstiftning som berör brottsbalken. I bilaga 4 redovisas förslag till en ny frivårdsförordning samt till ändringar i annan lagstiftning.

2 Tillsynsdom

Det torde numera vara en allmän uppfattning att frihetsberövande påföljder generellt sett är till skada för de personer som utsätts för dem, genom att de lätt kan befästa eller förstärka en kriminell livsföring. Frihets-

straff bör därför undvikas så långt det är möjligt och samhällets insatser för att avhålla lagöverträdare från fortsatt brottslighet bör i första hand inriktas på positiva åtgärder i syfte att komma till rätta med sådana sociala missförhållanden som kan stå i samband med kriminaliteten. Särskild återhållsamhet bör iaktas när det gäller att beröva unga personer friheten.

De här anförda synpunkterna har under en följd av år legat till grund för en utveckling inom rättspraxis mot en alltmera begränsad tillämpning av frihetsberövande påföljder, vilken inte minst kommit att gälla unga lagöverträdare. Det är emellertid angeläget att även genom lagstiftningsåtgärder försöka att ytterligare inskränka frihetsstraffens tillämpningsområde i synnerhet för ungdomar.

Om kriminalvård i frihet till någon del skall kunna ersätta ungdomsfängelse, måste vården i frihet enligt utredningens uppfattning utformas på sådant sätt att den dels framstår som en för lagöverträdaren mera kännbar reaktion än den nuvarande skyddstillsynen och dels blir bättre ägnad att motverka brott under påföljdstiden. Denna uppfattning grundas på den omständigheten att domar på ungdomsfängelse i många fall innefattat så allvarlig brottslighet att en kännbar reaktion av hänsyn till allmän laglydnad framstått som nödvändig. Vidare har ungdomsfängelse så gott som alltid föregåtts av ett flertal samhällsingripanden i anledning av tidigare omfattande brottslighet och valet av ungdomsfängelse har därför ofta haft sin grund i att domstolen funnit det angeläget att genom frihetsberövandet i vart fall tillfälligt förhindra nya återfall i brott.

De här återgivna övervägandena ligger till grund för utredningens förslag till den nya påföljden tillsynsdom. Såsom tidigare sagts utgörs det grundläggande innehållet i tillsynsdomen av intensiv övervakning. Enligt utredningens mening bör en tillräckligt intensiv övervakning kunna framstå som ett så allvarligt ingrepp i den dömdes frihet att den tillgodoser även högt ställda allmänpreventiva krav på en kännbar reaktion. Vidare bör verkställigheten av en sådan övervakning utformas på ett sådant sätt att den i vart fall försvårar fortsatt brottslig verksamhet så länge övervakningen pågår.

Det senast sagda ställer stora krav på verkställighetsmyndigheten. Om fortsatt brottslighet skall kunna motverkas, trots att den dömda inte är föremål för den massiva kontroll som ett frihetsberövande innebär, måste verkställighetsmyndigheten hela tiden ha noggrann kännedom om den dömdes förhållanden. Detta krav förutsätter att övervakningen i allmänhet innefattar uppsökande verksamhet. Vidare torde det i många fall bli nödvändigt att flera personer engageras i samma övervakningsuppdrag.

En effektiv övervakning förutsätter också att det ställs stränga krav på den dömda när det gäller dennes skyldighet att upprätthålla kontakt med verkställighetsmyndigheten. Dessa krav som till en början i regel bör innefatta skyldighet att hålla daglig kontakt bör vara tydligt angivna i en för den dömda utfärdad föreskrift. Det är således viktigt att den dömda får klart för sig vad han måste iaktta. Det är också viktigt att föreskriften framstår som allvarligt menad. Detta betyder att de krav som ställs på den dömda måste upprätthållas med fasthet och att sanktionsåtgärder, ytterst i form av frihetsberövande, måste tillgripas gentemot den som inte uppfyller kraven. Tillsynsdomens kontrollfunktion beskrivs i avsnitt 5.7.

Av det som nu sagts framgår att tillsynsdom i första hand skall tillgodose en kontrollfunktion. Liksom skyddstillsyn skall påföljden emellertid också ha en hjälpfunktion. Detta är självklart och viktigt med hänsyn till att tillsynsdomen till största delen kommer att tillämpas med avseende på lagöverträdare med svårartade sociala problem. Om påföljden i några fall

skall kunna bidra till en mera varaktig anpassning i samhället och inte enbart motverka återfall i brott under själva påföljdstiden, måste de dömda inom påföljdens ram kunna erbjudas stöd som kan hjälpa dem att komma till rätta med sina problem. Frågor som rör hjälpfunktioner diskuteras i avsnitt 5.6.

I avsnitt 5.1 redovisas närmare i vilka fall utredningen anser att tillsynsdom skall tillämpas. Tillsynsdom skall betraktas som en ersättning för frihetsstraffen och inte för den traditionella frivården. Påföljden skall väljas endast då det föreligger en så påtaglig återfallsrisk att den intensiva övervakningen framstår som det enda alternativet till frihetsberövande. Tillsynsdom skall således inte meddelas när det finns förutsättningar att komma till rätta med den tilltalades kriminalitet genom en frivård av mera traditionellt slag. I regel bör tillsynsdom inte komma i fråga förrän upprepade försök med mindre ingripande påföljder visat att fortsatt användning av sådana påföljder saknar utsikt till framgång.

Av vad som nu sagts framgår att tillsynsdom i första hand skall meddelas i sådana fall som nu föranleder frihetsstraff, dvs. fängelse eller ungdomsfängelse. Det sagda hindrar emellertid inte att tillsynsdom kan vara en lämplig påföljd även i vissa fall då nu skyddstillsyn tillämpas trots upprepade tidigare lagföringar. Det är viktigt att framhålla att tillsynsdom inte får meddelas för annat än brottslighet av förhållandevis svår beskaffenhet. Utredningen menar att tillsynsdom bör anses motsvara ett fängelsestraff på minst sex månader.

När man talar om tillsynsdomens tillämpningsområde bör det beaktas att det vid sidan av fängelse och ungdomsfängelse nu finns ytterligare en frihetsberövande påföljd för ungdom, nämligen intagning i ungdomsvårdsskola i anslutning till vård enligt barnavårdslagen. Sådan intagning kan beslutas i anledning av den unges brottslighet intill dess han fyllt 20 år. En konsekvens av socialutredningens förslag skulle bli att denna möjlighet till frihetsberövande med stöd av sociallagstiftningen bortfaller när det gäller ungdomar över 18 år och att därigenom en grupp unga lagöverträdare, större än den grupp som nu döms till ungdomsfängelse, skulle föras över till kriminalvårdens ansvarsområde. Enligt utredningens uppfattning framstår tillsynsdom i många fall som en lämplig påföljdsform för denna kategori lagöverträdare. Någon lindrigare påföljd kan knappast komma i fråga för de flesta av dessa.

Tillsynsdomen är främst avsedd att tillämpas på unga lagöverträdare. Utredningen har emellertid inte ansett det lämpligt att föreskriva någon viss åldersgräns för påföljden. Detta innebär att tillsynsdom också kan komma i fråga beträffande äldre lagöverträdare. Utredningens förslag till begränsning av fängelsestraffets tillämplighet för personer under 21 år bör dock leda till att tillsynsdom främst kommer att tillämpas i fråga om ett yngre klientel.

Det har tidigare framhållits att tillsynsdom inte bör tillämpas så länge det finns förutsättningar för en frivård av mera traditionellt slag. Lika angeläget som det är att begränsa tillsynsdomens tillämpningsområde nedåt är det emellertid att se till att påföljden får en så vidsträckt tillämpning som möjligt såsom ersättning för frihetsstraff. Utredningen föreslår därför att tillsynsdomen skall kunna skärpas på två olika sätt för att den skall kunna passa även för en del fall då enbart en intensiv övervakning inte är tillräcklig.

Ibland kan det med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden framstå som mer eller mindre omöjligt att anordna en övervakning som kan

få någon brottsförebyggande effekt. Detta kan t. ex. vara fallet då den tilltalade saknar bostad och arbete eller annan regelbunden sysselsättning och även har svåra narkotika- eller alkoholproblem. Utredningen föreslår därför att domstolen, då tillsynsdom meddelas, skall kunna föreskriva skyldighet för den dömda att under viss tid, högst tre månader, vistas i ett frivårdshem. En sådan föreskrift skall som regel innebära skyldighet för den dömda att ha sin bostad i frivårdshemmet samt att hålla föreståndaren för detta underrättad om var han vistas när han inte uppehåller sig där. Förslaget i denna del redovisas närmare i avsnitt 5.2.

Frivårdshem är enligt utredningens förslag en sammanfattande benämning på institutioner av ganska olika slag. Utredningen förutsätter således att de nuvarande frivårdshotellen till stor del kan inrättas som frivårdshem. Vidare anser utredningen att man kan tänka sig frivårdshem för olika särskilda ändamål, t. ex. för narkomanvård. Det bör dock uppmärksammas att sådan vård, liksom annan vård eller behandling, enligt utredningens förslag inte får anordnas utan att den dömda är införstådd därmed, om inte förutsättningar för tvångsmässig vård föreligger enligt sociallagstiftningen eller annan vårdlagstiftning. Slutligen tänker sig utredningen att enskilda hem under vissa förutsättningar skall kunna tas i anspråk som frivårdshem för en eller två klienter åt gången.

Föreskrift om frivårdshem skall kunna meddelas inte bara i anslutning till domen utan även under påföljdstiden, om förhållandena blir sådana att en tillräckligt effektiv övervakning inte kan anordnas på annat sätt.

Det andra sätt, på vilket tillsynsdomen skall kunna skärpas för att dess tillämpningsområde skall bli så stort som möjligt i förhållande till frihetsstraffen, är förordnande om intagning i anstalt under viss tid, minst en och högst tre månader. Detta utvecklas närmare i avsnitt 5.3.

Det ligger nära till hands att jämföra intagning i anstalt vid tillsynsdom med den anstaltsbehandling som kan anordnas i anslutning till skyddstillsyn. Därvid bör uppmärksammas att det föreligger viktiga skillnader mellan de båda formerna för frihetsberövande. Vid tillsynsdom skall således frihetsberövandet vara tidsbestämt medan detta vid skyddstillsyn i princip är tidsobestämt. Viktigast är dock att intagningen i anstalt vid tillsynsdom, till skillnad mot vad som gäller för anstaltsbehandlingen vid skyddstillsyn, inte får beslutas av individualpreventiva skäl. Förordnande om intagning i anstalt skall nämligen meddelas endast när ett frihetsberövande är oundgängligen påkallat av hänsyn till allmän laglydnad. Kombinationen av tillsynsdom med en kortare tids anstaltsvistelse innebär att domstolarna får möjlighet att undvika de längre frihetsberövanden som skulle ha blivit följden, om i stället fängelsestraff utmätts med tillämpning av de för brotten gällande straffskalorna och vedertagen straffmättningspraxis.

Det har tidigare antytts att de krav som måste ställas på de dömda under den intensiva övervakningen förutsätter ett sanktionsystem inom tillsynsdomen. Förordnande om intagning i anstalt framstår därvid som en naturlig sanktionsform. Utredningen har tänkt sig att sådant förordnande skall utgöra det yttersta sanktionsmedlet vid överträdelse av de för övervakningen gällande föreskrifterna. I motsats till vad som nu gäller för skyddstillsyn skall tillsynsdom således inte kunna undanröjas annat än då den dömda lagförs för nya brott.

Intagning i anstalt under minst en månad framstår ofta som en alltför ingripande sanktionsform. Utredningen föreslår därför även en lindrigare sanktion i form av ett kortvarigt omhändertagande under högst fjorton dagar. Verkställigheten av sådant omhändertagande skall i vissa fall kunna

delas upp på flera korta perioder. Sanktionsfrågorna diskuteras i avsnitt 5.8.

Ansvaret för verkställigheten av tillsynsdom bör ankomma på kriminalvårdens frivårdsorganisation, dvs. i första hand på skyddskonsulenten. Detta är nödvändigt med hänsyn till den vikt som bör fästas vid påföljdens hjälpfunktion. Frågor om verkställighetens organisation diskuteras i avsnitt 5.5.

Till övervakare för den som meddelats tillsynsdom skall alltid förordnas en frivårdstjänsteman. Med hänsyn till tillsynsdomens ingripande karaktär och till de ganska omfattande arbetsinsatser som kommer att krävas med avseende på varje enskild klient blir det enligt utredningens uppfattning nödvändigt med denna ordning. Detta betyder emellertid inte att utredningen anser att man skall avstå från medverkan av lekmän när det gäller verkställigheten av tillsynsdom. Tvärtom anser utredningen att lekmän skall kunna spela en betydelsefull roll som biträdande övervakare. Såsom redan antytts förutsätter nämligen den intensiva övervakningen ofta att flera personer engageras i övervakningsuppdrag för samma klient.

Biträdande övervakare skall ibland kunna förordnas för särskilda ändamål, t. ex. att upprätthålla kontakten med den dömda på hans arbetsplats eller under hans fritid. Vidare kan det finnas särskilt behov av att förordna biträdande övervakare när den dömda är bosatt på en ort som saknar frivårdsexpedition.

Aven frivårdstjänstemän bör ibland kunna förordnas till biträdande övervakare. Det kan således vara lämpligt att tjänstemän som ingår i samma arbetsgrupp förordnas till biträdande övervakare för varandras klienter. Vidare bör i regel de tjänstemän som tas i anspråk för jourtjänstgöring, i den mån sådan kan anordnas, vara biträdande övervakare för de klienter som undergår tillsynsdom inom distriktet.

Förordnande av biträdande övervakare är av betydelse inte bara från ren kontrollsynpunkt. Såsom tidigare sagts skall den som dömts till tillsynsdom meddelas en föreskrift vari tydligt skall anges hur ofta och på vilket sätt han skall upprätthålla kontakt med övervakaren. Det är enligt utredningens uppfattning angeläget att denna obligatoriska kontaktskyldighet kan fullgöras på ett sätt som väcker så liten upmärksamhet som möjligt och som inte innebär några onödiga olägenheter för den dömda. Helst bör således någon person som den dömda ändå regelbundet kommer i kontakt med förordnas till biträdande övervakare.

I den här sammanfattande redovisningen för tillsynsdom skall slutligen sägas att utredningen föreslår att övervakningstiden normalt skall uppgå till sex månader, dock med möjlighet till förlängning, medan påföljdstiden, eller närmare bestämt prøvotiden, alltid skall uppgå till två år. Tiden för övervakning kan tyckas kort vid en jämförelse med den övervakningstid av två år som nu i allmänhet tillämpas för skyddstillsyn. Utredningen anser emellertid att en intensiv övervakning inte bör upprätthållas under alltför lång tid av vare sig psykologiska eller resursmässiga orsaker. Vidare kan det sägas att de skäl som ursprungligen föranlett att den intensiva övervakningen anordnats, nämligen att det bedömts föreligga en påtaglig risk för återfall i brott, inte kvarstår med någon nämndvärd styrka när ett halvår förflutit utan att den dömda verkligen återfallit i brott. Övervakningstiden räknas från den dag domen meddelades. Tillsynsdom föreslås nämligen gå i omedelbar verkställighet. Dessa frågor berörs i avsnitt 5.4.

3 Villkorlig dom

En förutsättning för att tillsynsdom inte skall få en alltför vidsträckt användning är att det också finns en påföljd av den nuvarande skyddstillsynens karaktär, dvs. en påföljd som innefattar en kriminalvård i frihet med ett mera begränsat tvångsmässigt kontrollinslag än det som är knutet till tillsynsdom. Den främsta anledningen till att skyddstillsyn inte kan bibehållas i oförändrat skick är att dess tvångsmässiga inslag formellt sett inte är tillräckligt begränsade. Skyddstillsynens regelsystem hindrar nämligen inte att den dömda underkastas en övervakning som är lika intensiv som den som avses med tillsynsdomen. Vidare innefattar skyddstillsyn ett sanktionssystem som rent formellt sett är mera ingripande än det som föreslås för tillsynsdom. Den som inte följer de föreskrifter som meddelats för verkställigheten av skyddstillsyn riskerar nämligen att påföljden undanröjs och ersätts med ett långvarigt frihetsstraff.

Enligt utredningens mening bör en påföljd som skall innefatta en frivård av traditionellt slag i alla avseenden kunna uppfattas som lindrigare än tillsynsdom. Den som dömts till en sådan påföljd bör således inte riskera att ställas under intensiv övervakning med mindre påföljdsfrågan på nytt blivit föremål för domstolsprövning. Vidare bör en sådan påföljd innefatta ett avsevärt lindrigare sanktionssystem än tillsynsdomen. Påföljden bör således inte kunna undanröjas och ersättas med fängelsestraff annat än efter lagföring för nya brott och i den mån frihetsberövande över huvud taget skall ingå i dess sanktionssystem bör ett så långvarigt frihetsberövande som den nuvarande anstaltsbehandlingen vid skyddstillsyn inte komma i fråga.

Det kan sägas att erfarenheterna från rättstillämpningen visat att det formella kontrollinslaget i skyddstillsyn inte fått någon större betydelse samt att påföljdens sanktionssystem tillämpats i mycket begränsad utsträckning. Det mest framträdande draget i skyddstillsyn har varit den socialt stödjande verksamheten. Detta innebär att skillnaderna mellan skyddstillsyn och den övervakningspåföljd som enligt utredningens förslag skall ersätta skyddstillsyn i första hand ligger på det formella planet.

Utredningen föreslår att den här beskrivna övervakningspåföljden skall benämnas villkorlig dom med övervakning. Denna påföljdsform, som närmare beskrivs i avsnitt 6.3, skall erhålla följande konstruktion.

Den övervakade skall vara skyldig att på kallelse inställa sig hos skyddskonsulenten och att upprätthålla kontakt med övervakaren. Några formella föreskrifter som reglerar intensiteten i övervakningen skall emellertid inte meddelas. Det får således i första hand ankomma på övervakaren att avgöra när den dömda undandragit sig övervakningen i sådan grad att det finns skäl för ett ingripande.

Ett viktigt led i övervakningen blir, liksom i den nuvarande skyddstillsynen, det sammanträffande som i början av övervakningstiden skall äga rum mellan skyddskonsulenten, övervakaren och den dömda.

Det ingripande som kan komma i fråga när den dömda undandragit sig övervakningen är i första hand att han kallas till ett sammanträde med övervakningsnämnden. Han kan därvid meddelas varning. Övervakningsnämnden har i motsats till vad som gäller för skyddskonsulenten möjlighet att anlita hämtning genom polisens försorg för att genomdriva den dömdes närvaro vid sammanträdet.

Det bör påpekas att den omständigheten att den dömda undandragit sig övervakningen inte nödvändigtvis skall föranleda ett ingripande från verk-

ställighetsmyndighetens sida. Har övervakaren eller skyddskonsulenten kännedom om att den dömd lever under sådana förhållanden att risken för att han skall återfalla i brott inte framstår som särskilt påtaglig, bör ett ingripande underlåtas.

Det senast sagda hänger samman med att den egentliga sanktionsformen för att genomdriva övervakningen består i att den villkorliga domen undanröjs av domstol och tillsynsdom i stället meddelas. En sådan åtgärd förutsätter emellertid att rekvisiten för tillsynsdom är uppfyllda och detta är fallet endast om den dömd lever under sådana förhållanden att en intensiv övervakning framstår som erforderlig för att motverka att han återfaller i brott. Härtill kommer att den villkorliga domen inte bör ersättas av tillsynsdom, om inte de brott som avsetts med domen varit av så allvarlig beskaffenhet att tillsynsdom kunnat komma i fråga från början.

Liksom fallet nu är vid skyddstillsyn skall den dömd kunna bli föremål för omhändertagande under högst en vecka, eller efter nytt beslut ytterligare högst en vecka, när det erfordras för utredning ang. eventuell sanktionsåtgärd. Ett sådant omhändertagande kan bli aktuellt i två olika situationer, nämligen dels när ett omedelbart ingripande framstår som nödvändigt med hänsyn till den dömdes förhållanden och dels när den dömd undandragit sig övervakningen på ett sådant sätt att verkställighetsmyndigheten inte har någon kännedom om under vilka förhållanden han lever. Omhändertagandet skall alltid omedelbart hävas så snart frågan om undanröjande av den villkorliga domen inte längre är aktuell.

Såsom tidigare antytts kan det förutsättas att det tvångsmässiga inslaget i villkorlig dom med övervakning i allmänhet får ganska liten betydelse. Det kan därför antas att det endast sällan kommer i fråga att undanröja påföljden och i stället meddela tillsynsdom. Detta gäller i särskilt hög grad under slutet av övervakningstiden, vilken enligt utredningens förslag i allmänhet skall uppgå till ett år. Ju längre tid som förflutit utan att den dömd verkligen återfallit i brott, desto svårare blir det att hävda att det föreligger en sådan återfallsrisk som skall utgöra en förutsättning för att meddela tillsynsdom.

Det sagda innebär att sanktionshotet vid villkorlig dom med övervakning, liksom ofta vid skyddstillsyn, vanligen blir mindre framträdande. Detta gäller särskilt om påföljden tillämpas i sådana fall där man redan från början kan säga att det saknas tillräckliga skäl att tillgripa sanktionsåtgärder för att genomföra en övervakning mot den dömdes vilja. Det bör dock å andra sidan finnas vissa situationer då en villkorlig dom med övervakning framstår som en ändamålsenlig påföljd. En sådan situation kan vara när den tilltalade visserligen uppfyller rekvisiten för att tillsynsdom skall meddelas, men då det likväl finns viss anledning att underlåta att döma till en så ingripande påföljd. Det kan t. ex. vara fråga om en tilltalad med narkotikaproblem och med flera tidigare lagföringar bakom sig som i anslutning till den nya lagföringen förklarar sig beredd att vidta åtgärder för att komma till rätta med missbruket av narkotika. I en sådan situation kan en villkorlig dom med övervakning i princip sägas innebära att rätten låter påföljdsfrågan stå öppen till dess det visat sig om den tilltalades föresatser varit allvarligt menade och genomförbara. Om den tilltalade efter domen åter hemfaller i missbruk av narkotika på ett sådant sätt att risken för återfall i brott blir påtaglig, kan den villkorliga domen ersättas med den tillsynsdom som rätten från början övervägt.

I den nuvarande rättstillämpningen används ofta skyddstillsyn enbart för att den dömd genom övervakningen skall komma i åtnjutande av det

sociala stöd som frivården kan erbjuda och inte för att han skall underkastas den kontroll som övervakningen också skall innebära. Enligt utredningens uppfattning är påföljdens tvangsmässiga inslag i dessa fall onödiga och de bör kunna undvaras.

Utredningen föreslår mot bakgrund härav att det vid sidan av tillsynsdom och villkorlig dom med övervakning skall finnas ytterligare en frivårdspåföljd, även den inordnad i den villkorliga domen. Påföljden kan kallas villkorlig dom med stödåtgärder. Den beskrivs närmare i avsnitt 6.2. Enligt utredningens förslag skall rätten, när det är lämpligt i anslutning till att villkorlig dom meddelas, uppdra åt skyddskonsulenten att bereda den dömda personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället. En åtgärd som därefter kan komma i fråga är att skyddskonsulenten förordnar förtroendeman för den dömda. Skyddskonsulentens uppdrag skall kvarstå så länge den dömda har behov av stöd och hjälp, dock längst till dess att den tvååriga prövotiden för villkorlig dom utgått. Uppdraget kan dock upphöra på den grunden att det inte går att etablera eller upprätthålla ett samarbete med den dömda. Detta är en naturlig konsekvens av att påföljden inte skall förenas med sanktionsmöjligheter.

Sådan frivård som avses med villkorlig dom med stödåtgärder skall enligt utredningens förslag ingå även i andra påföljdsformer. Såsom tidigare redovisats skall övervakningstiden vid tillsynsdom i allmänhet uppgå till sex månader och vid villkorlig dom med övervakning till ett år medan prövotiden i båda fallen skall uppgå till två år. Enligt utredningens förslag skall frivården dock ha kvar sin uppgift att lämna den dömda personligt stöd och hjälp under hela prövotiden, dvs. också efter det att den formella kontrolluppgiften upphört. En villkorlig dom med övervakning får således i alla avseenden samma innehåll som en villkorlig dom med stödåtgärder så snart övervakningen upphört. Detsamma gäller också tillsynsdomen i fråga om frivårdens verksamhet. Detta betyder bl. a. att det i stället för övervakare kan förordnas förtroendeman och i de fall en lekman haft uppdrag som övervakare vid villkorlig dom eller biträdande övervakare vid tillsynsdom bör det ofta ligga nära till hands att han får fortsätta sin verksamhet som förtroendeman.

4 Fängelse

Med hänsyn till den bild av ungdomsfängelseklientelet som tidigare tecknats framstår det som uppenbart att ungdomsfängelse inte helt kan ersättas med tillsynsdom. En del av dem som i dag döms till ungdomsfängelse kommer i stället att dömas till tidsbestämt fängelsestraff. Det är därför med hänsyn till utredningens uppdrag viktigt att klargöra i vad mån en sådan förändring kan leda till längre frihetsberövanden för den berörda kategorin lagöverträdare.

I avsnitt 3.3 gör utredningen en jämförelse mellan ungdomsfängelse och fängelse när det gäller tiden för anstaltsvistelsen i olika fall. Av jämförelsen framgår att ett avskaffande av ungdomsfängelse i många fall kommer att bli till nackdel för det berörda klientelet, såvida inte reformen kompletteras med vissa ändringar i fråga om fängelsestraffet. Ungdomsfängelse medför således uppenbart kortare anstaltsvistelse än fängelse i de fall påföljden tillämpas för brott med mycket högt straffminimum, såsom t. ex. grovt rån. Dessa fall är dock ganska fåtaliga. Viktigare är att ungdomsfängelse gene-

rellt sett är en avsevärt gynnsammare påföljd än fängelse för den som återfaller i brott under påföljdstiden. Brott som begås under pågående verkställighet av ett fängelsestraff föranleder vanligen att nytt straff ädöms med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 BrB. varvid rätten vid straffmätningen är bunden av den för brottet gällande straffskalan (straffet för t. ex. grov stöld kan således inte sättas under fängelse sex månader). Är den dömd villkorligt frigiven vid tiden för den nya lagföringen, skall härutöver i allmänhet den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad. Begås brott under pågående verkställighet av ungdomsfängelse, kan åtal och ny lagföring i mycket stor utsträckning undvikas. I stället sker i dessa fall "straffmätningen" i anledning av det nya brottet genom att ungdomsfängelsenämnden beslutar om s. k. riktpunkt. Med riktpunkt avses ett preliminärt beslut angående tidpunkten för frigivning. (Se närmare redogörelsen för ungdomsfängelsenämndens praxis i bilaga 1.) Nämnden är därvid inte bunden av brottets straffskala, vilket innebär att ändrad riktpunkt i anledning av ett grovt förmögenhetsbrott med straffminimum sex månader i vissa fall kan komma att förlängas med endast en eller två månader.

Av det som nu sagts framgår att det i första hand är den omständigheten att de för brotten angivna straffskalorna måste läggas till grund för straffmätningen vid fängelse som gör att ungdomsfängelse i vissa fall blir den gynnsammare påföljden. Om man vill undvika olägenheter av ett avskaffande av ungdomsfängelse i form av förlängda frihetsberövanden, bör man således vidga domstolarnas möjligheter att frångå straffskalorna. Enligt nuvarande ordning får rätten med stöd av 33 kap. 4 § 1 st. BrB döma till lindrigare straff än för brottet är stadgat när det är fråga om brott som någon begått innan han fyllt 18 år. Utredningen föreslår att åldersgränsen i detta stadgande höjs till 21 år. Detta förslag redovisas i avsnitt 7.1.

Ett komplement till den föreslagna straffnedsättningsregeln är utredningens förslag om förverkande av villkorligt medgiven frihet. Dessa förslag hänför sig inte till någon viss ålderskategori. Enligt nuvarande ordning skall villkorligt medgiven frihet enligt en huvudregel i 34 kap. 4 § BrB förklaras förverkad när den frigivne under prövotiden döms till nytt fängelsestraff. Såsom tidigare framhållits utgör detta ett viktigt skäl till att en jämförelse mellan fängelse och ungdomsfängelse ibland utfaller till fängelsestraffets nackdel. Utredningen föreslår att presumptionen för förverkande i den angivna situationen skall bortfalla. I det berörda stadgandet skall således anges att villkorligt medgiven frihet *må* förklaras förverkad. Vidare föreslår utredningen den ändringen att förverkande endast skall få ske i anledning av brott som begåtts under prövotiden efter den villkorliga frigivningen. Slutligen föreslår utredningen också att förverkande skall kunna avse del av reststraffet.

Utredningens främsta uppgift enligt direktiven är att försöka begränsa användningen av frihetsstraff för unga lagöverträdare och i gengäld vidga tillämpningsområdet för kriminalvård i frihet. Detta kan i första hand ske genom ett införande av den föreslagna tillsynsdomen. Av betydelse för tillämpningen av frihetsstraff för ungdomar är emellertid också stadgandet i 26 kap. 4 § BrB. Detta stadgande innehåller bestämmelser som reglerar tillämpningen av fängelse när det gäller lagöverträdare som ej fyllt 21 år. Den som är under 18 år får således inte dömas till fängelse utan att synnerliga skäl föreligger och fängelse får inte ädömas den som är i åldern 18–20 år med mindre frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse eljest finnes lämpligare än annan påföljd.

Den bestämmelse i 26 kap. 4 § BrB som avser ungdomar under 18 år har lett till att fängelse tillämpats endast i sällsynta undantagsfall, sällan fler än tio om året. Samtidigt kan noteras att inte heller ungdomsfängelse tillämpats i någon nämnvärt större utsträckning för denna ålderskategori. Detta hänger samman med att lagöverträdare under 18 år företrädesvis skall överlämnas till vård enligt barnavårdslagen i stället för att dömas till påföljd inom kriminalvården samt, vilket torde vara särskilt betydelsefullt i sammanhanget, att frihetsberövande kan anordnas med stöd av barnavårdslagen. Enligt direktiven skall utredningen särskilt överväga om frihetsberövande inom kriminalvården helt kan undvaras när det gäller lagöverträdare under 18 år. Utredningen har funnit att en sådan reform inte är möjlig. Den skulle nämligen förutsätta ändringar i barnavårdslagstiftningen som går i helt annan riktning än vad socialutredningen föreslagit i sitt nyligen avlämnade slutbetänkande. Utredningen anser i stället att den nuvarande bestämmelsen ger uttryck för ett tillräckligt mått av restriktivitet och därför kan bibehållas oförändrad.

Den bestämmelse i 26 kap. 4 § BrB som avser lagöverträdare i åldern 18–20 år föreskriver egentligen inte någon särskild restriktivitet i fråga om användningen av frihetsberövande. I stället ger bestämmelsen uttryck för att andra former av frihetsberövande skall ha företräde framför fängelse, skyddstillsyn med anstaltsbehandling framför ett kortvarigt straff och ungdomsfängelse framför ett längre. Utredningen föreslår en sådan ändring i bestämmelsen att den ger klart uttryck för att frihetsberövande skall tillämpas med större restriktivitet i fråga om ungdomar under 21 år än när det gäller äldre. Fängelse skall nämligen enligt förslaget kunna ådömas endast när det föreligger särskilda skäl för frihetsberövande.

Det har tidigare sagts att ett införande av tillsynsdomen får konsekvenser också för fängelsestraffet. Det ger nämligen anledning att överväga vilket slags frivård som skall tillämpas efter en förtida frigivning från fängelse. Dessa överväganden och därav föranledda förslag redovisas i avsnitt 7.2.

Frigivning från fängelse före strafftidens slut kan enligt nuvarande ordning i första hand ske genom villkorlig frigivning. Den frigivne ställs därvid ganska regelmässigt under övervakning under en prøvotid som i allmänhet bestäms till ett år. Den villkorligt medgivna friheten kan förklaras förverkad om den frigivne undandrar sig övervakningen eller bryter mot de föreskrifter som gäller för denna. Många gånger är den övervakning som anordnas efter villkorlig frigivning i praktiken nästan enbart av formell beskaffenhet och den frigivne löper egentligen ingen verklig risk för ett förverkande. I sådana fall kan fängelsestraffet i verkligheten sägas ha upphört i och med den villkorliga frigivningen. I andra fall däremot framstår hotet om förverkande som mera påtagligt, vilket dels ger övervakningen en karaktär av fortsatt verkställighet och dels innebär att den frigivne löper risken att få verkställa hela reststraffet i anstalt utan avräkning för övervakningstiden.

De skillnader mellan olika dömda i fråga om verkställigheten av fängelsestraff vilka beskrivits ovan och som i och för sig framstår som ganska otillfredsställande skulle uppenbarligen bli än mer markerade om övervakningen efter villkorlig frigivning för vissa lagöverträdare anordnas i enlighet med reglerna för tillsynsdom. Utredningen anser emellertid att det i många fall framstår som angeläget att låta frigivningen från fängelse ske i form av successiva lättnader i verkställigheten och att en begränsad frihetsinskränkning i form av en intensiv övervakning i frihet kan utgöra ett

lämpligt led mellan verkställigheten i anstalt och den slutliga frigivningen. En förutsättning för en sådan ordning är dock, med hänsyn till de konsekvenser som nyss berörts, att en frigivning som förenas med intensiv övervakning får avräknas från strafftiden medan det motsatta bör gälla för en frigivning som inte är förenad med särskilda krav på den frigivne.

Förtida frigivning från anstalt kan enligt nu gällande lagstiftning ske även på annat sätt än genom villkorlig frigivning. Enligt 33 § lagen om kriminalvård i anstalt kan således den som undergår frihetsstraff beviljas s. k. frigivningspermission. Han kan vidare med stöd av 34 § samma lag under vissa förutsättningar medges rätt att vistas utom anstalt, företrädesvis för behandlingsändamål. Båda dessa permissionsformer kan betraktas som frigivning från anstalt, eftersom det vid beslutstillfället som regel förutsätts att den intagne inte skall behöva återvända till anstalten. En viktig skillnad från den villkorliga frigivningen är att den tid som den dömde till följd av permissionbeslutet vistas utanför anstalt avräknas från strafftiden. Det är alltså fråga om en frigivning från anstalt av just det slag som utredningen tänker sig för en frigivning som förenats med en övervakning enligt tillsynsdomens regler.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utredningen följande ordning.

Frigivning från anstalt före påföljdstidens utgång skall kunna äga rum i två former, dels som villkorlig frigivning och dels som verkställighet utom anstalt.

Villkorlig frigivning förenas inte med övervakning. Däremot skall frivården lämna den frigivne personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället. Det blir alltså fråga om sådan form av frivård som avses med villkorlig dom med stödåtgärder och som kan innefatta ett förordnande av förtroendeman. En konsekvens av detta blir att den villkorligt medgivna friheten inte kan förverkas annat än i samband med en lagföring för nya brott vilka begåtts under prövotiden. Säsom tidigare redovisats skall därvid förverkandet kunna begränsas till endast en del av reststraffet. Prövotiden skall motsvara den tid som vid frigivningen återstår av straffet, lägst ett och högst tre år. Vistelsen i frihet under prövotiden avräknas inte från strafftiden.

Verkställighet utom anstalt skall vara förenad med övervakning. För denna skall i princip tillsynsdomens regler om intensiv övervakning tillämpas. Detta betyder bl. a. att en frivårdstjänsteman skall ha det främsta ansvaret för övervakningen, att biträdande övervakare kan förordnas och att den dömde skall meddelas föreskrift, vari skyldigheten att hålla kontakt med övervakaren regleras. Övervakningen behöver dock inte alltid göras lika intensiv som under början av tillsynsdomens verkställighet. När verkställigheten utom anstalt sker under sådana betingelser som nu anges i 34 § lagen om kriminalvård i anstalt, dvs. när den dömde blir föremål för särskilda behandlingsåtgärder, kan efter omständigheterna en föreskrift om skyldighet att hålla kontakt med övervakaren helt underlåtas. I sådana fall skall den dömde i stället meddelas särskilda villkor för vistelsen utanför anstalten. Bryter den dömde mot de villkor som gäller för verkställigheten utom anstalt, kan han på nytt bli föremål för frihetsberövande. Säsom framgår av benämningen verkställighet utom anstalt skall tiden för vistelsen utanför anstalten avräknas från strafftiden. Undantag härifrån kan dock förekomma när den dömde undandragit sig övervakningen på sådant sätt att det inte kan anses skäligt att han får avräkna hela tiden från straffet.

För tillämpningen av de båda frigivningsformerna skall följande regler gälla.

Verkställighet utom anstalt får medges av två skäl. Det första svarar mot den nuvarande bestämmelsen i 34 § lagen om kriminalvård i anstalt. Om särskilda skäl föreligger, får medgivande således lämnas när den dömda kan bli föremål för särskilda åtgärder utanför anstalten, vilka kan antas underlätta hans anpassning i samhället. Bestämmelsen tar i enlighet med nuvarande praxis närmast sikte på sådana åtgärder som t. ex. vård i behandlingshem för narkotikamissbrukare. Några särskilda tidsgränser skall inte gälla för medgivande till verkställighet utom anstalt på denna grund. Det andra skälet till medgivande svarar delvis mot bestämmelsen om frigivningspermission i 33 § lagen om kriminalvård i anstalt. Sådant medgivande skall emellertid kunna lämnas inte endast inför en nära förestående villkorlig frigivning utan även då en något längre tids verkställighet utom anstalt kan antas få väsentlig betydelse för att underlätta den dömdes anpassning i samhället och motverka skadliga följder av straffet. Med det senare rekvisitet avses närmast fall då en villkorlig frigivning bör föregås av en successiv nedtrappning av frihetsberövandet och då en intensiv övervakning därför framstår som en lämplig mellanform för verkställighet. Medgivande till verkställighet utom anstalt kan i de här angivna fallen lämnas tidigast när halva straffet, dock minst tre månader, verkställts. Generellt skall gälla att verkställighet utom anstalt inte får medges när hänsyn till allmän laglydnad lägger hinder i vägen.

För beslut om villkorlig frigivning skall i stora drag gälla samma bestämmelser som nu. Villkorlig frigivning skall således enligt en huvudregel medges senast när två tredjedelar av straffet avtjänats. Detta gäller då även när viss del av straffet avtjänats under verkställighet utom anstalt. Avsteg från principen att villkorlig frigivning skall ske vid den angivna tidpunkten får emellertid göras när särskilda skäl talar för ett fortsatt frihetsberövande eller en intensiv övervakning. Den som kort tid före två-tredjedelsdagen blivit återintagen från en verkställighet utom anstalt kan således inte göra anspråk på en omedelbar villkorlig frigivning. Tvärtom stadgas att en villkorlig frigivning i allmänhet bör föregås av förnyad verkställighet utom anstalt. Villkorlig frigivning skall liksom nu i begränsad omfattning kunna beslutas redan efter halva strafftiden. Den minsta tid, före vilken frigivning inte får ske, sänks från fyra till tre månader.

Beslut om verkställighet utom anstalt och om villkorlig frigivning skall fattas av övervakningsnämnd eller, när strafftiden överstiger ett år, av kriminalvårdsnämnden. Beslut om återintagning i anstalt meddelas av övervakningsnämnd.

5 Övriga förslag

Den föreslagna påföljdsformen villkorlig dom med stödåtgärder skall, sasom tidigare nämnts, innefatta kriminalvård i frihet utan bakomliggande sanktionshot. Enligt utredningens mening kan avsaknaden av sanktionshot inte antas leda till att de dömda undandrar sig den kontakt med frivården som förutsatts genom påföljdsvalet. Detta gäller i vart fall, om frivården får tillfälle att göra aktiva insatser till förmån för klienten redan före rättegången. Förutsättningarna för att ett samarbete skall kunna etableras bör nämligen då vara allra bäst, eftersom det finns anledning tro att den som står under åtal för brott i allmänhet har särskilt stort intresse för hjälpsatser av skilda slag. Detta beror inte alltid enbart på att den tilltalades sociala

situation och hans beredvillighet att komma till rätta med missförhållanden ofta får stor betydelse för påföljdsvalet utan ibland också på att han i anslutning till rättegången särskilt starkt upplever ett personligt misslyckande.

Det som nu sagts innebär att aktiva frivårdsinsatser i anslutning till personundersökningen eller annars före rättegången kan få stor betydelse för tillämpningen av villkorlig dom med stödåtgärder. Sådana insatser är dock enligt utredningens mening alltid värdefulla och inte minst i de fall en tillämpning av tillsynsdom kan bli aktuell. Om frivården kan etablera ett gott samarbete med klienten före rättegången, kan tillsynsdom i många fall framstå som en onödigt ingripande påföljd medan ett sådant samarbete i andra fall kan underlätta den framtida verkställigheten av tillsynsdom.

En annan omständighet som gör det angeläget att frivården ägnar särskild uppmärksamhet åt personutredningen när tillsynsdom är aktuell är den att tillsynsdom såsom tidigare sagts skall gå i omedelbar verkställighet. Detta förutsätter nämligen i allmänhet att verkställigheten i någon mån förberetts före domen. Utredningen föreslår därför att skyddskonsulenten, då han får i uppdrag att föranstalta om personundersökning eller på annat sätt avge yttrande i påföljdsfrågan, i förekommande fall också skall anmodas att avge ett särskilt yttrande i fråga om förutsättningarna för att meddela tillsynsdom. När ett sådant yttrande utarbetas, skall skyddskonsulenten också, om det inte framstår som onödigt, vidta lämpliga åtgärder till förberedande av en eventuell verkställighet. Utredningen förutsätter att yttrandet utarbetas av den frivårdstjänsteman som efter domen kan komma i fråga för förordnande som övervakare. Denne tjänsteman skall också enligt utredningens förslag i princip vara skyldig att närvara vid handläggningen av påföljdsfrågan under huvudförhandlingen i målet mot den tilltalade. Enligt utredningens mening kan en sådan närvaro många gånger få stor betydelse för domstolarnas påföljdsval.

En motsvarighet till frivårdens verksamhet före rättegången när det gäller frivårdspåföljderna är för fängelsestraffets vidkommande de insatser som kan göras av frivården redan under anstaltstiden. Utredningen föreslår att skyddskonsulenten i den dömdes hemort alltid skall ha till uppgift att redan från och med intagningen i anstalt medverka till att förbereda frigivningen. Han skall vidare vara skyldig att medverka till genomförande av permissioner från anstalten. Vidare skall skyddskonsulenten, om det inte kan anses obehövt, utse frivårdstjänsteman till övervakare för den dömda. Detta innebär att övervakare alltid blivit förordnad innan verkställigheten skall äga rum utom anstalt. Även biträdande övervakare skall kunna förordnas under anstaltstiden och då inte bara med sikte på en framtida verkställighet utom anstalt utan även när det kan erfordras för att underlätta genomförande av permissioner.

Av den tidigare redovisningen har framgått att skyddskonsulenten skall svara för verkställigheten av kriminalvård i frihet. En sådan ordning överensstämmer med vad som i praktiken gäller även nu. Det formella ansvaret för verkställigheten ankommer emellertid inte på skyddskonsulenten utan på övervakningsnämnden. Utredningens förslag innebär således en överflyttning av det formella verkställighetsansvaret och överensstämmer däri med det förslag som tidigare lämnats av övervakningsnämndutredningen.

Utredningens förslag förutsätter att övervakningsnämnderna skall ha kvar beslutanderätten i vissa för den dömda särskilt ingripande verkställighetsfrågor. Detta gäller förlängning av övervakningstiden vid villkorlig dom eller tillsynsdom, föreskrift om frivårdshem vid tillsynsdom samt

beslut om varning eller omhändertagande. Nämnderna blir vidare fullföljdsinstans i frågor som först avgjorts av skyddskonsulenten. Det sagda innebär att övervakningsnämndernas uppgifter kan sägas bli av uteslutande domstolsmässig karaktär. Nämnderna får således ingen möjlighet att besluta om olika verkställighetsåtgärder utan att framställning gjorts från antingen skyddskonsulenten eller den dömde. Visst undantag från denna princip föreslås dock i fråga om beslut angående verkställighet utom anstalt samt villkorlig frigivning.

Beslut om intagning i anstalt i anslutning till tillsynsdom samt om undanröjande av villkorlig dom skall alltid fattas av domstol även när beslutet inte meddelas i anslutning till en lagföring för nya brott. I detta hänseende överensstämmer ungdomsfängelseutredningens förslag med vad som nu gäller för jämförliga sanktionsåtgärder inom frivården. Det skiljer sig emellertid i viss mån från övervakningsnämndutredningens förslag, som går ut på att övervakningsnämnderna ges behörighet att besluta om anstaltsbehandling vid skyddstillsyn.

Talan mot övervakningsnämndens beslut i frågor som rör frivårdspåföljder skall liksom hittills föras i hovrätt. En sådan ordning blir nödvändig, om man vill ha en gemensam fullföljdsinstans när vissa verkställighetsfrågor såsom nyss sagts skall avgöras av tingsrätt i första instans. Nuvarande fullföljdsordning bibehålls också när det gäller fängelsestraffet.

Mot bakgrund av utredningens förslag kan det sägas att kriminalvårdens myndigheter har två uppgifter. Man skall dels bedriva en socialt stödjande verksamhet till förmån för den dömde och dels i renodlat samhällsintresse på olika sätt kontrollera den dömde. De förutsättningar som gäller för dessa båda uppgifter blir med nödvändighet ganska olika. När det gäller den socialt stödjande verksamheten måste ett betydande utrymme inom ramen för tillgängliga resurser lämnas åt den enskilde tjänstemannens egna initiativ. Verksamheten kan eller bör inte bindas upp av alltför detaljerade regler. När det gäller kontrollfunktionen är däremot förhållandet det motsatta. Hänsynen till den dömdes rättssäkerhet kräver fasta normer som inte får frångås till den dömdes nackdel. Eftersom kontrollfunktionen skall tillgodose ett samhällsintresse, är en normbunden tillämpning emellertid också från samhällets synpunkt av stor betydelse. Alltför stora variationer i tillämpningen mellan olika verkställighetsorgan eller övervakningsnämnder kan inte godtas.

De synpunkter som nu anförts ligger till grund för utredningens förslag att kriminalvårdsstyrelsen såsom företrädare för det allmänna skall ges behörighet att fullfölja talan mot beslut som meddelats av övervakningsnämnd när det för ledning av rättstillämpningen eller eljest är av synnerlig vikt att fråga som avses med beslutet prövas i högre instans.

6 Resursfrågor

I avsnitt 8.1 diskuterar utredningen reformförslagets ekonomiska konsekvenser.

Ett väsentligt syfte med reformen är att begränsa tillämpningen av frihetsstraff, särskilt för unga lagöverträdare, genom att ersätta sådana straff med kriminalvård i frihet. Ett genomförande av reformen bör därför leda till att behovet av anstaltsplatser inom kriminalvården minskar och att ett utrymme för besparingar uppkommer. Utredningen saknar underlag att

närmare beräkna storleken av de besparingar som kan komma i fråga för anstaltsvårdens vidkommande. Rent allmänt kan emellertid sägas att dessa i vart fall på sikt bör bli betydande, eftersom verkställigheten av frihetsstraff är avsevärt mera kostnadskrävande än kriminalvård i frihet.

Enligt utredningens förslag skall kriminalvård i frihet anordnas i tre olika former – intensiv övervakning vid tillsynsdom och under verkställighet utom anstalt av fängelsestraff, ordinär övervakning vid villkorlig dom samt stöd- och hjälpåtgärder dels vid villkorlig dom och villkorlig frigivning, dels vid tillsynsdom under tiden efter det att övervakningen upphört. Utredningen har mycket grovt beräknat den genomsnittliga storleken av frivårdsklientelet, fördelat på de olika verkställighetsformerna, enligt följande.

Intensiv övervakning: 700

Ordinär övervakning: 4 500

Stöd- och hjälpåtgärder: 2 000

Beräkningarna ger vid handen att antalet frivårdsklienter minskar från f. n. drygt 16 000 till drygt 7 000. Minskningen beror främst på att tiden för övervakning är kortare vid villkorlig dom med övervakning än vid skyddstillsyn samt på att verkställighetsformen stöd- och hjälpåtgärder i allmänhet inte förutsätter mera varaktiga insatser från frivårdens sida. Det kan antas att minskningen i huvudsak hänför sig till de klienter som idag generellt sett kräver minst arbetsinsatser, nämligen dels sådana klienter som befinner sig i slutet av övervakningstiden vid skyddstillsyn, dels sådana som ställts under övervakning enbart därför att de varit i behov av personligt och socialt stöd för att komma till rätta med någon särskild angelägenhet.

Det sist sagda innebär att reformen inte på långt när frigör resurser i den omfattning som minskningen av antalet klienter antyder. Samtidigt ställer den nya verkställighetsformen intensiv övervakning krav på betydande arbetsinsatser för varje enskild klient. Det är därför angeläget att framhålla att reformen inte får leda till inskränkning av frivårdens resurser. Å andra sidan förutsätter ett genomförande av reformen inte heller några omedelbara resurstillskott. Sådana kan dock efter hand bli erforderliga dels för att jourverksamheten skall kunna anordnas, dels i den mån behovet av institutioner för frivårdshem inte kan tillgodoses enbart genom att nuvarande frivårdsinstitutioner tas i anspråk.

Avslutningsvis kan sägas att reformen, när det gäller frivårdens verksamhet, syftar till att koncentrera resurser och arbetsinsatser till de klientgrupper som har störst kriminell belastning. Dessa har i allmänhet också störst behov av olika insatser från frivårdens sida och de har samtidigt svårast att tillgodogöra sig det stöd som kan erbjudas från annat håll. Denna förskjutning av tyngdpunkten i verksamheten till det mest svårbehandlade klientelet förutsätter en begränsning av frivårdens insatser med avseende på lagöverträdare som endast mera tillfälligt undergår påföljd inom kriminalvården.

Utredningens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrives i fråga om brottsbalken

dels att 29 kap., 34 kap. 7, 8 och 12 §§ samt 38 kap. 1 § skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande 37 kap. 10 och 11 §§ skall sammanföras till en paragraf med beteckningen 37 kap. 11 §,

dels att 1 kap. 3 och 6 §§, 26–28 kap., 30 kap. 5, 6, 10 och 11 §§, 33 kap. 2, 4, 5 och 7 §§, 34 kap. 1, 4–6, 9–11, 13 och 18 §§, 35 kap. 10 §, 36 kap. 6 §, 37 kap. 1 och 3–9 §§, den nya 37 kap. 11 §, 38 kap. 3–9 och 12 §§ samt rubriken till 28 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas nya bestämmelser, 37 kap. 10 och 12 §§ av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

Med påföljd för brott förstås i denna balk:
de allmänna straffen böter och fängelse,

disciplinstraff för krigsmän, samt villkorlig dom, *skyddstillsyn*, *ungdomsfängelse*, internering och överlämnande till särskild vård.

Med påföljd för brott förstås i denna balk:

de allmänna straffen böter och fängelse,

disciplinstraff för krigsmän, samt villkorlig dom, *tillsynsdom*, internering och överlämnande till särskild vård.

6 §

Skall någon dömas för flera brott, ådömes gemensam påföljd för brotten, om ej annat är stadgat.

Om särskilda skäl äro därtill, må för ett eller flera brott dömas till böter jämte påföljd för annan brottslighet, så ock till fängelse jämte villkorlig dom *eller skyddstillsyn* för brottsligheten i övrigt.

Om särskilda skäl äro därtill, må för ett eller flera brott dömas till böter jämte påföljd för annan brottslighet, så ock till fängelse jämte villkorlig dom för brottsligheten i övrigt.

26 kap. Om fängelse

1 §

Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

2 §

Fängelse må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa å något av brotten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot det fängelse som skulle följa vid böternas förvandling.

Ej må det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

4 §

Den som är under aderton år må ej dömas till fängelse, med mindre synnerliga skäl äro därtill.

Fängelse må ådömas den som fyllt aderton men ej tjuogoett år allenast när *frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse eljest finnes lämpligare än annan påföljd.*

Fängelse på livstid må ej ådömas för brott som någon begått innan han fyllt *aderton* år.

5 §

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet intagas i kriminalvårdsanstalt. *Härom* är särskilt stadgat.

3 §

Fängelse må ådömas den som fyllt aderton men ej tjuogoett år allenast när det av *hänsyn till allmän laglydnad föreligga särskilda skäl för frihetsberövande och annan påföljd ej finnes lämpligare.*

Fängelse på livstid må ej ådömas för brott som någon begått innan han fyllt *tjuogoett* år.

4 §

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet intagas i kriminalvårdsanstalt. *Om verkställigheten i anstalt* är särskilt stadgat.

5 §

Kan den som undergår fängelse genom vistelse utanför anstalt bli föremål för särskilda åtgärder som kunna antagas underlätta hans anpassning i samhället, må, om särskilda skäl föreligga, medgivande lämnas honom att för sådant ändamål undergå verkställighet utom anstalt. Medgivande som här avses må begränsas till viss tid och skall förenas med de villkor som kunna anses erforderliga med hänsyn till ändamålet med vistelsen utanför anstalt.

Medgivande till verkställighet utom anstalt må ej lämnas, om på grund av den dömdes brottslighet hinder kan anses möta av hänsyn till allmän laglydnad eller det av särskild anledning finnes skäl antaga att den dömde ej skall avhålla sig från brottslig verksamhet eller ställa sig till efterrättelse de villkor, varmed medgivandet skall förenas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Verkställighet utom anstalt må även i annat fall än som avses i 5 § medgivas den som dömts till fängelse, när det finnes lämpligt till förberedande av en nära förestående frigivning eller villkorlig frigivning. Medgivande må även lämnas, om det för att underlätta den dömdes anpassning i samhället och motverka skadliga följder av straffet kan antagas få särskild betydelse att frihetsberövandet till mera väsentlig del ersättes med en intensiv övervakning. Medgivande till verkställighet utom anstalt enligt detta stadgande må lämnas den som undergår fängelse på viss tid, högst tre månader, eller på livstid endast om synnerliga skäl föreligga och må ej lämnas annan som undergår fängelse innan halva straffet, dock minst tre månader, avtjänats. Vad i 5 § andra stycket stadgas äger motsvarande tillämpning.

Har medgivande som avses i första stycket lämnats, skall för verkställigheten utom anstalt i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i 28 kap. 9–12 §§ om verkställighet av tillsynsdom. Medgivandet må förenas med föreskrift som avses i 28 kap. 2 §.

7 §

Medgivande till verkställighet utom anstalt må återkallas, om den dömden underlåter att iakttaga de föreskrifter eller villkor som meddelats eller eljest gälla för verkställigheten. Är den dömdes försumelse ej av allvarlig beskaffenhet, må i stället varning meddelas honom.

Har den dömden undandragit sig övervakningen eller åsidosatt villkor som fastställts enligt 5 §, må förordnas att viss tid av vistelsen utanför anstalt icke skall räknas som verkställighet av straffet.

Nuvarande lydelse

6 §

Den som undergår fängelse på viss tid må villkorligt frigivas sedan två tredjedelar av tiden eller, om särskilda skäl föreligga, halva tiden avtjänats. Frigivning må dock ej ske förrän verkställigheten pågått minst fyra månader.

7 §

Vid prövning av fråga om villkorlig frigivning skall särskilt beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

8 §

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5–7 §§ sägs.

Föreslagen lydelse

8 §

Den som undergår fängelse på viss tid skall villkorligt frigivas sedan två tredjedelar av tiden, dock minst tre månader avtjänats, om ej övervakning som avses i 6 § eller fortsatt frihetsberövande av särskilda skäl erfordras för att motverka återfall i brottslig verksamhet.

Har medgivande till verkställighet utom anstalt återkallats med stöd av 7 § första stycket, bör beslut om villkorlig frigivning i allmänhet föregås av förnyad verkställighet utom anstalt.

Om särskilda skäl därtill föreligga, må villkorlig frigivning beslutas sedan halva straffet, dock minst tre månader, avtjänats.

9 §

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 och 8 §§ hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. Som fängelse anses härvid även förordnande enligt 28 kap. 3 § om intagning i anstalt och förvandlingsstraff för böter.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande.

10 §

I beslut om villkorlig frigivning skall fastställas en prövotid av minst ett och högst tre år eller, om den tid som vid frigivningen återstår av straffet överstiger tre år, högst fem år.

Efter villkorlig frigivning skall gälla en prövotid av ett år eller den längre tid som vid frigivningen återstår av straffet, dock högst tre år.

9 §

Fråga om villkorlig frigivning prövas av den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör.

11 §

Övervakningsnämnd beslutar om verkställighet utom anstalt, åtgärd enligt 7 § samt villkorlig frigivning. Regeringen må dock förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården av nämndens befo-

Nuvarande lydelse

Förelaggen lydelse

genhet att medgiva verkställighet utom anstalt samt att återkalla sådant medgivande.

12 §

Undergår den dömda fängelse på viss tid, minst sex månader, skall fråga om verkställighet utom anstalt eller villkorlig frigivning av övervakningsnämnden självant upptagas till prövning dels innan halva straffet avtjänats, dels, om villkorlig frigivning ej dessförinnan medgivits, innan två tredjedelar av straffet avtjänats eller ock verkställighet utom anstalt fortgått under en sammanhängande tid av sex månader. Fråga som här avses upptages eljest till prövning efter framställning av den dömda, skyddskonsulent eller styresmannen för anstalten.

Fråga om återkallelse av medgivande till verkställighet utom anstalt eller annan åtgärd enligt 7 § prövas efter framställning av skyddskonsulent.

13 §

Den som villkorligt frigivits från fängelse skall under prövotiden genom skyddskonsulentens beredas personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället. Vad i 27 kap. 3 § andra stycket och 7 § stadgas skall äga motsvarande tillämpning.

21 §

Om förverkande av villkorligt medgiven frihet och om vissa andra åtgärder, när den som dömts till fängelse finnes hava begått annat brott, stadgas i 34 kap.

14 §

Om förverkande av villkorligt medgiven frihet, när den som dömts till fängelse finnes hava begått annat brott under prövotiden, stadgas i 34 kap.

24 §

Kan villkorligt medgiven frihet ej längre förklaras förverkad, skall straffet anses vara till fullo verkställt vid prövotidens utgång.

Kan villkorligt medgiven frihet ej längre förklaras förverkad, skall straffet anses vara till fullo verkställt vid prövotidens utgång.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap. Om villkorlig dom

1 §

Villkorlig dom må meddelas för brott varå kan följa fängelse, om det med hänsyn främst till den tilltalades karaktär och personliga förhållanden i övrigt finnes grundad anledning antaga att övervakning eller annan mera ingripande åtgärd ej erfordras för att avhålla honom från vidare brottslighet.

Villkorlig dom må ej meddelas, om på grund av brottets svårhet eller eljest hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. I fråga om brott av krigsman må villkorlig dom ej brukas, med mindre det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten.

Villkorlig dom må meddelas för brott varå kan följa fängelse, om ej på grund av brottets svårhet eller eljest annan påföljd som innefattar mera ingripande åtgärd prövas erforderlig.

2 §

Om det för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad finnes påkallat, må jämte villkorlig dom dömas till dagsböter, högst ethundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.

3 §

Kan den tilltalade genom skyddskonsulentens försorg beredas personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället, må rätten, då villkorlig dom meddelas, uppdraga åt skyddskonsulenten att bistå honom med lämpliga stödåtgärder.

Har uppdrag som avses i första stycket lämnats, må skyddskonsulenten i samförstånd med den dömde förordna lämplig person att såsom förtroendeman upprätthålla kontakt med den dömde.

4 §

Rätten må, då villkorlig dom meddelas, förordna att den tilltalade skall ställas under övervakning, om sådan prövas erforderlig för att förebygga fortsatt brottslighet.

Nuvarande lydelse

3 §

Den som erhåller villkorlig dom skall vara underkastad en prövotid av två år.

Prövotiden räknas från den dag rättens avgörande i vad angår påföljd för brottet genom nöjdförklaring eller eljest vinner laga kraft mot den dömdes.

5 §

Har den dömdes förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet. Rätten äger föreskriva att han under prövotiden skall söka fullgöra skadeståndsskyldigheten eller del därav på tid och sätt som angivas i domen.

Föreskrift som avses i första stycket må, efter ansökan av åklagare eller den dömdes, ändras eller upphävas, när skäl äro därtill.

Föreslagen lydelse

5 §

För villkorlig dom skall gälla en prövotid av två år, räknat från den dag domen meddelades.

6 §

Har den dömdes förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet. Har uppdrag enligt 3 § lämnats eller förordnande enligt 4 § meddelats, skall vad i 28 kap. 7 § stadgas om skyldighet för den dömdes att rådgöra med skyddskonsulenten äga motsvarande tillämpning.

7 §

Uppdrag enligt 3 § och förordnande för förtroendemän gäller så länge skyddskonsulenten finner den dömdes vara i behov av särskilt stöd, dock längst till dess prövotiden utgått. Skyddskonsulentens må dessförinnan avsluta uppdraget, om ändamålsenligt samarbete med den dömdes icke kan komma till stånd eller upprätthållas.

8 §

Övervakning som avses i 4 § fortgår under en tid av ett år. Övervakningsnämnden må dock efter framställning av den dömdes eller skyddskonsulentens förordna att övervakningen skall upphöra innan ett år förflutit. Nämnden må ock, när särskilda skäl äro därtill, förlänga tiden för övervakning med viss tid, högst tre månader åt gången. Talan om förlängning skall väckas innan tiden för övervakning gått till ända.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Övervakare utses av skyddskonsulenten och står under dennes överinseende. Det åligger övervakaren att omedelbart till skyddskonsulenten anmäla, om den dömdes förhållanden utvecklas på sådant sätt att återfall i brott kan befaras.

Den som ställts under övervakning skall fortlöpande hålla kontakt med övervakaren. Han är vidare skyldig att på kallelse inställa sig hos skyddskonsulenten. Finnes skäl att särskilt erinra den övervakade om hans skyldigheter, må övervakningsnämnd på begäran av skyddskonsulenten kalla den övervakade till sammanträde inför nämnden. Den övervakade må därvid meddelas varning.

9 §

Finnes med hänsyn till allvarliga missförhållanden med avseende på den övervakades livsföring eller hans omständigheter i övrigt en intensiv övervakning vara erforderlig för att motverka att han återupptager brottslig verksamhet, må rätten undanröja den villkorliga domen och i stället meddela tillsynsdom för brottet. Beslut som här avses må ej förenas med förordnande enligt 28 kap. 3 §.

Talan om undanröjande enligt första stycket föres av åklagare, om skyddskonsulenten hos honom gjort framställning därom. Talan skall väckas innan övervakningen upphört.

10 §

Har den övervakade undandragit sig övervakningen och uppkommer i anledning härav fråga om undanröjande enligt 9 §, må övervakningsnämnd på framställning av skyddskonsulenten besluta att den övervakade skall omhändertagas på lämpligt sätt. Har talan om undanröjande av den villkorliga do-

Nuvarande lydelse

Föreslugen lydelse

men väckts eller har skyddskonsulenten till åklagaren gjort framställning om sådan talan, må beslut om omhändertagande ock meddelas av åklagaren.

Beslut om omhändertagande skall omedelbart återkallas när fortsatt omhändertagande ej längre erfordras. Skyddskonsulenten må, när skäl äro därtill, föreskriva att beslut om omhändertagande ej skall gå i verställighet. Rätten må häva beslut om omhändertagande, när talan enligt 9 § väckts.

Den som omhändertagits enligt detta stadgande må ej kvarhållas mer än en vecka. Har talan enligt 9 § väckts, må dock rätten, om synnerliga skäl äro därtill, genom nytt beslut förordna att den övervakade skall kvarhållas ytterligare högst en vecka.

11 §

Vad i 3 och 7 §§ stadgas om stödåtgärder genom skyddskonsulentens försorg skall även gälla när förordnande om övervakning enligt 4 § meddelats, dock att skyddskonsulenten ej må avsluta uppdraget så länge övervakning pågår. Har till övervakare förordnats annan än tjänsteman hos skyddskonsulenten, skall övervakaren utan särskilt förordnande vara förtroendeman för tiden efter det att övervakningen upphört.

7 §

Om undanröjande av villkorlig dom och om vissa andra åtgärder, när den dömden finnes hava begått annat brott, stadgas i 34 kap.

28 kap. Om skyddstillsyn

12 §

28 kap. Om tillsynsdom

1 §

Tillsynsdom må meddelas för brott varå kan följa fängelse, om intensiv övervakning av särskilda skäl prövas erforderlig för att motverka att den tilltalade fortsätter brottslig verksamhet och hinder ej

möter av hänsyn till allmän laglydnad.

Den som är under aderton år må ej meddelas tillsynsdom, med mindre sådan påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen.

2 §

Då tillsynsdom meddelas må rätten, om det prövas erforderligt för att syftet med övervakningen skall tillgodoses, föreskriva att den tilltalade under viss tid, högst tre månader, skall vistas i frivårdshem. Sådan föreskrift skall avse visst frivårdshem.

Regeringen äger meddela närmare bestämmelser om frivårdshem.

3 §

Om frihetsberövande prövas oundgängligen erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad, må rätten, då tillsynsdom meddelas, förordna att den tilltalade skall intagas i anstalt under viss tid, högst tre månader.

Om verkställigheten av förordnande som avses i första stycket gäller i tillämpliga delar vad om fängelse är stadgat. Vad i 26 kap. 5 eller 6 § stadgas om verkställighet utom anstalt må dock tillämpas endast när frigivning före utgången av den i förordnandet angivna tiden finnes synnerligen angelägen för den dömdes anpassning i samhället.

Förordnande om intagning i anstalt må ej meddelas den som är under aderton år, med mindre synnerliga skäl äro därtill.

4 §

Tillsynsdom går i verkställighet utan hinder av att domen icke vunnit laga kraft. Rätten äger dock besluta att verkställigheten av förordnande enligt 3 § skall anstå till dess

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

domen vunnit laga kraft mot den domde. Föres talan mot domen, må högre rätt för tiden intill dess målet slutligt prövats förordna att viss åtgärd för verkställighet icke må vidtagas eller att all verkställighet skall upphöra.

För tillsynsdom skall gälla en prövotid av två år räknat från den dag domen meddelades. Efter prövotidens utgång må ej vidtagas annan verkställighetsåtgärd än sådan som avser förordnande enligt 3 §.

5 §

Verkställigheten av tillsynsdom, utom såvitt gäller förordnande enligt 3 §, ankommer på skyddskonsulent.

6 §

Den domde skall genom skyddskonsulentens försorg under prövotiden beredas personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället. Vad i 27 kap. 3 § stadgas äger därvid motsvarande tillämpning.

7 §

Har den domde förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet. Kan han icke omedelbart gälda skadeståndet, skall han rådgöra med skyddskonsulenten.

8 §

Tillsynsdom skall vara förenad med övervakning under en tid av sex månader, räknat från prövotidens början. Har i domen meddelats förordnande enligt 3 § om intagning i anstalt, skall övervakningen dock pågå intill dess sex månader förflutit från frigivningen.

Tiden för övervakning må, när särskilda skäl äro därtill, förlängas med viss tid, högst tre månader åt gången. Beslut härom meddelas av

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

övervakningsnämnd på begäran av skyddskonsulenten. Sådan begäran skall framställas innan tiden för övervakning gått till ända.

9 §

Övervakningen skall under skyddskonsulentens överinseende handhas av därtill förordnad tjänsteman hos konsulenten. Skyddskonsulenten må därjämte förordna en eller flera personer att biträda med övervakningen.

Föreståndare för frivårdshem är utan särskilt förordnande biträdande övervakare för den som skall vistas i hemmet.

10 §

Den som står under övervakning skall upprätthålla nära kontakt med övervakaren eller biträdande övervakare och därvid lämna upplysning om egna förhållanden av betydelse för övervakningen. Det åligger honom särskilt att ofördröjligen upplysa om ändrade bostadsförhållanden eller om påbörjad eller avslutad anställning, utbildning eller annan verksamhet som han ägnar sig åt. Han är vidare skyldig att på kallelse inställa sig hos skyddskonsulenten eller övervakaren.

Skyddskonsulenten skall meddela den dömda särskild föreskrift om vad som skall gälla för övervakningen. Sådan föreskrift skall utformas med beaktande av vad som kan antagas vara erforderligt för att tillgodose syftet med övervakningen.

I föreskrift skall anges på vilket sätt och i vilken omfattning den dömda skall hålla kontakt med övervakaren eller biträdande övervakare. Föreskrift må innefatta inskränkning för den dömda i fråga om val av bostad, uppehållsplats eller verksamhet. Vidare må föreskrivas skyldighet för den dömda

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

att omedelbart lämna underrättelse om utevaro från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

11 §

Skyddskonsulenten skall fortlöpande hålla sig underrättad om den dömdes livsföring och om hans förhållanden i övrigt samt omedelbart besluta om sådan ändring i föreskrift enligt 10 § andra stycket som av omständigheterna finns påkallad.

Finnes föreskrift som må meddelas av skyddskonsulent med hänsyn till den dömdes förhållanden icke vara tillfyllest för att tillgodose övervakningens syfte, må övervakningsnämnd på framställning av skyddskonsulenten meddela föreskrift om vistelse i frivårdshem enligt 2 §. Vid prövning av sådan framställning äger nämnden besluta om ändring av föreskrift enligt 10 § andra stycket.

Föreskrift enligt 2 § må, om skäl äro därtill, på framställning av skyddskonsulenten eller den dömden av övervakningsnämnden upphävas utan hinder av att den i föreskriften angivna tiden ej gått till ända. Nämnden må ock förlänga tiden med högst en månad åt gången.

12 §

Övervakaren eller biträdande övervakare må meddela anvisning i fråga om verkställandet av föreskrift enligt 10 § andra stycket, så ock medgiva tillfällig lättnad eller vidtaga omedelbart erforderlig ändring.

13 §

Iakttagar den som står under övervakning icke vad som åligger honom enligt 10 § första stycket eller till följd av föreskrift enligt 2 § eller 10 § andra stycket, må varning

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

meddelas honom. Har den dömde icke låtit sig rätta av meddelad varning eller är hans försummelse av svår beskaffenhet, må förordnas att han under viss tid, minst två och högst fjorton dagar, på lämpligt sätt skall omhändertagas. Avser sådant förordnande omhändertagande i mer än tre dagar, får föreskrivas att verkställigheten inom en tidsrymd av högst en månad skall uppdelas på högst tre olika tillfällen om vardera minst två dagar.

Fråga som avses i första stycket prövas av övervakningsnämnd, om skyddskonsulenten därom gjort särskild framställning eller frågan uppkommit i annat ärende, vari skyddskonsulenten väckt talan mot den dömde. Har särskild framställan gjorts, äger nämnden ock besluta om åtgärd som avses i 8 § andra stycket eller 11 § andra eller tredje stycket.

14 §

Har den dömde särskilt allvarligt åsidosatt sina åligganden, och anses ej annan åtgärd tillfyllest, må åklagare på begäran av skyddskonsulenten vid domstol föra talan om intagning i anstalt enligt 3 §. Sådant talan skall anhängiggöras före övervakningstidens utgång.

Föres talan som avses i första stycket, äger rätten, i stället för att förordna om intagning i anstalt, besluta om åtgärd som avses i 13 §.

15 §

Framkommer i ärende som på framställning av skyddskonsulent prövas i övervakningsnämnd att den dömde undandragit sig övervakningen eller att hans förhållanden eljest äro sådana att omedelbart ingripande framstår som nödvändigt, må nämnden besluta att den dömde skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande. Har skyddskonsulen-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ten gjort framställning som avses i 14 §, må beslut om omhändertagande meddelas av åklagaren. Rätten må häva beslut om omhändertagande när talan enligt 14 § väckts.

Den som omhändertagits enligt detta stadgande må ej kvarhållas mer än en vecka. Har talan enligt 14 § väckts, må dock rätten, om synnerliga skäl äro därtill, genom nytt beslut förordna att den dömde skall kvarhållas ytterligare högst en vecka.

Den tid varunder den omhändertagne kvarhållits skall avräknas från förordnande som i ärendet meddelas enligt 13 § första stycket. Beslutas om intagning i anstalt, skall rätten förordna att tid för omhändertagandet skall anses som avtjänande i anstalt.

16 §

Om undanröjande av tillsynsdom och om vissa andra åtgärder, när den dömde finnes hava begått annat brott, stadgas i 34 kap.

30 kap.

5 §

Behandlingen skall, efter utgången av minsta tiden, fortsätta utom anstalt, när vård i anstalt finnes icke längre vara påkallad för att avhålla den dömde från fortsatt brottslighet.

Föreligga sådana skäl för vistelse utanför anstalt som angivas i 26 kap. 5 §, må dock vården i anstalt avslutas före utgången av minsta tiden.

6 §

Beslut om övergång till vård utom anstalt meddelas av interneringsnämnden, som dock äger uppdraga åt den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör, att närmare bestämma dag för övergången.

Beslut om övergång till vård utom anstalt meddelas av interneringsnämnden, som dock äger uppdraga åt den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör, att närmare bestämma dag för övergången. Regeringen må förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården av övervak-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ningsnämnds befogenhet i här angivet avseende.

Före utgången av minsta tiden och därefter minst var sjätte månad skall övervakningsnämnden pröva frågan om övergång till vård utom anstalt.

Finner övervakningsnämnden att den dömda bör överföras till vård utom anstalt eller gör han själv ansökan därom, skall övervakningsnämnden med eget yttrande hänskjuta frågan till interneringsnämndens prövning.

10 §

I fråga om vården utom anstalt skola bestämmelserna i 26 kap. 12-17 §§ äga motsvarande tillämpning. Övervakare må ock förordnas och föreskrift enligt 26 kap. 15 § meddelas av interneringsnämnden i beslut om vård utom anstalt.

I fråga om övervakningen skola bestämmelserna om villkorlig dom i 27 kap. 8 § andra och tredje stycket eller, om interneringsnämnden i beslut om vård utom anstalt så förordnar, bestämmelserna om tillsynsdom i 28 kap. 5 samt 9-13 §§ äga motsvarande tillämpning.

Under vården utom anstalt skall den dömda genom skyddskonsulentens försorg beredas personligt stöd och hjälp i syfte att främja hans anpassning i samhället.

11 §

Iakttaga den som vårdas utom anstalt icke vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav, äger övervakningsnämnden, utom att meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, besluta att varning skall meddelas honom.

Har övervakning anordnats enligt bestämmelserna för villkorlig dom, må övervakningsnämnd, i fall som avses i 27 kap. 9 §, på begäran av skyddskonsulent förordna att övervakningen i stället skall vara anordnad såsom vid tillsynsdom.

Övervakningsnämnden må, efter framställning av skyddskonsulenten eller den dömda, förordna att övervakning som anordnats enligt bestämmelserna för tillsynsdom i fortsättningen skall vara anordnad såsom vid villkorlig dom.

33 kap.

2 §

För brott som någon begått under inflytande av sinnessjukdom, sinneslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må ej tillämpas annan påföljd än överlämnande till sär-

För brott som någon begått under inflytande av sinnessjukdom, sinneslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må ej tillämpas annan påföljd än överlämnande till sär-

Nuvarande lydelse

skild vård eller, i fall som angivas i andra stycket, böter eller *skydds-tillsyn*.

Till böter må dömas, om det finnes ändamålsenligt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet. *Skydds-tillsyn må ådömas*, därest sådan påföljd med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligare än särskild vård; *ej må i sådant fall förordnas om behandling* varom stadgas i 28 kap. 3 §.

Finnes påföljd som här sagts icke böra ådömas, skall den tilltalade vara fri från påföljd.

4 §

Har någon begått brott innan han fyllt *aderton* år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må ock, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Om synnerliga skäl äro därtill och hinder uppenbarligen ej möter av hänsyn till allmän laglydnad, må jämväl i annat fall ådömas lindrigare straff än som stadgats för brottet.

Finnes på grund av särskilda omständigheter uppenbart, att påföljd för brottet ej är erforderlig, må påföljd helt eftergivnas.

5 §

Dömes någon till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömd med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, tagen i förvarsarrest eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda

Föreslagen lydelse

skild vård eller, i fall som angivas i andra stycket, böter eller *villkorlig dom*.

Till böter må dömas, om det finnes ändamålsenligt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet. *Villkorlig dom må meddelas*, därest sådan påföljd med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligare än särskild vård.

Har någon begått brott innan han fyllt *tjuogoett* år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må ock, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Dömes någon till fängelse på viss tid eller internering eller förordnar rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömd med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, tagen i förvarsarrest eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden

Nuvarande lydelse

påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller *skyddstillsyn* och dömes i stället till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande som föregått den villkorliga domen, *domen på skyddstillsyn* eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Dömes någon till böter eller disciplinstraff och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

7 §

Har någon börjat undergå fängelse, *ungdomsfängelse*, internering eller, *efter dom på skyddstillsyn, sådan behandling som avses i 28 kap. 3 §*, och dömes han i högre rätt i stället till annan i 5 § första eller tredje stycket angiven påföljd, äger vad där är föreskrivet om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande motsvarande tillämpning i fråga om tid under vilken verkställighet sålunda skett.

Undanröjes villkorlig dom eller *skyddstillsyn* och dömes i stället till fängelse på viss tid, *ungdomsfängelse* eller internering, äger första stycket motsvarande tillämpning i

Föreslagen lydelse

verkställts i anstalt. *Vad som sagts skall även gälla när rätten i dom förordnar, att någon som meddelats tillsynsdom skall intagas i anstalt enligt 28 kap. 3 §.* Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden eller åtgärden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller *tillsynsdom* och dömes i stället till fängelse på viss tid eller internering, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande som föregått den villkorliga domen, *tillsynsdomen* eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Har någon börjat undergå fängelse eller internering eller *i anslutning till tillsynsdom intagits i anstalt enligt 28 kap. 3 §*, och dömes han i högre rätt i stället till annan i 5 § första eller tredje stycket angiven påföljd, äger vad där är föreskrivet om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande motsvarande tillämpning i fråga om tid under vilken verkställighet sålunda skett.

Undanröjes villkorlig dom eller *tillsynsdom* och dömes i stället till fängelse på viss tid eller internering, äger första stycket motsvarande tillämpning i fråga om tid var-

Nuvarande lydelse

fråga om tid varunder verkställighet skett på grund av dom i det mål vari den villkorliga domen eller *domen på skyddstillsyn* slutligen meddelades.

Föreslagen lydelse

under verkställighet skett på grund av dom i det mål vari den villkorliga domen eller *tillsynsdomen* slutligen meddelades.

34 kap.

1 §

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, *skyddstillsyn*, *ungdomsfängelse* eller internering hava begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört, må rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–9 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. därest den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, *tillsynsdom* eller internering hava begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört, må rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–6 och 9 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. därest den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

4 §

Tillämpas i 1 § 1 eller 2 beträffande någon som villkorligt frigivits från fängelse, må den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad; *dömes enligt 1 § 2 till fängelse på viss tid, skall sådan förklaring meddelas, om ej särskilda skäl äro däremot.*

Beslutas ej förverkande enligt första stycket, äger rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller förlänga prövotiden med högst ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden.

Förverkande eller åtgärd som nyss sagts må ej beslutas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den frigivne häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 beträffande någon som villkorligt frigivits från fängelse, må, *om brottet begåtts under prövotiden, den villkorligt medgivna friheten eller del därav förklaras förverkad.*

Förklaras villkorligt medgivna frihet förverkad, skall med avseende på fråga om verkställighet utom anstalt eller ny villkorlig frigivning det förverkade straffet anses såsom nytt straff.

Förverkande må ej beslutas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den frigivne häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Är den tidigare ådömda påföljden villkorlig dom, må förordnande enligt 1 § 1 meddelas allenast med avseende å brott som begåtts före prövotidens början.

Meddelas förordnande enligt 1 § 1, må rätten, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten besluta åtgärd som sägs i 27 kap. 6 § 1 eller 2 eller förlänga prövotiden till tre år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Undanröjande av villkorlig dom enligt 1 § 3 må ej ske, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

Är den tidigare ådömda påföljden villkorlig dom, må rätten, vid tillämpning av 1 § 1 även döma till böter i enlighet med vad i 27 kap. 2 § sägs.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten lämna skyddskonsulenten uppdrag som avses i 27 kap. 3 §, förordna om övervakning enligt 27 kap. 4 § eller förlänga prövotiden med högst ett år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Undanröjande av villkorlig dom enligt 1 § 3 må ej ske, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång. Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tagas till vad den dömde undergått till följd av den villkorliga domen samt till böter som ådömts enligt 27 kap. 2 § eller enligt första stycket, och må, om särskilda skäl föreligga därtill, dömas till lindrigare straff än för det tidigare brottet är stadgat.

6 §

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av 1 § 1, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten besluta åtgärd eller behandling

Är den tidigare ådömda påföljden tillsynsdom, må rätten vid tillämpning av 1 § 1, om det finnes påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundratjugo, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rätten förlänga prövotiden med högst ett

Nuvarande lydelse

som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år.

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande gälla vad i 28 kap. 9 § stadgas.

Beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Föreslagen lydelse

år, besluta om förnyad övervakning under viss tid, högst sex månader, förordna om intagning i anstalt enligt 28 kap. 3 § eller, om övervakning pågår eller anordnas, besluta om åtgärd som avses i 28 kap. 13 §. Beslutas om intagning i anstalt enligt 28 kap. 3 §, må rätten förordna att övervakning skall vara anordnad till dess viss tid, högst sex månader, förflutit från frigivningen.

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tagas till vad den dömda undergått till följd av tillsynsdomen samt till böter som ådömts enligt första stycket, och må fängelse därvid ådömas på kortare tid än som följer av 26 kap. 2 §.

Beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av tillsynsdom må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

9 §

Är den tidigare ådömda påföljden internering och vårdas den dömda utom anstalt, må rätten vid tillämpning av 1 § 1 besluta att han skall återintagas i anstalt. Meddelas sådant beslut eller tillämpas 1 § 1 beträffande den som vårdas i anstalt, skall rätten, om ej särskilda skäl äro däremot, bestämma minsta tid för den fortsatta anstaltsvården. Minsta tiden må i sådant fall bestämmas till lägst sex månader.

Vårdas den dömda i anstalt, må vad i 1 § 2 sägs icke tillämpas.

Undanröjande av internering enligt 1 § 3 må ske endast om dom meddelas innan påföljden upphört. Ådömes fängelse, skall vad i 7 § tredje stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Undanröjande av internering enligt 1 § 3 må ske endast om dom meddelas innan påföljden upphört. Ådömes fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tagas till vad den dömda undergått på grund av den tidigare domen, och må därvid fängelse ådömas på kortare tid än som följer av 26 kap. 2 §.

10 §

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse el-

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, tillsynsdom eller internering som

Nuvarande lydelse

ler internering som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Finnes, när dom å fängelse på viss tid skall verkställas, att den dömde begått brottet innan sådant straff som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår ej av domarna att det andra straffet beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket bestämma det straff den dömde skall undergå till följd av den dom, som sist förekommer till verkställighet.

11 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, *skyddstillsyn*, *ungdomsfängelse*, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Föreslagen lydelse

ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, *tillsynsdom*, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

13 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, *skyddstillsyn*, *ungdomsfängelse* eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Finnes, med hänsyn till beskaffenheten av det brott som interneringen sålunda ytterligare skall avse, ny minsta tid för anstaltsvården påkallad, må efter ansökan av åklagare domstol bestämma sådan tid.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, *tillsynsdom* eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

18 §

Uppkommer fråga om utlämning till Sverige för verkställighet av dom, varigenom någon dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering som gemensam påföljd

Uppkommer fråga om utlämning till Sverige för verkställighet av dom, varigenom någon dömts till fängelse eller internering som gemensam påföljd för två eller flera

Nuvarande lydelse

för två eller flera brott, och kan utlämning enligt den främmande statens lagstiftning ej ske för alla brotten, skall domstol, efter anmälan av åklagare, undanröja den gemensamt ådömda påföljden och döma till påföljd för den brottslighet, för vilken utlämning kan äga rum.

Vad som föreskrives i första stycket skall även gälla, då fråga uppkommer om att svensk brottmålsdom, som avser två eller flera brott, skall verkställas utomlands i enlighet med lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och hinder mot verkställighet föreligger enligt den främmande statens lagstiftning såvitt avser något eller några av brotten.

Förelagten lydelse

brott, och kan utlämning enligt den främmande statens lagstiftning ej ske för alla brotten, skall domstol, efter anmälan av åklagare, undanröja den gemensamt ådömda påföljden och döma till påföljd för den brottslighet, för vilken utlämning kan äga rum.

35 kap.

10 §

Förordnande att någon som meddelats tillsynsdom skall intagas i anstalt enligt 28 kap. 3 § bortfaller, om verkställighet ej påbörjats innan fem år förflutit från det förordnandet meddelades.

Ungdomsfångelse bortfaller när fem år och internering när femton år förflutit från det domen vann laga kraft, såframt verkställighet ej påbörjats dessförinnan.

Avbrytes verkställigheten av ungdomsfångelse eller internering medan den dömda vårdas i anstalt eller meddelas *när han vårdas utom anstalt* beslut om hans återintagning i anstalt, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning i fråga om den fortsatta verkställigheten; och skall därvid tiden räknas från det avbrottet skedde eller beslutet om återintagning vann laga kraft.

Internering bortfaller när femton år förflutit från det domen vann laga kraft, såframt verkställighet ej påbörjats dessförinnan.

Avbrytes verkställigheten av *förordnande enligt 28 kap. 3 §* eller av internering medan den dömda vårdas i anstalt eller meddelas *beträffande den som dömts till internering* beslut om återintagning i anstalt, skall vad i första *och andra* stycket sägs äga motsvarande tillämpning i fråga om den fortsatta verkställigheten; och skall därvid tiden räknas från det avbrottet skedde eller beslutet om återintagning vann laga kraft.

36 kap.

6 §

Vad i lag eller författning är föreskrivet om särskild rättsverkan av att någon dömes till straff skall gälla även då annan påföljd som omförmäles i 1 kap. 3 § ådömes.

Vid tillämpningen av första stycket skola villkorlig dom,

Vid tillämpningen av första stycket skola villkorlig dom, till-

Nuvarande lydelse

skyddstillsyn, ungdomsfängelse och internering samt, om ej i domen annorlunda förordnas, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Därvid skola internering samt, om så förordnas, *skyddstillsyn, ungdomsfängelse* och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

Föreslagen lydelse

synsdom och internering samt, om ej i domen annorlunda förordnas, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Därvid skola *tillsynsdom* och internering samt, om så förordnas, överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

37 kap.

1 §

Övervakningsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets, om ej särskilda skäl föreligga till annan indelning. För handläggning av ärenden rörande personer som dömts till fängelse, *ungdomsfängelse* eller internering må dock tillsättas särskilda övervakningsnämnder. Övervakningsnämnds verksamhetsområde bestämmes av regeringen.

Övervakningsnämnds verksamhetsområde skall omfatta en eller flera allmänna underrätters domkrets, om ej särskilda skäl föreligga till annan indelning. För handläggning av ärenden rörande personer som dömts till fängelse eller internering må dock tillsättas särskilda övervakningsnämnder. Övervakningsnämnds verksamhetsområde bestämmes av regeringen.

Övervakningsnämnd består av fem ledamöter, om ej regeringen förordnar att viss nämnd skall hava flera ledamöter. Nämnden är beslutför med ordförande och två ledamöter. I brådskande fall, så ock i ärenden av mindre vikt äger ordföranden ensam besluta å nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

Regeringen äger förordna att övervakningsnämnd skall arbeta å avdelningar. Om sådan avdelning skall i tillämpliga delar gälla vad om nämnd är stadgat.

3 §

För prövning, enligt vad nedan stadgas, av ärenden angående villkorlig frigivning skall finnas en särskild nämnd, kriminalvårdsnämnden. Denna skall bestå av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden samt ytterligare fyra ledamöter. Ersättare utses till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd ledamot eller ersät-

För prövning, enligt vad nedan stadgas, av ärenden angående *verkställighet utom anstalt* och villkorlig frigivning skall finnas en särskild nämnd, kriminalvårdsnämnden. Denna skall bestå av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden samt ytterligare fyra ledamöter. Ersättare utses till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd

Nuvarande lydelse

tare som kunnat förordnas till ordförande.

Ordförande, övriga ledamöter och ersättare utses för fem år. Avgår ledamöter eller ersättare före tidens utgång, utses ny ledamot eller ersättare för återstående tid.

Föreslagen lydelse

ledamot eller ersättare som kunnat förordnas till ordförande.

4 §

Ungdomsfängelnsnämnden och *interneringsnämnden skola vardera bestå* av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden och en ledamot som är psykiater, båda med särskilda ersättare som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren, samt ytterligare tre ledamöter jämte ersättare till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd ledamot eller ersättare som kunnat förordnas till ordförande.

Interneringsnämnden består av en ledamot som är eller varit innehavare av domarämbete och som skall vara ordförande i nämnden och en ledamot som är psykiater, båda med särskilda ersättare som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren, samt ytterligare tre ledamöter jämte ersättare till det antal regeringen bestämmer. Regeringen utser ordförande, övriga ledamöter och ersättare. Vid förfall för ordföranden tjänstgör i hans ställe av regeringen därtill utsedd ledamot eller ersättare som kunnat förordnas till ordförande.

Ordföranden må i brådskande fall, så ock i ärenden av mindre vikt, ensam besluta å nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

Ordförande, övriga ledamöter och ersättare utses för fem år. Avgår ledamot eller ersättare före tidens utgång, utses ny ledamot eller ersättare för återstående tid.

5 §

Ledamot och ersättare i övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, *ungdomsfängelnsnämnden* och *interneringsnämnden skola* hava avlagt domared. Mot ledamot och ersättare skola gälla samma jäv som i fråga om domare; dock skall vad i 4 kap. 13 § 7 rättegångsbalken sägs icke äga tillämpning i fråga om ledamot och ersättare i övervakningsnämnd.

Ledamot och ersättare i övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och *interneringsnämnden skola* hava avlagt domared. Mot ledamot och ersättare skola gälla samma jäv som i fråga om domare; dock skall vad i 4 kap. 13 § 7 rättegångsbalken sägs icke äga tillämpning i fråga om ledamot och ersättare i övervakningsnämnd.

I fråga om beslut av nämnd som i första stycket sägs skall vad angående omröstning i brottmål i överrätt är stadgat i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

6 §

Begär den dömda att bliva muntligen hörd i ärende, som handlägges

I ärende, som handlägges av övervakningsnämnd, *skall den*

Nuvarande lydelse

av övervakningsnämnd, skall tillfälle därtill beredas honom.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömde att bli muntligen hörd.

Föreslagen lydelse

dömde höras muntligen, om det inte av särskilda skäl kan anses obehövt.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömde att bli muntligen hörd.

7 §

Den som dömts till fängelse äger hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av övervakningsnämnds beslut i ärende om villkorlig frigivning.

Åtnöjes villkorligt frigiven icke med övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 26 kap. 11 §, förordnande av övervakare enligt 26 kap. 12 §, föreskrift enligt 26 kap. 15 § eller åtgärd enligt 26 kap. 18, 19 eller 22 §, äger han hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Den som dömts till fängelse äger hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av övervakningsnämnds beslut i ärende om verkställighet utom anstalt eller villkorlig frigivning.

Har övervakningsnämnd återkallat medgivande till verkställighet utom anstalt, beslutat annan åtgärd enligt 26 kap. 7 § eller med stöd av 28 kap. 11 § meddelat föreskrift om frivårdshem eller förlängt tiden för sådan föreskrift, äger den dömde hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av övervakningsnämndens beslut.

8 §

Den som dömts till skyddstillsyn må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 28 kap. 5 §, förordnande av övervakare enligt 28 kap. 6 §, åtgärd enligt 28 kap. 7 eller 11 § eller föreskrift som avses i 26 kap. 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

Den som meddelats villkorlig dom eller tillsynsdom må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut i fråga som avses i 27 kap. 8 eller 10 § eller i 28 kap. 8 § andra eller tredje stycket, 11 § andra stycket, 13 eller 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

9 §

Åtnöjes icke den som dömts till ungdomsfängelse eller internering med övervakningsnämnds beslut om förordnande av övervakare enligt 29 kap. 7 § eller 30 kap. 10 § eller med nämndens beslut enligt 29 kap. 8 eller 11 § eller 30 kap. 11 eller 14 § eller angående föreskrift som avses i 26 kap. 15 §, äger han hos ungdomsfängelnsnämnden eller in-

Åtnöjes icke den som dömts till internering med övervakningsnämnds beslut enligt 30 kap. 11 § eller i fråga om föreskrift om frivårdshem eller förlängning av tiden för sådan föreskrift enligt 28 kap. 11 § eller om åtgärd enligt 28 kap. 13 § första stycket, äger han hos interneringsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Nuvarande lydelse

terneringsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Föreslagen lydelse

10 §

Den som står under övervakning i samband med verkställighet utom anstalt av fängelsestraff eller i anledning av villkorlig dom, tillsynsdom eller dom å internering äger hos övervakningsnämnd påkalla prövning av skyddskonsulents beslut om förordnande av övervakare eller biträdande övervakare eller om föreskrift enligt 28 kap. 10 § andra stycket.

Den som meddelats villkorlig dom må hos övervakningsnämnd påkalla prövning av skyddskonsulents beslut enligt 27 kap. 7 § att avsluta uppdrag som lämnats honom enligt 27 kap. 3 §.

10 §

Övervakningsnämnds beslut som avses i 7–9 §§ länder omedelbart till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

11 §

Talan må ej föras mot beslut som enligt denna balk meddelas av övervakningsnämnd i andra fall än i 7–9 §§ sägs, av hovrätt enligt 8 § eller av kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelsetnämnden eller interneringsnämnden.

11 §

Talan må ej föras mot beslut som enligt denna balk meddelas av skyddskonsulent i andra fall än i 10 § sägs, av övervakningsnämnd i andra fall än i 7–9 §§ sägs, av hovrätt enligt 8 § eller av kriminalvårdsnämnden eller interneringsnämnden.

12 §

Är det för ledning av rättstillämpningen eller eljest av synnerlig vikt att fråga som avses med övervakningsnämnds beslut prövas i högre instans, skall vad i 7–9 §§ stadgats om rätt för den dömda att anföra besvär även gälla för kriminalvårdsstyrelsen såsom företrädare för det allmänna.

38 kap.

3 §

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket eller 6 § upptages

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

av den rätt som först avgjort det mål vari meddelats villkorlig dom.

Talan enligt 28 kap. 8 § väckes vid allmän underrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som handhar övervakningen över den dömda är verksam.

Talan enligt 30 kap. 8 § väckes vid den rätt som först avgjort det mål vari dömts till internering.

Mål som avses i denna paragraf må ock upptagas av domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

4 §

Anmälan jämlikt 34 kap. 10 eller 12 § göres hos första domstol i något av målen.

Ansökan jämlikt 34 kap. 13 § göres hos den rätt som först avgjort det mål vari dömts till internering.

Anmälan jämlikt 34 kap. 18 § göres hos den rätt som först dömt i målet.

5 §

Talan som avses i 27 kap. 6 §, 28 kap. 8 § eller 30 kap. 8 § skall anses anhängiggjord, då ansökan om målets upptagande delgavs den dömda.

Talan som avses i 27 kap. 9 §, 28 kap. 14 § eller 30 kap. 8 § skall anses anhängiggjord, då ansökan om målets upptagande delgavs den dömda.

6 §

Nämnd skall deltaga vid underrätts avgörande av fråga, som avses i 2 § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 §, 13 § eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 §, åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket, åtgärd eller behandling enligt 34 kap. 6 § andra stycket samt återintagning i anstalt eller annan åtgärd enligt 34 kap. 8 eller 9 §.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § andra stycket eller 28 kap. 11 §, är underrätt domför med en lagfaren domare.

Nämnd skall deltaga vid underrätts avgörande av fråga, som avses i 2 § eller i 27 kap. 9 §, 28 kap. 14 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 13 § eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 34 kap. 4 §, åtgärd enligt 34 kap. 5 § andra stycket eller 6 § andra stycket samt återintagning i anstalt eller annan åtgärd enligt 34 kap. 9 §.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 10 § eller 28 kap. 15 §, är underrätt domför med en lagfaren domare.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Uppkommer fråga om ådömande av internering, skall rätten, om det ej av särskild anledning finnes obehövt, inhämta yttrande av interneringsnämnden, huruvida sådan åtgärd bör vidtagas.

Innan rätten enligt 34 kap. 1 § beslutar angående påföljd beträffande någon som dömts till *ungdomsfängelse* eller internering skall, om det finnes erforderligt, yttrande inhämtas från *ungdomsfängelsenämnden* eller interneringsnämnden. *Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i 34 kap. 12 §.*

Innan rätten enligt 34 kap. 1 § beslutar angående påföljd beträffande någon som dömts till internering skall, om det finnes erforderligt, yttrande inhämtas från interneringsnämnden.

8 §

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § andra stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 § eller 13 § skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig, där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Vid handläggning i underrätt av mål om åtgärd enligt 27 kap. 9 § eller 28 kap. 14 § skall den dömda höras muntligen. I mål om åtgärd enligt 2 § eller 30 kap. 8 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 13 § skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig, där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § må beslutas utan att tillfälle beredes den dömda att yttra sig.

Åtgärd enligt 27 kap. 10 § eller 28 kap. 15 § må beslutas utan att tillfälle beredes den dömda att yttra sig.

9 §

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 §, 13 § eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. *Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5, 6 eller 8 § angående föreskrifter, provotid eller tid för ungdomsfängelse.*

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 9 eller 10 §, 28 kap. 14 eller 15 § eller 34 kap. 5 § andra stycket, 6 § andra stycket, 10 § andra stycket, 13 § eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

Avser beslut jämlikt 28 kap. 9 § andra stycket eller 34 kap. 6 § att någon skall undergå behandling varom stadgas i 28 kap. 3 §, äger rätten, om förhållandena påkallar det, förordna att beslutet skall gå i

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft. Sådant förordnande må ock meddelas i fråga om beslut jämlikt 34 kap. 8 § om återintagning i anstalt av den som undergår ungdomsfängelse.

12 §

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden handräckning för den dömdes inställande i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande jämlikt 26 kap. 22 §, 28 kap. 11 §, 29 kap. 11 § eller 30 kap. 14 §.

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, åklagare, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och interneringsnämnden handräckning för den dömdes inställande i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande jämlikt 27 kap. 10 §, 28 kap. 15 § eller 30 kap. 14 §.

Denna lag träder i kraft 00-00-00. Äldre bestämmelser och särskilda övergångsbestämmelser skall dock i följande fall äga tillämpning efter lagens ikraftträdande.

1. För den som vid lagens ikraftträdande är villkorligt frigiven från fängelse skall äldre bestämmelser äga fortsatt tillämpning. Den nya lagen skall dock tillämpas i fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 34 kap. 4 §.

2. Äldre lag skall äga fortsatt tillämpning beträffande den som vid lagens ikraftträdande undergår skyddstillsyn eller är dömd till skyddstillsyn enligt dom som icke vunnit laga kraft.

3. För den som vid lagens ikraftträdande undergår ungdomsfängelse eller är dömd till ungdomsfängelse enligt dom som icke börjat verkställas skall äldre lag äga fortsatt tillämpning. Vad i 29 kap. 4 § sägs om att viss minsta tid i allmänhet skall ha förflutit innan den dömd må överföras till vård utom anstalt skall dock icke längre gälla. Vidare skall gälla, i stället för vad i 29 kap. 12 § första stycket andra punkten stadgas, att påföljden skall förordnas upphöra senast då ett år förflutit från det den dömd sist överfördes till vård utom anstalt.

4. Äldre lag skall tillämpas beträffande den som vid lagens ikraftträdande är föremål för vård utom anstalt i anledning av dom å internering, dock att den nya lagen skall gälla för den fortsatta verkställigheten sedan återintagning skett.

5. Bestämmelserna i 34 kap. skall i äldre lydelse äga tillämpning i fråga om den som dömts till skyddstillsyn eller ungdomsfängelse, dock att förordnande enligt 1 § 1 må meddelas endast med avseende på brott som begåtts före lagens ikraftträdande samt att annan påföljd än böter, disciplinstraff eller överlämnande till särskild vård ej må ådömas med tillämpning av 1 § 2.

6. Fråga som med tillämpning av äldre lag skolat handläggas av ungdomsfängelsenämnden skall i stället prövas av kriminalvårdsnämnden.

Sammanställning av remissyttrandena

Remissinstanser

Yttranden över betänkandet har avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten i Jönköping, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden, interneringsnämnden, övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen, övervakningsnämnden i Eskilstuna, övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen, övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen, övervakningsnämnden i Kristinehamn, socialstyrelsen, styrelsen för Bärby yrkesskola, styrelsen för Ryagårdens yrkesskola, statskontoret, riksrevisionsverket, juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, länsstyrelsen i Jönköpings län, länsstyrelsen i Kronobergs län, utredningen (Ju 1976: 07) om isolering inom kriminalvården (isoleringsutredningen), riksdagens ombudsmän (JO), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges psykologförbund, Sveriges socionomers riksförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Föreningen styresmän och assistenter m. fl. vid kriminalvårdsanstalterna (SAK), Övervakarnas riksförbund, Centerns ungdomsförbunds riksförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Moderata ungdomsförbundet samt Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM).

RÅ har överlämnat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Göteborgs åklagardistrikt samt från länsåklagarna i Uppsala, Värmlands och Skaraborgs län. Länsstyrelsen i Jönköpings län har bifogat yttrande från socialkonsulenterna i länet.

1 Avskaffandet av ungdomsfängelse

Förslaget att avskaffa påföljden ungdomsfängelse har mottagits positivt av så gott som samtliga remissinstanser. Endast övervakningsnämnden i Eskilstuna, övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen, länsstyrelsen i Jönköpings län, Föreningen Sveriges åklagare och Föreningen Sveriges polischefer har ställt sig tveksamma.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna tillstyrker förslaget om avskaffande av ungdomsfängelse men framhåller samtidigt att påföljden kan anses fungera ganska väl och att det inte på något sätt brådskar med en reform på området.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen konstaterar att utredningen redan i det refererande avsnittet diskuterar om ungdomsfängelse bör utmönstras ur påföljdssystemet och att utredningen med huvudsaklig principiell motivering, som bl. a. anknyter till vad utredningen uppfat-

tar som knäsatta kriminalpolitiska värderingar. i detta hänseende ansluter sig till vad som angetts i direktiven. Som en följd av att denna uppfattning finns angiven redan i början av betänkandet kommer utredningen i fortsättningen icke fram till någon samlad bedömning i frågan. Det hade varit naturligare att, sedan utredningen fullgjort sin uppgift att belysa konsekvenserna av att påföljden avskaffas och övervägt vilka andra påföljder som kan komma ifråga, uttala sig också om hållbarheten i direktivens ståndpunkt till påföljdens avskaffande. Något avgörande i denna fråga föreligger ännu icke och utredningens resultat är av stor betydelse för ett ställningstagande. Det kan då först konstateras att det i varje fall ter sig högst tvivelaktigt om ett avskaffande av ungdomsfängelse kommer att leda till något annat än att denna påföljd ersättes av tidsbestämt fängelse. Även om man menar att skillnaderna mellan dessa påföljder på senare år har minskat i sådan grad att detta resultat bör godtagas skulle vissa olägenheter uppkomma. Ett problem ligger däri att ungdomsfängelse har kunnat fungera som ett frihetsberövande när någon vid mycket unga år har begått ett särskilt allvarligt brott, för vilket lagen innehåller ett högt straffminimum. Utredningen, som har haft i uppdrag att tillse att en reform icke leder till ett ökat frihetsberövande för dessa unga, anvisar den lösningen att BrB:s regel om reducerad straffmätning för den som begått brott innan han fyllt 18 år ändras så att åldersgränsen höjs till 21 år. Nämnden anser att denna ändring är helt nödvändig om ungdomsfängelse avskaffas men att det likväl kan kvarstå en viss tvekan om icke reformen i praktiken kan leda till ökat frihetsberövande för de unga, åtminstone i vissa fall. Det gäller särskilt den situationen då någon fortsätter att begå brott i samband med rymningar och permissonsmissbruk. Det är angeläget att vid en reform utvecklingen i detta hänseende noga följes så att eventuellt ytterligare lagändringar kan snabbt övervägas. De negativa erfarenheter man anser sig ha gjort av behandlingsresultatet inom ungdomsfängelsets ram talar väl emot att ungdomsfängelse kommer till användning i lindrigare fall, där kravet på ett tillräckligt bestämt ingripande från samhällets sida kan tillgodoses genom frivård eller kortare fängelsestraff. Detta synes emellertid redan beaktas av domstolarna. Däremot kan sådana synpunkter icke anföras mot att ungdomsfängelse användes i stället för ett långt fängelsestraff. Ett alternativ att överväga kan alltså vara att man, i stället för att helt avskaffa ungdomsfängelse, genom lag begränsar dess tillämpning till brott med högt straffminimum. Föreställningen om det negativa utfallet av behandlingsåtgärder får självfallet icke avskräcka från att, inom ramen för ett frihetsstraff som må kallas för ungdomsfängelse eller för fängelse, söka på allt sätt minska skadeverkningarna av frihetsberövandet för dessa unga och öka möjligheterna till anpassning i samhället.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser inte att man genom kriminalvård i frihet kan rehabilitera alla de ungdomar som i dag döms till ungdomsfängelse. Tvång krävs i vissa fall för deras tillrättaförande. Ur vårdsynpunkt kunde det därför förefalla bättre att infria intentionerna med ungdomsfängelse än att införa nya påföljder av tillsynsdomens karaktär. Svårigheterna att inom det nuvarande systemets ram göra detta måste emellertid vara stora och länsstyrelsen anser därför att förslaget bör i huvudsak godtas men att möjligheten att för vissa svåra fall tillgripa mer slutna vårdformer ytterligare bör övervägas.

Föreningen Sveriges åklagare vill – med hänsyn till de skäl som åberopas därför – inte motsätta sig att ungdomsfängelsepåföljden avskaffas. Ett par nackdelar förenade med sådan åtgärd kan dock enligt föreningen skön-

jas, nämligen en oundvikligen ökad användning av fängelse för det nuvarande ungdomsfängelseklientelet och en risk för att vissa av dessa ungdomar – de som fyllt 21 år – i återfallssituationer får undergå sammanlagt längre frihetsberövande i form av fängelse än de skulle ha behövt göra om de dömts till ungdomsfängelse.

Enligt *Föreningen Sveriges polischefer* har ungdomsfängelsestraffet såsom det tillämpats under senare åren väl trots allt måst betraktas som ett sätt att under viss tid förhindra den unge att begå brottsliga handlingar genom att förvara honom på en sluten anstalt. De anmärkningar som kanske i första hand kan riktas mot ungdomsfängelseinstitutet synes vara att påföljden framstår till tiden obestämd. I debatten har på senare tid framförts att man skall betrakta straffet som ett straff och icke som ett medel att behandla den brottslige. Straffet framstår alltså som helt repressivt. Skulle dessa idéer föras över på tankarna runt ungdomsfängelsets vara eller icke vara skulle väl resultatet bli att man slopar ungdomsfängelse och i stället dömer till frihetsstraff och att efter straffets avtjänande eventuell övervakning eller tillsyn kan följa. Straffet skulle tjäna både individualpreventiva och allmänpreventiva syften. Härigenom skulle också undanröjas den kritik som har riktats mot institutet ungdomsfängelse så till vida att strafftidens längd inte för den dömda skulle framstå som obestämd. Dessa tankegångar förutsätter emellertid att begränsningar som föreligger rörande användande av fängelsestraff bör bortfalla så att inget hinder möter att ådöma en person över 15 år ett fängelsestraff. Det kunde möjligen framstå som en kompromisslösning att strafftidens längd begränsades genom regler i 26 kap. brottsbalken (BrB).

2 Utredningens förslag i stort

JK anför att det är uppenbart att åtgärden att avskaffa påföljden ungdomsfängelse inte avskaffar den typ av brottslingar för vilken påföljden tillämpats. Svårigheterna ligger med andra ord i att finna alternativ. Detta har också varit utredningens huvuduppgift. Att lösa denna uppgift utan att öka antalet frihetsberövanden i form av fängelse, vilket i direktiven angivits som ett mål, är svårt. Utredningen har tyckt sig finna lösningen framförallt i det nya institutet tillsynsdom. *JK* är mycket tveksam till denna nyhet. *JK* delar utredningens uppfattning om nödvändigheten av effektiv kontroll i de fall som avses. Det kan dock starkt ifrågasättas om detta kräver så omfattande förändringar i påföljdssystemet så vitt avser kriminalvård i frihet som utredningen föreslår. Utredningens förslag att villkorlig dom och skyddstillsyn skall ersättas med sex olika former av kriminalvård i frihet var och en inrymmande en rad olika sanktionsformer leder till att påföljdssystemet blir svåröverskådligt och medför komplikationer i lagtekniskt hänseende. *JK* kan därför inte tillstyrka att förslaget utan betydande omarbetningar läggs till grund för lagstiftning. *JK*:s allmänna uppfattning är att påföljden villkorlig dom bör behållas i allt väsentligt oförändrad och att möjligheterna till intensivövervakning och intagning i anstalt bör tillgodoses inom skyddstillsynens ram. Något tillspetsat och förenklat hyser *JK* den uppfattningen att en del av det nuvarande ungdomsfängelseklientelet kan föras in under den vanliga fängelsepåföljden och att det beträffande återstoden finns i stort sett tillräckliga handlingsmöjligheter inom ramen för den nuvarande skyddstillsynen.

RÅ betonar att en förutsättning för ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden är att detta ej tillåtes medföra en vidgad tillämpning av fängelsestraffet. En sådan utveckling torde dock vara möjlig att förhindra genom tämligen begränsade ingrepp i påföljdssystemet. Sålunda torde en utvidgning av institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn samt en höjning av åldersgränserna i 26 kap. 4 § 2 st. BrB för begränsning av fängelsestraffets tillämplighet och i 33 kap. 4 § BrB för underskridande av straffminimum i princip vara tillfyllest. Utredningen går emellertid mycket längre och lägger fram förslag till delvis helt nytt påföljdssystem. Mot bakgrund av vad man känner till om ungdomsfängelseklientelet kan man ställa sig tveksam till frågan om frivård i egentlig mening är en påföljd som kan få nämndvärd praktisk användning beträffande dem som i dag dömes till ungdomsfängelse. Visserligen torde en upprustning av frivårdens resurser kunna i viss mån vidga ramen för institutets användning men något avgörande substitut för frihetsberövande påföljd torde det inte komma att utvecklas till. Med hänsyn härtill anser sig inte RÅ kunna tillstyrka det framlagda förslaget, vilket i väsentlig mån vilar just på den förutsättningen att en påföljd med intensiv övervakning skall kunna kompensera bortfallet av påföljden ungdomsfängelse. Vidare kan mot förslaget till förändringar i påföljdssystemet anföras att detta genom förslaget skulle bli ytterligt komplicerat och svåröverskådligt. Härtill kommer att gränsen mellan påföljderna villkorlig dom och tillsynsdom är oklar. I viss mån går dessa påföljder över i varandra. De nu påtalade bristerna är enligt RÅ:s mening så allvarliga att förslaget även av denna anledning ej kan läggas till grund för lagstiftning. RÅ framhåller vidare att BRÅ-rapporten (Brottsförebyggande rådets rapport 1977: 7. Nytt straffsystem) måhända kan komma att leda till fortsatt utredningsarbete då det gäller påföljdssystemets utformning. Det kan därför sättas i fråga om man ej nu bör avstå från andra ändringar än sådana som är nödvändigt förbundna med ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden. De sålunda nödvändiga ändringarna är enligt RÅ en utvidgning av institutet anstaltsbehandling vid skyddstillsyn samt en höjning av vissa åldersgränser. Beträffande anstaltsbehandling vid skyddstillsyn ansluter sig RÅ till utredningens uppfattning. Enligt RÅ bör den längsta tiden för anstaltsbehandling kunna ökas till tre månader. Samtidigt bör anstaltstiden bestämmas av domstolen. Därmed skulle påföljdens allmänpreventiva värde öka. Vidare bör i enahanda syfte någon verkställighet utom anstalt ej få komma ifråga. Slutligen bör nuvarande förbud att förordna om anstaltsbehandling beträffande den som ej fyllt 18 år utgå. I sakens natur ligger dock att restriktivitet måste iaktas beträffande denna åldersgrupp. En höjning av åldersgränserna i nuvarande 26 kap. 4 § 2 st. BrB beträffande fängelsestraffets tillämplighet och i 33 kap. 4 § 1 st. BrB för underskridande av straffminimum kommer främst att beröra den stora del av ungdomsfängelseklientelet som kännetecknas av hög brottsintensitet och snara återfall. Givetvis medför en höjning av berörda åldersgränser lättnader även för den grupp som vid ett oförändrat påföljdssystem skulle ha dömts till tidsbestämt fängelsestraff. Detta behöver emellertid ej utgöra något hinder mot att bestämma generella åldersgränser. För att undvika att åstadkomma beaktansvärda förlängningar av anstaltstiderna för den betydande del av ungdomsfängelseklientelet som fyllt 21 år vill RÅ förordna att ifrågavarande åldersgränser höjs till 23 år. När det gäller underskridanden av straffminimum bör – såsom utredningen framhållit – mera väsentliga sådana förbehållas de yngre inom åldersgruppen.

Enligt länsåklagaren i Uppsala län kan några bärande skäl för att ha

speciella påföljder för ungdomar i 18–20-årsåldern knappast anföras. De förslag till kriminalvård i frihet som utredningen lagt fram bör därför inte leda till separat lagstiftning. I stället bör dessa förslag tas med i de fortsatta överväganden som BRÅ:s rapport måste leda till. I avvaktan på resultatet i denna fortsatta utredning bör för ungdomsfängelseklientelet endast företas vissa smärre ändringar som redan nu utan svårigheter kan genomföras. De viktigaste förändringarna skulle då vara att påföljden ungdomsfängelse avskaffades och ersatts med fängelse samt att stadgandet om lindrigare straff för ungdomar under 18 år i BrB 33 kap. 4 § utvidgades till att också avse ungdomar under 21 år.

Länsåklagaren i Skaraborgs län anser att det inte finns anledning att helt förkasta behandlingstanken och särskilt inte i ett straffsystem för unga lagöverträdare. Adekvata åtgärder i början av brottsligheten skulle kunna minska behovet av fängelsestraff. Utredningens förslag till kriminalvård i frihet är svåröverskådligt i många stycken. Det innebär en onödigt stor differentiering av påföljderna och för stora möjligheter för verkställighetsmyndigheten till ändring av deras innehåll. Om man anser det angeläget att snarast avskaffa ungdomsfängelse torde en intensivövervakning vara enda lösningen för att undvika större användning av fängelsestraff för dem som nu döms till ungdomsfängelse. Ett förslag är att en förenklad, mindre resurskrävande tillsynsdom införs för endast ungdomsbrottslingarna innan man inför påföljden som allmän sanktion. Då kunde man pröva dess funktion och verkan och få till stånd ett intressant experiment för den kriminologiska forskningen. Det behov som onekligen finns av utvidgade kontrollåtgärder och ingripanden mot dem som dömts till skyddstillsyn kunde tillgodoses inom ramen för nuvarande skyddstillsyn. Domstolen skulle då i domen bestämma övervakningens utformning. Resultatet skulle alltså bli en skyddstillsyn med mera differentierade ingripanden. Nästa steg vore för vuxna lagöverträdare fängelse medan de unga lagöverträdarna anförtröddes en frivårdsform med för dem lämpade kraftiga kontrollåtgärder.

Överklagaren i Göteborgs åklagardistrikt påpekar att ett genomförande av utredningens förslag utan revidering skulle innebära inte mindre än sex olika frivårdsåtgärder med inbördes ganska små olikheter. Härutöver tillkommer ytterligare en övervakningsform vid förtida frigivning. Det framstår som ytterst tveksamt om det lämpliga i så många skilda men ändå likartade påföljder då risken till svåröverskådlighet är uppenbar. Bl. a. synes domstolarna i strävan att finna en så adekvat påföljd som möjligt kunna hamna i besvärliga valsituationer till men för en önskvärd enhetlig rättstillämpning. Vidare torde det för såväl den dömda som vederbörande övervakare kunna uppkomma svårigheter vid tillämpningen av den i det enskilda fallet föreskrivna övervakningsformen. Detta kan i sin tur medföra att behovet skjuts i bakgrunden till förmån för det formella beslutet vilket naturligtvis vore djupt olyckligt. Det bör vara möjligt att inordna den intensiva övervakningen i nuvarande skyddstillsynspåföljd. Utredningen har också diskuterat en sådan lösning men funnit den vara betänklig ur rättssäkerhetssynpunkt under motivering att den som dömts till skyddstillsyn bör ha ett berättigat anspråk att redan genom domen få klart för sig om påföljden skall kunna förenas med en intensiv övervakning. Emellertid synes utan svårighet kunna införas en regel som ålägger domstolen att i samband med domen meddela vilken övervakningsform som skall vara tillämplig i det enskilda fallet. Kravet på erforderlig rättssäkerhet borde härigenom vara uppfyllt och de av utredningen anförda betänkligheterna blir på så vis eliminerade. Det förordas sålunda att de nya och värdefulla tankegångar som

kommit till uttryck i utredningens förslag tillvaratas på det sättet att den nuvarande villkorliga domen bibehålls i oförändrat skick och att intentionerna bakom begreppet tillsynsdom inordnas under i dag gällande skyddstillsynspåföljd med de ändringar och tillägg som lagtekniskt då måste följa. Förutom att man härigenom undviker införandet av ett helt nytt begrepp – tillsynsdom – reduceras det föreslagna antalet frivårdspåföljder väsentligt vilket får bedömas som angeläget. Genom en utvidgning av skyddstillsynspåföljden på föreslaget sätt bör i vart fall en viss mindre del av de personer som i dag har dömts till ungdomsfängelse förhoppningsvis kunna undgå att i fortsättningen omedelbart kunna dömas till fängelse. För övriga återstår som enda ersättningspåföljd fängelse. De föreslagna strafflindringsreglerna för personer under 21 år bör då i allt väsentligt utgöra säkerhet för att ett avskaffande av ungdomsfängelse likväl inte leder till ökade frihetsberövanden för berörd kategori. Slutligen blir en sannolik konsekvens vid ett genomförande av utredningens tankegångar att olägenheten rörande avsaknaden av ett mellanting mellan nuvarande skyddstillsyn och fängelse för andra lagöverträdare än ungdomsfängelseklientelet försvinner. Denna effekt som i viss mån – i vart fall jämfört med direktiven – kan sägas vara en gratisprodukt av utredningens förslag hälsas med stor tillfredsställelse.

Göta hovrätt tillstyrker att ungdomsfängelse avskaffas och att straffnedsättningsregeln i 33 kap. 4 § BrB utvidgas så att den omfattar även ungdomar i åldern 18–20 år. I övrigt avstyrker hovrätten utredningens förslag. I direktiven för utredningen uttalas att avskaffandet av ungdomsfängelse inte får leda till ökade frihetsberövanden för den kategori av unga lagöverträdare som det här är fråga om utan tvärtom bör medföra en förskjutning mot andra kriminalvårdande åtgärder. Sedan dessa uttalanden gjordes har ungdomsfängelsepåföljden i domstolarnas praxis använts betydligt mer restriktivt än tidigare. Antalet nyintagna i anstalt efter dom på ungdomsfängelse har sålunda sedan 1973 minskat med omkring 50 %. Delvis kan minskningen förklaras av att fängelse ådöms i stället för ungdomsfängelse men i flertalet fall har ungdomsfängelsepåföljden ersatts av skyddstillsyn. I de fall fängelse har använts torde strafftiden ha varit relativt kort. När ungdomsfängelse tillgrips f. n. är brottsligheten vanligen av sådan art och omfattning att ett fängelsestraff skulle medföra en längre tids frihetsberövande än ungdomsfängelse. I tillämpningen har ungdomsfängelse således avskaffats i fall där denna påföljd kan ersättas av kriminalvård i frihet eller kortare tids fängelse. När ungdomsfängelse inte kunnat ersättas av annan påföljd är det regelmässigt fråga om allvarlig kriminalitet, främst grova för-mögenhetsbrott i stort antal, eller allvarliga narkotikabrott och våldsbrott. Tanken att i dessa fall ersätta ungdomsfängelse med kriminalvård i frihet är enligt hovrättens mening inte realistisk. Brottnens art och omfattning är genomgående sådan att annat än frihetsberövande påföljd inte kan komma i fråga. Om ungdomsfängelse skall avskaffas utan att detta skall leda till längre tids frihetsberövande för ungdomar i åldern 18–20 år krävs att straffnedsättningsregeln i 33 kap. 4 § BrB utvidgas att omfatta även denna kategori. Någon ytterligare lagstiftning behövs inte för att ungdomsfängelse skall kunna avskaffas. Hovrätten anser alltså att det är opåkallat att med anledning av ungdomsfängelse avskaffande genomföra de förändringar av frivårdspåföljderna som utredningen föreslår. Enligt hovrättens mening är de föreslagna ändringarna av dessa påföljder dessutom olämpliga från flera synpunkter.

Hovrätten för Övre Norrland ansluter sig i allt väsentligt till utredningens förslag. Hovrätten vill emellertid varna för att det kan bli svårt att få

förslagens system att fungera i praktiken såsom utredningen har tänkt sig. Det förefaller kanske väl teoretiskt i sin konstruktion. Det är dessutom tveklagt om det kan eller bör genomföras utan betydligt större resursförstärkningar än utredningen har räknat med. I vissa avseenden ger utredningens förslag anledning till närmare kritik. En fördel med förslaget blir enligt utredningen att det skapar större möjligheter att vid återfall i brott åstadkomma en från allmänpreventiv synpunkt påkallad upptrappning inom påföljdssystemet utan att man därför alltför snart behöver tillgripa frihetsstraff. Den inbördes svårighetsgraden mellan de olika påföljderna framträder i utredningens förslag genom rekvisiten för deras tillämpning. Det är svårt att inse varför man inte uttryckligen anger den inbördes svårighetsgraden mellan de olika påföljderna. Det kan självfallet hävdas att en sådan bestämmelse bör införas först i samband med en fullständig revision av påföljdssystemet. Den invändningen kan sägas få en ökad tyngd genom att den föreslagna påföljden tillsynsdom kan sägas ta sikte på en viss grupp av lagöverträdare, nämligen de yngre. Hovrätten är inte övertygad om bärkraften hos dessa invändningar. Hovrätten förutsätter därför att frågan övervägs allvarligt i det fortsatta beredningsarbetet. Hovrätten ifrågasätter också om inte de föreslagna lagändringarna innebär en så pass väsentlig modifiering av behandlingsteorierna att det är befogat med en omformulering också av 1 kap. 7 § BrB. Med hänsyn till de rekvisit som uppställs för tillämpningen av påföljderna förefaller det som om villkorlig dom med övervakning har mer gemensamt med tillsynsdom än med övriga former av villkorlig dom. Det blir än tydligare mot bakgrund av att villkorlig dom med övervakning under verkställigheten kan omvandlas till tillsynsdom och därmed slutligen leda till frihetsberövande genom intagning i anstalt, låt vara att förordnande därom inte får ges samtidigt med förändringen av påföljden. Enligt hovrättens uppfattning bör ett enklare och överskådligare system kunna vinnas, om bestämmelserna om tillsynsdom och om villkorlig dom med övervakning arbetas samman i ett gemensamt kapitel. En annan metod kunde vara att behandla villkorlig dom i ett kapitel, villkorlig dom med övervakning i ett annat kapitel och tillsynsdom i ett tredje. Därmed skulle man också vinna att förutsättningarna i 27 kap. 9 § BrB för att förvandla villkorlig dom med övervakning till tillsynsdom kunde uttryckas klarare. Med den nu föreslagna systematiken skulle den rena villkorliga domen få en enklare och klarare utformning. Påföljden skulle bättre svara mot benämningen straffvarning. Möjligheten till erbjudande om stöd och hjälp bör utan tvivel finnas kvar. Det kan sättas i fråga om inte föreskrifterna i detta ämne bör tas in i frivårdsförordningen. Förordnandet bör dock ankomma på domstolen. I utredningens förslag framställs sådant erbjudande som avses nu i någon mån som kännetecken för en självständig påföljdsform. Detta kan dock knappast sägas motsvaras av någon realitet. För att ett orealistiskt synsätt skall motverkas bör därför bestämmelsen om erbjudande om stöd och hjälp kanske arbetas in i 27 kap. 1 § BrB. Utredningen har strävat efter att ge sina förslag samma språkdräkt som de författningar i vilka de föreslagna ändringarna skall göras. Detta är enligt hovrätten en minst sagt tveksam metod. Den blir särskilt tveksam när det blir fråga om så omfattande och ingripande ändringar som här. Det kan inte vara rimligt att, av hänsyn till enhetligt, år 1978 använda ett så ålderdomligt språk som utredningen har i nyskrivna texter. Hovrätten erinrar i detta sammanhang om hur ändringarna i giftermålsbalken utformades när den balken ändrades i betydande omfattning år 1974 och förutsätter att de bestämmelser som utredningens förslag kan föranleda får en modernare och mera lättbegriplig utformning.

Kammarrätten i Jönköping finner det angeläget att nya regler införs så att frihetsberövande påföljder för ungdomar i så stor utsträckning som möjligt skall kunna ersättas med påföljd i frihet. Kammarrätten anser det därför lämpligt att en ny påföljd tillskapas som ersättning för ungdomsfängelse i enlighet med de riktlinjer som anges av utredningen. Det föreslagna frivårdssystemet förefaller dock onödigt invecklat. I vart fall ur den dömdes synpunkt torde det många gånger vara likgiltigt vilken form av övervakning som han är utsatt för.

Stockholms tingsrätt, som delar utredningens uppfattning att det inte längre finns anledning att behålla ungdomsfängelsepåföljden, vill dock erinra om utredningens påpekande att ungdomsfängelse har vid prövning av domstol eller genom åtalsunderlåtelse av åklagare i stor omfattning kommit att avse även nya brott, begångna innan påföljden tillfullo verkställts. Vid upprepad brottslighet kommer, sedan ungdomsfängelse avskaffats, som påföljd i stället i icke ringa utsträckning fängelsestraff att behöva tillgripas varvid tiden för frihetsberövandet sammantaget kan komma att överstiga tiden för frihetsberövandet vid ungdomsfängelse. Vad gäller de ändringar i påföljdssystemet som har betraktats som en nödvändig följd av att ungdomsfängelse avskaffas är förslaget att införa den nya påföljden tillsynsdom det mest väsentliga. Tingsrätten anser sig inte kunna biträda utredningens uppfattning att en sådan påföljd, vars grundläggande innehåll utgörs av intensiv övervakning, är ägnad att tillgodose högt ställda allmänpreventiva krav på en kännbar reaktion eller att för det starkt brottsbenägna klientel det här gäller motverka återfall i brott. Dessutom måste befaras att det uppstår faktiska svårigheter att genomföra påföljden i enlighet med utredningens intentioner. Som utredningen också har anmärkt finns inom ramen för skyddstillsyn formellt starka tvångsmässiga inslag och dess sanktioner är – åtminstone teoretiskt sett – ännu mer ingripande än de som föreslås för tillsynsdom. Vid skyddstillsynen motiveras de tvångsmässiga inslagen, inklusive anstaltsbehandling, huvudsakligen från individualpreventiva utgångspunkter under det att tillsynsdomens tvångsinslag enligt förslaget grundas på allmänpreventiva överväganden. Tingsrätten delar utredningens uppfattning att tvångsåtgärder inom kriminalvården i huvudsak bör användas endast i syfte att tillgodose samhällets intresse av att den dömda hindras att begå nya brott eller att andra personer avhålls att begå brott. Det torde dock vara möjligt att med mindre lagändringar och en ändrad tillämpning i praxis tillgodose en sådan princip inom ramen för nuvarande skyddstillsyn. Om vissa tvångsinslag i skyddstillsynen, som t. ex. anstaltsbehandling, uttryckligen kunde motiveras av hänsyn till allmän laglydnad ges – med den begränsning som anges i 28 kap. 1 § 3 st. BrB och som fortfarande bör finnas kvar – också ökade möjligheter att tillämpa skyddstillsynen vid allvarlig brottslighet. För att markera det allmänpreventiva syftet med anstaltsbehandling bör tiden för denna bestämmas av domstolen och sanktionen gärna kallas fängelse. För de ungdomar inom det nuvarande ungdomsfängelseklientelet som inte kan få tillsynsdom skall enligt förslaget vanligt fängelse utgöra påföljd. Även om sådana fängelsestraff i fortsättningen torde bli sällsynta synes det dock tingsrätten vara en brist i det tänkta systemet att en frihetsberövande påföljd som mera direkt anpassas till den unga klientel det här är fråga om inte har övervägts. Måhända är det svårt att finna en sådan form. Det är också möjligt att frågan närmast hör hemma inom kriminalvårdens ram. Tingsrätten finner vidare anledning till åtskilliga erinringar mot utredningens förslag att avskaffa skyddstillsyn och i stället införa två nya varianter av villkorlig

dom. Däremot ansluter sig tingsrätten till förslagen om att begränsa tillämpningen och längden av fängelsestraff för ungdomar mellan 18 och 21 år samt att mildra reglerna om förverkan av villkorlig frigivning. Tingsrätten anser inte – oavsett om förslaget om tillsynsdom blir antaget eller ej – att utredningens argumentation för ändring i reglerna för villkorlig frigivning och verkställighet utom anstalt är övertygande. Utöver vad som föranleds av själva remissen vill tingsrätten särskilt framhålla de mycket stora problem som skulle uppstå om man genomför socialutredningens förslag att överföra ansvaret för ungdomar mellan 18 och 21 år som begått brott från de barnavårdande myndigheterna till kriminalvården. Den vård som bereds dessa ungdomar i bl. a. ungdomsvårdsskolor ersätter nu ofta ett frihetsberövande som påföljd för allvarlig brottslighet. Kriminalvårdens frivårdsorganisation, även med den tilltänkta utbyggnaden, motsvarar ej de krav som nu kan tillgodoses genom ungdomsvårdsskolorna. För domstolen återstår då ej annat än att döma ungdomar med den allvarliga brottsliga belastning, varom här är fråga, till fängelse.

Göteborgs tingsrätt delar utredningens allmänna grundsyn att ungdomsfängelse bör ersättas dels med en icke frihetsberövande påföljd vars grundläggande innehåll utgörs av intensivövervakning, dels med tidsbestämt fängelsestraff för det hårdast belastade klientelet. Trots detta tar tingsrätten avstånd från utredningens bedömningar på väsentliga punkter och avstyrker beträffande de huvudsakliga delarna av reformförslaget att dessa läggs till grund för lagstiftning. Det material som redovisas i BRÅ-rapporten och de slutsatser som kan dras av detta ger enligt tingsrättens uppfattning all anledning till en genomgripande översyn av hela påföljdssystemet. I avvaktan på denna översyn bör påföljdssystemet inte underkastas mer omfattande förändringar än som är påkallade av att ungdomsfängelsepåföljden avskaffas. Mot bakgrund härav kan tingsrätten inte tillstyrka att påföljdssystemet redan i förevarande sammanhang blir föremål för en så genomgripande omarbetning som den utredningen föreslagit. Det föreslagna systemet är vidare komplicerat och svåröverskådligt, påföljderna är svåra att jämföra. Risk föreligger att systemet kan leda till orättvis och olikartad behandling av personer som begått likartade brott. Tingsrätten instämmer i att man bör sträva efter att ett avskaffande av ungdomsfängelse i vart fall inte leder till ökat frihetsberövande för det ifrågavarande klientelet. Vid bedömandet av i vilken utsträckning frihetsberövande påföljd bör komma till användning beträffande dessa ungdomar bör man dock hålla i minnet att ungdomsfängelseklientelet till alldeles övervägande del består av ungdomar som redan i de yngre tonåren blivit föremål för upprepade ingripanden från samhällets sida. Dessa ingripanden har ofta lett till frihetsberövanden i form av intagning i ungdomsvårdsskola. Sådana ungdomar kommer sannolikt att uppfatta all frivård, även intensivövervakning, som lindrigare än intagning i ungdomsvårdsskola. Med hänsyn härtill är det viktigt att ungdomsfängelsepåföljdens avskaffande och ersättande med annan eller andra påföljder inte får till följd att detta klientel finner det "lönsamt" att begå brott och därigenom blir föremål för kriminalvård i stället för frihetsberövande i form av återintagning på ungdomsvårdsskola. Dessa ungdomar skall alltså inte kunna "straffa sig ut" till en som de uppfattar lindrigare påföljd i frihet. Realistiskt sett måste man därför räkna med att denna del av ungdomsfängelseklientelet, dvs. de ungdomsvårdsskoleintagna, inte kan dömas till annan påföljd än frihetsberövande. När ungdomsfängelset skall avskaffas bör man därför, i vart fall i avvaktan på den översyn av påföljdssystemet som tingsrätten tidigare har berört,

koncentrera sig på att för dessa ungdomar finna någon form av frihetsberövande som är lindrigare och kortvarigare än ett fängelsestraff som med nu gällande regler skulle komma att utdömas. För den del av ungdomsfängelseklientelet som inte har denna bakgrund och belastning bör tillskapas en frivårdspåföljd som är mer ingripande än nuvarande skyddstillsyn. Det samma gäller också möjligen för de ungdomar som nu upprepade gånger döms till skyddstillsyn för jämförelsevis lindriga brott. Enligt tingsrättens uppfattning bör dessa åtgärder kunna vidtagas inom det nuvarande påföljdssystemet utan att man behöver tillgripa så ingripande förändringar och tillskapa ett så komplicerat påföljdssystem som utredningen har föreslagit. I huvudsak bör man kunna ersätta ungdomsfängelsepåföljden dels genom att inom ramen för skyddstillsynen föra in huvuddelarna av de reformförslag som utredningen har lagt fram om intensivövervakning och vistelse i anstalt, dels genom att ändra reglerna för fängelsestraffets användande för ungdomar i enlighet med vad utredningen har föreslagit.

Enligt *Vänersborgs tingsrätt* bör en sådan rik flora av olika påföljder som utredningen föreslagit om möjligt undvikas. Rättstillämpningen blir lätt ojämn och skillnaderna mellan de olika påföljderna kan ofta bli svår att urskilja, framför allt på verkställighetsstadiet. Redan av den anledningen avstyrker tingsrätten att utredningens förslag om förändringar av den villkorliga domen och skyddstillsynen genomförs i sin helhet. Vissa av delförslagen kan dock godtas. Påföljden villkorlig dom bör bestå i sin nuvarande form. Möjlighet bör dock finnas att i enlighet med utredningens förslag förena villkorlig dom med stödåtgärder. Tingsrätten avstyrker införande av påföljden tillsynsdom. Skyddstillsynen bör i stället bestå med vissa ändringar. Först och främst bör åtgärder av olika slag vidtas i syfte att göra övervakningen mer effektiv. Vidare bör sanktionshotet för den som undandrar sig övervakningen under skyddstillsyn förstärkas. Dessutom bör viss ändring ske av reglerna om s. k. anstaltsbehandling. Enligt tingsrätten är det numera så ringa skillnad mellan anstaltsbehandling och fängelse att tingsrätten ifrågasätter om det är tillräcklig anledning att i fortsättningen behålla anstaltsbehandling som en speciell behandlingsform. Det synes naturligtast och även konsckvent att kalla även anstaltsbehandling fängelse. Detta skulle innebära att det fanns möjlighet för domstol att för ett och samma brott döma till skyddstillsyn i förening med kortvarigt fängelsestraff. Tingsrätten anser att en sådan påföljdmöjlighet, innebärande att domstolen vid utdömande av fängelsestraff i samband med skyddstillsyn har möjlighet att underskrida straffminimum för fängelse i den aktuella strafflatituden, bör införas såsom ett mellanled mellan "ren" skyddstillsyn och fängelse. En sådan kombination skulle i många fall ersätta den nuvarande ungdomsfängelsepåföljden men kan användas också i andra fall. Tingsrätten föreslår en sådan kombination i stället för införande av påföljden tillsynsdom. Med en sådan kombinationsmöjlighet torde bestämmelsen i 28 kap. 1 § 3 st. BrB om särskilda skäl för ådömande av skyddstillsyn vid brott med ett års fängelse som straffminimum kunna upphävas. Tingsrätten tillstyrker vidare förslagen att höja åldersgränserna i 26 kap. 4 § och 33 kap. 4 § BrB.

Domstolsverket erinrar om att flera utredningar nyligen avgett betänkanden med förslag som inverkar på användningen av olika påföljder. Det gäller bl. a. betänkandena av socialutredningen (SOU 1977: 40), utredningen om behandlingen av psykiskt avvikande (SOU 1977: 23), häktningsutredningen (SOU 1977: 50) och åtalsrättskommittén (SOU 1976: 47). Av betydelse för reformverksamheten på detta område är också de överväganden

i fråga om interneringsstraffet som f. n. pågår inom justitiedepartementet samt i viss mån resultatet av utredningen angående översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol. I BRÅ-rapporten som innehåller många tankeväckande synpunkter, diskuteras ingående principerna för straffsystemets uppbyggnad. I ungdomsfängelseutredningens betänkande slutligen framläggs förslag till betydande förändringar i påföljdssystemet. Med hänsyn till denna mångfald av utredningar torde det vara nödvändigt att reformverksamheten inom straffrättens påföljdssystem inriktas på en samlad översyn av regelkomplexet. I avvaktan härpå bör enligt domstolsverkets mening endast angelägna reformer genomföras vilket bör ske inom ramen för nuvarande påföljder. Domstolsverket tillstyrker dock att ungdomsfängelse avskaffas men avstyrker f. n. att en ny självständig form av frivårdspåföljd införs. Ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden gör det nödvändigt att förändra fängelsestraffet och skyddstillsynspåföljden. I betänkandet förutsätts att merparten av dem som nu döms till ungdomsfängelse skulle kunna komma i fråga för kriminalvård i frihet genom att institutet tillsynsdom tillskapas som en mera ingripande frivårdspåföljd. Det nuvarande ungdomsfängelseklientelet består av personer med allvarlig kriminell belastning och med en typiskt sett mycket hög återfallsrisk. Av gjorda klientelundersökningar framgår att inemot hälften av de dömda intages i ungdomsfängelse direkt från ungdomsvårdsskola. Vidare framgår att flertalet tidigare lagförts och/eller erhållit åtalsunderlåtelse. Härtill kommer att olika former av giftmissbruk är vanligt förekommande bland dessa dömda. Mot bakgrund av dessa förhållanden ifrågasätter domstolsverket om kriminalvård i frihet över huvud taget är realistiskt som huvudalternativ vid ett avskaffande av ungdomsfängelse. Enligt domstolsverkets mening torde man i stället få räkna med att merparten kommer att dömas till fängelse. Förutsatt att bestämmelserna om fängelsestraff ändras så som utredningen tänkt sig bör en sådan utveckling godtas.

Kriminalvårdsstyrelsen ansluter sig till förslaget om avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden. Denna påföljd bör också enligt styrelsens mening delvis kunna ersättas med någon form av skärpt tillsyn i frihet. För en betydande del av ungdomsklientelet kommer emellertid även fortsättningsvis frihetsstraff många gånger att te sig ofrånkomligt. De av utredningen föreslagna bestämmelserna om straff lindring för ungdomsklientelet tillstyrks därför. Inför de ersättningspåföljder som utformas i betänkandet ställer sig styrelsen emellertid i väsentliga delar tveksam. Styrelsen hyser visserligen förståelse för synpunkten att det av allmänpreventiva skäl kan vara motiverat att tidigare än vad som nu är fallet markera en upptrappning inom påföljdssystemet även såvitt avser påföljdsformer i frihet. I praktiken torde emellertid det komma att ställa sig svårt att åstadkomma den åsyftade skillnaden mellan de sex olika formerna av frivård som föreslagits. Risk torde föreligga att de avsedda nyanserna endast får formell betydelse under det att i den praktiska hanteringen de olika påföljdernas faktiska innehåll inte i någon väsentlig grad kommer att skilja sig åt. Vidare kan systemet komma att bli stelt och tungrott inte minst p. g. a. den ökande styrningen från domstolarnas sida. Tillsynsdomspåföljden kommer sannolikt ganska snart att visa sig ur kontroll- och säkerhetssynpunkt otillräcklig för stora grupper av det hårt brottsbelastade och ofta starkt rymningsbenägna nuvarande ungdomsfängelseklientelet. Däremot finns det anledning att antaga att domstolarna skulle i den nya påföljden finna ett välkommet korrektiv att användas företrädesvis för den som återfaller i brott och härför i brist på bättre alternativ döms till fortsatt skyddstillsyn. Om tillsynsdom i

betydande omfattning skulle komma att adömas sistnämnda klientel finns också anledning befara att påföljden i sig inte kommer att anses som ett tillräckligt ingripande alternativ till ungdomsfängelse. Styrelsen vill om förslaget till tillsynsdom i dess tre olika konstruktioner framhålla att genom förslagets förverkande ingenting av nämnvärd praktisk betydelse skulle uppnås som inte skulle kunna genomföras genom tillskapandet av en enda påföljd. En ny sanktion som skulle kunna utgöra en sådan påföljd i frihet som enligt utredningens direktiv kunde ersätta ungdomsfängelse skulle kunna ges en smidigare utformning än den föreslagna och ändå tillgodose kraven på skärpt tillsyn. Man kan nämligen väl tänka sig att åstadkomma en strikt, på goda känslöbindningar grundad och därmed måhända ändamålsenligare kontroll av klienten genom åtgärder som fortlöpande kan anpassas efter vad som framstår som behövt. Valet av övervakare framstår som utomordentligt betydelsefullt för utfallet av intensivövervakning. Skyddskonsulenten torde med sin personkänedom ha goda möjligheter att utse lämplig övervakare i det särskilda fallet. Under förutsättning att övervakningen ges ett sådant innehåll som antytts skulle styrelsen vara benägen acceptera en sålunda kvalificerad skyddstillsyn som självständig påföljd vid sidan av den ordinära skyddstillsynen. Nuvarande skyddstillsynen och den villkorliga domen skulle i så fall kvarstå oförändrade. Det nuvarande skyddstillsynsinstitutet kan enligt styrelsens mening inte ännu anses färdigutvecklat eftersom verkställighetsmyndigheterna först på senare tid erhållit tillräckliga resurser för det fulla förverkligandet av innehållet i denna påföljd. Ett för utredningen signifikativt drag är att den vill förlägga tyngpunkten i frivårdens verksamhet till den kriminellt mest belastade klientelgruppen. Styrelsen finner en sådan koncentration av resurserna diskutabel. Bland de mindre brottsbelastade – särskilt då bland det yngre klientelet – ger frivårdsinsatserna erfarenhetsmässigt väsentliga och många gånger avgörande resocialiseringsresultat. Det vore högst olyckligt om denna gynnsamma utveckling skulle äventyras som en följd av ändrad allokering av de tillgängliga resurserna.

Ungdomsfängelsenämnden betonar att de viktigaste komponenterna när det gäller att förebygga sociala problem och kriminalitet hos ungdom är utbildning och arbete. Som också utredningen har visat är det på dessa punkter som ungdomsfängelseleverna har de största bristerna. Deras skolgång har ofta avbrutits i förtid och yrkesutbildning och arbetslivserfarenhet saknar de i allmänhet helt. Den sysslöshet som följer med ökande ungdomsarbetslöshet är en grogrund för missbruk och kriminalitet. Den viktigaste kriminalvårdande behandlingen för de ungdomar som redan är kriminellt belastade är därför att övervinna dessa ungdomars utbildnings- och arbetshandikapp. De viktigaste åtgärderna för att förebygga att nya ungdomar hemfaller åt kriminalitet är att tillförsäkra alla ungdomar en god skol- och yrkesutbildning och ett meningsfullt arbete. Ungdomsfängelseleverna har således ofta svårartade sociala och personliga problem. En förändring har också skett på senare år i ungdomsfängelseklienteletets sammansättning mot i regel grövre brottslighet och mer omfattande tidigare kriminalitet. Nämnden anser därför högst tveksamt om den intensivövervakning som anges i förslaget till tillsynsdom är tillräcklig för att tillräta stora delar av det unga klientel det är fråga om.

Interneringsnämnden ställer sig mycket tveksam till om det av utredningen uppställda syftet med tillsynsdomen kan nås med förslaget. Argumentationen för den föreslagna påföljden är inte övertygande. Den intensiva övervakningen kan väl komma att uppfattas som kännbar. Risk förelig-

ger emellertid att den så gott som dagligen återkommande kontaktskyldigheten mängen gång av den dömda kommer att uppfattas som trakasseri och därmed kommer att motverka sitt syfte. Det kan även sättas i fråga om sådan övervakning som föreslås får någon brottsförebyggande effekt särskilt när det gäller den grupp unga lagöverträdare som påföljden närmast är avsedd för. *Interneringsnämnden delar utredningens uppfattning* att det är angeläget att begränsa användandet av frihetsberövande påföljder. Enligt nämndens mening är det emellertid tveksamt om tillsynsdom i enlighet med förslaget i någon nämnvärd utsträckning kan bli ett användbart alternativ till frihetsstraff för de unga lagöverträdare som f. n. tas in i kriminalvårdsanstalterna. Såsom utredningen framhållit lämnar den nuvarande påföljden skyddstillsyn möjlighet till en mer eller mindre intensiv övervakning. Nämnden är inte övertygad om angelägenheten av att ersätta skyddstillsyn med tillsynsdom och villkorlig dom med övervakning. Enligt nämndens mening bör den nuvarande skyddstillsynen behållas. Därmed skulle frivårdens stödjande och behandlande roll framhävas tydligare. Vidare skulle det formella tvånget för den dömda att följa föreskrifter och anvisningar kvarstå. Enligt nämndens mening bör påföljden inte konstrueras så att man förlitar sig helt på den dömdes frivilliga medverkan. En reform av kriminalvården i frihet synes böra ske inom ramen för skyddstillsyn.

Enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* har tiden i någon mån gått förbi utredningen. Önskemålet om en förskjutning mot ej frihetsberövande åtgärder för ifrågavarande kategori av unga lagöverträdare kan sägas redan vara tillgodosett genom de förändringar i praxis som på senare år ägt rum i fråga om ådömande av ungdomsfängelse. Det restklientel som numera åläggs denna påföljd består huvudsakligen av unga återfallsförbrytare, för vilka andra ingripanden prövats men misslyckats. Det kan med utgångspunkt i nämndens erfarenheter hävdas att kriminalvård i frihet sällan eller aldrig kunnat vara ett realistiskt alternativ för dem som på senare tid ådömts ungdomsfängelse. I och med detta saknas faktiskt i och för sig anledning att ta ungdomsfängelsens avskaffande till intäkt för mera ingripande reformer på frivårdens område. Nämnden är i mångt och mycket kritisk mot utredningens förslag. Rent allmänt framstår det framlagda betänkandet i mycket som en ambitiös skrivbordsprodukt, överarbetad, svåröverskådlig och till sina effekter i åtskilliga hänseenden orealistisk och opraktisk. Det är nämndens uppfattning att förslagen på många punkter måste omarbetas för att en godtagbar lagprodukt skall framkomma. Det måste ifrågasättas om ett sådant arbete bör utföras innan principerna för den framtida kriminalpolitiken klarnat.

Övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen anser att hela påföljdssystemet bör bli föremål för ytterligare utredning. Till följd härav bör förändringar f. n. göras endast i den utsträckning sådana är påkallade av att ungdomsfängelse avskaffas. En reform som begränsas på detta sätt kan fungera som försöksverksamhet för en mera genomgripande reform i framtiden. Nämnden kan därför inte tillstyrka att påföljdssystemet redan nu omarbetas på ett så genomgripande sätt som utredningen föreslagit. Utredningens förslag är dessutom komplicerat samt svårt att överblicka och påföljderna svåra att jämföra. Nämnden instämmer i att ett avskaffande av ungdomsfängelse inte får leda till ökat frihetsberövande. Vid denna bedömning bör man dock utgå från att ungdomsfängelseklientelet till alldeles övervägande del består av ungdomar som redan tidigare blivit föremål för upprepade ingripanden från samhällets sida och att dessa ingripanden mycket ofta leder till frihetsberövanden i form av intagning i ungdoms-

vårdsskola. Realistiskt sett måste man därför räkna med att de ungdomsvårdsskoleintagna inte kan dömas till annan påföljd än frihetsberövande. När ungdomsfängelse skall avskaffas bör man därför koncentrera sig på att för dessa ungdomar finna någon form av frihetsberövande som är lindrigare och kortvarigare än vad som annars är praxis. För den del av ungdomsfängelseklientelet som inte har denna bakgrundsbelastning och möjligen för de ungdomar som nu upprepade gånger döms till skyddstillsyn bör tillskapas en frivårdspåföljd som är mer ingripande än den nuvarande skyddstillsynen. Enligt nämndens uppfattning bör dessa åtgärder kunna vidtas inom det nuvarande påföljdssystemet och att man alltså inte behöver tillgripa så ingripande förändringar och tillskapa ett så komplicerat påföljdssystem som det utredningen föreslagit. I huvudsak bör man kunna ersätta ungdomsfängelse dels genom att inom ramen för skyddstillsynen föra in huvuddelarna av de reformförslag utredningen framlagt beträffande intensivövervakning och vistelse i anstalt, dels genom att ändra reglerna för fängelsestraffets användande beträffande ungdomar i enlighet med vad utredningen föreslagit.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen anser det vara osannolikt att tillsynsdom med den föreslagna utformningen kan komma att träda i stället för ungdomsfängelse i någon nämnvärd omfattning. Med tanke på den begränsning i antalet domar på ungdomsfängelse som har skett de senaste åren måste man räkna med att ett övervägande flertal av dem som nu döms till ungdomsfängelse i stället kommer att dömas till fängelse antingen i första hand eller ev. efter försök också med tillsynsdom. Om detta antagande är riktigt försvagas skälet för att införa denna påföljdsform. Den har icke mera allmänt sett sådana fördelar att den likväl bör övervägas. Det kan väl sägas att det bland dem som dömts till skyddstillsyn eller som får frigivningspermission ifrån ett fängelsestraff förekommer fall för vilka intensiv övervakning, åtminstone för en kortare tid, är ändamålsenlig och önskvärd och därför också redan nu kommer till användning i den utsträckning det är praktiskt möjligt. Det måste dock observeras att intensiv övervakning i kontrollsyfte inte i sig själv har något värde. Att själva övervakningen, såsom utredningen tänker sig, skulle kunna förhindra eller försvåra fortsatt brottslig verksamhet måste betvivlas. Övervakningen måste hänföra sig till bestämda krav som indirekt tar sikte på att minska risken för en fortsatt brottskarriär. Viktigast härvidlag när det gäller den stora grupp som har brott till levebröd är kravet att söka arbete och att infinna sig till och fullfölja ett erhållet arbete eller påbörjad utbildning. Av stor betydelse för att förebygga fortsatt brottslighet är också kravet att avstå från alkohol eller narkotika i de fall då bruket härav framstår som en riskfaktor. Intensivövervakning kan vara befogad, särskilt under kortare tid, beträffande dömda med sådana personlighetsdrag att de väl har goda föresatser men ringa vitalitet när det gäller att förverkliga dem. I vilka fall en sådan övervakning är befogad och i vilka fall den närmast är till skada måste dock bedömas i omedelbar anslutning till frivårdens genomförande och av den personal och de organ som är vana att kämpa med dessa problem och därtill har en omfattande personkännedom. Om man däremot gör en intensivare övervakning till en särskild påföljdsform att besluta för domstol förstör man alldeles användningen av denna. Detta gäller särskilt när domstolen skall anlägga den synpunkten att själva övervakningen är "en kännbar påföljd" och sålunda föreskriva den för personer på vilka den inte alls passar. Över huvud taget är tanken att domstolen också inom ramen för frivården skall utportionera obehag i passande doser allt efter

brottets svårhetsgrad helt orimlig. Proportionalitet kan väl, som nu, få gälla fängelse eller böter men inte graden av övervakning som måste bestämmas av det aktuella behovet. Man riskerar eljest att de krav som ställs uppfattas som helt meningslösa och därför inte kan upprätthållas. Den nya påföljdsformen kan härigenom bli ett totalt misslyckande. Nämnden anser alltså att i lämpliga fall en intensiv övervakning skall kunna förekomma som ett led i den frivård som nu bedrivs. Några ändrade regler härom för skyddstillsyn eller andra former av frivård är icke behövliga. Det bör ankomma på skyddskonsulent och övervakningsnämnd att anpassa övervakningen till vad som i varje särskilt fall är ändamålsenligt. Det bör allenast betonas att detta är frivårdens primära uppgift, för vilken personalen i första hand skall användas och som icke bör tillåtas stå tillbaka för några mindre viktiga administrativa bestyr. Mot att nu ändra BrB i syfte att införa de föreslagna reglerna om tillsynsdom kan också erinras att dessa avser en liten grupp av dömda och att frågan om det ändamålsenliga i dessa lagändringar, på grund av utredningens bundna mandat, icke har övervägts i ett större sammanhang. Läger man huvudvikten vid att minska användningen av frihetsstraff och i högre grad än hittills lita till frivård kommer andra grupper i första hand i blickfältet. Främst gäller detta det stora antalet korta frihetsstraff. Det kan erinras om att det förslag till nyansering av påföljdssystemet för trafiknykterhetsbrott genom införande av skyddstillsyn med nykterhetsvårdande behandling i huvudsakliga delar icke har förverkligats ännu. Även i övrigt är sambandet mellan brott och alkohol eller narkotika av stor betydelse, inte minst när det gäller de unga. Om socialutredningens förslag förverkligas kommer dessa problem i ökad grad att drabba kriminalvården och motverka strävandena att mera än hittills tillämpa frivård i stället för frihetsstraff. Att också inom kriminalvården, i samma utsträckning som socialutredningen tänker sig för socialtjänsten, avstå från att ställa krav på skötsamhet i sådana hänseenden lär icke vara möjligt; samhällets ingripande mot brott är och förblir tvång. En uppenbar olägenhet med utredningens förslag att göra tillsynsdom till en särskild påföljd är att det uppkommer en konstlad och helt onödig gränsdragning till skyddstillsyn, vilken påföljd utredningen bibehåller ändrad till villkorlig dom med övervakning. Utredningen säger att denna påföljd måste framstå som mindre ingripande än tillsynsdom. Man kan fråga sig hur en sådan skillnad skall kunna upprätthållas i praktiken. Utredningen har även i övrigt bemödat sig om att göra skillnader mellan olika former av frivård. Dessa skilljaktigheter kommer att vålla en hel del administrativa svårigheter, medan det är tveklöst om de i övrigt kommer att motsvara några realiteter. Den huvudsakliga skilljelinjen kommer även i fortsättningen att gå mellan frihetsberövande och frivård. Nämnden anser icke att de ändringar som sålunda berör villkorlig dom och skyddstillsyn bör självständigt genomföras utom i det fall som sagts i 28 kap. 2 § BrB i förslaget.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn ansluter sig i stort sett till utredningens förslag. Nämnden anser dock att utredningen alltför ensidigt utformat vissa förslag med beaktande enbart av vad hänsynen till allmänna laglydnaden kräver. Vidare anser nämnden att det kan befaras att urformningen av straffet i fortsättningen inte i tillräcklig omfattning sätts i relation till den dömdes person. Beträffande samhällets möjligheter att mot den dömdes vilja förordna om viss vård för att avhjälpa missbruk av t. ex. alkohol eller narkotika har nämnden följande uppfattning. Det bör finnas möjlighet för domstol att beträffande det yngre klientelet förordna om nödvändig vård mot den dömdes vilja. En sådan möjlighet skulle lämpligen kunna

utformas i enlighet med socialutredningens huvudförslag (SOU 1977: 40). Ett genomförande fullt ut av ungdomsfängelseutredningens förslag kan få icke önskvärda konsekvenser för den dömda. Han kan befinna sig i en sådan situation att han själv har svårt att avgöra om han är i behov av vård. Nämnden anser vidare att det allmänna kravet på skötsamhet för den som efter dom är föremål för frivård bör finnas kvar. Det kan inte uteslutas att enbart existensen av detta krav kan ha viss inverkan på den dömdes livsföring.

Socialstyrelsen konstaterar att utredningen föreslår omfattande förändringar i det straffrättsliga systemet. Bortsett från att förslagen innebär att ungdomsfängelse avskaffas skulle de leda fram till resultat som harmoniserar dåligt med det straffsystem som BRÅ-rapporten förespråkar. Det kan knappast bli akutellt att ta upp frågan om genomförande av utredningens förslag innan det blivit klart vad den principiella diskussionen i BRÅ-rapporten skall leda till. Enligt socialstyrelsens bedömning kommer fängelse troligen att bli den straffform som vanligen ersätter ungdomsfängelse. Styrelsen har svårt att se att det är praktiskt motiverat med så många alternativa frivårdspåföljder som sex stycken. Socialstyrelsen vill även peka på en oklarhet beträffande den framtida gränsdragningen mellan socialvård och kriminalvård. Bestämmelserna i 1 § andra punkten i socialutredningens förslag till lag om särskilda bestämmelser om vård av underårig tyder på att möjligheterna att inom socialvården ta hand om femton-sjuttonåringar kommer att minska. För tvångsvård krävs enligt nämnda stadgande att den underårige utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom t. ex. brottslig verksamhet. Frågan är om farlighetskravet alltid är uppfyllt i de fall brottsligheten bedöms föranleda frihetsberövande. Tolkningen synes ligga nära till hands men är inte självklar. Bestämmelsen anger i varje fall en snävare ram än 25b § och 29 § barnavårdslagen enligt vilka omhändertagande kan ske p. g. a. brottslig gärning om "behov av särskilda tillrättaförande åtgärder bedöms vara eller visat sig vara gagnlösa". Det är här nödvändigt med ett klagörande. Det finns annars en risk att vissa lagöverträdare i åldern 15–17 år i brist på alternativ inom socialvården skulle ådömas fängelse. En sådan utvidgning i användandet av fängelsestraffet är dock inte avsett vare sig av socialutredningen eller av ungdomsfängelseutredningen. Under senare tid är det inte bara socialutredningen och ungdomsfängelseutredningen som tagit upp frågan om straffrättsliga påföljder för unga lagöverträdare. Den behandlas också i BRÅ-rapporten. Med hänsyn till att de straffrättsliga påföljderna för unga lagöverträdare nu berörs från flera olika utgångspunkter och att omfattande ändringar diskuteras vore det enligt styrelsens mening angeläget att få till stånd en samordning av de olika förslagen. De borde tas upp till särskild behandling i ett sammanhang. Den föreslagna samordningen skulle inte bara vara av värde som underlag för en bedömning av generella frågor. Härigenom skulle man också kunna komma åt en del särskilda problem. Ett av dem rör en grupp av mycket svårbehandlade ungdomar som nu bollas mellan olika vårdområden. Det är ett femtiotal ungdomar per år för vilka adekvata behandlingsalternativ f. n. saknas och som – beroende på omständigheterna – hamnar inom kriminalvården, den psykiatriska vården eller barnavården. Dessa ungdomars förhållanden är mycket otillfredsställande och deras problem måste lösas. Inom socialstyrelsen har en arbetsgrupp tillsatts för att utreda frågan om behandlingen av särskilt vårdkrävande ungdomar.

Styrelsen för Bärby yrkesskola anser att påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn bör finnas kvar. Anstaltsbehandling kombinerad med

skyddstillsyn bör slopas. Frivårdspåföljderna bör kompletteras med tillsynsdom enligt utredningens förslag.

Styrelsen för Ryugårdens yrkesskola uttalar att de föreslagna alternativen till ungdomsfängelse är helt osannolika som påföljd åt ungdomsvårdsskoleelever. Detta klientel kommer att dömas till fängelse eftersom frivårdspåföljderna inte är något realistiskt alternativ. Den föreslagna förändringen inom påföljdssystemet är trots allt endast en skrapning på ytan. Det viktigaste är satsningen på den profylaktiska grundforskningen. Förutom denna förebyggande forskning nås mycket större effekter genom undersökning av hur man ökar risken för upptäckt, avkortar tiden mellan upptäckt och påföljd, etc. Nu invaggar man den unge lagöverträdaren i den tron att han kan inom en viss ram bryta mot lagen hur som helst utan att de tidigare sanktionerna ur den unges synpunkt förvärras. Lagstiftaren har här en mycket stor makt som normbildare. Allmänheten kan knappast acceptera att förhållandevis många och svåra brott inte åtgärdas. Beträffande ungdomarna i riskzonen hjälper lagstiftaren till att internalisera helt felaktiga normer vid ansvarstagandet för sina egna handlingar. Styrelsen anser att utredningens förslag till påföljdssystem passar väl för ett icke så belastat klientel. Men det skulle vara mycket olyckligt om detta förslag till förnyat påföljdssystem skulle komma att användas för det klientel som rekryteras till kriminalvården från ungdomsvårdsskolorna.

Riksrevisionsverket anser att en ökad differentiering av påföljder är önskvärd. Differentieringen ställer emellertid stora krav på en väl fungerande frivård. Den kräver också att frivårdens roll och uppgift i detta sammanhang preciseras. Det är därför tveksamt om reformerna inom frivården f. n. kan genomföras i den omfattning som utredningen föreslår.

Fakultetsnämnden vid Uppsala universitet uttalar att utredningen har skött sitt uppdrag med stor skicklighet och att, om man accepterar den föreslagna reformens principiella uppläggning, utredningens förslag till lagtext torde vara ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Nämnden ställer sig emellertid utomordentligt tveksam till den principiella utformning av kriminalvård i frihet som utredningen förordar. Att laborera med sex olika påföljdsarter på domstolsstadiet framstår som en alltför invecklad ordning. En domstol har knappast underlag för att göra distinktioner av den art som förutsätts och det blir svårt att undvika att det blir individualpreventiva synpunkter som blir avgörande för påföljdsvalet även i fall där detta inte är meningen. Utredningen har visserligen tänkt sig ett nära samarbete mellan domstol och frivårdsorgan redan före domen. I betänkandet sägs bl. a. att det är viktigt att förlägga en stor del av frivårdens sociala verksamhet till tiden före domen men att det bör starkt betonas att frivårdens insatser före domen av rättssäkerhetsskäl måste grundas på ett frivilligt samarbete med den dömda. Det framskyftar även att den misstänktes villighet att samarbeta med skyddskonsulenten skulle kunna påverka domstolens val av påföljd. Nämnden kan inte finna annat än att det ur principiell synpunkt är utomordentligt betänkligt att börja verkställa en brottspåföljd där vederbörande inte är dömd för brottet. Även om brottsbalken präglas av behandlingstanken utgör givetvis genuint straffrättsliga åskådningar grundvalen för dess utformning. Det skulle inte vara svårt att med relativt enkla ändringar nå hygglig överensstämmelse med det kriminalpolitiska synsätt som utredningen företräder. Men det framstår givetvis som angeläget att samtidigt om möjligt åstadkomma mer påtagliga förbättringar i systemet. Fakultetsnämnden vill därvidlag förordna att man avstår från tanken att på en gång göra en totalrevision av påföljdssystemet. Erfarenheterna från BrB:s

tillkomst är avskräckande. Tillräckligt material av allmän karaktär torde nu föreligga för att man utan orimlig tidsförlust skall kunna genomföra angelägna delreformer. Ett sådant förfarande underlättas, om man inte genomför så fundamentala förändringar av krinimalvården i frihet som utredningen föreslår. Fakultetsnämnden kan sålunda inte se något bärande skäl mot att i en första omgång i huvudsak nöja sig med att avskaffa ungdomsfängelse. För att undvika vissa negativa effekter för unga återfallsförbrytare bör därvid 26 kap. 4 § 3 st. BrB och 33 kap. 4 § 1 st. BrB ändras på sätt utredningen föreslår. Nämnden ser det vidare som rimligast att man bibehåller nuvarande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. Detta hindrar inte att man inom ramen för rådande ordning kan genomföra vissa reformer. Sålunda delar nämnden uppfattningen att anstaltsbehandling vid skyddstillsyn bör avskaffas. Vidare har starka skäl framförts t. ex. för att avskaffa möjligheten att undanröja skyddstillsyn på annan grund än nytt brott. En lagstiftning om en påföljd vars huvudinnehåll är intensivövervakning liksom större förändringar rörande skyddstillsyn synes förutsätta att större klarhet nåtts i frågan hur relationen mellan krinimalvård och socialvård skall utformas.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet finner det i ungdomsfängelsets ställe föreslagna institutet tillsynsdom vara i sig en innovation som bör tillvaratas. Nämnden ifrågasätter dock om tillsynsdom kommer att möjliggöra en tillräcklig kontroll av det kriminellt svårt belastade klientel som nu befolkar ungdomsfängelserna. Man måste räkna med att man i framtiden blir nödsakad att döma en sannolikt betydande del av detta klientel till fängelse. Däremot förefaller tillsynsdomen med fördel kunna användas i fråga om en del av det klientel som f. n. erhåller en i realiteten till intet förpliktande skyddstillsyn. Det föreslagna påföljdsystemets nyansrikedom, som ur vissa synpunkter är en förtjänst, är dock också dess svaghet. Det blir alltför komplicerat.

Enligt vad *länsstyrelsen i Jönköpings län* erfarit är de ungdomar som gör sig skyldiga till allvarliga brott för vilka påföljden kan bli ungdomsfängelse eller längre frihetsstraff ofta i behov av vård, fostran och utbildning. Ej sällan har dessa ungdomar misslyckats i skolan. De har ej fullföljt någon yrkesutbildning. De har ej lyckats på arbetsmarknaden. Även i framtiden kommer många av dessa ungdomar att behöva vård, fostran och utbildning. All institutionsvård har den senaste tiden uppmärksamats och kritiserats. Ungdomsfängelse har fått ta hand om de mest utslagna bland ungdomar i åldersgruppen 18–20 år. Om ungdomsfängelserna ej kunnat återföra ungdomarna till ett välanpassat leverne har institutionen fått bära skulden för misslyckandet. I stället torde anledning härtill och till den ökade allvarliga ungdomskriminaliteten över huvud ligga djupare. Länsstyrelsen anser att direkta reformer på området för att nå resultat måste åtföljas av åtgärder som angriper den bakomliggande problematiken. Om lagförslaget om tillsynsdom realiseras – länsstyrelsen är tveksam i åtskilliga stycken – är det viktigt både att den nyssnämnda grundsynen kommer till uttryck och att den dömde i möjligaste mån får del av den vård, fostran och utbildning som ungdomsfängelset syftar till att ge. En förutsättning för ett lyckat resultat av tillsynsdomen måste vara att ungdomarna har tillgång till bostad och arbete. Länsstyrelsen instämmer i utredningens förslag till utformning av påföljden villkorlig dom.

Länsstyrelsen i Kronobergs län konstaterar att utredningen visar att de i ungdomsfängelse intagna merendels har psykiska besvär, eftersatt skolutbildning, är i avsaknad av yrkeserfarenhet samt missbrukar alkohol och

narkotika. Ett flertal av dem har varit föremål för vård enligt barnavårdslagen och många har dömts till skyddstillsyn en eller flera gånger. Detta tyder enligt länsstyrelsen på att insatta åtgärder varit otillfredsställande eller satts in för sent. I många fall har irreparabla skador uppkommit. Det är dock inte självklart att dessa är att hänföra till påföljden ungdomsfängelse. Snarare torde missförhållandena ha sin grund i underlåtenhet från samhällets sida att i tid ingripa mot ungdomsbrottsligheten liksom i en alltför stor passivitet när det gäller ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem. Länsstyrelsen vill understryka vikten av förebyggande åtgärder. För att motverka en utveckling i kriminell riktning krävs fasta normer i uppfostran. Det är i första hand föräldrarna som har ansvaret härför. Samhället måste å andra sidan också visa fasthet och ingripa mot missbruk och brottslighet på tidigt stadium. Om samhället visar för stor tolerans försvåras föräldrarnas uppfostran och barnen och ungdomen bibringas uppfattningen att inte behöva rätta sig efter samhällets regler. Under fängelsevistelse befästes och förstärkes ofta den kriminella livsföringen särskilt när det gäller unga lagöverträdare. Det är därför i princip riktigt att ersätta ungdomsfängelse med annan påföljd. För att en sådan reform skall få avsedd effekt är det nödvändigt med ett varierat påföljdssystem som gör det möjligt att anpassa påföljden såväl till brottets art som den tilltalades personliga situation. Att fängelse likväl måste komma i fråga för unga brottslingar av allmänpreventiva skäl vid brottslighet av särskild allvarlig art synes ofrånkomligt. För att minska skadeverkningarna med anstaltsvistelsen bör man emellertid ta till vara det som varit positivt i utformningen av ungdomsfängelse. Länsstyrelsen tillstyrker i princip förslaget till tillsynsdom. Länsstyrelsen tar också upp frågan om alternativa påföljder. Länsstyrelsen konstaterar att narkomanerna ofta inte är i egentlig mening kriminella utan att det är behovet av pengar till narkotika som oundvikligen leder till brottslighet. Enligt länsstyrelsens mening bör en alternativ påföljd prövas, som tillämpas bl. a. i Frankrike, vissa stater i USA och som föreslagits som en försöksverksamhet av den s. k. Bexelius-kommittén (SOU 1977: 23). Den alternativa påföljden går i korthet ut på att domstolen kan erbjuda den dömde att, som ett alternativ till det utmätta straffet såväl till fängelsestraff som till straff enligt tillsynsdom, välja att underkasta sig behandling för sitt missbruk enligt en i förväg uppgjord behandlingsplan. För att kunna kontrollera att behandlingen sköts bör drogfriheten kontrolleras. För den händelse den dömde allvarligt missköter behandlingen bör straffet verkställas enligt domen. Länsstyrelsen ställer sig vidare principiellt positiv till tanken på att samhällstjänst efter modell från England och Nya Zeeland skall ingå i vårt reaktionssystem. Självfallet måste påföljden utformas så att den kan anpassas till svenska förhållanden. Denna fråga bör därför bli föremål för närmare överväganden. Slutligen konstaterar länsstyrelsen att det är viktigt att åtgärder vidtas också mot den som begår förseelse av mindre allvarlig art exempelvis vandalisering. Detta bl. a. för att förebygga upprepningar. För sådana fall kunde det vara lämpligt med en påföljdsform som ålägger vederbörande skyldighet att städa upp efter sig eller att på annat sätt göra rätt för sig. En annan tänkbar åtgärd vore att där så är lämpligt låta vederbörande konfronteras med brottsoffret. För att dylika påföljder skall få avsedd effekt bör de sättas in i så nära anslutning till förseelsen som möjligt. Enligt länsstyrelsens mening bör någon form av jourdomstolar inrättas. Även denna fråga bör närmare övervägas.

Enligt *isoleringsutredningen* påverkar det förhållandet att påföljden ungdomsfängelse avskaffas och unga lagöverträdare i stället döms till tillsyns-

dom eller i vissa fall till fängelse inte nämnvärt förekomsten av avskildhetsåtgärder på kriminalvårdens anstalter. Någon ökad förekomst är knappast tänkbar. Någon nämnvärd minskning är inte heller att räkna med eftersom de ungdomar som enligt förslaget skall bli föremål för frivård i stället för anstaltsvård i allmänhet inte torde tillhöra det klientel som f. n. kommer ifråga för avskiljanden, i vart fall inte långvariga sådana. Utifrån de intressen utredningen har att beakta finns ingen erinran mot huvudtankarna i betänkandet.

JO kan i väsentliga delar ansluta sig till de allmänna överväganden utredningen har gjort. På några punkter ifrågasätter JO dock utredningens förslag, vilket knappast till alla delar framstår som nödvändiga konsekvenser av ungdomsfängelsepåföljdens avskaffande. JO understryker dock det värdefulla i att utredningen lagt sig vinn om att anlägga en övergripande syn på påföljdssystemet. Det torde inte råda delade meningar därom att ungdomsfängelsepåföljden är mogen att avskaffas. Redan det förhållandet att påföljden inte längre skiljer sig påtagligt från fängelsestraffet är nog för att motivera dess upphörande. Numera torde den framför allt vara av betydelse genom det sätt varpå den reglerar strafftiden. Samma resultat kan såsom utredningens förslag visar uppnås på annat sätt. Utredningen har emellertid som grund för sina ställningstaganden lagt även en mot behandlingstanken principiellt negativ syn, påminnande om den BRÅ-rapporten ger uttryck för. Det sägs vara en konsekvens av principer som leder till att ungdomsfängelse avskaffas, att tvångsåtgärder inom kriminalvården endast bör användas i syfte att tillgodose samhällets intresse att förhindra eller motverka att de dömda begår nya brott eller att avhålla andra personer från att begå brott. Således bör enligt utredningen den som är föremål för kriminalvård inte under hot om frihetsberövande tvångsvis underkastas psykiatrisk vård, nykterhetsvård eller narkomanvård utan att han uppfyller de förutsättningar som i allmänhet gäller för sådan vård. JO anser att kritiken mot behandlingstanken bör värderas med viss försiktighet och att den knappast för så långt att man kan avvara ett inslag av, om nödvändigt, också tvångsvis genomförd behandling inom kriminalvården. JO anser att den nya påföljden tillsynsdom utgör en i allt väsentligt väl genomtänkt lösning på uppgiften att till någon del ersätta ungdomsfängelset med en frivårdspåföljd. JO anser vidare att villkorlig dom liksom hittills bör reserveras för fall där domstolen finner prognosen god och kan inte biträda förslag som innebär att påföljden kan komma att tillämpas på ett slentrianmässigt sätt. JO godtar i övrigt i stort utredningens förslag till konstruktion av påföljden villkorlig dom men anser att termen skyddstillsyn bör finnas kvar.

Landstingsförbundet ställer sig bakom den allmänna principen i utredningen att frihetsstraff för unga lagöverträdare begränsas i största möjliga utsträckning och ersätts med andra påföljdsformer. Över de kriminalvårdstekniska övervägandena och reformförslaget vilka icke primärt berör sjukvårdshuvudmännen avstår förbundet från att yttra sig.

Svenska kommunförbundet konstaterar att utredningens främsta uppgift har varit att försöka begränsa användningen av frihetsstraff för unga lagöverträdare och i stället vidga tillämpningsområdet för kriminalvård i frihet. Det förslag utredningen lägger fram i detta syfte främst den nya påföljden tillsynsdom i olika former, med tyngdpunkten lagd på intensiv övervakning, villkorlig dom med övervakning resp. villkorlig dom med stödåtgärder samt vissa verkställighetsåtgärder vid förtida frigivning förefaller förbundet rimliga och realistiska med hänsyn till att det här är fråga om ur brotts hänseende vanligen ganska starkt belastade ungdomar, som tidigare varit föremål för olika samhällsåtgärder på grund av begångna brott.

TCO vill ge ett vidgat kriminalpolitiskt perspektiv på utredningens förslag. Endast mycket begränsade effekter på kriminalitetens utveckling och omfattning i stort står att uppnå genom smärre förändringar inom påföljdssystemet. Rättsväsendet är ett dåligt stödinstrument vars effekter på återfallsbrottsligheten är små och otydliga. TCO anser att de större socialpolitiska orsakerna bakom kriminaliteten kommer i skymundan genom den snäva fokusering på rättsväsendets möjligheter som utmärker dagens debatt. Mot denna bakgrund vill TCO att ytterligare ansträngningar inleds att få till stånd samlade insatser för att komma åt de mekanismer som ligger bakom de ökande sociala problemen. Utredningens förslag har i detta avseende en klar begränsning. Utredningens allmänna inriktning att inskränka på användandet av fängelsestraff ter sig däremot helt riktigt med tanke på vad som i dag är känt om de allvarliga skadeverkningarna. Återfallssiffrorna efter avtjänade längre straff visar att anstaltsvistelse varken har någon avskräckande eller positiv inverkan på de dömda. Positiva rehabiliteringsinsatser kan många gånger initieras under anstaltstiden men de begränsas av olika negativa verkningar av straffet och är oftast svåra att överföra till tiden efter frigivningen. För såväl samhället som för den enskilde dömda är därför på sikt stora vinster att göra genom att utrymmet att avtjäna påföljder i frihet vidgas. Naturligtvis måste påföljdssystemet undergå förändringar i och med att samhällets värderingar av olika beteenden förändras. Påföljderna kan dock aldrig bli annat än ramar till ett mycket skiftande innehåll i verkställigheten. Enligt TCO:s uppfattning finns det därför ingenting som talar för att fastare ramar och större precisering av olika straff på det sätt utredningen föreslår skulle ge systemet större effektivitet. TCO vill i stället understryka att det ytterst är effektiviteten i samhällets olika socialpolitiska insatser i vid mening inklusive stödåtgärder från kommunernas socialvård som skapar förutsättningar för en bra kriminalvård. När det gäller ersättningspåföljd för ungdomsfängelse vill TCO framhålla som högst sannolikt att fängelse och inte frivårdspåföljder enligt utredningens förslag skulle bli följden för den kategori klienter som i dag döms till ungdomsfängelse. Av allmänpreventiva skäl kommer domstolarna sannolikt i de flesta fall att döma dessa ungdomar till fängelse eftersom de oftast har en avancerad kriminalitet och flera andra typer av frihetsberövanden bakom sig. Utredningen föreslår att en ny påföljd, tillsynsdom, införs. Samtidigt lämnas ett förslag till förändrad villkorlig dom. Den nuvarande skyddstillsynen föreslås upphöra. TCO avvisar utredningens förslag och anser att man i stället bör förstärka den nuvarande skyddstillsynspåföljden. Genom kriminalvårdsreformen 1974 skapades förutsättningarna för en nödvändig utbyggnad av frivården i Sverige. Denna utbyggnad, som mer konkret innebar ett tillskott av frivårdstjänstemän och därmed av stöd- och behandlingsresurser, har först i år avslutats i och med genomförandet av den s. k. storstadsutredningens förslag. Under en mycket kort tid har frivårdsdistrikten expanderat mycket kraftigt och fått uppleva hur en ny, oprövad kader av socialarbetare tillkommit och börjat fungera. Utan stöd av någon särskilt anordnad introduktionsutbildning och utan hjälp av centralt framtagna tillämpningsföreskrifter, vilka försenats, har många nya frivårdstjänstemän upplevt en osäkerhet i arbetet. År 1977 introducerades vidare en ny frivårdsförordning på ett sätt som väckte olust på många håll och mot vilken bl. a. ST-vård reagerade under förhandlingar med statens förhandlingsråd. TCO vill således hävda att frivården efter kriminalvårdsreformen i praktiken inte givits någon chans att uppfylla statsmakternas förväntningar. Detta innebär bl. a. att den nuvarande

skyddstillsynspåföljden ännu inte prövats på ett sätt som gör det möjligt att sakligt underkänna dess möjligheter att verka brottsförebyggande och socialt stödjande. TCO anser att övervakningen som den utövas vid påföljden skyddstillsyn i de flesta fall har en brottsförebyggande effekt och att det är de positiva stödjande momenten i övervakningsarbetet som främst verkar i den riktningen. TCO hade därför gärna sett att utredningen lagt fram förslag om utökade sociala insatser. Således finns exempelvis behov av en förbättrad övervakarutbildning, fler familjevårdshem och fler behandlingshem. En rad insatser behövs vidare för stöd till organisationer och enskilda som kan hjälpa till i frivårdsarbetet. TCO anser således att utredningens förslag till nytt påföljdssystem bör avvisas. De grundläggande frågor som tangeras av utredningen bör bli föremål för belysning i ett brett kriminal- och socialpolitiskt perspektiv. TCO har i sitt nyligen avlämnade yttrande över socialutredningens slutbetänkande (SOU 1977: 40) förordat att en offentlig utredning tillsätts med uppdrag att genomföra en omfattande översyn av lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall. Denna bör – i enlighet med vad TCO i detta sammanhang framhöll – också innefatta samtliga andra lagbestämmelser som möjliggör kort- och långvariga frihetsberövanden i utrednings-, straff- och vårdssyfte. Målsättningen bör vara att sådana bestämmelser skall finnas i så få lagar som möjligt, vara så enhetliga som möjligt och så rättssäkra som möjligt. Utredningen bör behandla den grundläggande frågan om begreppen vård och straff liksom frågan om psykiatribegreppets avgränsning. Utredningen bör vidare framlägga förslag till regler för hur de olika myndigheterna skall samverka när ansvarsområdena tangerar varandra i frågor av denna typ. Det blir i detta sammanhang naturligt att också behandla relationerna mellan bl. a. öppen social service, kriminalvårdens frivård, polisens verksamhet och andra berörda samhällssektorer. Av särskild vikt är att representanter för dem som är yrkesverksamma på fältet i detta sammanhang ges möjligheter att komma till tals.

Sveriges psykologförbund konstaterar att gemensamt för alla de av utredningen föreslagna påföljderna är att behandlingssideologin har förkastats. Enligt 4 § kriminalvårdslagen skall kriminalvården främja den intagnes anpassning i samhället och i 10 § i samma lag sägs att psykologisk och medicinsk behandling skall ske under arbetstid såvida den intagne har behov därav. Utredningen konstaterar att klienterna på kriminalvårdens anstalter i högre grad än tidigare uppvisar multiproblembeteenden med grava missbrukssymtom beträffande alkohol och narkotika. Att av detta dra slutsatser om att reducera behandlingsinsatserna finner psykologförbundet anmärkningsvärt. Det självklara vore naturligtvis att kraftigt öka insatserna då det gäller den psykosociala situationen. Den "behandling" som utredningen talar om är i själva verket ingenting annat än en viss form av social service i form av anskaffande av livets nödort till klienterna i form av mat och uppehälle samt bostad. Någon behandling i psykologisk mening förekommer endast i undantagsfall inom kriminalvården på grund av bristen på personal med egentlig behandlingkunskap. Förbundet finner också oroande att ingen psykologisk behandlingsexpertis knutits till utredningen. Förbundet är i och för sig positiv till en förlängning av en behandlingsskedja i egentlig mening inom ramen för frivården. Detta kräver dock i motsats till vad utredningen föreslår en ordentlig satsning på psykologisk behandlingsexpertis inom frivården. Vidare borde det heller inte vara omöjligt att inom en tvångsorganisation, som kriminalvården ändå obestridligt utgör, ålägga klienterna ett behandlingsansvar vid t. ex. de föreslagna frivårdshemmen.

Att tvinga männisikor till att bo på frivårdshem utan att kunna erbjuda behandling vore djupt olyckligt. Behovet av psykologisk behandling är utomordentligt stort bland kriminalvårdsklienter och de få psykologer som verkar på området är överbelastade. En nödvändig upprustning av resurser har skett men den är otillräcklig. Det torde vidare bli problematiskt att bedöma klienternas kriminalitet subtilt till de föreslagna sex frivårdspåföljderna så att dessa får en verklighetsrelaterad innebörd. Åtminstone de som f. n. döms till ungdomsfängelse skulle passera samtliga påföljder, utom tillsynsdom med intagning i anstalt, bara genom sin brottsbelastning. Förbundet hävdar således att den individualpreventiva aspekten förtjänar framhävas på ett helt annat sätt än som kommit till uttryck i förslaget. Det får inte bli kriminalvårdens uppgift att undandra sig ett behandlingsansvar på bekostnad av kontrollfunktionen. Domstolen bör ha rätt att veta att ordentliga psykosociala stöd- och behandlingsåtgärder vidtas under påföljdstiden. Det är också i linje med den kriminalvårdsreform som en enig riksdag tagit och som trädde i kraft så sent som år 1974.

Sveriges socionomers riksförbund tillstyrker utredningens förslag att påföljden ungdomsfängelse avskaffas. Förbundet tillstyrker vidare de föreslagna ändringarna i BrB som syftar till att begränsa användandet av påföljden fängelse för åldersgruppen 18–21 år samt reducera frihetsberövandets längd i den mån fängelse utdöms. Förbundet ifrågasätter om inte åldersgränsen kunde höjas till 23 år. Förbundet instämmer i att samhällets insatser för att avhålla lagöverträdare från fortsatt brottslighet i första hand bör inriktas på positiva åtgärder i syfte att komma till rätta med sådana sociala missförhållanden som kan stå i samband med kriminaliteten. Förbundet uppfattar emellertid inte utredningens förslag som sådana positiva åtgärder. Utredningen har snarast undvikit att diskutera sociala missförhållanden och vad som skulle kunna göras för att undanröja dem medan de föreslagna åtgärderna, främst den nya tillsynsdomen, inriktat sig på att hålla "offren" för missförhållandena i schack genom kontroll och sanktioner. Denna snäva aspekt är en anledning till att förbundet avvisar utredningens slutsatser. Även av andra skäl vill förbundet avstyrka utredningens förslag i fråga om frivårdspåföljdernas utformning. Tillsynsdomen med sina olika föreskrifter, med placering i frivårdshem och anstaltsvistelse som skärping eller sanktion samt de tre olika typerna av villkorlig dom med skiftande grad av frivillighet bildar ett snår där det är risk att både dömande och verkställande organ trasslar in sig ordentligt. Det räcker sannolikt inte att ge kriminalvårdsstyrelsen rätt att föra talan för att åstadkomma en enhetlig tillämpning. Det är vidare föga troligt att klienter och allmänhet skulle kunna överblicka det hela och se ett logiskt samband brott–straff. Ett sådant samband är en första förutsättning för en antagen allmänpreventiv effekt. Klientens känsla av godtycke och rättsosäkerhet kan bli betydande. Förbundet vill i första hand föreslå att den nuvarande skyddstillsynen bibehålls men att dess verkställighetsformer följs med uppmärksamhet för att en stramare och mer enhetlig praxis skall åstadkommas. En väsentlig faktor i sammanhanget är att den utbyggnad av frivården som kriminalvårdsreformen bl. a. siktade till och som skulle göra kriminalvård i frihet till ett hållbart alternativ till fängelset först i år fullbordats. Den stora grupp frivårdare som nyrekryterats, inte minst i storstäderna, måste få tid på sig att stabilisera sin verksamhet. Det är viktigt att ge organisationen några års arbetsro och inte hela tiden utmönstra och ändra. Den starkt försummade assistentutbildningen måste repareras. Rejala satsningar måste också göras på övervakarutbildning, fritidsverksamhet och familjevård. I den mån

en översyn av påföljdssystemet anses behövlig tillstyrker förbundet att en ny utredning får detta uppdrag och får god tid på sig. En dialog med fältarbetarna inom kriminalvård och socialvård skulle vara intressant som omväxling till alla teoretiska resonemang. Som underlag för diskussioner om det s. k. allmänpreventiva värdet hos olika påföljder kan man också tänka sig enkätundersökningar inom olika befolknings- och yrkesgrupper som bl. a. visar vad "folk i allmänhet" tror om de olika påföljdernas innehåll. Det är möjligt att man t. ex. skulle finna att skyddstillsyn har en mycket diffus framtoning vilket då kunde anses bidra till låg allmänpreventiv effekt. En återgång till den typ av villkorlig dom med övervakning som ger anstånd med verkställighet av utdömt fängelsestraff kan eventuellt göra det lättare att uppfatta vad man riskerar genom att bryta mot villkoret för anståndet. Man kunde också diskutera att verkligen göra villkorligheten till en avtalsfråga mellan den dömda och rätten. Att som nu låta rätten avgöra vad som är bäst för den dömda över huvudet på honom kan vara en dålig start för övervakningsarbetet. De flesta tar skyddstillsynen som en rättighet, några som ett påtvingat ont. Låt vara att de flesta skulle välja villkorligt anstånd framför att avtjäna fängelse – förfarandet skulle i alla fall klargöra vad alternativet är. I detta sammanhang bör också problemet med behandlingsinslaget i övervakningsarbetet kunna diskuteras utan skyggglappar. Utredningen har gjort det lätt för sig genom att i knapphändiga och standardiserade motiveringar ansluta sig till "frivilliglinjen" dvs. kriminalvårdstvangen gör halt efter föreskriften om kontaktfrekvens och kontaktsätt. Bland annat är det önskvärt att övervakarna arbetar på att motivera klienten för exempelvis narkomanvård och man kan tänka sig vissa lättnader i kontaktskyldigheten vid vistelse på behandlingshem e. d., men att öppet ställa villkor i dessa avseenden är fult. Det resonemang som utredningen för om skillnader mellan tvångsåtgärder som "tillgodoser samhällets intresse att förhindra eller motverka att de dömda begår nya brott" och sådana som "syftar till att i den dömdes eget intresse förändra hans sociala situation" är akademiskt och långsökt. Samhällets och den dömdes intressen framställs som axiomatiskt motstridiga, vilket är intressant men knappast genomtänkt. Man borde kunna överväga att ta steget fullt ut och göra även konstruktiva alternativ till fängelse i form av behandling "avtalsbara" mellan klient och domstol. Det är i och för sig önskvärt att finna en mellanform mellan frivård och fängelse eftersom det finns en benägenhet att uppleva sanktionssystemet som en trappa och just trappsteget från frihet till institution är påfallande högt. Men problemet skulle kanske kunna angripas från motsatt håll än det utredningen använder. I stället för att konstruera en frivårdspåföljd som ter sig som ett fängelse skulle man kunna gå in för att skapa en arsenal av fängelsealternativ. Domstolen kan då döma till fängelse men förklara att påföljden är utbytbar mot viss annan placering. Kontrollen av att placeringen fungerar kan handhas av frivården även om placeringen har skett utanför kriminalvården. Förbundet vill slutligen understryka att påföljdernas utformning och verkställighetens innehåll visserligen är viktiga för klienterna, inte minst ur humanitär synpunkt, men sannolikt har en perifer betydelse för kriminalitetens utveckling. Det är samhällets struktur och dess socialpolitik i vid mening som måste bearbetas.

LO konstaterar sammanfattningsvis att utredningens förslag rymmer alltför mycket av oklarheter om konsekvenserna av förslaget. Det är därför LO:s uppfattning att utredningen inte utan vidare överarbetning kan ligga till grund för beslut om att ersätta ungdomsfängelsepåföljden med de nya alternativ utredningen föreslagit.

Svenska arbetsgivareföreningen kan ansluta sig till utredningens förslag om en ökad differentiering av påföljdssystemet beträffande unga lagöverträdare.

Sveriges domareförbund konstaterar att om det torde råda enighet om att ungdomsfängelse bör avskaffas det är svårt att säga vad som bör sättas i stället. Utredningens förslag om tillsynsdom är en möjlighet som måste övervägas. Det måste emellertid uppmärksammas att påföljden är bättre lämpad för dem som ännu inte hunnit så långt på kriminalitetens bana som de vilka nu döms till ungdomsfängelse. För de mer avancerade fallen, där ett frihetsberövande nu framstår som ofrånkomligt, skulle den föreslagna tillsynsdomen i allmänhet inte komma att bedömas som tillräckligt repressiv även om förordnande om anstaltsbehandling meddelas. I dessa fall skulle därför enligt förbundets uppfattning påföljden regelmässigt bli fängelse. Det är mot denna allmänna bakgrund som övervägandena av reformen bör ske. Vidare vill förbundet understryka att påföljdssystemet som sådant har en begränsad betydelse när det gäller att påverka lagöverträdare. De åtgärder som kan ha effekt måste sättas in på ett avsevärt tidigare stadium. Vad som har anförts gäller i särskilt hög grad i fråga om ungdomsfängelseklientelet. Ambitionsnivån för en reform måste också avvägas med beaktande av att den rör ett förhållandevis litet klientel. En utgångspunkt för utredningens överväganden har också varit att ungdomsfängelse skulle ersättas dels med en icke frihetsberövande påföljd, vars grundläggande innehåll utgörs av intensivövervakning, dels med ett tidsbestämt fängelsestraff för det hårdast belastade klientelet. Förbundet har – utöver vad nyss anförts – ingen erinran mot detta. När det gäller utredningens konkreta förslag måste förbundet emellertid anmäla avvikande uppfattning i stora delar. Enligt förbundets mening är det föreslagna systemet visserligen konsekvent och logiskt men alltför komplicerat. Påföljderna kan bli svåra att jämföra och risk kan föreligga att systemet leder till orättvis behandling av personer som har begått likartade brott. I avvaktan på den vidare översyn av påföljdssystemet som kan bli en följd av BRÅ-rapporten bör heller inte göras mer omfattande ändringar än som är en direkt konsekvens av att ungdomsfängelse föreslås avskaffat. Förbundet delar uppfattningen att ett avskaffande av ungdomsfängelse i princip inte bör leda till ökat frihetsberövande för det ifrågavarande klientelet. Förbundet vill emellertid erinra om att ungdomsfängelseklientelet till alldeles övervägande del består av ungdomar som redan i de yngre tonåren blivit föremål för upprepande ingripanden från samhällets sida, ofta i form av intagning i ungdomsvårdsskola. Dessa ungdomar kommer sannolikt att uppfatta all frivård, även med intensiv övervakning, som lindrigare än intagning i ungdomsvårdsskola. Det finns en risk för att detta klientel när ungdomsfängelser avskaffas finner det "lönsamt" att begå brott och därigenom få kriminalvård i frihet i stället för frihetsberövande genom återintagning på ungdomsvårdsskola. Om man skall undvika ett system med "utstraffning" måste sannolikt denna del av ungdomsfängelseklientelet även fortsättningsvis dömas till någon form av frihetsberövande. Det är alltså önskvärt att det för dessa ungdomar finns någon form av frihetsberövande som är lindrigare och kortvarigare än det fängelsestraff som med nu gällande regler skulle komma att utdömas. För den del av ungdomsfängelseklientelet som inte har denna bakgrund och belastning bör finnas en frivårdspåföljd som är mer ingripande än nuvarande skyddstillsyn. Detta torde också gälla i fråga om de ungdomar som nu upprepade gånger döms till skyddstillsyn för jämförelsevis lindriga brott. Enligt förbundets uppfattning bör angivna

åtgärder kunna vidtas inom det nuvarande påföljdssystemet utan att man behöver göra så ingripande förändringar och skapa ett så komplicerat påföljdssystem som utredningen har föreslagit. I huvudsak bör ungdomsfängelsepåföljden kunna ersättas dels genom att man inom ramen för skyddstillsynen för huvuddelarna av de reformförslag som utredningen har lagt fram om intensiv övervakning och vistelse i anstalt, dels genom att reglerna för fängelsestraffets användande ändras för ungdomar i enlighet med vad utredningen har föreslagit.

Föreningen Sveriges statsåklagare anser att en allmän reform av påföljdssystemet inte bör genomföras utan att först en övergripande bearbetning skett av hela området och att därvid också de gränsdragningar och samordningar som kan motiveras av reformer avseende vård- och sociallagstiftning beaktats. Huvuddelen av det förslag som framläggs av utredningen rörande mera långtgående förändringar i påföljdssystemet synes därför f. n. böra anstå i avvaktan på en sådan övergripande bearbetning av hela straffsystemet. Då det gäller förslaget om avskaffande av ungdomsfängelse synes dock detta kunna genomföras utan föregripande av andra möjliga förändringar. För att kunna tillgodose kraven att avskaffandet ej får leda till längre frihetsberövande för de unga lagöverträdare som berörs av reformen tillstyrker föreningen vissa ändringar av reglerna om påföljdsval, straffmätning samt förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Föreningen Sveriges åklagare vill inte motsätta sig att ungdomsfängelsepåföljden avskaffas. Föreningen vill dock påpeka att det ingalunda är någon lätt uppgift att på ett tillfredsställande sätt fylla den därigenom uppkomna luckan i påföljdssystemet. Enligt föreningens mening måste man, om utredningens förslag godtas, acceptera åtminstone ett par påtagliga nackdelar i förhållande till det nuvarande systemet. En är att utredningens huvudförslag – tillsynsdomen – trots vissa förtjänster ändock i mindre omfattning torde i praktiken kunna tillämpas på det ytterst brottsbelastade klientel som i dag döms till ungdomsfängelse. En ökad användning av fängelse i vissa fall synes därför ofrånkomligt. En annan nackdel är att utredningens förslag torde innebära risk för att vissa äldre ungdomar i återfalls-situationer får undergå frihetsberövande under sammanlagt längre tid än de skulle fått enligt nuvarande system.

Ett genomförande av förslaget om tillsynsdom skulle således enligt föreningens mening inte i praktiken få så stor tillämpning på ungdomsfängelseklientelet som utredningen räknar med. De föreslagna reglerna har dock stort värde och skulle utfylla luckan i vårt påföljdssystem mellan fängelse och skyddstillsyn. Föreningen föreslår att skyddstillsynen bibehålls och att reglerna för tillsynsdom i erforderlig omfattning inarbetas i bestämmelserna rörande skyddstillsynen. Föreningen tillstyrker att den nuvarande villkorliga domen bibehålls men avstyrker, som en konsekvens av dess uppfattning att skyddstillsynen bör bibehållas, förslaget om införande av villkorlig dom med stödåtgärder och villkorlig dom med övervakning. Föreningen tillstyrker slutligen de föreslagna ändringarna beträffande fängelsepåföljden med undantag för förslaget till ändring i 26 kap. 4 § andra st. BrB samt förslaget om borttagandet av möjligheterna att vid allvarlig misskötsamhet förverka villkorligt medgiven frihet. Vidare bör presumtionen för förverkande av villkorligt medgiven frihet kvarstå.

Enligt *Föreningen Sveriges polischefer* gäller beträffande ungdomsfängelse samma sak som beträffande övriga frihetsberövande straffpåföljder nämligen att behandlingstanken mer och mer skjuts i bakgrunden och att omhändertagande i sluten anstalt mer och mer får karaktären av ett rent

repressivt ingripande på allmänpreventiva och individualpreventiva grunder. Antalet brott som kommit till polisens kännedom har ökat de senaste åren. Samtidigt har brottsligheten blivit grövre och de personer som gör sig skyldiga till brott hänsynslösare. Detta har lett till att den som drabbats av ett brott eller som iakttagit en brotlig handling många gånger på grund av rädsla drar sig för att delge polisen vad som har hänt. Härigenom har polisarbetet blivit betydligt försvårat. Målsättningen för polisens och kriminalvårdens arbete bör naturligtvis vara att i första hand förhindra brott. Detta kan ske på olika sätt. Polisen har härvid sina uppgifter. Ett annat sätt att förhindra brott är enligt föreningen, om man ser till enkelheten, att den brottsbenägne sätts ur stånd att begå brott. Detta sker naturligtvis effektivast, genom ett frihetsberövande som utesluter de flesta möjligheter att begå brott. Även om man tyvärr tvingas konstatera att viss brottsverksamhet bedrivs även av personer som dömts till frihetsstraff. Enligt föreningen har ungdomsfängelsestraffet såsom det tillämpats under senare åren trots allt betraktats som ett sätt att under viss tid förhindra den unge att begå brottsliga handlingar genom att förvara honom på sluten anstalt. Utredningen vill nu ersätta ungdomsfängelse med en intensivövervakning i frihet. Tanken att man genom en intensivare övervakning skulle förhindra fortsatt brottsligt handlande från den dömdes sida synes emellertid sakna realitet. Man måste ha i minnet att det rör sig om en grupp människor med en intensiv brottslighet bakom sig och även framför sig under ett antal år. Härjämte rör det sig om ungdomar vilka alla har problem antingen med narkotika eller med alkohol eller med båda drogformerna. Tanken att man genom intensivare övervakning skall förhindra fortsatt brottslighet från dessa personers sida då de uppehåller sig i större tätorter och i sina invandrade miljöer torde sakna all förankring i verkligheten. Däremot torde, om man i dagens samhälle hade vad man brukar kalla social kontroll, denna möjligen leda till önskat resultat. Den sociala kontrollen i större tätorter har dock tyvärr blivit allt mindre och mindre. I storstaden är man helt anonym och den ena människan lägger sig vinn om att inte veta och se vad den andra gör. Så länge detta förhållande är rådande torde inte heller någon ökad tillsyn – låt vara genom flera övervakare – leda till det av utredningen eftersträfvade resultatet. Förleds man att tro att den föreslagna övervakningen skulle föra fram till det av utredningen förväntade resultatet leder detta i praktiken till att de dömdas brottslighet kommer att fortsätta. Detta får till följd att ytterligare personer utsätts för mer eller mindre grova brott. Vidare kommer kriminalpolisens redan stora arbetsbörda att öka varigenom de polisiära resurserna, som f. n. på kriminalsidan är otillräckliga, kommer att framstå som otillbörligt knappa med påföljd att allmänheten frågar sig vad polisen gör då det gäller att utreda och förhindra brott. Vidare kommer den oförhindrade brottsligheten från dessa ungdomars sida att verka degenererande på så sätt att andra i deras krets i än ökande grad blir medvetna om att man kan begå brott utan nämnvärd reaktion från samhällets sida. Utifrån allmänpreventiv och repressiv synpunkt framstår därför institutet tillsynsdom som föga tilltalande.

Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän anser att alternativa påföljder till ungdomsfängelse kan sökas inom det nuvarande påföljdssystemet med ringa ändringar. Föreningen avstyrker därför utredningens förslag att avskaffa skyddstillsynen och ersätta den med villkorlig dom med stödåtgärder och villkorlig dom med övervakning samt införandet av en helt ny påföljd, tillsynsdom. Föreningen avstyrker även införandet av tillsynshem. När det gäller det nuvarande ungdomsfängelseklientelet föreslår förening-

en att tillägg görs i BrB så att domstolarna för denna kategori får möjlighet att – med omedelbar verkställighet i samband med dom till skyddstillsyn – utdöma förstärkt anstaltsbehandling på minst två och högst fyra månader. Vidare föreslås att övervakningsnämnden får ökad befogenhet att i samband med sådan anstaltsbehandlings upphörande förordna att den dömde skall erhålla/undergå en tids – minst tre och högst sex månaders – intensivövervakning innehållande bl. a. förstärkt samhällsstöd i form av prioriterad hjälp till arbete, bostad, ekonomisivering etc. Intensivövervakning innebär ökad kontaktfrekvens och därmed effektivare kontroll. Vid grav misskötsamhet skall övervakningsnämnd, som nu, kunna gå till aklagare-domstol med begäran om undanröjande av skyddstillsynen. Domstolen skulle härvid kunna utdöma ny förstärkt anstaltsbehandling eller annan påföljd.

SAK anser att betänkandet aktualiserar behovet av ett samlat grepp över hela det kriminalpolitiska fältet. Under de senaste åren har stora utredningar framlagts utan inbördes kongruens. Samordningsbehovet har påtalats vid flera tillfällen av SAK och även av andra remissorgan. Det har dock sällan framstått så påtagligt som nu. SAK framhåller vidare att frivårdsorganisationen nu är under uppbyggnad och ännu inte kan förväntas fungera enligt kriminalvårdsreformens intentioner. Den kraftiga utbyggnaden av personalresurser inom frivården i förening med en mängd nya arbetsuppgifter har medfört att en stor del av frivårdens personal i stort sett är nyanställd eller endast har kortvarig erfarenhet av kriminalvård. Till detta kommer omorganisationen i storstadsområdena. Mot den bakgrunden kan det inte vara välbetänkt att på nytt göra några mer ingripande förändringar. Utvärderingen av det s. k. Sundsvallsprojektet och den kritik mot frivården som domstolarna, framför allt i storstadsområdena, ger uttryck för måste tas på allvar. Det är dock föreningens uppfattning att dessa problem bör lösas inom ramen för den organisation som finns för verkställandet av påföljder.

Övervakarnas riksförbund konstaterar att det som det ter sig mest angeläget att ta ställning till i utredningens förslag är den delen som handlar om intensivövervakning. Förbundet noterar att införandet av en ny påföljd i frihet synes ligga i tiden. Förbundet anser dock att om utredningens förslag går igenom finns det en mycket stor risk för att det nuvarande ungdomsfängelseklientelet skulle kunna dömas till fängelse i framtiden och att det nuvarande skyddstillsynsklientelet kommer att drabbas av den nya tillsynsdomen. Utredningen har visserligen i sitt förslag fört fram en ny påföljd som kallas villkorlig dom med övervakning, vilken tydligen skall fungera ungefär som skyddstillsynen gör i dag, men förbundet anser ändå att det är en mycket stor fara för att den nya påföljden tillsynsdom kommer att få alltför stort utrymme inom frivården. I stället för att införa en ny påföljd i frihet borde man satsa mer på skyddstillsynen som finns i dag. Förbundet menar att det är en felaktig tanke att risken för återfall minskar ju oftare en övervakare träffar den person som han eller hon övervakar. Vidare anser förbundet att förhållandet övervakare – övervakad kommer att kraftigt försämrats om påföljden tillsynsdom genomförs eftersom tillsynsdomen enligt utredningen bl. a. skall utformas så att den för den dömde framstår som en mera kännbar reaktion än den nuvarande skyddstillsynen. Detta kommer att föra med sig att övervakaren riskerar att komma i den svåra roll som vårdarna på kriminalvårdsanstalterna har i dag. Det är bekant från många undersökningar att det inte går att på ett vettigt sätt förena uppgifterna att såväl vårda som vakta. Förbundets uppfattning är att det är bättre att satsa

på den i dag fungerande skyddstillsynen än att skapa en ny påföljd som nästan enbart betonar kontrollen och därmed återgå till en föråldrad syn på kriminalvård i frihet.

Centerens ungdomsförbund delar utredningens grundinställning att frihetsberövande påföljder generellt är till skada för de personer som utsätts för dem och ett frihetsstraff därför bör undvikas. Samhällets insatser måste främst satsas på positiva åtgärder. Förbundet kan i huvudsak instämma i utredningens förslag. I både villkorlig dom och tillsynsdom måste det viktigaste vara den stödjande funktionen. Påföljderna måste ge möjlighet till och ha som syfte att den dömda inte återfaller i brott utan kan delta i samhällets verksamhet. Detta ställer krav på skyddskonsulenter och övervakare så att dessa verkligen kan ägna sig åt att hjälpa den dömda med att skaffa arbete, bostad, sociala kontakter etc. Enligt förbundet är den viktigaste åtgärden inom kriminalpolitiken dock att genom förebyggande insatser och genom uppföljning av personer som blivit utsatta för samhällsringripande begränsa gruppen brottslingar. I den förebyggande verksamheten spelar samhällsplaneringen, utbildningssystemet och arbetslivets organisation avgörande roller. Samhällets koncentrationsutveckling och den tilltagande sektoriseringen har medfört ökade sociala problem och därmed följande kriminalitet. I stället måste samhället byggas upp i decentralistisk struktur med fungerande lokalsamhällen. Dagens utbildningssystem med en skola isolerad från samhälle och arbetsliv och med betygskonkurrens och ökande utslagning måste ändras så att alla ungdomar får den utbildning de är lämpade för och som ger möjligheter till meningsfull sysselsättning efter skolan. Allas rätt till arbete måste garanteras. De ungdomar som tvingas till långvarig arbetslöshet löper störst risk att drabbas av missbruksproblem och då är det också stor risk att de begår brott. Ökade insatser för att ge alla arbete är effektivt för att förebygga brottslighet. För ungdomar och andra som redan begått brott och som döms till påföljd är uppföljningen och anpassningen till samhällsverksamheten av oerhört stor betydelse. Också här spelar rätten och möjligheten till utbildning och arbete en icke ringa roll. Men också hjälp att skaffa bostad, att få sociala kontakter med andra människor och att få en meningsfull fritid är viktig. Därmed kan risken för återfall minskas.

Folkpartiets ungdomsförbund anser också att man bör sträva efter att minska antalet frihetsberövanden. Förslaget om tillsynsdom är ett bra alternativ för många som i dag får kortare fängelsestraff. Det är klart att det behövs en starkare kontroll än vad t. ex. dagens skyddstillsyn innebär för dessa personer som alltså i dag omhändertas för slutna kriminalvård. Förbundet vill starkt understryka att frivården måste få starkt utökade resurser för att kriminalvården över huvud taget skall kunna fungera på ett rimligt och effektivt sätt.

Moderata ungdomsförbundet anser det vara en lämplig åtgärd att tillskapa den nya tillsynsdomen som ersättning för skyddstillsyn. Att ändra den villkorliga domen som f. n. är en enkel och billig påföljdsform till att i stort sett bli den gamla skyddstillsynen är enligt förbundet inte bra.

KRUM ansluter sig i princip till utredningens resonemang och avvägande. *KRUM* tillstyrker i huvudsak utredningens förslag.

3 Tillsynsdom allmänt

JK anser att möjligheterna till intensivövervakning och intagning i anstalt bör tillgodoses inom skyddstillsynens ram. Även de sanktionsformer som avses med tillsynsdom bör ingå i påföljden skyddstillsyn.

RA avstyrker att påföljden tillsynsdom införs.

Länsåklagaren i Värmlands län finner det vara väl värt att pröva en påföljd innebärande intensivövervakning såsom alternativ till frihetsstraff. Intensivövervakning kan lämpligen ges de former som föreslås av utredningen. I likhet med utredningen anser länsåklagaren att övervakningen bör ske genom en uppsökande verksamhet och att då så är nödvändigt flera personer engageras i samma övervakningsuppdrag. Det torde vara av betydelse att kontakten mellan övervakare och övervakad kan ske på sådant sätt att den väcker så liten uppmärksamhet som möjligt och inte innebär onödiga olägenheter för den dömd. Intensivövervakning med anmälan på polisstation finner länsåklagaren vara onödigt diskriminerande i de orter där det snart blir allmänt känt att övervakningen pågår. Utredningens utformning av tillsynsdomen finner länsåklagaren väl nyanserad.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt finner att den föreslagna påföljden tillsynsdom bör införas och att förslaget i den delen i huvudsak fått en utformning som kan läggas till grund för en kommande lagstiftning. Åklagarens huvudsakliga invändning gäller utredningens uppfattning att den nya påföljden skulle kunna komma i fråga för det stora flertalet av dem som enligt nuvarande ordning döms till ungdomsfängelse. Överåklagaren anser vidare att det finns skäl till att i vissa detaljfrågor diskutera alternativa lösningar. Den nya påföljden tillsynsdom är enligt överåklagaren avsedd att vara en ersättning för frihetsstraffen och icke för den traditionella frivården. Enligt överåklagaren har utredningen genom att i sina motiv beskriva tillämpningsområdet på detta sätt ställt alltför stora förhoppningar vid tillsynsdomens möjlighet att förhindra brott från den dömdes sida. Det är svårt att uppfatta en frivårdspåföljd, även om den liksom tillsynsdomen har en utbyggd kontrollfunktion med möjligheter att inskrida med sanktioner vid överträdelser, som ett hållbart alternativ till frihetsberövande påföljd för ett klientel där erfarenheten torde visa att i flertalet fall endast tämligen långvariga intagningar på anstalt kan förhindra återfall i brott. Överåklagaren beklagar utredningens förklaring att tillsynsdomen bör komma i fråga först efter det att upprepade försök med mindre ingripande påföljder visat att fortsatt användning av sådana påföljder saknar utsikt till framgång. I väsentligt större utsträckning än utredningen finner lämpligt bör tillsynsdomen vara en lämplig påföljd i de fall där i nuläget skyddstillsyn kommer i fråga trots tidigare lagföringar. I detta sammanhang förtjänar att påpekas att den påföljd som i utredningens förslag närmast är avsedd att ersätta skyddstillsynen, villkorlig dom med övervakning, i flera avseenden är en mindre ingripande påföljd än skyddstillsyn.

Enligt *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* är den av utredningen föreslagna nya påföljden tillsynsdom – oaktat kritik kan riktas mot den i vissa enskildheter – till sitt innehåll i flera avseenden förtjänstfull. Det har sedan lång tid framstått som en uppenbar brist att påföljdssystemet är i avsaknad av ett mellanting mellan skyddstillsyn och fängelse. Domstolarna har sökt komma till rätta med denna olägenhet huvudsakligen på två sätt. Dels har man under trycket av allmänpreventiva krav kombinerat en skyddstillsynsdom med anstaltsbehandling, dels har man meddelat samme lagöverträdare fyra, fem, ja kanske ändå fler domar på skyddstillsyn under

förhållandevis kort tidsrymd. Ett tredje alternativ har varit en fängelsedom när en sådan trots allt hade bort undvikas. Samtliga alternativ är otillfredsställande varvid särskilt de upprepade skyddstillsynsdomarna många gånger är direkt stötande. Genom att i vårt påföljdssystem införa tankegångarna bakom begreppet tillsynsdom förefaller man emellertid komma till rätta med de nackdelar som nu råder i här angivna avseenden och en sådan lösning skulle därför hälsas med tillfredsställelse. Det sagda innebär enligt överåklagaren att utredningens förslag kan komma att utgöra en värdefull och adekvat påföljd för en tämligen stor kategori lagöverträdare. Det nuvarande ungdomsfängelseklientelet synes dock knappast i någon större utsträckning i framtiden komma i åtnjutande av denna frivårdspåföljd. De domar på ungdomsfängelse som i dag meddelas innefattar mestadels så allvarlig brottslighet av vårdskaraktär eller av upprepade förmögenhetsrättslig art att omedelbar reaktion av hänsyn till allmän laglydnad framstått som nödvändig. En dom på ungdomsfängelse har – som utredningen också framhåller – så gott som alltid föregåtts av flertalet samhällsinslag i anledning av tidigare brottslighet. I många fall har gränsen för frihetsberövande åtgärder uppnåtts redan innan ungdomsfängelse kommit i fråga genom att vederbörande tidigare varit intagen i ungdomsvårdsskola eller varit dömd till skyddstillsyn med eller utan anstaltsbehandling eller till fängelse. Det kan konstateras att domstolarna redan i dagens läge är ytterst ovilliga att döma till ungdomsfängelse varför man vågar dra den slutsatsen att det är de mest svårbehandlade och brottsbenägna som ådöms denna påföljd. De ungdomar det här gäller har med ytterst få undantag haft övervakning i olika former sedan lång tid både före inskrivningen vid ungdomsvårdsskola och i anslutning till vård utom skolan. Det förefaller med hänsyn till dessa omständigheter föga sannolikt att detta brottsklientel, med förhoppning om ett positivt resultat, skulle kunna dömas till en frivårdande påföljd även i beaktande av de krav på intensitet i övervakningen som föreslås. Utredningens uppfattning att den intensiva övervakningen kommer att försvåra möjligheterna att begå nya brott förefaller också väl optimistisk. Snarare torde förslaget i denna del innebära att samhällets verksamhet för att motverka kriminaliteten kan försvåras eller försvagas. Det är sedan länge ett välkänt faktum att brottsligheten oroväckande ökar och då främst förmögenhets- och våldsbrott. Resurserna för att bemästra denna utveckling är på många sätt otillräckliga och upplärningsprocenten är låg. Det förefaller i denna situation klart otillfredsställande att skyddet för såväl den enskilde som samhället ytterligare kan komma att försvagas genom att de personer som genom åren visat sig ständigt återfalla i brott skulle ådömas en påföljd av ej frihetsberövande karaktär. Man kan vidare svårigen ansluta sig till utredningens uppfattning att en intensiv övervakning för denna kategori skulle framstå som ett så allvarligt ingrepp i den dömdes frihet att den tillgodoser även högt ställda allmänpreventiva krav på en kännbar reaktion. Det torde snarare vara tvärtom. Slutligen inställer sig också frågan om det inte vore möjligt att med vissa ändringar inordna de av utredningen föreslagna tankegångarna under den nuvarande påföljden skyddstillsyn.

Göta hovrätt, som avstyrker förslaget om tillsynsdom, säger att detta innefattar en skyldighet för den dömda att hålla nära kontakt med övervakaren. Härutöver innehåller utredningens förslag regler som ger skyddskon-sulenten befogenheter att meddela den dömda mycket långtgående föreskrifter i fråga om livsföring och personliga förhållanden. Sådan föreskrift kan innefatta inskränkning för den dömda i fråga om val av bostad, uppe-

hållsord eller verksamhet. De valda formuleringarna ger uttryck för praktiskt taget vilka inskränkningar som helst i den dömdes rörelsefrihet och möjlighet att disponera sin fritid. Föreskrifterna går alltså betydligt längre än de som f. n. kan ges i samband med skyddstillsyn. De föreslagna föreskrifterna är emellertid inte – såsom fallet är med dem som ges i samband med skyddstillsyn – motiverade av ett behandlingsbehov utan av risken för fortsatt brottslighet. Enligt hovrättens mening gör den ändrade motivering inte den föreslagna ordningen mera tilltalande. I själva verket synes någon saklig skillnad inte föreligga eftersom behandlingen syftar till att motverka återfall. Sannolikt ger en hänvisning till risken för fortsatt brottslighet utrymme för större osäkerhet och godtycke i bedömningen. Särskilt anmärkningsvärt är att föreskrifter av så drastisk art skall ligga hos skyddskonsulenten. Tanken att genom tvångsföreskrifter av angiven art hindra den dömda från fortsatt brottslighet är enligt hovrättens mening minst lika orealistisk som behandlingstanken och inger dessutom betydligt större betänkligheter från rättsäkerhetssynpunkt.

Enligt *Stockholms tingsrätt* torde en kontrollerande och straffande övervakning av den typ som utredningen föreslår inte i nämnvärd utsträckning komma att verka brottsavhållande för det klientel det här är fråga om. Även den som noga fullgör sin anmälningsskyldighet och iakttar givna föreskrifter torde utan svårighet kunna dölja att han fortsätter brottslig verksamhet. Vidare kan den dömda åsidosätta de särskilda föreskrifterna utan att det kommer till övervakarens kännedom. Ytterligare är risken stor för att den dömda efterhand undandrar sig övervakarens tillsyn, om denne endast uppfattas som representant för de straffrättsliga myndigheterna – något som enligt förslaget skall vara övervakarens primära funktion. Om en övervakning skall kunna verka i brottsavhållande riktning fordras enligt tingsrättens mening att ett förtroendefullt förhållande skapas mellan övervakare och den dömda och att åtgärder i rehabiliterande syfte kommer till stånd som ett led i själva övervakningen. Den dömda skall därigenom kunna finna motiv att avhålla sig från fortsatt brottslig verksamhet. Rent principiellt anser tingsrätten att det är olämpligt att utsätta det klientel för vilken tillsynsdomen skall komma i fråga för den starka psykiska påfrestning som en ständig, tät kontroll i sex månader utgör. Man måste beakta att det här i regel är fråga om i olika avseenden starkt handikappade individer som är i behov av den trygghet och det sociala och medicinska stöd som samhället förmår ge dem. Det finns en uppenbar risk att den intensiva övervakningen hos den dömda befäster en aversion mot de rättsvårdande myndigheterna och mot samhället i övrigt. Den dömda blir allt svårare att nå med positiv påverkan och anpassning till samhällets normala levnadsförhållanden. Tingsrätten kan inte tillstyrka förslaget om tillsynsdom. För den lagöverträdare för vilken kriminalvård i frihet trots tidigare starkt kriminell belastning kan vara ett realistiskt påföljdsalternativ till fängelse torde en förstärkt form av nuvarande skyddstillsyn vara bättre och tillfyllest. Lagstiftarens ursprungliga intentioner med en ofta förekommande, på förtroende uppbyggd kontakt mellan den dömda och övervakaren bör förverkligas. En så utövad skyddstillsyn har större förutsättningar att avhålla den dömda från att ånyo begå brott.

Enligt *Göteborgs tingsrätt* bör om ungdomsfängelse avskaffas nuvarande påföljdssystem kompletteras med en påföljd som ligger mellan skyddstillsynen och fängelse. Avsaknaden av sådan påföljd blir i annat fall speciellt påtaglig när det gäller den mindre belastade delen av brottsklientelet. Utredningen har med hänsyn härtill föreslagit att en särskild påföljd, till-

synsdom, tillskapas för att bl. a. fylla detta behov. Tingsrätten menar emellertid att det nuvarande påföljdssystemet mycket väl kan förbättras i detta avseende utan att så ingripande förändringar som utredningen föreslagit behöver tillgripas. Tingsrätten avstyrker därför förslaget att skapa en särskild påföljd i form av tillsynsdom. De ungdomar det främst är fråga om har ofta gjort sig skyldiga till upprepade brottsliga gärningar men är inte så hårt belastade att frihetsberövande varit påkallat i någon större omfattning. För att kriminalvård i frihet skall kunna fylla någon väsentlig funktion för dessa ungdomar krävs en ingripande påföljd med huvudsyfte att motverka fortsatt brottslighet. En intensivövervakning enligt vad utredningen föreslagit kan väl uppfylla de krav som måste ställas på en sådan frivårdspåföljd. Den är i vart fall värd att prövas i avbidan på den översyn av påföljdssystemet som tingsrätten förordar. Tingsrätten föreslår därför att de av utredningen föreslagna reglerna angående intensivövervakning inarbetas i nuvarande skyddstillsyn och att den sålunda förstärkta skyddstillsynen i huvudsak förbehålles det nu diskuterade klientelet.

Vänersborgs tingsrätt konstaterar att förslaget att införa den nya påföljden tillsynsdom bygger delvis på tanken att det behövs en påföljd som i stränghet ligger mellan skyddstillsyn och fängelse. Tingsrätten instämmer i och för sig i denna uppfattning. Skyddstillsyn kan visserligen kombineras med böter eller anstaltsbehandling men det torde många gånger inte vara tillräckligt när det gäller att successivt skärpa påföljderna fram till ett – på grund av straffminimum kanske långvarigt – fängelsestraff. Även tingsrätten anser det angeläget med en möjlighet att efter t. ex. ett par domar på skyddstillsyn, i något fall kanske förenat med anstaltsbehandling, döma till en strängare påföljd innan ett långvarigt fängelsestraff ädöms. Detta gäller inte bara ungdomsklientelet. Tingsrätten ställer sig dock mycket tveksam till om den föreslagna påföljden tillsynsdom, innebärande intensivövervakning, är en lämplig påföljd i det hänseendet. Tingsrätten vill framhålla att den gärna ser att övervakning inom frivården görs mer effektiv än den många gånger nu är. Enligt tingsrättens erfarenhet har den övervakning som förekommit inom skyddstillsynens ram ofta varit nära nog obefintlig. Anledningarna härtill kan ha varit många, bl. a. att många övervakningsuppdrag förenats hos en och samma person eller att den dömda funnit sig nära nog riskfritt kunna undandra sig skyldigheten att hålla kontakt med övervakaren. Å andra sidan ifrågasätter tingsrätten om den tänkta intensivövervakningen kan genomföras i praktiken. Som utredningen framhållit måste den vara intensiv under flera månaders tid, bl. a. därför att den i flera fall skall anses utgöra en ersättning för fängelse. Sådan övervakning kan nog tänkas fungera i många fall under en kortare tid och då främst i större tätorter. Svårigheter kan dock tänkas uppstå i mindre tätorter och glesbygd där en tillräcklig kontroll kan vara svår att ordna. Om den för tillsynsdom avsedda övervakningen inte blir effektiv under en längre tid förlorar den sin betydelse som ersättare för fängelsestraff i vissa fall. Skillnaden mellan å ena sidan den nuvarande skyddstillsynen eller den föreslagna villkorliga domen med övervakning och, å andra sidan, tillsynsdomen blir då så ringa att det inte är motiverat att införa en särskild påföljd. Det är tingsrättens uppfattning att skillnaden i praktiken blir så obetydlig att förslaget om införande av tillsynsdom bör avstyrkas. Skyddstillsynen bör i stället bestå, dock med vissa ändringar.

Domstolsverket avstyrker f. n. att en ny självständig form av frivårdspåföljd införs. Vid utformningen av institutet tillsynsdom har enligt domstolsverket utredningen eftersträvat att ge påföljden ett betydande allmän-

preventivt värde samt att forma den så att den verkar i brottsförebyggande riktning. I sistnämnda hänseende betonas särskilt kontrollfunktionen. Denna skall tillgodoses genom intensivövervakning med till en början daglig kontakt mellan övervakare och övervakad. Bortsett från kontaktfrekvensen ter sig de flesta av de minimikrav som utredningen uppställer på en sådan övervakning som sådana som i och för sig bör gälla även för den nuvarande skyddstillsynen. Domstolsverket ifrågasätter om intensivövervakningen kommer att verka mer brottsförebyggande än den form av övervakning som förekommer för den som dömts till skyddstillsyn. Det finns viss risk för att den dagliga anmälningsskyldigheten enbart kommer att uppfattas som ett trakasseri från myndigheternas sida. Det torde vara åtgärder av helt annat slag som har en verkligt brottsförebyggande effekt. Dessa åtgärder måste dock huvudsakligen vidtas inom ramen för andra samhälleliga verksamheter än kriminalvården. Innan större förändringar sker beträffande kriminalvård i frihet bör vidare möjligheten att utvidga bötesstraffets tillämpningsområde och möjligheten till alternativa sanktionsformer utredas närmare. Vissa moment i den föreslagna tillsynsdompåföljden bör dock prövas inom den nuvarande skyddstillsynens ram. Utredningens förslag till uppbyggnad av tillsynsdomen innehåller mycket av värde som skulle kunna användas för att förbättra skyddstillsynspåföljden utan att denna helt förlorar sin nuvarande karaktär. En utvidgning av skyddstillsynens användningsområde för att den skall kunna ersätta bl. a. vissa medellånga frihetsstraff kräver en förstärkning av påföljdens allmänpreventiva funktion. Viss möjlighet finns f. n. att av allmänpreventiva skäl förordna om anstaltsbehandling. I första hand skall dock sådan behandling komma till användning "om det är erforderligt för den dömdes tillrättförande". Skall skyddstillsynens användningsområde kunna utvidgas torde det vara nödvändigt att domstolen ges större möjlighet att enbart av allmänpreventiva skäl förordna om intagning i anstalt under en kortare tid. Anstaltstidens längd bör därvidlag bestämmas av domstolen och vara en ren straffmätning. Det sagda utesluter inte att det alltjämt torde finnas behov av att kunna använda anstaltsbehandling under kort tid för att bryta en pågående brottslig aktivitet. Även i dessa fall kan ifrågasättas om inte institutet bör göras tidsbestämt genom en straffmätning från domstolens sida. Eftersom några särskilda tillsynsanstalter inte finns längre och då verkställighet i övrigt inte heller skiljer sig från fängelsestraffet bör institutet benämnas intagning i anstalt. I samband med en utformning av påföljden enligt dessa riktlinjer bör möjligheten att ådöma skyddstillsyn vid brott med högt straffminimum kunna göras mindre restriktiv. Det centrala momentet i skyddstillsynspåföljden bör fortfarande vara övervakning. Verkställighetsinnehållet bör då göras fastare genom att man i lagtexten uppställer krav på viss minimikontakt mellan övervakaren och den dömd. Vad den dömd i övrigt har att iaktta får inte uttryckas genom ett allmänt hållet krav på skötsamhet utan noga preciseras genom särskilda föreskrifter. Prövotiden kan med fördel förkortas till två år för att nå bättre överensstämmelse med tidrymden för övervakningen. Domstolsverket tar inte ställning till vilka sanktionsformer som skall användas vid villkorsöverträdelser men vill betona vikten av att överträdelse regelmässigt leder till någon sanktion. Detta kräver system med successivt strängare ingripanden. Utredningen föreslår bl. a. ett kortvarigt omhändertagande under minst två och högst 14 dagar som ett sanktionsmedel vid överträdelse av villkoren för tillsynsdom. Införs omhändertagande som sanktion vid överträdelse av villkoren för skyddstillsyn torde tiden böra begränsas till en vecka

med tanke på påföljdens mindre ingripande karaktär. Domstolsverket vill i detta sammanhang uttala viss tvekan i fråga om lämpligheten av att dela upp frihetsberövandet på flera perioder. främst på grund av de praktiska svårigheter detta skulle medföra.

Med hänsyn främst till det kraftigt brottsbelastade klientel som den föreslagna påföljden tillsynsdom tar sikte på anser *rikspolisstyrelsen* förslaget verklighetsfrämmande. Det förefaller nämligen vara orealistiskt att tro att ungdomar som bakom sig har allvarlig och omfattande brottslighet och som dessutom ofta har svårartade såväl psykiska problem som alkohol- eller narkotikaproblem skall förmås avhålla sig från att begå brott på det sätt utredningen tänkt sig. Om ungdomsfängelse avskaffas torde påföljden oftast bli fängelse.

Den nykonstruerade påföljden tillsynsdom är enligt *kriminalvårdsstyrelsens* uppfattning icke grundad på helt övertygande premisser vare sig med avseende på de tänkta klienternas situation eller med hänsyn till syftet att motverka brott. Av de tre skisserade formerna för tillsynsdom föreslås den första innefatta sådan dom med intensivövervakning, innebärande att det åtminstone till en början kan förekomma daglig kontakt mellan å ena sidan övervakaren eller biträdande övervakaren eller kontaktmannen eller ett helt tillsynsteam och å andra sidan den dömda i den kontakttäthet som förutsatts ske både i bostaden och på arbetsplatsen. Härvid synes utredningen ha förbisett det förhållandet att en ansevärd del av de ifrågakvarande klienterna torde sakna fast bostad och att en än större del bedöms sakna arbetsanställning. För de klienter som har arbete bör besök på arbetsplatsen om möjligt undvikas. Sådana besök framstår av naturliga skäl vanligen såsom besvärande för klienten och kan äventyra såväl klientens kommunikation till arbetskamraterna som i ogynnsamma fall arbetsanställningen som sådan. Skulle kontrollen bli tillnärmelsevis så effektiv som man enligt betänkandet tycks förvänta skulle den intensiva tillsynen omfatta utom vardagar även helger och annan fritid jämte nattetid. Det lär enligt styrelsens mening stöta på avsevärda svårigheter att finna övervakare som är beredda att fungera i sådan omfattning. Även om en så tät kontroll vore möjlig att faktiskt gestalta skulle den förmodligen verka aggressionsalstrande på den övervakade och svåruthärdlig för den övervakande, varigenom den kunde befaras bli till mera skada än gagn. Inte heller torde vara möjligt att åstadkomma en så intensiv övervakning att den hindrar den övervakade från att begå brott. En ny sanktion som skulle kunna utgöra en sådan påföljd i frihet som enligt utredningens direktiv kunde ersätta ungdomsfängelse skulle enligt styrelsens mening kunna ges en smidigare utformning än den föreslagna och ändå tillgodose kraven på skärpt tillsyn. Man kan nämligen väl tänka sig att åstadkomma en strikt på goda känslolöbningar grundad och därmed måhända ändamålsenligare kontroll av klienten genom åtgärder som fortlöpande kan anpassas efter vad som framstår som behövligt. Valet av övervakare framstår som utomordentligt betydelsefullt för utfallet av en intensivövervakning. Skyddskonsulenterna borde genom sin personliga kännedom ha goda möjligheter utse lämplig övervakare i det särskilda fallet. Under förutsättning att övervakningen fick ett sådant innehåll som antytts skulle styrelsen vara benägen acceptera en sålunda kvalificerad skyddstillsyn som självständig påföljd vid sidan av den ordinära skyddstillsynen.

Ungdomsfängelsenämnden anser det högst tveksamt om den intensivövervakning som angetts i förslaget om tillsynsdom är tillräcklig för att tillrättaföra stora delar av den unga klientel det är fråga om. De som döms till

ungdomsfängelse har ofta svarartade sociala och personliga problem. En förändring har också skett under senare år i ungdomsfängelseklienteletets sammansättning mot i regel grövre brottslighet och mer omfattande tidigare kriminalitet.

Det synes *interneringsnämnden* mycket tveksamt om det av utredningen uppställda syftet med påföljden tillsynsdom kan nås med förslaget. Argumentationen för den föreslagna påföljden är inte övertygande. Risk föreligger att den så gott som dagligen återkommande kontaktskyldigheten mången gång av den dömda kommer att uppfattas som trakasseri och därigenom motverka sitt syfte. Det kan även sättas i fråga om sådan övervakning som föreslagits får någon brottsförebyggande effekt, särskilt när det gäller den kategori grupp unga lagöverträdare som påföljden närmast är avsedd för. Nämnden ställer sig tveksam till om tillsynsdom i enlighet med förslaget i någon nämnvärd utsträckning kan bli ett användbart alternativ till frihetsstraff för de unga lagöverträdare som f. n. tas in i kriminalvårdsanstalterna.

Övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen konstaterar att avsikten med påföljden tillsynsdom är att i någon mån utjämna skillnaden mellan frihetsstraff och den nuvarande enda egentliga frivårdspåföljden skyddstillsyn. Om detta syfte verkligen tillgodoses genom kontaktskyldighet av angivet slag är emellertid tveksamt. För det första kan man fråga sig om det ganska belastade klientel som påföljden i första hand är tänkt för kommer att uppfatta kontaktskyldigheten som särskilt obehaglig eller ingripande. Risk finns också för att många dömda inte kommer att fullgöra kontaktskyldigheten i tillfredsställande omfattning. Föreskrift om frivårdshem kan naturligtvis ha positiv stödjande verkan men om en sådan ordning förstärker påföljdens repressiva karaktär kan sättas i fråga. Genom förordnande om anstaltsintagning är man reelt sett tillbaka vid fängelsestraffet eller sådan anstaltsbehandling som nu förekommer vid skyddstillsyn. En annan invändning ligger enligt nämnden i följande. En skyldighet till täta kontakter kan i en del fall på allvar försvåra den dömdes försök att genom utbildning eller arbete återgå till samhället. Om den dömda är socialt etablerad kan kontaktkravet få ogynnsamma verkningar genom det ingrepp i arbetsförhållandena som det kan innebära. Vad nu sagts talar för att det bör finnas möjligheter att mildra kontaktskyldigheten i vissa fall. Men då blir obehaget mindre och systemet inte rättvist. Man befinner sig här i ett svårlöst dilemma. För att påföljden skall vara "i nivå med" frihetsstraff fordras att påföljden innebär ett avsevärt ingrepp i den dömdes rörelsefrihet men härmed riskerar man att få verkningar liknande dem som motiverar att frihetsstraffet begränsas. Det är emellertid svårt att finna andra alternativ än de som föreslås i betänkandet. Nämnden vill därför inte avstyrka att en ny påföljd tillskapas efter ungefär de huvudlinjer som lagts fram i betänkandet. Påföljden måste också formas så att ett visst hänsynstagande till individuella förhållanden kan ske.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna anser att tilltron till effekterna av tillsynsdom förefaller överdriven. Åtskilligt av vad som sägs om övervakarnas uppgifter, såsom att dessa skall hålla sig underrättade om den dömdes bostad, sysselsättning och livsföring i övrigt, lär gälla redan vid skyddstillsyn. Den fundamentala skillnaden skulle ligga i betydligt tätare kontakter än vad som är vanligt vid skyddstillsynen. Det är att befara att kontakterna blir i motsvarande grad ytliga. Nämnden finner att man kan fråga sig vad man egentligen skall göra och samtala om vid de täta kontakterna. Det kunde möjligen vara av värde för att vinna erfarenheter av in-

tensivövervakning att i nuvarande 28 kap. 5 § BrB införa ett stadgande om att sådan övervakning får föreskrivas i kontrollsyfte. Tillsynsdom och villkorlig dom är påföljder som ådömts den brottslige. Terminologien att döma till någon sorts dom är misslyckad. Termer som skyddstillsyn eller intensivtillsyn är mera lämpliga.

Övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen uttalar att den föreslagna påföljden tillsynsdom bör utformas inom ramen för den nu gällande skyddstillsynen.

Enligt *övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen* måste det anses osannolikt att tillsynsdom med den föreslagna utformningen kan komma att träda i stället för ungdomsfängelse i någon nämnvärd omfattning. Med tanke på den begränsning av antalet domar på ungdomsfängelse som har skett de senaste åren måste man räkna med att det övervägande flertalet av dem som nu döms till ungdomsfängelse i stället kommer att dömas till fängelse antingen i första hand eller eventuellt efter försök också med tillsynsdom. Om detta antagande är riktigt försvagas huvudskalet för att införa denna påföljdsform. Den har icke mera allmänt sett sådana fördelar att den likväl bör övervägas. Det måste observeras att intensiv övervakning i kontrollsyfte inte i sig själv har något värde. Att själva övervakningen, såsom utredningen tänker sig, skulle kunna förhindra eller försvåra fortsatt brottslig verksamhet måste betvivlas. Vidare är tanken att domstolen också inom ramen för frivård skall utportionera obehag i passande doser alltefter brottets svårhetsgrad helt orimlig. Nämnden anser att i lämpliga fall en intensiv övervakning bör kunna förekomma som ett led i den frivård som nu bedrivs. Några ändrade regler härom för skyddstillsyn eller andra former av frivård är inte behövliga. Det bör ankomma på skyddskonsulent och övervakningsnämnd att anpassa övervakningen till vad som i varje särskilt fall är ändamålsenligt. En uppenbar olägenhet med utredningens förslag att göra tillsynsdom till en särskild påföljd är att det uppkommer en konstlad och helt onödig gränsdragning till skyddstillsyn, vilken påföljd utredningen bibehåller med namnet ändrat till villkorlig dom med övervakning.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn har i vissa avseenden en avvikande mening rörande utformningen av påföljden tillsynsdom men ansluter sig i stort sett till utredningens förslag.

Socialstyrelsen ställer sig kritisk till en straffform som innebär intensivövervakning. Om emellertid denna påföljd kan få den effekten att fängelsestraffet inte behöver användas i en del fall är socialstyrelsen beredd att godta någon form av mer intensiv frivårdsövervakning. Utredningen har visserligen endast begränsad tro på möjligheten att genom straff uppnå positiva behandlingsresultat men mycket i betänkandet är ändå uttryck för tanken om straff som behandling. Detta återspeglas även i utformningen av påföljden tillsynsdom. Den har inte bara en hjälpande utan också en kontrollerande funktion som ses som välgörande ur den straffades synpunkt. En kritik mot förslaget till tillsynsdom är att argumenten i fråga om den kontrollerande funktionen troligen hade förefallit mer realistiska om utredningen hade klargjort att det här faktiskt är fråga om en åtgärd som till stor del också har ett repressivt inslag.

Styrelsen för Bärby yrkesskola anser att när det gäller vuxna påföljden tillsynsdom är ett utmärkt sätt att förskjuta tyngdpunkten från fängelse till kriminalvård i frihet. Många som i dag döms till fängelsestraff därför att skyddstillsyn p. g. a. allmän laglydnad inte anses hårt nog kan i stället dömas till tillsynsdom. För ungdomsgrupperna 18–20 år kan många här kom-

ma i fråga. Styrelsen tror vidare att tillsynsdom kan användas för många av dem som nu döms till ungdomsfängelse. Dock inte för alla. En viss del av ungdomsfängelsegruppen kommer att dömas till fängelse och styrelsen tror att den största delen kommer att bestå av f. d. ungdomsvårdsskolelever. dvs. dem som styrelsen bedömer ungdomsvårdsskolans resurser vara uttömda för. Styrelsen anser att frivårdspåföljderna bör kompletteras med tillsynsdom enligt utredningens förslag.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet framhåller att en lagstiftning om intensivövervakning (och större förändringar rörande skyddstillsyn) synes förutsätta att större klarhet nåtts i frågan hur relationerna mellan kriminalvård och socialvård skall utformas. Det torde inte kunna förnekas att det klientel som betyder mest arbete för frivården också har varit, är och i framtiden blir, ett socialvårdsklientel. Det framstår därför som mest rationellt att helt förlägga samhällsliga vård- och stödåtgärder inom socialvårdens ram, varvid kriminalvårdens åtgärder i detta hänseende skulle inskränka sig till att vara av förbindelsekaraktär. En sådan ordning skulle emellertid innebära en mycket påtaglig förändring av kriminalvårdens organisation som säkerligen skulle möta stort motstånd och medföra många problem. Alternativet är i främsta rummet en kraftig ökning av kriminalvårdens resurser samtidigt som kriminalvården övertar socialvårdens primäransvar för dem som är föremål för kriminalvård i frihet. Mindre lämplig är rådande ordning som har en benägenhet att utkristallisera vissa persongrupper som ingen vill ta hand om. Det är givetvis föga tillfredsställande att brottspåföljdernas innehåll bestäms av vilka myndigheter som finns tillgängliga och vilka resurser de har. Enligt nämndens mening krävs dock en avklarning av kriminalvårdsmyndigheternas roller innan man kan bestämma hur ett alternativ till frihetsstraff skall utformas.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet konstaterar att det i ungdomsfängelsets ställe föreslagna institutet tillsynsdom förefaller i sig vara en innovation som bör tillvaratas. Det måste dock ifrågasättas om tillsynsdom kommer att ge en tillräcklig kontroll av det kriminellt svårt belastade klientel som nu befolkar ungdomsfängelserna. Man måste räkna med att man i framtiden blir nödsakad att döma en sannolikt betydande del av detta klientel till fängelse. Däremot förefaller tillsynsdomen med fördel kunna användas i fråga om en del av det klientel som f. n. erhåller en i realiteten till intet förpliktande skyddstillsyn.

Den kontrollfunktion som enligt utredningens förslag tillsynsdomen i första hand skall tillgodose kan enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* bli effektiv endast om övervakaren ägnar mycken tid åt de dömda ungdomarna. På grund av det ökande våldet bland missbruksgrupper och den mycket tidskrävande uppgiften torde det bli mycket svårt att finna kompetenta och arbetsvilliga övervakare. Länsstyrelsen ifrågasätter om ungdomsfängelseklientelet, som enligt utredningen har återfallit i brott i mycket hög grad, genom denna kontrollfunktion över huvud taget i någon större omfattning kan hindras att begå nya brott.

Länsstyrelsen i Kronobergs län tillstyrker i princip förslaget om tillsynsdom. Genom sina tre olika former ger den i många fall god möjlighet till anpassning av påföljden till den dömdes personliga förhållanden.

JO anser att den föreslagna nya påföljden tillsynsdom utgör en i allt väsentligt väl genomtänkt lösning på uppgiften att i någon del ersätta ungdomsfängelse med en frivårdspåfölj. Den bedömningen att kriminalvård i frihet omöjligt kan komma i fråga för hela det ifrågavarande klientelet är

säkerligen realistisk. Det är däremot sannolikt att det f. n. föreligger ett behov av en mera ingripande frivårdspåföljd, ej endast för yngre, än den nuvarande skyddstillsynen kommit att bli. Den föreslagna påföljden svarar väl mot de höga krav som främst allmänpreventionen och behovet av samhällsskydd ställer på en påföljd som skall kunna fylla syftet att ersätta ungdomsfängelse. Den är också i övrigt lämpad att utfylla det nuvarande gapet mellan kriminalvård i frihet och i anstalt. Det skulle i princip vara möjligt att inordna den nya påföljden i skyddstillsynen. Häremot har utredningen andragit rättssäkerhetsskäl. Den dömde bör genom domen få veta hur pass ingripande den ädömda påföljden är. Därtill kommer behovet av att till domstolarnas förfogande ställa ett mer avancerat, "trappstegsliknande" påföljdssystem, som utredningen beaktat. Såsom framhållits är det uppenbart att skyddstillsynen sällan tillämpas så att övervakningen får någon påtaglig brottsförebyggande effekt eller kan tillmätas större allmänpreventivt värde. Utredningen har velat skapa garantier för effektiv övervakning vid tillsynsdom. Detta har skett bl. a. genom mycket detaljerade föreskrifter i förslaget till frivårdsförordning. Häremot är inget annat att erinra än att den dömdes grundläggande skyldigheter bör regleras så uttömmande som möjligt i BrB.

TCO avvisar utredningens förslag i stort beträffande tillsynsdom och anser att man i stället bör förstärka den nuvarande skyddstillsynspåföljden. Enligt TCO finns en betydande risk för att den föreslagna intensivövervakningen i praktiken kommer att uppfattas som en kontroll för kontrollens skull. Till skillnad från utredningen hävdar TCO att en förtroendefull kontakt med åtföljande informell kontroll inte kan åstadkommas med hjälp av den formella kontroll intensivövervakning innebär. Utvecklingen på andra vårdområden går också bort från ett starkt formaliserat övervakningsinstitut. Ett återoplat skäl för att införa intensivövervakning som påföljd är att den skulle minska återfallsfrekvensen. Det finns dock inga forskningsresultat som pekar i den riktningen. Det avgörande för övervakningens inverkan är inte frekvensen av kontakter utan kontaktens art i känslomässigt och andra avseenden. Kontakterna övervakare—övervakad kan vara hur långa och täta som helst men de har ingen brottsförebyggande betydelse förrän de ges ett faktiskt innehåll. Frivårdstjänstemännen skall givetvis ha tät kontakt med de klienter som har de svåraste problemen och har det redan i dag. Den föreslagna tillsynsdomens konstruktion skulle lasa de som verkställer påföljden till alltför intensiv kontakt med de allra svåraste problematikerna med utgångspunkt i dessas kriminella belastning. Detta bör inte vara den självklara utgångspunkten för täta kontakter. Det är riktigare att kunna sätta in olika intensiva insatser bland alla dem som undergår påföljd där man upplever att just det särskilt behövs. TCO anser att kontroll- och hjälp- och stödfunktionerna är delar av samma begrepp i dagens skyddstillsynspåföljd. I tillsynsdomen däremot skulle kontrollfunktionen kunna utgöra ett allvarligt hinder för konstruktiva hjälpåtgärder. Ett annat skäl som skulle kunna återoplas för utredningens förslag till system är att antalet möjliga variationer i påföljderna skulle bli så många att tiden fram till första fängelsestraffet förlängdes för de "svåraste" klienterna. Detta är ett diskutabelt antagande. Utredningen talar om sex alternativ men det bör observeras att villkorlig dom och villkorlig dom med stödåtgärder rimligen sällan kommer att ifrågakomma för de aktuella klienterna. Villkorlig dom med övervakning och tillsynsdom skulle förvisso kunna användas som konsumtionsdomar. Intagning i anstalt finns dock med som sista skärpning av tillsynsdomen och det innebär ju fängelse. Det finns ingen garanti för att

de som nu ådöms fängelse efter tre skyddstillsynsdomar inte får tillsynsdom med intagning i anstalt efter samma tidsperiod i det av utredningen skisserade systemet. Lägg därtill att för tillsynsdomen förutsätts ett konsekvent och snabbt sanktionsförfarande (om den dömda inte har någon "godtagbar ursäkt") som obönhörligt leder fram till en mycket snabb utstraffning med intagning i anstalt för många av de här aktuella människorna, som av en rad kända skäl har svårt att klara de precisa krav som lagstiftning och förordning ställer.

Sveriges socionomers riksförbund avstyrker utredningens förslag i fråga om frivårdspåföljdernas utformning. Enligt förbundet utgår utredningen från antagandet att en tät kontakt genom hembesök eller annan uppsökande verksamhet kombinerad med olika föreskrifter och hot om sanktioner skall försvåra kriminell aktivitet. Resonemanget är enligt förbundets mening kortsiktigt och illa underbyggt. En "tät" social kontroll i samhället kan antas ha betydelse för att bromsa nyrekrytering av normbrytare. Men är man etablerat kriminell – den grupp tillsynsdomen avser – måste sannolikt andra mekanismer till för att vända utvecklingen. Det har omvittnats gång på gång att det handlar om mänskliga relationer, nya sociala anknytningar som ett incitament till nya värderingar, möjligheten att byta ut kontakterna kring missbruksmedlen mot annan gemenskap. Detta åstadkommes inte genom upptrappning av kontaktfrekvenser. Det är kvaliteten det handlar om. Kontakten måste ge möjlighet att tillfredsställa mänskliga behov. Om den övervakade har behov av att komma ur ett förnedrande missbruksberoende, att öka sin självkänsla genom en vettig sysselsättning eller ett eget boende, att få betyda något för andra, att få ta ansvar – då är det också detta han skall få möjligheter till. Frivården har här haft litet att erbjuda. Den "lika rätt" till samhällets resurser som en enig riksdag 1973 tillerkände kriminalvårdens klienter är fortfarande i många avseenden en fras utan innehåll. Dessutom har resurserna generellt sett minskat sedan 1973, exempelvis på bostadssidan, vilket drabbat marginalkonsumenterna hårdast. Dessa brister kan en ökad kontroll- och kontaktfrekvens inte eliminera. Övervakaren och hans klient får endast konstatera sin otillräcklighet en gång om dagen i stället för en gång i veckan. Någon gång kanske detta kan utlösa en irritation så stor att den tvingar fram en bostad eller ett jobb – för det mesta har det förmodligen demoraliserande effekt. Utredningens påpekande att det bör ligga i båda parter intresse att dessa kontakter inte bara får karaktären av ett fullgörande av en besvärande anmälningsskyldighet är inte till någon konkret hjälp. Problemet med de människor som inte bor och inte arbetar – de som "går och driver" – har i och för sig uppmärksamats av utredningen och lett till förslaget om frivårdshem som en möjlighet att fånga in även dessa i en kontrollerad tillvaro. Förslaget utgår från att denna grupp är liten, vilket torde vara en riskabel felbedömning. Frivården har f. n. cirka 50% arbetslösa och cirka 20% i realiteten bostadslösa klienter, dessutom en mycket stor grupp svåra missbrukare. Tillsynsdomda kommer förmodligen att notera ännu högre siffror. Den modell för intensivövervakning som utredningen skissar med hembesök, biträdande övervakare på arbetsplatsen etc. kommer snarare att vara undantag än regel och den föreslagna frivårdshemsorganisationen är markant underdimensionerad. Den nya påföljden riskerar att snart komma i vanrykte varvid reaktionen kan bli återgång till frihetsstraff. Den yttre ramen för påföljden tillsynsdom har ägnats stort intresse av utredningen som bl. a. utformat tre olika typer av kortvarigt omhändertagande. Avsaknaden av ett konstruktivt innehåll framstår desto mer påfallande. Visserligen dispone-

rar inte kriminalvården själv över de samhällsresurser som behövs för att reellt förändra klienternas villkor men det är svagt att lämna ämnet med anmärkningen att tillsynsdomen "ställer avsevärt högre krav på" frivårdens sociala verksamhet. Den socialt stödande verksamheten överlämnas också till den enskilde tjänstemannens egna initiativ inom ramen för tillgängliga resurser. Frivården ärver anstaltens urgamla dilemma att "vakt"-biten ägnas omsorg medan "vård"-biten inte får samma dignitet. Även frivårdshemmen är i första hand tänkta som en begränsad frihetsinskränkning utan något egentligt terapeutiskt eller pedagogiskt innehåll. Tillsynsdomen framstår som samhällets registrering och bevakning av en avvikargrupp som i stor utsträckning består av utslagna människor, inte av terrorister, narkotikagrossister, organisatörer av omfattande ekonomisk brottslighet eller andra samhällsfarliga individer. Förbundet anser att den stora satsningen på kontrollapparaten gör att frivårdens uppgift att påverka sina klienters situation i samhället både individuellt och i grupp skjuts åt sidan. Resurserna koncentreras till klientgrupper med stor kriminell belastning och grupper med bättre prognos kan komma att bli försummade. Detta är ett avsteg från tidigare många gånger framförda principer om satsning på "mellangruppen".

LO vill vad gäller förslaget om införandet av straffet tillsynsdom framföra vikten av att straffet och stödet utformas flexibelt. Det måste bli möjligt att ta hänsyn t. ex. till den dömdes sociala situation för tillfället. Annars kan intensivövervakningen uppfattas som alltför närgången och provocerande, vilket snarast bör motverka syftet. Den stelbenta form utredningen föreslår kan LO inte tillstyrka.

Avskaffas ungdomsfängelse bör enligt *Sveriges domareförbund* det nuvarande systemet kompletteras med en påföljd mellan skyddstillsyn och fängelse. Behovet av sådan påföljd är särskilt påtaglig när det gäller den mindre belastade delen av ungdomsfängelseklientelet. Enligt förbundet bör emellertid det nuvarande påföljdssystemet kunna förbättras i detta avseende utan så ingripande förändringar som den av utredningen föreslagna särskilda påföljden tillsynsdom innebär. Förbundet avstyrker därför förslaget att införa en särskild påföljd. De ungdomar som det främst gäller har ofta gjort sig skyldiga till upprepade brottsliga gärningar men är inte så hårt belastade att frihetsberövande har varit påkallat i någon större omfattning. För att kriminalvård i frihet skall kunna fylla någon väsentlig funktion i sådana fall behövs en ingripande påföljd med syfte bl. a. att motverka fortsatt brottslighet. En intensiv övervakning kan fylla de krav som måste ställas på en sådan frivårdspåföljd och synes i vart fall vara värd att prövas. Förbundet förordar att de av utredningen föreslagna reglerna om intensiv övervakning i huvudsak inarbetas i nuvarande skyddstillsyn.

Föreningen Sveriges åklagare anser att den föreslagna påföljden tillsynsdom endast i mindre utsträckning kan ersätta ungdomsfängelset. En dom på ungdomsfängelse har så gott som alltid föregåtts av ett flertal samhälls-ingripanden på grund av tidigare brottslighet. I många fall har gränsen till området för frihetsberövande åtgärder överskridits långt innan ungdomsfängelse blivit aktuell genom att vederbörande en eller flera gånger undergått anstaltsbehandling i samband med dom på skyddstillsyn eller för samhällsvård varit intagen i ungdomsvårdsskola. De som varit intagna i ungdomsvårdsskola – de utgör en stor del av ungdomsfängelseklientelet – har ofta vistats lång tid på skolan och därunder företagit täta rymningar varvid många brott begåtts. Innan en dom på ungdomsfängelse fällt har alla tänkbara försök gjorts att tillrättaföra dem inom ungdomsskoleorgani-

sationens ram. Först sedan dess resurser bedömts vara uttömda har ungdomsfängelse tillgripits. Enligt föreningens mening är det praktiskt sett inte möjligt att tillgripa tillsynsdom i alla fall av denna art inte ens om den kombineras med intagning i anstalt. Fängelse blir den enda möjligheten. Trots att påföljden enligt föreningens bedömning inte skulle få någon mera påtaglig betydelse när det gäller behandlingen av ungdomsfängelseklientelet skulle den ändock kunna vara av stort värde i många fall. Det har nämligen enligt föreningens erfarenhet sedan länge funnits ett behov i vårt påföljdssystem av ett mellanting mellan skyddstillsyn och fängelse. Domstolarna har sökt komma till rätta med denna brist på olika sätt. Ibland har man meddelat samme lagöverträdare fyra, fem ja kanske flera skyddstillsynsdomar under förhållandevis kort tidrymd. I andra fall har man av hänsyn till allmän laglydnad känt sig tvingad att döma till fängelse. ehuru en sådan utväg egentligen bort undvikas. Ingen av dessa utvägar har varit tillfredsställande. En påföljd med det innehåll som den föreslagna tillsynsdomen har skulle sannolikt utgöra ett realistiskt påföljdsalternativ i många fall. Föreningen tillstyrker därför att ett sådant alternativ införs i vårt påföljdssystem. Reglerna härom bör dock enligt föreningens mening inte ges formen av en självständig påföljd utan inordnas under den nuvarande påföljden skyddstillsyn. Vad nu sagts innebär emellertid inte att föreningen på varje punkt delar utredningens uppfattning om hur den föreslagna påföljden bör tillämpas.

Vad gäller förslaget till tillsynsdom anser *Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän* att en påföljd som huvudsakligen skulle innebära kontroll och där värdet av påföljdens brottsförebyggande syfte ansetts kunna öka genom på förhand i domen reglerad kontakt mellan den dömda och handläggare/övervakare bygger på felaktiga grunder. Föreningen anser att den största brottsförebyggande effekt som kan uppnås inom ramen för kriminalvård i frihet måste ske genom ett långsiktigt uppbyggande av ett förtroendefullt samarbete mellan övervakad, övervakare och assistent och att detta ej kan ske inom ramen för en påföljd vars egentliga innehåll synes vara ren kontroll. Föreningen avstyrker att påföljden tillsynsdom införs.

Övervakarnas riksförbund har uppfattningen att det är bättre att satsa på den idag fungerande skyddstillsynen än att skapa en ny påföljd som nästan enbart betonar kontrollen och därmed återgå till en föråldrad syn på kriminalvård i frihet.

Folkpartiets ungdomsförbund instämmer i att man bör sträva efter att minska antalet frihetsberövanden. Utredningens förslag om tillsynsdom är ett bra alternativ för många som i dag får kortare fängelsestraff. Det är klart att det behövs starkare kontroll än vad t. ex. dagen skyddstillsyn innebär för dessa personer som alltså i dag omhändertas för slutna kriminalvård.

Moderata ungdomsförbundet finner det vara en lämplig åtgärd att tillskapa den nya tillsynsdomen som ersättning för skyddstillsynen. Förbundet ställer sig dock frågande inför förslaget om intensiv övervakning. Verkställighetsmyndigheten kan troligen inte ställa upp med de resurser som kommer att krävas. Likaväl som skyddstillsynsklientelet i dag behöver sociala stödåtgärder kommer de som ådöms tillsynsdom att behöva det. Undersökningar behöver göras för att se om den kommunala socialvården kan handha denna uppgift i framtiden, åtminstone de lättare fallen. Utredningen framhåller att om socialutredningens förslag införs kommer ungdomar över 18 år inte att tas om hand med stöd av sociallagstiftningen. De kan då komma att dömas till skyddstillsyn i frihet eller om utredningens

förslag genomförs tillsynsdom i frihet. Om den brottslige är under 18 år kan vederbörande intas i ungdomsvårdsskola. Denna konstruktion är inte lämplig eller rättvis.

3.1 Tillsynsdomens tillämpningsområde

JK hänvisar till att utredningen anser att tillsynsdom bör komma i fråga bara för brott med någorlunda högt straffvärde och att kravet i 28 kap. 1 § lagförslaget alltså generellt sett är för lågt ställt. Enligt *JK* bör vad som sålunda anförs om påföljdens tillämpningsområde komma till direkt uttryck i lagtexten. Tillsynsdom får enligt utredningen meddelas om intensiv övervakning anses erforderlig för att motverka att den tilltalade fortsätter brottslig verksamhet. Möjligen skulle enligt *JK* redan i BrB ges en närmare definition av begreppet intensiv övervakning.

Hovrätten för Övre Norrland anser att man måste se till att det inte öppnas någon möjlighet till en alltför vid tillämpning av intensiv övervakning. Användningen av denna påföljdsform bör vara begränsad till det område som utredningen har tänkt sig. Utredningens förslag till utformning av 28 kap. 1 § BrB säkerställer knappast detta. Än mindre betydelse lär den fingerisning om tillämpningsområdet som får antas vara åsyftad med förslaget till ändring av 36 kap. 6 § 2 st. BrB kunna få. Hovrätten föreslår att det i 28 kap. 1 § sägs klart ut att påföljdsformens intensivövervakning normalt skall användas bara för brottslighet som förskyller fängelse i minst 6 månader.

Socialstyrelsen erinrar om att tvångsomhändertagande för vård inom socialtjänsten enligt socialutredningens förslag skulle kunna företas endast beträffande den som var under 18 år och att vård som föranletts av den omhändertagnes eget beteende inte fick överstiga tre månader. Under remissbehandlingen framfördes kritik mot socialutredningens förslag. Man beförde att det skulle leda till en överströmning av ungdomar från socialvården till psykiatrisk vård och kriminalvård. Problemet har tagits upp av en arbetsgrupp inom socialdepartementet i en nyligen redovisad rapport (DsS 1978: 8) om vård utan enskilds samtycke inom socialvård och sjukvård. Arbetsgruppen föreslår dels att vård oberoende av samtycke inom socialtjänsten skall kunna ges upp till dess den unge fyllt 20 år, dels att vårdtiden förlängs från tre till sex månader och att denna tid skall kunna förlängas genom omprövning av social nämnd. Om arbetsgruppens förslag genomförs tillsammans med ungdomsfängelseutredningens förslag om begränsad tillämpning av fängelsestraff för lagöverträdare i åldern 18–20 år kommer det praktiska resultatet förmodligen att bli att dessa ungdomar i ökad omfattning tas om hand inom barnavården. Enligt socialstyrelsens bedömning är det nämligen så att frihetsberövande under ej alltför kort tid tyvärr inte går att undvika för svårt kriminella ungdomar i de nämnda åldrarna och tvångsvård inom socialvården skulle då bli den enda möjligheten som stod till buds. Den föreslagna tillsynsdomen är i första hand tänkt att verkställas inom frivården och tiden för omhändertagandet i frivårdshem eller anstalt är begränsad till tre månader. De nämnda effekterna överensstämmer inte med det syfte som legat bakom den nya sociallagstiftningen och ungdomsfängelseutredningens förslag. Ett sätt att förhindra ett sådant resultat vore att omarbete de föreslagna reglerna för tillsynsdom i vad avser de intagna i frivårdshem och anstalt och förlänga tiden till högst sex månader i stället för högst tre månader. Invändningen att tre månader ofta är en för kort tid för omhändertagande har nämligen samma relevans för i varje fall en hel

del av dem som skulle kunna komma i fråga för tillsynsdom som för dem som är avsedda att tas om hand enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av underårig. Det skulle härigenom också finnas ett mera användbart alternativ till fängelse samtidigt som en icke avsedd användning av socialtjänstens institutioner skulle kunna undvikas.

Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör i den föreslagna lagtexten till 28 kap. 1 § BrB klarare komma till uttryck de minimikrav som enligt utredningen skall föreligga för att påföljden skall få användas. Tillsynsdom skall anses som allvarligare ingripande än kortvarigt frihetsstraff och i vissa sammanhang jämföras med fängelse sex månader (36 kap. 6 § 2 st.). Det bör därför övervägas om inte visst lägsta straff för brottet skall vara stadgat för tillämpningen av påföljden.

3.2 Föreskrift om frivårdshem

RÅ konstaterar att en föreskrift om vistelse i frivårdshem innebär – såvitt framgår av motivuttalandena – en förhållandevis begränsad frihetsinskränkning. Det anges sålunda att den dömda skall ha rätt att lämna hemmet ej endast under dagtid för att sköta sitt arbete eller bedriva studier utan även under kvällstid för att "ägnas åt fritidssysselsättning eller umgänge". Några tvångsmedel för att säkerställa att den dömda vistas i frivårdshemmet skall ej finnas. Utredningen tänker sig vidare att enskilt hem skall kunna fungera som frivårdshem. Av det anförda framgår enligt RÅ att kontrollen stundom måste bli mycket svår att upprätthålla och att institutets allmänpreventiva värde därför torde bli förhållandevis begränsat. Vistelse i frivårdshem torde, om den skall kunna utgöra ett lämpligt alternativ till en vistelse i kriminalvårdsanstalt, dels kräva ingående tillsyn och övervakning, dels kräva mycket stora personliga och materiella insatser. Härvid torde endast böra framhållas att antalet nu i drift varande institutioner (frivårdshotell) som skulle kunna tjäna som frivårdshem är ytterst begränsat. Härtill kommer det från principiell utgångspunkt onöjaktiga i det förhållandet att det egentliga innehållet i en föreskrift om vistelse i frivårdshem skulle regleras ej av domstolen utan av verkställighetsmyndigheten. RÅ avstyrker att möjlighet öppnas att såsom särskild påföljdsform meddela föreskrift om vistelse i frivårdshem.

Samma starka tvivel på tillsynsdom som ersättning för ungdomsfängelse gör sig enligt *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* även gällande vid vistelse i frivårdshem. Enligt utredningen skall under begreppet frivårdshem kunna inrymmas olika mer eller mindre institutionsliknande vistelseplatser alltifrån de nuvarande frivårdshotellen till enskilda hem. Därest frivårdshemmet har möjlighet att kunna erbjuda en mer aktiv social verksamhet till förmån för klienten skulle krävas dennes samtycke. Sistnämnda tankegång är i linje med socialutredningens förslag men förefaller olycklig då härigenom exempelvis en brottsbenägen alkohol- eller narkotikaberoende person utan sjukdomsinsikt skulle avskärmas från en påföljd med möjlighet till social hjälp- och stödåtgärd. Överåklagaren förordar således att domstol oavsett vederbörandes samtycke skall ha möjlighet att förordna om vistelse i sådant frivårdshem som kan erbjuda någon form av behandling. Det har betonats att en föreskrift om frivårdshem inte får lägga hinder i vägen för den dömda när det gäller att utföra arbete eller studera och att vederbörande därför skall ha rätt att lämna hemmet för detta syfte. Det anförts vidare att den dömda under dag- och kvällstid skall ha rätt ägna sig åt umgänge och fritidssysselsättning utanför hemmet, ibland inbegri-

pande vistelse över natt på annan plats. Mot de anförda synpunkterna, såvitt de berör studier och arbete, finns ej någon invändning att göra. Där emot ifrågasätts i övrigt hur kontrollfunktionen skall kunna upprätthållas. Det finns en uppenbar risk att fritidssysselsättningen och umgänget kommer att bli detsamma som att tillsammans med likasinnade begå nya brott. Stor restriktivitet bör således råda för tillåtande av alltför mycket verksamhet utanför hemmets ram, ej minst i beaktande av att vistelse på frivårdshem är en skärpning av påföljden jämfört med intensivövervakning. Här gör sig naturligt nog också allmänpreventiva synpunkter starkt gällande. Slutligen är förslaget i denna del även en resursfråga. Utredningen konstaterar också att tillgången på platser åtminstone till en början kommer att bli begränsad. Liknande synpunkter anføres av *Föreningen Sveriges åklagare*.

Hovrätten för Övre Norrland anför att utredningen föreslår att föreskrift att vistas i frivårdshem skall vara bestämd till viss tid högst tre månader. Tiden skall bestämmas av rätten som därvid kan ta hänsyn till den aktuella brottsligheten. Även om skälet för en föreskrift skall vara att möjliggöra en verksam kontroll av den dömda kommer i verkligheten en föreskrift om vistelse i frivårdshem ofta nog att i minst lika hög grad bero på att den dömda behöver en bostad eller på annat sätt är nödställd. Föreskriften är i ett sådant fall motiverad endast så länge behovet kvarstår. Domstolen saknar möjlighet att veta hur lång tid detta skall bli. Utredningen har också lagt i övervakningsnämndens hand att vid behov upphäva eller förlänga föreskriften. Domstolens tidsbestämning framstår även av det skälet som ganska illusorisk. Det kan därför sättas i fråga om domstolen bör befatta sig med denna typ av föreskrift. Enligt hovrättens mening skulle det vara fullt tillräckligt om domstolen när sådan föreskrift meddelades angav den längsta tid under vilken den dömda skulle vara skyldig att bo på frivårdshemmet. Övervakningsnämnden skulle därefter få upphäva eller förlänga föreskriften på det sätt som utredningen har föreslagit.

Stockholms tingsrätt anför att beträffande den för vilken tillsynsdomen främst kan komma i fråga gäller ofta att han vid lagföringen är så nedgången av gravt missbruk av narkotika och alkohol att det befines påkallat att meddela föreskrift om vistelse i frivårdshem. Tingsrätten efterlyser en möjlighet att i sådana fall med tvångsmedel få föreskriften verkställd – inte endast för att tillgodose samhällets berättigade skyddsintresse – utan också av hänsyn till den dömda själv och till hans egentliga behov.

Göteborgs tingsrätt erinrar om att den i yttrande över betänkandet Häktning och anhållande framfört kritiska synpunkter mot förslaget om inrättande av tillsynshem. Samma kritik kan i viss utsträckning anföras även mot utredningens förslag om frivårdshem, även om säkerhetsaspekten inte gör sig lika starkt gällande i förevarande sammanhang. Enligt tingsrättens mening är det orealistiskt att tänka sig att vistelse i frivårdshem med dess öppna form på något avgörande sätt kan avhålla den dömda från fortsatt brottslighet. Frivårdshemmets öppenhet och avsaknaden av möjligheten att tvångsvis verkställa de föreskrifter som skall gälla för vistelse i hemmet medför dessutom att förordnande om en sådan vistelse inte framstår som någon egentlig skärpning av påföljden.

Förslaget att inrätta frivårdshem är enligt *Vänersborgs tingsrätt* i och för sig gott men tingsrätten befarar att det av brist på ekonomiska resurser för inrättande av frivårdshotell och brist på enskilda hem som är villiga och lämpliga att taga emot det avsedda klientelet inte kan genomföras annat än i enstaka fall.

Rikspolisstyrelsen ställer sig övervägande kritisk till förslaget om vistelse i frivårdshem. Styrelsen är emellertid införstådd med svårigheten att finna något annat alternativ till sådan vistelse. Om man emellertid i frivårdshem sammanför ett belastat och brottsbenäget klientel torde risken vara övervägande att den brottsbefrämjande miljön tillskapas som inte torde motverka återfall i brottslig verksamhet. Rikspolisstyrelsen avstyrker därför förslaget i denna del.

Kriminalvårdsstyrelsen finner konstruktionen tillsynsdom med föreskrift om frivårdshem svårrealiserbar bl. a. så till vida som frivårdshem knappast kan utbyggas på ett tillräckligt stort antal platser i landet för att syftet med institutet skall kunna tillgodoses. Enligt styrelsens mening är det också mindre tilltalande att för ändamålet använda nuvarande frivårdshotell och frivårdshem. Vistelsen på dessa institutioner äger i dag ofta rum i mycket öppna och på ömsesidigt förtroende grundade former, som inte står i samklang med det starkt kontrollerande och i viss mån repressiva innehållet i den föreslagna tillsynsdomspåföljden. Ett system med frihetsberövande i form av vistelse i frivårdshem och anstalter inom ramen för kriminalvård i frihet kan enligt styrelsens uppfattning leda till ett institutionalisering av hela frivården, varvid den värdefulla och för verksamhetsområdet karakteristiska grundsynen skulle äventyras.

Övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen anser att föreskrift om frivårdshem naturligtvis kan ha positiv stödande verkan men att det kan ifrågasättas om en sådan anordning förstärker påföljdens repressiva karaktär.

Enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* är tanken med frivårdshem god men torde kunna realiserars redan nu genom föreskrift vid skyddstillsyn. Synpunkten att rätten skall beakta om ett så allvarligt ingripande som föreskrift om frivårdshem är motiverat med hänsyn till den aktuella brottsligheten rimmar illa med tanken att tillsynsdomen alltid skall anses motsvara fängelse i minst sex månader. Åsikten att det ej skulle finnas anledning ge föreskrift om frivårdshem när klienten frivilligt underkastar sig vård etc. bör ses i belysning av att erfarenhetsmässigt intresset för vården etc. ofta försvinner när domen väl är avkunnad. Förslaget att föreskrift skall avse visst frivårdshem bör tillbakavisas. Det innebär bl. a. att plats måste reserveras i samband med påföljdsförslaget och hållas öppen för en åtalad som slutligen kanske döms till en helt annan påföljd, att ett kanske först vid domstolens överläggning aktualiserat förslag om föreskrift om frivårdshem kanske är omöjligt att realisera och att omplaceringar alldeles onödigtvis skulle kompliceras. Med det förtroende som eljest visas frivårdens organ borde dessa också kunna anförtros att välja frivårdshem.

Enligt *övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen* finns stora svårigheter inbyggda i förslaget om frivårdshem, t. ex. personalens befogenheter, gruppens sammansättning på frivårdshemmet i fråga och variationer i frihetsinskränkningar. Nämnden föreslår därför att man inte bygger upp ett nytt institutionssystem utan t. ex. använder de inackorderingshem inom frivården som redan finns och utvärderar erfarenheterna från dessa.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen anser att vad utredningen föreslår om frivårdshem är ett värdefullt tillskott till frivårdens behandlingsmöjligheter och att förslaget i denna del bör genomföras oavsett vad som i övrigt sker med utredningens förslag och eventuellt alltså anknyttas till den nuvarande skyddstillsynen. Nämnden erinrar om att hovrätten över Skåne och Blekinge redan i yttrande den 21 december 1960 föreslog

att de då aktuella tillsynsanstalterna skulle inrättas enligt en modell som nära överensstämmer med vad utredningen nu tänker sig för frivårdshemmen. Hovrätten framhöll då att de nya anstalterna i behandlingshänseende borde vara ett instrument för skyddsorganisationen och att anstaltstiden icke borde tillåtas bli en isolerad påföljd med en påhängd och mindre väl förberedd frigivningstid efteråt. Samma synpunkter bör anläggas på vistelse i frivårdshem som bör ses som ett behandlingsinstrument. Av stor betydelse är att frivårdshemmen kan användas också vid verkställighet utom anstalt. Det förekommer, ehuru mycket sällan, att utplaceringen av vissa intagna vållar speciella svårigheter därför att de inte passar in i något sammanhang. Det har t. ex. förekommit att en intagen väl icke kunnat beredas vård inom mentalsjukvården men likväl för nämnden tett sig så oförmögen att ta vård om sig själv att nämnden funnit det vara inhumant att placera ut honom i ett hyresrum eller ett hotellrum utan hjälp och tillsyn. I ett dylikt fall kan frivårdshem komma att erbjuda en möjlighet.

Riksrevisionsverket anser att utredningens beskrivning av syftet med frivårdshemmen och dess verksamhet visar att dessa hem har stor likhet med öppna lokalanstalter som tillämpar frigång och fritidsaktiviteter utom anstalten i enlighet med 11 och 14 §§ och vistelse utom anstalt enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt. Verket anser inte att man inom kriminalvården bör bygga upp nya institutioner med en social verksamhetsinriktning. De institutioner som kriminalvården och framför allt socialvården i dag förfogar över bör kunna utnyttjas för de ändamål såsom utredningen avsett. Eventuella resurstillskott bör enligt verkets mening i stället användas till att fortsätta utbyggnaden av lokalanstaltnätet enligt intentionerna i 1973 års kriminalvårdsreform.

Länsstyrelsen i Jönköpings län konstaterar att under den tid tillsynsdom verkställs kan enligt utredningens förslag övervakningsnämnd besluta om vistelse i frivårdshem. Länsstyrelsen anser det angeläget att frivårdspersonal i brådskande fall kan överföra de ungdomar som är i behov av sådan vård till frivårdshem. Det administrativa förfarandet får ej göras tungrott.

Landstingsförbundet anför att utredningen föreslår även att frivårdshem inrättas för särskilda ändamål t. ex. behandling av narkotikamissbrukare. Förbundet anser liksom utredningen att vissa sociala uppgifter med förtur kan tillgodoses i frivården. Det är dock väsentligt att frivårdsklientelet i största möjliga utsträckning omfattas av samhällets reguljära resurser inom såväl social- som sjukvård. Förbundet ifrågasätter därför förslaget att kvalificerade behandlingsresurser skall skapas för missbrukare som en kort tid – kanske alltför kort tid för att uppnå behandlingsresultat – är att hänföra till kriminalvårdens frivård. Förbundet vill även erinra om det nio-punktsprogram regeringens ledningsgrupp i narkotikafrågor utarbetat och riksdagen nyligen tagit ställning till.

Svenska kommunförbundet instämmer i att vissa sociala uppgifter med fördel kan tillgodoses inom frivården. Samtidigt är det dock angeläget att verka för att frivårdsklientelet i ökande utsträckning omfattas av samhällets reguljära sociala och medicinska vård- och behandlingsresurser. Den av utredningen framförda tanken på frivårdshem för särskilda ändamål, exempelvis hem med behandlingsresurser för dömda som är narkotikamissbrukare, finner förbundet därför bör övervägas ytterligare. Det förefaller tveksamt om särskilda, i vart fall mera kvalificerade, behandlingsresurser i detta hänseende skall tillskapas för missbrukare som för viss tid omfattas av kriminalvårdens frivård.

När det gäller tillsynsdom med föreskrift om frivårdshem är *TCO* av den

principiella uppfattningen att valet av vilka vårdinsatser som skall sättas in bör göras av dem som verkställer påföljden. Det är därför ej lämpligt att inränga frivårdshotell, inackorderingshem och i synnerhet enskilda familjevårdshem bland institutioner som skall fylla en formell funktion i en påföljd. Däremot bör avsevärda resurser sättas in på uppbyggnaden av ett större familjevårdsnät och även av inackorderingshem som kan fylla en viktig funktion ur behandlingssynpunkt. Separata sådana resurser bör dock inte tillskapas inom kriminalvården.

Sveriges socionomers riksförbund finner det angeläget att samhället, speciellt i rådande kostnadsläge, bygger ut olika boendeformer för att tillgodose frivårdsklienternas behov såväl som andra eftersatta grupper. Genomgångslägenhet med viss tillsyn, familjevårdshem, kollektiv, små inackorderingshem och bostadshotell kan vara bra instrument i arbetet med olika ärenden. Givetvis kan det någon gång vara lämpligt att föreskriva en viss boendeform för att temporärt bryta en missbruksperiod eller dylikt. I största utsträckning bör man emellertid undvika segregerade institutioner som konserverar den kriminella grupptillhörigheten. För speciella frivårdshem av föreslagen typ är det särskilt viktigt att gästerna fångas upp i aktiviteter och att det finns en genomtänkt metodik på hemmet. Tillsynsklienterna kan knappast lämnas åt sig själva som många av de nuvarande frivårdshotellens gäster kan. Vistelsen på hemmet bör inte låsas till tre månader med eventuell förlängning. Boendet där kan troligen många gånger användas för att lösa krissituationer och bör avslutas när en bättre placering är klar.

LO är tveksam till förslaget att placera de ungdomar som saknar bostad i de s. k. frivårdshotellen. Risken, eftersom det här rör sig om en ofta hårt utslagen grupp av ungdomar, med förslaget är att frivårdshotellen utvecklas till nya institutioner i stället för att fungera som utslussningsstationer som de nu gör.

Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör det i lagtexten komma till uttryck att det skall föreligga samband mellan brottets art och beslutet om frivårdshem respektive tiden för vistelse i frivårdshem. Det föreligger annars risk att sanktionerna mot den som inte följt ett beslut om vistelse i frivårdshem är för svaga för att domstolarna skall våga tillgripa påföljden.

Sveriges domareförbund är tveksam till utredningens förslag om frivårdshem. Man kan ifrågasätta om vistelse i frivårdshem, med dess öppna form, på något avgörande sätt kan avhålla den dömda från fortsatt brottslighet. Frivårdshemmets öppenhet och avsaknaden av möjligheter att tvångsvis verkställa de föreskrifter som skall gälla för vistelse i hemmet medför också att förordnande om sådan vistelse sannolikt inte framstår som någon egentlig skärpning av påföljden. Däremot kan frivårdshemmet fylla en uppgift när det gäller att få intensivövervakningen att fungera för dem som annars driver omkring utan bostad och arbete.

Beträffande utredningens förslag att förvandla de nuvarande frivårdshotellen till tillsynshem befarar *Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän* att detta på kort tid skulle kunna försvåra frivårdshotellens nuvarande verksamhet och förvandla dem till anstalter som frivårdens övriga klienter skulle betrakta med misstro.

SAK anser att det mot bakgrund av ungdomsfängelseklienteleets sammansättning framstår klart att detta klientel är i behov av en skala av mer och mer ingripande kontrollåtgärder. I vad gäller omhändertagandeförmen har alternativet frivårdshem diskuterats i samband med häktesutredningen. Föreningen betraktar förslaget som oralistiskt. Ett alternativ vore att

avkorta allmänna straffminimum kanske ner till sju dagar. Dessa korta frihetsstraff skulle kunna verkställas inom ramen för anstaltsystemet under förutsättning av en vidareutveckling av detta.

Centerns ungdomsförbund kan acceptera att vistelse i frivårdshem skall kunna föreskrivas, om inte lämplig bostad kan ordnas på annat sätt eller om andra skäl föreligger.

Moderata ungdomsförbundet anser att förslaget att tillsynsdomen kan skärpas genom intagning i frivårdshem under högst tre månader är en olämplig lösning. En brottspåföljd bör ha innehåll. Om man vill ha vård i frivårdshem skall detta kunna ske i form av fängelse och tillsynsdom. Att dölja ett frihetsberövande i tillsynsdomen är olämpligt. Om frihetsberövandet inte är nödvändigt med hänsyn till laglydnaden bör det ej heller ske. Detta bör enligt förbundet framhållas i synnerhet mot bakgrund av att utredningen betonar att anstaltsbehandlingen inte bör ske av individualpreventiva skäl utan enbart på grund av hänsyn till allmän laglydnad.

3.3 Intagning i anstalt

JK påpekar att i 28 kap. 3 § 2 st. lagförslaget ges möjlighet till verkställighet utom anstalt av sådant förordnande om intagning i anstalt som avses i paragrafens första stycke. Med hänsyn till att varaktigheten av ett sådant förordnande i regel är kort vill *JK* ifrågasätta om inte den föreslagna möjligheten onödigtvis komplicerar systemet. Det är också oklart vad utredningen menar med "frigivning" när man talar om "frigivning före utgången av den i förordnandet angivna tiden". *JK* hänvisar till 26 kap. 6 § 1 st. i lagförslaget där det talas om "en nära förestående frigivning eller villkorlig frigivning". I specialmotiveringen till 33 kap. 5 § anförs av utredningen att tillsynsdom i praktiken inte kan förenas med förordnande om intagning i anstalt i de fall avgörandet föregås av en häktning som varat längre än tre månader. Med hänsyn till att det vid återfall i brott kan bli fråga om att trappa upp påföljden anser *JK* att ett sådant förordnande bör ges även om man samtidigt förklarar att förordnandet skall anses verkställt genom den tilltalades hållande i häkte. *JK* anför vidare att utredningen föreslår att någon möjlighet inte skall finnas att för samma brott döma till tillsynsdom jämte böter. Däremot bör det enligt utredningen vara möjligt att i samband med förordnande om konsumtion beträffande tidigare tillsynsdom döma till böter. *JK* har svårt att inse konsekvensen i detta resonemang.

RÅ anser att det för att tillsynsdomen skall kunna bli ett slagkraftigt alternativ till frihetsberövande påföljd är erforderligt att möjlighet ges att kombinera tillsynsdomen med en kortare tids inledande anstaltsvistelse. Att anstaltstidens längd bör bestämmas av domstolen och ej av administrativ myndighet ligger i linje med *RÅ*:s allmänna uppfattning att domstolen bör ges större inflytande vad gäller straffpåföljdernas närmare innehåll. *RÅ* ansluter sig vidare till utredningens bedömning att den övre tidsgränsen för anstaltsvistelsen bör sättas till tre månader. Den nedre gränsen bör – såsom utredningen anför i motivuttalanden – bestämmas till en månad. Detta bör klart utsägas i lagtexten. Att medge verkställighet utom anstalt vid så kortvariga frihetsberövanden, högst tre månader, som det här är fråga om är endast ägnat att försvaga institutets allmänpreventiva effekt och avstyrks av *RÅ*.

Mot utredningens förslag om intagning i anstalt finner *överåklagaren i Göteborgs äklagardistrikt* i och för sig ej skäl till större invändningar. Den nuvarande anstaltsbehandlingen i samband med dom på skyddstillsyn har

säkert i många fall kommit att beslutas av domstolarna av allmänpreventiva skäl och i främsta syfte att undvika en fängelsedom. Lagstiftarens ursprungliga tanke att anstaltsbehandlingen skulle ha ett individualpreventivt ändamål har med tiden starkt uttunnats. Det är därför positivt att det enligt förslaget klart sägs ut att intagningen skall ske av hänsyn till allmän laglydnad samt att terminologien ändras från behandling till intagning. Mot den föreslagna tiden för vistelse på anstalten har överåklagaren inget att erinra. Däremot avstyrks förslaget att frigivning före den av domstol fastställda tiden skall få ske om det "prövas synnerligen angeläget". Tiden för anstaltsvistelsen är redan så begränsad att det på grund härav ej bör ske någon reduktion. Vidare är risken för varierande praxis i olika rättsområden uppenbar. Slutligen tillstyrker överåklagaren förslaget att den nuvarande nedre åldersbegränsningen för intagning i anstalt bortfaller.

Med hänsyn till att tillsynsdomen skall komma i fråga vid brottslighet av förhållandevis svår beskaffenhet och skall anses motsvara ett fängelsestraff på minst sex månader kan enligt *Stockholms tingsrätt* antas att domstolarna ofta av allmänpreventiva skäl förordnar om intagning i anstalt. För verkställighet av sådant förordnande skall enligt lagförslaget gälla vad som stadgas om fängelse. I konsekvens härmed och i linje med strävandena inom kriminalpolitiken att införa ett enhetligt frihetsstraff borde även denna form av frihetsberövande kallas fängelse.

Göteborgs tingsrätt instämmer i utredningens överväganden angående intagning i anstalt och föreslår att nuvarande regler om behandling i anstalt i samband med dom på skyddstillsyn ersätts med vad utredningen föreslagit om vistelse i anstalt. För att en med anstaltsvistelse skärpt skyddstillsyn ur allmänpreventiv synpunkt skall kunna bli ett användbart alternativ till ett tidsbestämt fängelsestraff bör tiden för vistelse i anstalt eventuellt förlängas. Även om man således ändrar anstaltsbehandling till vistelse i anstalt, vilket bättre svarar mot vad påföljden innebär efter 1.7.1974, finns enligt tingsrättens mening anledning understryka vikten av att man från kriminalvårdens sida redan under anstaltsvistelsen gör särskilda ansträngningar för att underlätta den intagnes frigivning. Vid anstaltsvistelse i samband med dom på skyddstillsyn bör villkorlig frigivning inte förekomma oavsett tiden för anstaltsvistelsen. Domstolarna bör i stället ges möjlighet att förordna att sådan anstaltsvistelse skall följas av viss tids intensivövervakning. Liknande synpunkter framförs av *övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen* och *Sveriges domareförbund*.

Enligt *kriminalvårdsstyrelsen* synes allt väsentligt i den med påföljden tillsynsdom med förordnande om intagning i anstalt åsyftade effekten kunna uppnås inom ramen för vårt nuvarande straffsystem genom att domstolarna begagnar den möjlighet som står till buds enligt 28 kap. 3 § BrB.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna anser anstaltsbehandling vid skyddstillsyn vara ett utmärkt inslag i påföljdssystemet, kanske inte så mycket ur behandlingssynpunkt som genom den möjlighet som därigenom öppnas att pröva ett mellanting mellan frivård och i egentlig mening frihetsberövande påföljder. En omkonstruktion innebärande att anstaltstiden bestäms på förhand kan vara befogad. Varför endast hänsyn till allmän laglydnad skall få föranleda anstaltsbehandling är enligt nämnden emellertid svårt att förstå. Den åtalades behov av en rejäl näsbränna kan också vara ett gott skäl för en sådan behandling.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen påpekar att lagtexten inte stämmer överens med motiven i fråga om tid för intagning i anstalt.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn anser att det bör finnas möjlighet

att i samband med tillsynsdom döma till böter. Samma åsikt har *JO*.

Tillsynsdom med förordnande om intagning i anstalt synes *TCO* vara ett bättre alternativ än nuvarande anstaltsbehandling eftersom rätten omedelbart vid domstillfället kan bestämma anstaltstidens längd. *TCO* är av uppfattningen att intagning i anstalt skall vara sista sanktionsmöjlighet i påföljden skyddstillsyn och även vara en självständig påföljds möjlighet. Som sådan bör den kunna vara ett alternativ till längre fängelsestraff.

Sveriges socionomers riksförbund anser utformningen av institutet intagning i anstalt vara rakare och på så sätt mera tilltalande än den nuvarande anstaltsbehandlingen. Även om förslaget om tillsynsdom inte genomförs utan den nuvarande skyddstillsynen behålls vill förbundet tillstyrka intagning i anstalt i den föreslagna utformningen. Det är dock tveksamt om intagningen skall få verkställas så långt efter prövotidens utgång som fem år.

Enligt *Svenska arbetsgivareföreningen* utgör den föreslagna maximitiden för anstaltsvistelse om tre månader en diskutabel inskränkning i förhållande till vad som f. n. är stadgat beträffande ungdomsfängelse, särskilt med hänsyn till den grövre brottsligheten. Den föreslagna maximitiden bör också ses mot bakgrund av utredningens förslag om större restriktivitet vid tillämpning av fängelse i fråga om ungdomar under 21 år.

Sveriges advokatsamfund anser att lagtextens formulering i 28 kap. 3 § kan tyckas något inkonsekvent då tillsynsdom är allvarigare än kortvarigt fängelsestraff och då tillsynsdom inte får användas om hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. Som sanktion enligt 28 kap. 14 § är påföljden däremot välmotiverad.

Centerns ungdomsförbund anser det vara viktigt att betona att tillsynsdomen skall ersätta frihetsstraffet – främst ungdomsfängelse – inte frivård. Möjligheterna att kombinera en tillsynsdom med fängelse "av hänsyn till allmän laglydnad" ställer sig förbundet tveksamt till. Enligt utredningens förslag skall villkorlig frigivning från fängelse i allmänhet följas av tillsyn eller övervakning. Anstaltsintagning vid tillsynsdom leder till att gränsen mellan tillsyn och fängelsedomarna suddas ut vilket inte kan vara avsikten.

Enligt *Moderata ungdomsförbundet* bör möjligheten att kombinera fängelse och tillsynsdom även finnas så att man har möjlighet att ge de stödåtgärder, övervakning etc. som kan bli nödvändiga efter fängelsevistelsen. Likaså bör möjlighet finnas att kombinera tillsynsdom med böter.

3.4 Påföljdstiden m. m.

Enligt *JK* bör föreskriften om prövotid anges på ett tydligare sätt i lagtexten, t. ex. genom att andra stycket i 28 kap. 4 § byter plats med första stycket eller genom att föreskriften tas in i en särskild paragraf som bör komma före föreskriften om verkställigheten.

RA anser att övervakningstiderna bör göras så korta som det över huvud taget är möjligt. Mot bakgrund härav vill *RA* ifrågasätta om det i normalfallet är motiverat att bibehålla en intensiv övervakning under en så förhållandevis lång tid som sex månader.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt anför att utredningen har föreslagit vissa, något diffusa, informella kontakter mellan domstol och skyddskonsulent under en lagöverträdarens häktningstid. Även om tankegången bakom förslaget må vara aldrig så vällovligt kan förslaget i denna del enligt överåklagaren under inga omständigheter godtas. Dylika infor-

mella kontakter mellan domstol och frivårdsorgan utan möjlighet för såväl åklagaren som kanske advokaten att komma med synpunkter får på inga villkor förekomma. Enligt rent principiella grundsatser måste det dessutom vara feläktigt att domstolen, med vilken i det här sammanhanget måste avses juristdomaren, före huvudförhandling samt utan att nämndemännen erbjudits tillfälle att avge synpunkter, uttalar sig om sannolik påföljd. Det kan även omedvetet vara svårt för domaren att känna sig obunden av det arbete med tillhörande påföljdsförslag som frivårdstjänstemannen genom sin informella kontakt med domstolen förmåtts utföra. Liknande synpunkter har anförts av *RÅ, länsåklagaren i Skaraborgs län* samt *Föreningen Sveriges åklagare*. *RÅ* anför vidare att när det gäller närvaro av frivårdstjänsteman vid huvudförhandlingen förekommer detta redan nu i viss omfattning. Erfarenheterna härav är enbart goda då frivårdstjänstemannen ofta kan lämna en för påföljdsfrågans bedömning önskvärd komplettering av personutredningen.

Enligt *överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* står den korta övervakningstiden, ett halvt år, vid tillsynsdom i radikal kontrast till den tid som gäller vid skyddstillsyn, där dock numera en begränsning ägt rum. Utredningens argumentation för en kort intensiv övervakningstid är i stort sett övertygande. Som utredningen påpekat uttunnas skälen för övervakning varefter prövotiden fortgått utan återfall i brott. Emellertid är sex månader en i sådana sammanhang mycket kort tid. Under denna period kan avsevärd tid ha tillbringats t. ex. på frivårdshem och endast förhållandevis kort tid då stått till förfogande för övervakare och skyddsconsulent att bilda sig en uppfattning om hur den dömde förhåller sig till övervakningen och givna föreskrifter. Mot den bakgrunden anser överåklagaren möjligheterna att förlänga prövotiden vara alltför begränsade. Kravet i 28 kap. 8 § på särskilda skäl för sådan förlängning bör utgå och ersättas med texten "om så provas erforderligt" e. l.

Enligt *Stockholms tingsrätt* torde en följd av att övervakningstiden – av psykologiska och resursmässiga orsaker – begränsas till sex månader bli att möjligheterna att under prövotiden åstadkomma något positivt avsevärt beskärs. Erfarenheterna visar att kontakt och förtroende inte kan byggas upp förrän efter några månader och den stödjande funktion som frivårdsorganisationen skall ha efter sexmånadersperiodens utgång kan inte tillmätas någon större betydelse. Detta förhållande borde inte ändras av att tillsynsdomens övervakning skall börja omedelbart med kraftiga kontrollfunktioner. En möjlighet vore, om hela frivårdssystemet nu ändras, att efter sexmånadersperioden trappa ned övervakningen till att motsvara ungefär en sådan övervakning som enligt förslaget skall förekomma vid villkorlig dom med övervakning och att påföljden möjligen avslutas med uteslutande stödåtgärder. Tingsrätten påpekar vidare att det är en risk, som inte kan uteslutas, nämligen att i den mån tillsynsdom med intensivövervakning blir en vanlig påföljdsform andra mildare påföljdsformer utnyttjas i allt mindre utsträckning. Tingsrätten kan i allt väsentligt ansluta sig till vad utredningen har anført om betydelsen av aktiva frivårdsinstanser i anslutning till personundersökningen eller i övrigt före rättegången. Redan enligt gällande regler bör sådana åtgärder kunna sättas in. Erfarenheterna visar emellertid att insatser görs huvudsakligen när det gäller ungdomar som riskerar frihetsstraff men att de ansvariga myndigheterna i andra fall avvaktar dom i målet.

Göteborgs tingsrätt biträder utredningens förslag att förordnande om intensivövervakning och vistelse i anstalt bör kunna verkställas i omedelbar

anslutning till domen. Dock finner tingsrätten det föra för långt att såsom utredningen föreslagit införa omedelbar verkställighet som huvudregel. Den möjlighet som redan finns att förordna om omedelbar verkställighet av anstaltsbehandling i samband med dom på skyddstillsyn får anses vara tillfyllest. Motsvarande regel bör införas beträffande intensivövervakning. I detta sammanhang har utredningen tagit upp frågan om planering av frivård redan på häktningsstadiet. Att sådan planering kommer till stånd så tidigt som möjligt är eftersträfvansvärt. Vad utredningen anfört om att domstolen redan efter häktningsförhandlingen bör meddela skyddskonsulenten att den häktade eventuellt kan komma att dömas till påföljd innefattande intensivövervakning inger emellertid betänkligheter. En dom bör inte föregripas. Ett sådant meddelande kan medföra att den misstänkte inges falska förhoppningar. Samma åsikter framförs av *Sveriges domareförbund*.

Den föreslagna ordningen att tillsynsdom skall gå i verkställighet utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft synes enligt *Vänersborgs tingsrätt* kunna leda till vissa icke tillfredsställande konsekvenser vid fullföljd från den dömdes sida.

Enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* kan sex månaders intensiv övervakning vara en lång tid men tiden är samtidigt, jämfört med vad som gäller vid skyddstillsyn, anmärkningsvärt kort. En längre övervakning kan vara påkallad. Man kan tänka sig en konstruktion med en inledande period av intensiv övervakning följt av en tid med mera hovsam kontroll. Nämnden anser vidare att vad som av utredningen sägs om att domstolen redan i samband med häktningsförhandling bör tillkännage en förhandsinställning i påföljdsfrågan och att frivårdsorganisationen på grund härav skall träda i funktion inte förtjänar instämmande.

Enligt *övervakningsnämndens i Kristinehamn* mening bör övervakningen inte avbrytas efter sex månader. En lämplig lösning kunde vara att den intensiva övervakningen avtrappas genom övergång till ordinär övervakning under 3–6 månader.

Utredningens förslag att skyddskonsulenten skall anmodas att yttra sig till domstolen i fråga om förutsättningarna för att meddela tillsynsdom och att frivårdstjänsteman skall närvara vid handläggning av påföljdsfrågan under huvudförhandlingen finner *länsstyrelsen i Jönköpings län* positivt. I föreslagen lydelse av 28 kap. 3 § sägs att om verkställighet av intagen i anstalt skall gälla vad som är stadgat om fängelse. Länsstyrelsen anser att om polisen skall verkställa förordnandet enligt förslaget bestämmelse därom bör intas i exempelvis lagen om beräkning av strafftid m. m.

Enligt *JO* är den föreslagna övervakningstiden – sex månader – kort även i betraktande av möjligheten till förlängning. Ett argument, ehuru icke huvudargumentet, härför är att påföljden är mycket resurskrävande. Den kan dock göras något mindre resurskrävande genom att för kontrollen av den dömda anlitas också andra samhällsorgan än skyddskonsulentorganisationen. Även om man anser att risken för återfall i brott i allmänhet minskat så starkt efter sex månader att övervakningen då ej längre behövs, finns det uppenbarligen fall där det redan vid domstillfället måste stå klart att övervakningen behöver fortgå längre. För sådana fall borde domstolen ges möjlighet att föreskriva en längre övervakningstid, förslagsvis upp till ett år.

Sveriges socionomers riksförbund tillstyrker de föreslagna reglerna om verkställighetens början etc. Förbundet är också i princip positivt till att kontakt och stöd erbjuds en tilltalad person och att frivården vidtar vissa

förberedande åtgärder inför en eventuell övervakning. Detta sker redan nu inom personundersökningsverksamheten om än i begränsad omfattning. Det är emellertid angeläget att understryka att alla åtgärder förutsätter att brotten är erkända och att vederbörande ställer upp frivilligt och inte får utsättas för påtryckningar. Ur praktisk synpunkt betyder ett arbetssätt som det föreslagna – särskilt yttrande vid eventuell tillsynsdom, närvaro vid rättegången etc. – en stor arbetsbelastning för frivården. Utredningen har inte gjort något försök att beräkna tidsåtgången. Ett eventuellt fastställande av dessa nya arbetsuppgifter måste föregås av en seriös resursberäkning. Prövotiden bör enligt förbundets mening vara lika lång för tillsynsdom och villkorlig dom, dvs. två år. Om skyddstillsynen behålls bör prövotiden även där sättas till två år i stället för nuvarande tre. Skillnaden mellan prövotid och "normal" övervakningstid är obegriplig för de flesta berörda och ointressant för allmänheten. Att prövotiden enligt förslaget bara skall kunna förlängas med högst ett år är också en förbättring. Övervakningstiden bör för båda påföljderna normalt vara två år med möjlighet till förkortning. Förlängning bör endast förekomma om prövotiden förlängts.

Sveriges advokatsamfund förutsätter att samordning av nya regler om häktning och tillsyn sker med det föreslagna stadgandet i 28 kap. 4 § i fall av beslut om icke omedelbar verkställighet.

3.5 Verkställighetens organisation

Utredningens uppfattning att offentligt biträde bör kunna förordnas för den dömde i samtliga ärenden som handläggs av övervakningsnämnd kan *JK* instämma i. Förslaget att den som utsetts till offentligt biträde (av rätts-hjälpsnämnd eller eventuellt av övervakningsnämnd) skall vid fullföljd i hovrätt utan nytt förordnande vara offentlig försvarare är enligt *JK* rationellt men torde med hänsyn till att det enligt 21 kap. 4 § rättegångsbalken är rätten som förordnar offentlig försvarare kräva ytterligare lagändring.

Ett genomförande av påföljden tillsynsdom skulle enligt *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* ställa utomordentligt stora krav på verkställighetsmyndigheterna. Kontakten mellan övervakaren och den dömde skall i vart fall i inledningsskedet vara i princip daglig. Vidare måste det för övervakaren framstå som minst sagt betungande att t. ex. ha kravet på sig att ordna ett arbete för sin klient. Det bör även uppmärksammas att de erfarenheter som föreligger beträffande övervakning i samband med skyddstillsynsdomar är mindre tillfredsställande. I allt för många fall kan tyvärr konstateras att övervakningen endast funnits på papper men ej fungerat i praktiken. Vid ett eventuellt genomförande av utredningens intentioner om intensiv övervakning synes det därför nödvändigt att de tänkta övervakarna ges en utbildning inriktad bl. a. på att de som sin huvuduppgift trots allt har att verkställa en påföljd. Det synes vidare angeläget att problemet hur övervakaren skall agera vid kännedom om nya brott noggrant diskuteras samt att härefter anvisning ges till övervakarna om hur de skall förfara.

Enligt *Stockholms tingsrätt* ställer den intensiva övervakningen synnerligen höga krav på de frivårdstjänstemän som i första hand skall anlitas som övervakare. Förutom betydande praktiska olägenheter får övervakningen nämligen ett helt nytt innehåll så till vida att övervakaren, som är inriktad på att genom stöd och råd försöka återanpassa den dömde, nu i första hand skall verkställa ett straff. Detta förhållande kan med stor sannolikhet leda till intressekollisioner för många övervakare.

Göteborgs tingsrätt påpekar beträffande utformningen av 37 kap. 8 § att detta lagrum hänvisar bl. a. till 28 kap. 8 § andra eller tredje st. och 11 § andra st. 28 kap. 8 § innehåller endast två stycken. Hänvisningen torde avse 28 kap. 8 § andra st. och 11 § andra eller tredje st.

Domstolsverket tillstyrker utredningens förslag att offentligt biträde skall kunna förordnas för den dömda i samtliga ärenden som skall prövas av övervakningsnämnd. Förslaget att biträdet vid fullföljd till hovrätt automatiskt skall anses som offentlig försvarare om han uppfyller behörighetskraven kan accepteras under förutsättning att i dessa mål sådana särskilda skäl, varom talas i 21 kap. 5 § första st. rättegångsbalken, anses föreligga för jurist som inte är advokat. En annan ordning leder till att endast advokater kan förordnas till offentligt biträde i ärende hos övervakningsnämnd vilket skulle innebära en betydande skärpning av kompetenskravet i förhållande till vad som nu gäller för offentligt biträde.

Kriminalvårdsstyrelsen konstaterar att utredningen tangerar den viktiga principfrågan om användandet av lekmannaövervakare eller tjänstemannaövervakare. Styrelsen vill förorda att vid sidan av tjänstemannaövervakare lekmannaövervakare anlitas i största möjliga utsträckning. Lekmännen kan i större omfattning än tjänstemännen förlägga tillsynen till kontrahenternas fritid och bl. a. därigenom ge övervakningen ett positivt innehåll. Vidare kan klienterna via lekmannaövervakarna beredas tillfälle att spontant knyta socialt önskvärda kontakter. Därtill bidrar lekmännen – vilket ur kriminalpolitisk synvinkel inte är det minst värdefulla – erfarenhetsmässigt till att hos allmänheten öka förståelsen för klienternas ömtåliga situation och därmed även underlätta deras samhällsanpassning. Styrelsen finner förslaget att övervakare skall förordnas av skyddskonsulenten välbetänkt. Styrelsen avstyrker utredningens förslag att införa en bestämmelse av innebörd att kriminalvårdsstyrelsen som representant för det allmänna tilldelas besvärsmått i högre instans såvitt gäller övervakningsnämnds beslut. Styrelsen finner det betänkligt om styrelsen på detta sätt skulle tilldelas rollen av åklagare gentemot det klientel som blir föremål för kriminalvård. En sådan motpartsställning kan inte komma att främja en önskvärd någorlunda positiv anda inom kriminalvården.

Övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen har erfarenheten att övervakningsnämndernas faktiska möjligheter att utöva tillsyn över skyddskonsulenternas verksamhet är mycket begränsade. Det ter sig därför enligt nämnden rimligt att skyddskonsulenten som alltså f. n. bär det faktiska ansvaret för frivården också får överta det formella ansvaret. Detta innebär att nämndernas uppgifter nästan uteslutande blir av domstolsmässig karaktär, som att besluta om sanktioner och att överpröva vissa beslut. Nämnden vill dock betona att frågan om övervakningsnämndernas roll bör lösas i samband med att man tar ställning till frågan om lekmannamedverkan inom hela kriminalvårdens område. Nämnden erinrar om förslagen i betänkandet (SOU 1977: 76) Personalen vid kriminalvårdens anstalter. Tillräckliga skäl för att kriminalvårdsstyrelsen skall ha rätt att som företrädare för det allmänna överklaga beslut av övervakningsnämnd föreligger enligt nämndens mening inte. Nämnden pekar särskilt på de avsevärda praktiska svårigheter som skulle uppkomma. Den eftersträlvade enhetligheten i bedömningen torde kunna uppnås på andra vägar, t. ex. genom ökade möjligheter till information övervakningsnämnderna emellan. När det gäller tillsynsdomens närmare utformning är enligt nämnden en första fråga vilken myndighet som skall svara för kontrollen. Enligt nämndens uppfattning måste man här utgå från att skyddskonsulenten även vid

denna påföljd skall ge den dömda stöd och hjälp. Detta talar både för och emot att låta kontaktskyldigheten fullgöras hos skyddskonsulenten. Å ena sidan bör det förhållandet att man får personlig kontakt med den dömda göra det lättare att sätta igång olika hjälpinsatser. Å andra sidan kan den påtvingade täta kontakten tänkas påverka den dömdes attityd gentemot skyddskonsulenten i negativ riktning och därigenom minska intresset för att ta emot hjälp och stöd. Nämnden tror för sin del att den förra synpunkten väger över. Skyddskonsulenten bör därför kunna ta på sig åtminstone en del av kontrolluppgifterna. Nämnden ansluter sig till en lösning som innebär att den dömda skall ha kontakt med skyddskonsulenten en gång i veckan och övriga gånger med polismyndigheten. Att den dömda skall anmäla sig hos polisen har den fördelen att påföljdens ansvar inskräps och kan möjligen också ha viss brottsförebyggande verkan. Enligt nämndens mening bör kontrolluppgifterna endast åvila tjänstemännen inom skyddskonsulentorganisationen. Lekmannaövervakarna bör således inte ha några kontrollerande uppgifter. Annars kan den positiva verkan som en lekmanövervakning brukar ha gå förlorad. Dessutom kan rekryteringen av lekmanövervakare försvåras.

Enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* ter sig den föreslagna kompetensfördelningen mellan skyddskonsulent och övervakningsnämnd i vissa fall anmärkningsvärd. Nämnden har uppfattningen att initiativrätt i frivårdsfrågor bör finnas hos övervakningsnämnderna. Såvitt gäller framställning om undanröjande av villkorlig dom och om intagning i anstalt vid tillsynsdom föreslås i betänkandet att övervakningsnämnd inte skall ha några rättigheter alls. Detta innebär bl. a. att övervakningsnämnd skall vara betagen att i ärenden som prövas av nämnden göra framställning som nyss sagts, även om detta framstår som den riktigaste åtgärden. Nämnden prövar t. ex. en fråga om åtgärd enligt 28 kap. 13 § och finner omhändertagande otillräckligt. Nämnden måste då antingen avstå från att göra någonting eller vidtaga en enligt nämndens uppfattning otillräcklig åtgärd, trots att bättre alternativ finns att tillgå. Denna konstruktion kan inte vara lämplig. Föreskriften i 37 kap. 6 § att den dömda som huvudregel skall höras muntligen av övervakningsnämnd måste bestämt avstyrkas. Dess tillämpning skulle – om inte undantagen blir vanligare än regeln – vålla mycket bekymmer för alla berörda, oftast i onödan. Den nuvarande bestämmelsen att den dömda skall ha möjlighet att bli hörd om han så vill kan med fördel behållas. Den nämnda möjligheten utnyttjas, i vart fall inom frivården, mycket sällan av de dömda. Detta har enligt nämndens mening ej medfört olägenheter. Förslaget att kriminalvårdsstyrelsen såsom företrädare för det allmänna skall kunna föra talan mot beslut av övervakningsnämnd är en nymodighet vartill man kan ställa sig tveksam. En besvärsrätt för det allmänna är visserligen lämplig; varför denna skulle vara inskränkt till prejudikatsfrågor är dock svårt att förstå. Uppgiften skulle emellertid med fördel kunna genomföras av allmän åklagare eller eventuellt – om besvärsrätten inskränks på sätt utredningen föreslår – av JK.

Vad utredningen föreslagit om övervakningsnämnds behörighet och funktion föranleder ingen erinran från *övervakningsnämnden i Göteborg, andra avdelningen*. Att nämnden enligt förslaget befrias från sin ledningsfunktion i förhållande till frivården innebär endast ett konfirmerande av vad som i praktiken redan gäller. I detta sammanhang vill nämnden ifrågasätta det lämpliga i att – såsom utredningen föreslagit – besvärsrätt på det allmänna vägnar mot övervakningsnämnds beslut förbehålles kriminalvårdsstyrelsen. Nämnden anser att besvärsrätten bör tillerkännas skyddskonsulenten.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen anser att ansvaret för att övervakningen sker på ett ändamålsenligt sätt bör åvila övervakningsnämnderna. Det är emellertid givet att övervakningsnämnderna inte har möjlighet att mer i detalj ge anvisningar och direktiv för frivårdsarbetet, utan att detta i främsta rummet ankommer på skyddskonsulent och den personal som står till dennes förfogande. I viss utsträckning kan det dock förekomma att skyddskonsulent tar upp vissa principfrågor till diskussion för att få enhetlighet i handläggningen. För en sådan diskussion kan övervakningsnämnderna vara ett lämpligt forum. Redan nu har alltså skyddskonsulenten det fulla ansvaret för sin verksamhet och några reformer på den punkten behövs inte. Den föreslagna ändringen i 37 kap. 6 § första stycket bygger den syn på övervakningsnämnds uppgifter som nämnden icke kan dela. Men även bortsett härifrån är den föreslagna ändringen olämplig. Den leder till att, när den domde inte vill inställa sig, något som då och då inträffar, nämnden skulle vara i princip förhindrad att handlägga ärendet och nödgas tvinga honom till inställelse. Inte heller kan det vara riktigt att i fall då den domde begär att få närvara detta skulle kunna vägras därför att nämnden tycker att det är "obehövt". Den gällande lagtexten är lämpligare och bör enligt nämnden bibehållas. Däremot finns det såsom nämnden tidigare flera gånger påpekat anledning att ändra andra stycket av 37 kap. 6 § så att den domde får samma rätt att bli hörd personligen hos de centrala nämnderna. Den nuvarande ordningen innebär att dömda med längre frihetsstraff har rätt till inställelse hos övervakningsnämnden, som avger yttrande i ärendet, men icke ovillkorligen hos den centrala nämnd som avgör ärendet. Någon svårighet att ordna transport av den domde till sammanträde med central nämnd kan inte finnas. Därför bör andra stycket utgå och första stycket i stället – med gällande lydelse i övrigt – göras tillämpligt också på de centrala nämnderna. Om denna ändring anses medföra att kriminalvårdsnämnden får alltför betungande uppgifter löses detta enkelt genom att ärendena i ökad grad decentraliseras. Här för finns, såsom nämnden också flera gånger har påpekat, starka sakliga skäl.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn konstaterar att i förslaget förutsetts att biträdande övervakare skall kunna förordnas bl. a. då det är påkallat med särskilda övervakningsinsatser under den dömdes fritid, på kvällar och helger. Nämnden anser att det kan bli svårt att få lämpliga lekmän för denna typ av övervakningsinsatser. Frågan bör ytterligare uppmärksammas innan förslaget om tillsynsdom kan genomföras. Nämnden biträder inte utredningens förslag att offentligt biträde skall kunna förordnas för den domde i samtliga ärenden som handläggs i övervakningsnämnd. Enligt nämndens erfarenhet tillvaratar kriminalvården resp. frivårdens tjänstemän regelmässigt de dömdas intressen på ett förtjänstfullt och engagerat sätt. Ej heller synes – med tanke bl. a. på övervakningsnämnds sammansättning – hänsyn till rättssäkerheten kunna åberopas till stöd för förslaget. Något uttalat behov för den domde att ha tillgång till offentligt biträde kan därför enligt nämndens mening inte anses föreligga. Vidare skulle systemet bli både tungrott och dyrbart utan att några påtagliga fördelar uppnås.

Enligt *socialstyrelsen* kan givetvis praktiska hänsyn anföras som argument för förslagen i fråga om överförande av beslutanderätten i vissa frågor från övervakningsnämnd till skyddskonsulenterna, den stora befogenhet som ges skyddskonsulent (i stället för t. ex. domstol eller övervakningsnämnd) att faktiskt påverka innehållet i ådömd tillsynsdom och förslaget att skyddskonsulent skall ha möjlighet att vidta hjälpåtgärder redan

före domstolsavgörandet. Det är emellertid klart att det i ett brottmål föreligger en intresse motsättning mellan den enskilde och det allmänna. Därför bör rättssäkerhetsaspekten här ges en avgörande betydelse. Den talar emot utredningens förslag. Principerna bör i stället vara att innehållet i ett straff skall bestämmas av domstol, att delegering av beslutanderätten under straffverkställigheten till lägre administrativa organ skall undvikas och att hjälpåtgärder till en person som ännu ej är fälld för brott skall företas av socialvården och inte av kriminalvården.

Statskontoret och *riksrevisionsverket* tillstyrker att det formella ansvaret för verkställigheten övergår från övervakningsnämnderna till skyddskonsulenterna. *Riksrevisionsverket* konstaterar vidare att utredningen förutsätter att även tjänstemannaövervakare skall förordnas av övervakningsnämnden för att säkerställa valet av övervakare blir det lämpligaste för den dömda. *Riksrevisionsverket* anser att ett sådant förordnande inte är nödvändigt eftersom övervakningsfunktionen ingår i den ordinarie frivårdsverksamheten. Arbetsfördelningen inom frivårdsorganisationen bör ske internt inom denna. Säkerställande av att en individuell bedömning görs bör kunna ske t. ex. genom föreskrift i frivårdsförordningen. Med hänsyn bl. a. till att många tillsynsdömda inte skulle ha möjlighet att under ordinarie arbetstid anmäla sig hos frivårdsorganisationen föreslår utredningen att jourverksamhet inrättas inom frivården. En sådan kontroll av tillsynsdömda synes emellertid i stor utsträckning kunna åstadkommas genom att den dömda får möjlighet att anmäla sig hos polisen. Den akuta sociala verksamhet som jourverksamheten även skulle fullgöra synes normalt kunna tillgodoses av den kommunala socialvården. *Riksrevisionsverket* anser därför att tillräckliga motiv inte föreligger för att ge särskilda resurser för en jourverksamhet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län är tveksam om möjligheterna att engagera erforderligt antal lämpliga lekmän för en övervakning som skall vara kännbar för den övervakade och som därmed måste bli påfrestande för övervakaren. Härtill kommer att anspråk på medverkan av lekmän ställs även i andra sammanhang. *Länsstyrelsen* vill understryka behovet av jourverksamhet. Synnerligen positivt är vidare utredningens förslag att frivården skall kunna förberedas redan i samband med personundersökningen.

JO anser att en hög kontaktfrekvens mellan skyddskonsulent och den övervakade i regel föranledes mera av behovet av kontroll än av behovet av social service. Utredningen har kommit in på det problem det innebär att i en roll förena den kontrollerande och socialt stödjande verksamheten. Problemet får inte underskattas. Utredningen har visserligen varit inne på tanken att överlåta verkställigheten av påföljden åt polisen eller åt någon särskilt inrättad verkställighetsorganisation, men avfärdat en sådan lösning under hänvisning till vikten av den sociala hjälp- och stödverksamhet som skall ingå som ett viktigt inslag i verkställigheten. Med det argumentet kan dock ej en uppdelning av anmälningsskyldigheten avfärdas. En kompletterande anmälningsskyldighet hos polisen skulle kunna innebära en högst väsentlig förstärkning av påföljdens kontrollerande och brottsförebyggande funktion samtidigt som den avlastar frivården och även på andra sätt förbättrar dess möjligheter att stödja den dömda socialt. Andra fördelar som kan vinnas är att den dömdes bostätningssort inte behöver inverka på kontaktfrekvensen i så hög grad som annars blir nödvändigt samt att initiativ från åklagarens sida i händelse av misskötsamhet hos den dömda underlättas. *JO* menar därför att en uppdelning av anmälningsskyldigheten så att denna fullgörs delvis hos polisen, vilket skulle befrämja flera av påföljdens funktioner, bör övervägas.

TCO framhåller särskilt att ett genomförande av utredningens förslag i vad gäller tillsynsdom och verkställighet utom anstalt skulle medföra en kraftig ökning av det administrativa arbetet inom frivården, vilket skulle leda till mindre tid för egentligt behandlingsarbete. Frivårdstjänstemännen skulle huvudsakligen få agera för att upprätthålla kontrollinnehållet i åtgärderna. Antalet sammanträffanden och kontakter med domstolar, åklagare och nämnder skulle avsevärt öka om verksamheten skulle motsvara de intentioner som anges i lagtexten. De här aktuella formella funktionerna svarar vidare dåligt mot förväntningarna hos de socialarbetare som nu finns i frivårdsorganisationerna. Den allvarligaste invändningen ur personalsynpunkt gäller de nya arbetsuppgifter av repressiv karaktär som föreslås. Som exempel kan anges bestämmelsen i 28 kap. 13 § rörande omhändertagandeinstitutet. Skulle utredningens förslag genomföras är därför risken stor att många av frivårdstjänstemännen skulle söka sig över till andra verksamhetsområden. I den nuvarande påföljden skyddstillsyn är det kontrollerande momentet hanterligt och bl. a. denna påföljd har lett till en nyrekrytering inom frivården.

Sveriges socionomers riksförbund finner det förslag som utredningen skisserat i sitt remissyttrande över betänkandet Kriminalvårdens nämnder tilltalande. Det förenklar administrationen, minskar antalet överordnande organ samtidigt som rättssäkerhet och lekmannainflytande tillgodoses. Utredningens tanke att övervakaren vid tillsynsdom alltid skall vara frivårdstjänsteman är enligt förbundet geografiskt orimlig såvida man inte tänker sig en omfattande uppdelning av frivårdsdistrikten i små kommunalt anknutna enheter. Att få socialarbetare eller erfarna lekmannaövervakare att ställa upp med intensivövervakning på landsbygden är orealistiskt. Förbundet välkomnar möjligheten att förordna en eller flera biträdande övervakare i komplicerade ärenden även om rollen bör vara den traditionella övervakarens och inte den biträdande kontrollantens. Inom skyddstillsynens ram har det länge funnits behov av flexibla arrangemang för att tillgodose de enskilda klienternas behov av kontakt och stimulans. Kriminalvårdsberedningens förslag om kontaktman försvann av kostnadsskal – det är bra att det återuppstår. Gruppövervakning, familjeövervakning m. m. kan prövas om reglerna blir mindre stelbenta. För både tjänstemän och lekmän är ett sådant sätt att arbeta mycket positivt och kan i viss mån eliminera den förslitning som "tunga" ärenden annars lätt medför. Förbundet välkomnar att utredningen föreslagit en enhetlig ordning för offentligt biträde åt klienter inför nämnd och domstol.

LO är tveksam till om det blir möjligt att få övervakare som ställer upp vardag som söndag och alla tider på dygnet vilket förutsätts kunna ske.

Övervakarnas riksförbund anser det vara olämpligt att man skall kunna förordna flera övervakare för samma övervakningsuppdrag. Utredningen menar att till någon sorts chefsövervakare skall förordnas en tjänsteman samt som biträdande övervakare en eller flera lekmän. Förbundet anser det föreligga risk för att tjänstemannaövervakaren enbart håller på den formella kontrollen och att en stor del av den mänskliga delen på så sätt försvinner. Det kommer även i många fall att bli svårt för en lekmannaövervakare i sin egenskap av biträdande övervakare att hjälpa till att verkställa en påföljd som till största delen bygger på kontroll och inte på stöd och hjälp och kamratskap. Att mer än hälften av dem som i dag döms till skyddstillsyn inte återfaller i brott beror bl. a. på att man lyckats etablera ett gott förhållande mellan övervakare och övervakad. Förbundet vill inte att detta förhållande förändras till det sämre.

Centerns ungdomsförbund, som anser att vid både tillsynsdom och villkorlig dom det viktigaste måste vara den stödjande funktionen, finner med hänsyn härtill förslaget om biträdande övervakare värdefullt. Dessa biträden får inte ha som sin huvuduppgift att kontrollera den dömda utan att hjälpa denne.

Enligt *Folkpartiets ungdomsförbund* är det föga meningsfullt att genomföra förslaget innan tillräckliga resurser garanteras. Utredningens resonemang inger betänkligheter på denna punkt. Mot bakgrund av de bristande resurserna torde det vara nödvändigt att en del av övervakningskontakten hålls med polisen.

KRUM konstaterar att utredningen beträffande villkorlig dom med stödåtgärder slår fast att en förtroendeman måste ha klientens förtroende och att förtroendemannen skall utses i samförstånd med den dömda och också kunna bytas ut på den dömdes begäran. Detta resonemang anser *KRUM* vara lika giltigt beträffande den biträdande övervakare som utses vid tillsynsdom. *KRUM* kräver att den dömda får samma inflytande på dennes tillsättning. Eftersom övervakningen vid tillsynsdom är intensiv och påfrestande för den dömda vore det mycket olyckligt om denne har en entydig negativ inställning till den biträdande övervakare som förordnas. Att som nämnts i utredningen tillsätta polis, kriminalvårdstjänsteman eller annan person med liknande bakgrund utan att det sker med den dömdes samtycke torde annars omintetgöra de möjligheter till positiv påverkan som även denna straffform måste innehålla.

3.6 Tillsynsdomens hjälpfunktion

Vad gäller utredningens bedömningar i frågor rörande fullgörande av skadeståndsskyldighet har *RÅ* ej någon erinran mot förslaget att avskaffa nuvarande möjligheter för domstol att meddela föreskrifter härom. Enligt motivuttalanden bör domstolen i stället vid huvudförhandlingen i målet söka få till stånd "rimliga och för båda parter bindande överenskommelser" i hithörande frågor. Att domstolen i samband med huvudförhandling i brottmål skulle bedriva angiven form av förlikningsverksamhet finner *RÅ* ej böra komma i fråga. Det kan nämligen inte uteslutas att den tilltalade skulle komma att känna en press på sig att acceptera ett av domstolen givet förlikningsförslag i tro att detta skulle kunna medföra en mildare bedömning i brottmålsdelen.

Hovrätten för Övre Norrland vill i anslutning till utredningens uttalande att domstolens verksamhet beträffande skadestandsfrågor inte bör medföra att rättegången tyngs av en orimligt vidlyftig handläggning av dessa erinra om att *BRÅ* i rapporten *Straffades skulder* påpekat att det nog någon gång ägnas alltför liten uppmärksamhet åt skadestandsfrågor under rättegången i brottmål, kanske med följd att den skadeståndsskyldiges lagliga möjligheter inte alltid tas till vara fullt ut.

Stockholms tingsrätt framhåller att tvångsåtgärder inom kriminalvården i huvudsak bör motiveras endast med hänsyn till allmän laglydnad. I vissa situationer, t. ex. vid allvarlig narkomani, är det dock av stor vikt för domstolen att veta att föreskrifter om stöd och hjälpåtgärder verkligen får ett rejält innehåll. Oavsett om ett förordnande om viss vård eller behandling ges av allmän- eller individualpreventiva skäl, bör domstolen kunna bestämma om sådana åtgärder och dessa bör också på verkställighetsplanet kunna sanktioneras med tvångsmedel. I den allmänpolitiska debatten förekommer en diskussion om tvångsingripande vid socialt vårdbehov, men

det är att märka att här är fråga om val mellan olika brottspåföljder – alltså även fängelse.

Göteborgs tingsrätt anser att sista meningen i 28 kap. 7 § lämpligen kan utgå.

I motsats till utredningen är *rikspolisstyrelsen* av åsikten att samhället även mot den dömdes vilja skall kunna ge föreskrift om att den som är föremål för kriminalvård jämväl skall underkasta sig viss behandling då sådan framstår som oundgängligen påkallad, särskilt psykiatrisk vård och nykterhets- eller narkomanvård. Det kan inte anses rimligt att sådana missbrukare som ofta saknar möjlighet att själva bedöma sin belägenhet eller som är helt ointresserade av vårdinsatser själva skall få avgöra frågan om de behöver vård eller inte. Erfarenheten visar att dylikt missbruk i olika former ofta utgör grogrunden för brottsligt beteende. Samhället bör därför inte fräntas möjligheten att, om så erfordras, tvångsvis genom att angripa missbruket förhindra återfall i brott.

Statskontoret påpekar att det i tidigare remissyttranden aktualiserat frågan om hur gränsen mellan kriminalvård och socialvård skall dras. Utredningens förslag pekar enligt verkets mening på att en klarare gränsdragning är angelägen. Statskontoret anser att i den mån påföljd ej innebär övervakning – ordinär eller intensiv – så bör huvudansvaret för hjälp och stödåtgärder i princip ankomma på socialvården. Samhällets ordinarie organ för denna typ av verksamheten bör i första hand utnyttjas.

Enligt *riksrevisionsverkets* mening föranleder utredningens förslag en närmare precisering av bl. a. vilka uppgifter som bör ligga på frivården respektive den kommunala socialvården.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet ifrågasätter det välbetänkta i utredningens uppfattning att den dömda i alla situationer ensam skall avgöra om han vill acceptera sociala stödåtgärder och/eller medicinsk behandling. I exempelvis sådana fall då alkohol- eller narkotikamisbruk lett till upprepad brottslighet kan det inte vara rimligt att låta missbrukaren själv avgöra om han vill låta sig behandlas eller fortsätta sitt missbruk och sin kriminella verksamhet. Domstolen måste i sådana fall ha möjlighet att föreskriva att missbrukaren skall undergå behandling.

JO anser att kritiken mot behandlingstanken bör värderas med viss försiktighet och att den knappast fört så långt att man kan avvara ett inslag av, om nödvändigt, också tvångsvis genomförd behandling inom kriminalvården.

Svenska kommunförbundet finner det, eftersom de föreslagna åtgärderna är avsedda att ersätta frihetsstraff, naturligt att kontrollen av de dömda kommit i framskjutande ställning. Att de sociala insatserna ändå inte skall tillmätas mindre betydelse i den nya påföljden finner förbundet tillfredsställande. Likaså är det riktigt att föreskrifter om hur den dömda skall förhålla sig inte längre skall kunna meddelas. Detta innebär att frivårdens sociala insatser i det enskilda fallet får inriktas på sådana åtgärder som den dömda accepterar. Kriminalvårdens frivårdsverksamhet kommer härigenom att få arbeta under i princip samma förutsättningar som den kommunala socialhjälpen. I många fall blir det fråga om att söka motivera den dömda att ta emot och söka tillgodogöra sig det sociala stöd och den vård och behandling som samhället kan erbjuda. I likhet med utredningen finner förbundet det riktigt att hålla fast vid de principer om den sociala verksamheten inom kriminalvården som fastslogs i anslutning till 1973 års kriminalvårdsreform och som främst innebär att kriminalvårdens klienter i så stor utsträckning som möjligt skall begagna sig av samhällets allmänna

resurser när det gäller socialvård, sjukvård, utbildning etc. Genomförandet av socialutredningens förslag om socialhjälp torde kunna medverka till att samverka mellan kriminalvårdens sociala verksamhet och socialtjänsten vidgas och fördjupas. Förbundet understryker vad utredningen framhåller att kontakten mellan övervakare och klient inte bara får ges karaktär av ett fullgörande av en i och för sig besvärande anmälningskyldighet utan att man i stället försöker att gemensamt åstadkomma något positivt för den dömda. Förslaget om att i vissa fall jämte övervakare skall kunna förordnas en förtroendeman för den dömda tillstyrker förbundet. *En minoritet inom Svenska kommunförbundets styrelse* delar utredningens uppfattning att de framlagda förslagen till frivård skall tillgodose en hjälpfunktion. En förutsättning för att hjälpen skall bli effektiv är – såsom utredningen framhåller – att ett förtroendefullt samarbete kommer till stånd mellan den dömda och samhällets hjälpande organ. Det är självfallet önskvärt att stöd och hjälp utgår i enlighet med frivilliga uppgörelser. Detta får emellertid inte innebära att inga krav ställs på den dömda. Det måste också i fortsättningen finnas möjlighet att ingripa mot en kompakt misskötsamhet hos den som efter brott är föremål för frivård.

Sveriges socionomers riksförbund anser att förslaget att ersätta föreskrift om sätt att betala skadestånd med försök att åstadkomma en överenskommelse mellan målsägande och klient är mycket bra, även om det kan bli svårt att realisera i någon större omfattning. Det enda rationella är förmodligen att införa en statlig målsägandeförsäkring med regressrätt mot klienten. Frivårdens roll i detta sammanhang bör absolut inte vara någon sekunda indrivningsmyndighets, varför ifrågakarande bestämmelser bör omarbetas i den föreslagna förordningen. Frivården bör däremot medverka med budgetplanering, kontakter med kronofogde m. m.

Föreningen Sveriges åklagare anser att samhället bör kunna mot den dömdes vilja förordna om viss vård som kan anses erforderlig för att avhjälpa missbruk av t. ex. alkohol- eller narkotika och att domstol därutinnan bör ha möjlighet att, oavsett samtycke, förordna att den dömda skall vistas i visst behandlingshem.

Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän anser det vara viktigt att göra en skarp gränsdragning mellan kriminalvårdens och andra myndigheters ansvarsområden, inte minst mot bakgrund av att de sociala myndigheterna i framtiden förmodligen ej kommer att tillämpa tvång mot vuxna människor.

3.7 Tillsynsdomens kontrollfunktion

RÅ konstaterar att det grundläggande kriteriet på påföljden tillsynsdom är "intensiv övervakning". Härigenom skiljer sig påföljden från villkorlig dom med övervakning. Vad som skall konstituera intensiv övervakning kan emellertid ej anses så distinkt angivet att det kan tjäna som kännetecken för en viss påföljd. Förslaget i 28 kap. 10 § kan således inte godtas i förevarande utformning. Från principiella utgångspunkter anser *RÅ* det vidare vara tveksamt om övervakare eller biträdande övervakare skall få, även om det endast är tillfälligt, upphäva av skyddskonsulentens meddelad föreskrift om vad som skall gälla för övervakningen.

Stockholms tingsrätt pekar på de praktiska svårigheter som uppstår för den dömda i en storstadsregion eller på en ort på långt avstånd från övervakaren. Han kommer inte att kunna sköta ett arbete, arbetsresor, familjeskyldigheter och samtidigt mer eller mindre dagligen avsätta kanske avsevärd tid till att fullgöra anmälningskyldighet.

I den föreslagna 28 kap. 10 § har utredningen givit skyddskonsulenten befogenhet att efter dom på tillsynsdom meddela den dömda föreskrifter om bl. a. bostad, uppehållsplats och verksamhet. Föreskrifter av sådana för den dömda ingripande art bör enligt *Vänersborgs tingsrätt* meddelas av övervakningsnämnden.

När det gäller placering i behandlingshem utanför kriminalvården framhålls av utredningen att underrättelseskylldighet i regel inte kan aläggas behandlingshemmets personal. Detta må enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* visserligen vara riktigt men ingenting hindrar att man gör ett åtagande i sådant hänseende till ett villkor för att godtaga placeringen. Den som vill ställa upp för kriminallvårdens klientel bör göra detta på kriminallvårdens villkor. Det är ju dock fråga om verkställighet av påföljd.

För att den föreslagna intensivövervakningen skall göra skäl för namnet – och tillsynsdomen få det innehåll skyddstillsynen saknar – kan det enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* inte vara tillfyllest som utredningen anger att övervakaren skall hålla sig underrättad om var klienten bor, hans huvudsakliga sysselsättning, hur hans livsföring i övrigt är. Därutöver anger utredningen att övervakaren i regel också bör försöka hålla reda på vad klienten företar sig under fritiden. Det är enligt länsstyrelsen just under fritiden som de kritiska situationerna och stora svårigheterna i regel uppstår. För att genomföra tillsynsdomens syfte torde enligt länsstyrelsens mening i en del fall fördras sådana resurser och föreskrifter att intensivövervakningen kan pågå dygnet om.

JO påpekar att utredningen har velat skapa garantier för effektiv övervakning vid tillsynsdom. Detta har skett bl. a. genom mycket detaljerade föreskrifter i förslaget till frivårdsförordning. Härom är inte annat att erinra än att den dömdes grundläggande skyldigheter bör regleras så uttömmande som möjligt i brottsbalken. Vad som enligt 28 kap. 10 § 2 st. i förslaget skall gälla borde därför preciseras ytterligare. Detta kan möjligen ske genom att det föreslagna innehållet i 31 § 2 st. 1 p. och 3 st. samt 39 § 2 st. frivårdsförordningen på lämpligt sätt inarbetas i BrB.

3.8 Sanktioner vid villkorsöverträdelser

Helt allmänt anser *JK* att utredningens förslag beträffande sanktioner är svåröverskådligt. Det kan t. ex. ifrågasättas om den möjlighet till kortvarigt omhändertagande som föreslås i 28 kap. 13 § fyller någon egentlig funktion vid sidan av övriga sanktionsformer. Under alla förhållanden är det tveksamt om övervakningsnämnd skall få förordna om sådant omhändertagande. Dessutom anser *JK* att skillnaden mellan denna form av omhändertagande och den form för sådan åtgärd som föreslås i 28 kap. 15 § är svårgripbar. Beträffande sistnämnda form av omhändertagande föreslås vidare att åklagare i viss situation skall besluta. Något förslag till föreskrifter om överklagande av åklagares beslut ges dock inte.

RÅ vill helt allmänt framhålla att utredningens förslag till sanktionssystem vid villkorsöverträdelser är i hög grad komplicerat och svåröverskådligt. Enligt *RÅ* bör omhändertagande kunna ske endast när fråga uppkommit om att vid domstol föra talan om intagning i anstalt enligt 28 kap. 3 §. Att utnyttja det kortvariga omhändertagandet som ett sanktionsmedel vid villkorsöverträdelser anser *RÅ* sålunda ej böra komma i fråga. Utredningen föreslår att verkställigheten av ett sådant omhändertagande skall kunna förläggas till den dömdes fritid, oftast till veckosluten, och därvid kunna delas upp på flera perioder. En sådan ordning skulle vara administrativt yt-

terst krävande och tungrodd. Den första fråga som inställer sig är var den omhändertagne skall förvaras. Att detta ej lämpligen bör ske hos polismyndighet torde vara ställt utom allt tvivel. RÅ avstyrker att det kortvariga omhändertagandet utnyttjas som ett självständigt sanktionsmedel och under alla omständigheter att en uppdelning av omhändertagandet på flera perioder får ske.

I anslutning till bestämmelsen i 28 kap. 15 § att beslut om omhändertagande får meddelas av åklagaren anser *länsåklagaren i Värmlands län* det vara ett rättssäkerhetsintresse att regeln också kompletteras med en bestämmelse om den tid inom vilken åklagare skall meddela beslut om talan skall föras eller inte.

Enligt *överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* har sanktionssystemet vid tillsynsdomen i stort sett erhållit en lämplig utformning. Emellertid har regeln om kortvarigt omhändertagande som ett sanktionsmedel fått en med hänsyn till de syften man avsett att uppnå med sanktionen något otillfredsställande utformning. I många fall torde denna sanktion aktualiseras först sedan andra åtgärder prövats utan resultat varför det finns det utrymme för berättigade farhågor beträffande den dömdes vilja att uppfylla sina skyldigheter utan kraftiga påtryckningsmedel. Som förslaget är formulerat kan det förväntas att sanktionen sätts in snabbt vilket i och för sig är väsentligt. Emellertid anser *överåklagaren* att ett genomförande av den i 28 kap. 13 § beskrivna möjligheten till uppdelning på flera korta perioder av verkställigheten av det kortvariga frihetsberövandet riskerar att göra sanktionen betänkligt uddlös. Endast i undantagsfall torde situationen för den dömda vara sådan att verkställigheten av det kortvariga frihetsberövandet i ett sammanhang kan tänkas lägga hinder i vägen för hans sociala anpassning. *Överåklagaren* anser sålunda att bestämmelsen om uppdelning av verkställighetstiden bör utgå ur förslaget.

Hovrätten för Övre Norrland ställer sig tveksam till utredningens förslag när det gäller sanktionen kortvarigt omhändertagande. Ett frihetsberövande på några få dagar i uteslutande sanktionssyfte är inte tilltalande. Än mindre tilltalande är det att tänka sig frihetsberövanden som skall verkställas i korta perioder vid skilda tillfällen, t. ex. tre veckoslut i en månad. Skall frihetsberövandet ske i polisarrest blir den tänkta sanktionen än mer tveksam. Till detta kommer att sanktionsformen med all sannolikhet blir svår att tillämpa. Det är givetvis svårt att finna andra lämpligare sanktionsformer för dem som helt undandrar sig tillsynen. Sanktionen bör dock lättare kunna accepteras om frihetsberövandet verkställs på kriminalvårdsanstalt där de intagna kan sysselsättas t. ex. med sådant lagningsarbete som förekommer i England. *Hovrätten* vill också fästa uppmärksamheten på förslaget att ett omhändertagande som har beslutats av åklagare enligt 28 kap. 15 § 1 st. skall kunna bestå en vecka. Visserligen är det här inte fråga om frihetsberövande på grund av endast misstanke om brott. Förslaget kan dock inte sägas ligga i linje med de förslag som har lagts fram av utredningen om översyn av häktningsbestämmelserna.

Att sanktionerna enligt tillsynsdomen kan skärpas är enligt *Stockholms tingsrätt* i och för sig bra men tingsrätten finner för sin del att själva uppbyggnaden av reglerna med en till synes trappstegsliknande skärpning är en alltför komplicerad konstruktion. Tingsrätten vill vidare fästa uppmärksamheten på att en del av de åtgärder som skall vidtas i följd av tillsynsdomens upptrappade sanktioner kommer att kräva snabb handläggning, inte bara hos skydds-konsulent, övervakningsnämnd och åklagare utan också i domstolen. Om sådana åtgärder skall kunna genomföras måste detaljreg-

lerna utformas så att de kan på ett naturligt och enkelt sätt inpassas i domstolens övriga arbetsmetodik.

Enligt *Vänersborgs tingsrätt* bör utredningens förslag till möjlighet att kortvarigt omhänderta den dömda utan att situationen är sådan som avses i 28 kap. 11 § BrB i dess nuvarande lydelse kunna ingå såsom en förstärkt sanktion vid den nuvarande skyddstillsynspåföljden.

Ungdomsfängelsenämnden anför att förslaget om kortvarigt omhändertagande (2–14 dagar) synes meningslöst, i varje fall från behandlingssynpunkt.

Det sanktionssystem som föreslås vid tillsynsdom är enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* invecklat och plottrigt, inte minst med tanke på de korta tider som omhändertagande skall kunna avse. Administrerandet av dessa korta frihetsberövanden, eventuellt med uppdelningar i omgångar och med avräkningar, skulle bli besvärligt, tveksamt till vad nytta. Tillämpning av bestämmelserna om beräkning av strafftid kan heller knappast vara lämplig vid dessa korta frihetsberövanden som snarare skulle behöva bestämmas i timmar. Jämför vad som sägs om att verkställighet av två dagar skulle kunna "påbörjas fredag kväll och avslutas på söndagen". Det är också anmärkningsvärt att den yttersta sanktionen, förverkande, saknas. Frågan är hur man skall hantera situationen om någon notoriskt undandrar sig tillsynen. Skall man tänka sig en serie anstaltsbehandlingar eller hur skall saken lösas? Rimligen kan man inte avse att man skall åtnöjas med en anstaltsintagning vilken ju skulle innebära att tillsynsdom av den tredskande skulle kunna utbytas mot endast ett kortare frihetsstraff. Utredningen säger att sanktionerna vid skyddstillsyn, undanröjande av påföljden eller beslut om anstaltsvistelse, är av övervägande formell natur. Utredningen bortser emellertid här från betydelsen av sanktionerna som påtryckningsmedel. Nämnden har för sin del i åtskilliga fall funnit anledning att i samband med varning erinra den dömda om de yttersta konsekvenserna av fortsatt misskötsamhet. Man torde kunna göra en jämförelse med värdet av att det finns möjlighet att förvandla böter.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen anser att det ter sig svårbegripligt varför möjlighet till omhändertagande skall behövas i två skilda former. Vad som är nödvändigt är att övervakningsnämnd har möjlighet att begära efterlysning och omhändertagande av den som håller sig undan och även att omedelbart ingripa på detta sätt när någon befinner sig i en akut risksituation. Men att vid sidan härom också ha en form för arreststraff inbakat i frivården finns det inte något behov av. Nämnden föreslår att reglerna i 28 kap. 13 § i förslaget stryks, varvid dock övervakningsnämnd såsom nu bör ha möjlighet att förlänga omhändertagandet enligt 15 § med en vecka utöver den första.

Uppdelning av verkställigheten på flera tillfällen bör enligt *övervakningsnämndens i Kristinehamn* mening få ske endast undantagsvis. Lagtexten bör kompletteras med krav på särskilda skäl för uppdelning av verkställigheten.

Sanktionerna i de fall då den dömda bryter mot meddelade föreskrifter eller på annat sätt missköter sig förefaller *juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* alltför vaga och ineffektiva. Därtill kommer att risk föreligger för att dessa sanktioner, liksom är fallet vid den nuvarande skyddstillsynen, kommer att stanna på papperet.

Utredningen om isolering inom kriminalvården finner i och för sig inget att erinra mot utredningens åsikt att den nya tillsynsdomen för att kunna utgöra ett verkligt alternativ till fängelse bl. a. måste förses med ett effek-

tivt sanktionssystem. Som en sanktion mot villkorsbrott föreslås emellertid ett frihetsberövande på mellan två och fjorton dagar. Detta skall i allmänhet verkställas i öppen kriminalvårdsanstalt. Om frihetsberövandet skall uppgå till högst sex dagar får det dock verkställas i häkte eller sluten anstalt. Detsamma gäller om den dömda avviker från öppen anstalt. Slutligen kan övervakningsnämnden medge att verkställigheten äger rum i polisarrest. Mot en sanktion med en sådan utformning kan många invändningar riktas. Det inom anstaltsvården tidigare förekommande isoleringsstraffet avskaffades från den 1 juli 1976. Ungdomsfängelseutredningens förslag innebär att isoleringsstraffet ånyo skulle införas, men nu för frivårds klientelet. Det skulle dessutom i vissa fall ha längre varaktighet än det avskaffade isoleringsstraffet. De skäl som föranledde isoleringsstraffets avskaffande år 1976 har naturligtvis än större styrka vad gäller frivården. Tillsynsdomen är främst avsedd att tillämpas på unga lagöverträdare. Det är över huvud taget olämpligt att unga människor isoleras, vilket också kommer till uttryck i bestämmelserna om häktning i rättegångsbalken. Unga lagöverträdare bör då inte heller p. g. a. en misskött tillsynsdom placeras i sådan isolering. Härtill kommer att sanktionsmedlet kan komma att präglas av visst mått av godtycke och rättsosäkerhet för den dömda eftersom frågan om sanktionens verkställande blir beroende av övervakarens bedömning av misskötsamhetens omfattning, en bedömning som med naturlighet inte kan förväntas bli enhetlig bland alla övervakare. Isoleringsutredningen anser på grund av det anförda att ett frihetsberövande av denna art inte bör utgöra sanktion vid villkorsbrott under tillsynsdom. Övriga föreslagna medel att hålla den dömda till ordningen bör vara tillräckliga.

Enligt *TCO* bör det föreslagna sanktionsmedlet kortvarigt omhändertagande övervägas ytterligare. Särskilt tacksam är möjligheten att dela upp omhändertagandet i tre perioder. Detta förfarande leder till veckoslutsarrest, en sanktionsform som ter sig diskutabel. Bland annat är möjligheterna till sociala stödåtgärder i samband med denna form av omhändertagande minst sagt dåliga.

Sveriges socionomers riksförbund kan acceptera att det kortvariga omhändertagandet skall kunna användas som ren sanktion när klienten undandrar sig kontakt. Detta kan genomföras även om skyddstillsynen behålls. I praktiken har omhändertagandet redan nu något av denna effekt trots att det legalt har andra kriterier. Uppdelningen på flera verkställighetstillfällen avstyrker förbundet däremot av praktiska skäl. Möjligheten att använda omhändertagandetiden till konstruktiva kontakter med frivården försvåras och mottagande anstalt/häkte måste få stora administrativa svårigheter. Utredningens mycket koncisa krav på klienterna bör också diskuteras vidare. Följer vi förslaget kommer det ganska snart att samlas en skara socialt inkapabla människor på anstalt som "straffat ut sig" ur tillsynsdomen.

KRUM delar helt och fullt utredningens uppfattning att förordnande om intagning i anstalt vid tillsynsdom endast skall kunna meddelas av domstol sedan åklagaren fört talan. *KRUM* påyrkar – till skillnad mot utredningen – samma förfaringssätt även för de kortvariga omhändertaganden varom stadgas i 28 kap. 13 §. *KRUM* anser detta påkallat av rättssäkerhetsskäl.

4 Villkorlig dom allmänt

JK anser att någon ändring i fråga om påföljdsformen villkorlig dom inte bör ske. Med denna reservation har JK följande synpunkter på utredningens allmänna bestämmelser. JK har ingen erinran mot utredningens förslag beträffande förutsättningarna för villkorlig dom. Däremot kan JK inte ansluta sig till förslaget att det allmänna skötsamhetskravet i 27 kap. 4 § och sanktionsbestämmelsen i 27 kap. 6 § BrB i dess nuvarande lydelse slopas. Ett sådant slopande torde få till följd att skillnaden mellan villkorlig dom och ren påföljdseftergift i praktiken suddas ut. Det enda som skulle skilja dem skulle vara att påföljdseftergift inte kan undanröjas vid nya brott. JK konstaterar vidare att utredningen föreslår som en följd av den föreslagna utformningen av kriminalvård i frihet att påföljden villkorlig dom skall kunna tillämpas beträffande psykiskt avvikande lagöverträdare. Det framgår enligt JK inte klart om detta även skall gälla motsvarigheten till den nuvarande villkorliga domen. Om så är fallet kan JK inte tillstyrka förslaget.

Den föreslagna lagtexten i 27 kap. 1 § innefattar enligt RÅ en påtaglig utvidgning av den villkorliga domens tillämpningsområde så till vida att något krav på god prognos hos lagöverträdaren ej ställs. Bl. a. föreslår utredningen att villkorlig dom skall kunna tillämpas även vid återfall i brott under prövotiden. RÅ tillstyrker att tillämpningsområdet för villkorlig dom utvidgas, dock ej därhän att det tillåts omfatta jämväl under prövotid begångna brott. Vidare bör – såsom sker i den nuvarande rättstillämpningen – villkorlig dom ej få komma i fråga vid vissa typer av brott.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt anför att ett införande av den nya tillsynsdomen enligt utredningen nödvändiggör en reglering beträffande de båda gällande frivårdspåföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn för att draga en klar gräns gentemot tillsynsdom. Utredningen har samtidigt funnit det lämpligt att låta den nya påföljden villkorlig dom motsvara båda de nu gällande frivårdspåföljderna. Det kan enligt överåklagaren i vissa avseenden ifrågasättas om det är lämpligt att låta namnet för en tidigare påföljd få ett i stora avscenden nytt innehåll. Utredningen har själv i namnfrågan ansett att namnet skyddstillsyn ej kunde bibehållas på grund av de omfattande ändringar som föreslagits beträffande påföljden. Överåklagaren anser dock ej att några mer bärande invändningar kan göras mot utredningens lösning att låta den nya villkorliga domen täcka de båda frivårdspåföljderna enligt nuvarande ordning. Genom den föreslagna konstruktionen torde det nuvarande kravet på god prognos vid villkorlig dom ej kunna ingå i lagtexten. Emellertid finner överåklagaren att lydelsen av 27 kap. 1 § i förslaget kanske bättre än gällande lydelse står i överensstämmelse med rättstillämpningen.

Enligt överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt finns ej något att erinra beträffande bibehållandet av villkorlig dom i den form som nu gäller. De motiveringar som utredningen framfört som skäl för avskaffande av möjligheten att förena en villkorlig dom med föreskrift om skadeståndsbetalning bör enligt överåklagaren ej godtas. Målsäganden tillhör redan i dag en i samhället alltför bortglömd kategori vars intressen i den allmänna kriminalpolitiska debatten ständigt förts i bakgrunden. I motsats till utredningens uppfattning synes starka skäl finnas för antagande att övervakaren kan ha en betydelsefull uppgift i att se till att den dömde söker följa en uppgjord betalningsplan. Återbetalningen kan även ses som ett viktigt led för den dömdes motivation till återanpassning. Den av utredningen föreslagna erinran till den dömde i syfte att skadeståndsskyldigheten skall fullgöras tor-

de ej utgöra något särskilt medel till gagn för den förfördelade parten allenestund sanktionsmedel saknas. Härutöver kan erfarenhetsmässigt konstateras att exekutiva åtgärder nästan undantagslöst är resultatlösa gentemot de personer varom nu är fråga.

Utredningens förslag att villkorlig dom skall omfatta tre olika påföljdsvarianter är enligt *Göta hovrätt* mindre lämpligt. Det stora antalet frivårds-påföljder som med utredningens förslag skulle stå till buds kan lätt leda till oenhetlighet i tillämpningen. Missförstånd om innebörden av den ådömda påföljden kan också uppstå. De formella olikheterna mellan villkorlig dom med övervakning och skyddstillsyn kan icke heller anses motivera ett avskaffande av benämningen skyddstillsyn. Praktiska synpunkter talar också emot ett sammanförande av villkorlig dom och skyddstillsyn till en gemensam benämning.

Stockholms tingsrätt ställer sig avvisande till förslaget att skyddstillsyn avskaffas och att två nya varianter av villkorlig dom införs. Under förutsättning att skyddstillsynen med vissa förändringar bibehålls i påföljdssystemet saknas anledning att införa de föreslagna påföljderna villkorlig dom med övervakning och villkorlig dom med stödåtgärder. De intressen som dessa påföljder är ämnade att tillgodose kan beaktas inom ramen för en förbättrad skyddstillsyn. I de fall då allmänpreventiva hänsyn gör sig starkt gällande kan de tvångsmässiga inslagen betonas och i de situationer där ett starkt behov av kontakt med en övervakare och av stödåtgärder föreligger kan dessa moment uttryckligen prioriteras. Med mindre lagändringar kan också kravet på en stegvis upptrappning av samhällets reaktion tillgodoses inom ramen för kriminalvård i frihet utan att man behöver införa helt nya påföljder eller byta namn på redan existerande sådana. Tingsrätten delar utredningens mening att villkorlig dom med dess nuvarande utformning skall bibehållas som en påföljd av varningskaraktär och utan särskilt verkställighetsinnehåll. Tingsrätten tillstyrker vidare förslaget om att prøvotiden vid villkorlig dom automatiskt inleds från den dag då domen meddelas och anser att så skall vara fallet även vid skyddstillsyn om denna behålls i påföljdssystemet. Oavsett om utredningens förslag genomförs bör möjligheten att av allmänpreventia skäl kombinera kriminalvård i frihet med böter finnas kvar.

Med hänsyn till att det nuvarande påföljdssystemet inte bör underkastas mer ingripande förändringar än som är påkallade av ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden avstyrker *Göteborgs tingsrätt* utredningens förslag till ett nytt institut med beteckningen villkorlig dom men med till stora delar annan innebörd än den nuvarande villkorliga domen. Vad utredningen önskar uppnå ryms inom institutet skyddstillsyn. Samma åsikt framförs av *Sveriges domareförbund*.

Enligt *Vänersborgs tingsrätt* bör den villkorliga domen bestå i sin nuvarande form, alltså med eller utan bötesstraff. Denna påföljd har enligt tingsrätten visat sig lämplig för avsett klientel. Tingsrätten tillstyrker förslaget att kunna förena villkorlig dom med stödåtgärder men avstyrker förslaget att förena villkorlig dom med övervakning utan förordar att skyddstillsynen kvarstår, dock med bl. a. mer effektiv övervakning. Den föreslagna ordningen att villkorlig dom skall gå i verkställighet utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft synes enligt tingsrätten kunna leda till vissa icke tillfredsställande konsekvenser vid fullföljd från den dömdes sida. Däremot anser tingsrätten att möjlighet bör finnas för domstol att vid t. ex. akut behov av hjälp och stöd åt den dömda förordna om omedelbar verkställighet av dom som är förenad med föreskrift om stödåtgärder eller övervakning.

Enligt rikspolisstyrelsen är villkorlig dom i dag en så lindrig påföljd att den närmast uppfattas som straffvarning. Styrelsen anser det därför mindre lämpligt att låta påföljden ändra innehåll och avstyrker förslaget i den delen.

Övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen anser att regel-systemet skall vara enkelt och verklighetsförankrat och avstyrker därför förslaget till villkorlig dom i dess tre varianter. Det synes nämnden uppenbart att den praktiska skillnaden mellan den ena och den andra sortens villkorlig dom kommer att vara mycket liten. Mot förslaget kan också invändas att man skapar intrycket av att hjälp och stöd inte skall förekomma i andra frivårdspåföljder än just villkorlig dom med stödåtgärder. Nämnden vill förorda att det vid sidan av intensivövervakning skall förekomma endast en frivårdspåföljd, bortsett från vanlig villkorlig dom. Denna bör kunna betecknas skyddstillsyn och innebära krav på att den dömde håller viss kontakt med skyddsconsulenten men samtidigt innefatta hjälpåtgärder från dennes sida.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna finner det mindre lämpligt att inom samma beteckning, villkorlig dom, inrymma vad som svarar mot den nuvarande villkorliga domen och vad som närmast svarar mot skyddstillsyn.

Länsstyrelsen i Jönköpings län instämmer i utredningens förslag till utformning av påföljden villkorlig dom i dess tre varianter. Domstolarnas möjlighet att ge den tilltalade en mer adekvat påföljd och att åstadkomma en från allmänpreventiv synpunkt påkallad upptrappning inom påföljdssystemet utan att för snart behöva tillgripa frihetsstraff ökar härmed.

JO uppger sig inte ha något att invända mot vad utredningen anfört om att en tanke bakom det föreslagna påföljdssystemet är att en av allmänpreventiva skäl påkallad upptrappning skall kunna göras i flera steg än nu. JO finner emellertid vissa av de konsekvenser utredningen dragit med den angivna utgångspunkten egendomliga. Detta gäller särskilt konsekvenserna med avseende på det nuvarande institutet villkorlig dom, vars tillämpningsområde utsträcker genom en påtaglig uppmjukning av rekvisiten och genom vissa ändringar i 34 kap. BrB. Utredningen motiverar sina ställningstaganden med att "förslaget med olika former av villkorlig dom förutsätter således att villkorlig dom skall kunna tillämpas för återfallsbrottslighet under prövotiden". JO finner icke det anförda innefatta sakliga skäl för uppdraget av kravet på god prognos för den påföljd som nu benämnes villkorlig dom. Förslaget framställes närmast som en följd av den systematik utredningen valt att utforma lagförslaget efter. JO anser att villkorlig dom liksom hittills bör reserveras för fall där domstolen finner prognosen god och kan inte biträda förslag som innebär att påföljden kan komma att tillämpas på ett slentrianmässigt sätt. Inte heller bör tidigare meddelad villkorlig dom kunna utsträckas till att avse under prövotiden begångna brott. Utrymmet för villkorlig dom synes ändå kunna ökas. Så kan ske genom att påföljden i större utsträckning kombineras med böter, men framför allt genom att man ställer mindre stränga krav på den tilltalades sociala situation än f. n.

Sveriges advokatsamfund finner det värdefullt att villkorlig dom kan användas även vid klar återfallsrisk under förutsättning att den dömde underkastar sig frivillig vård mot narkotikamissbruk m. m.

Föreningen Sveriges åklagare anser att villkorlig dom i den utformning som finns i dag bör bibehållas. Däremot avstyrker föreningen införandet av de två andra formerna. Detta som en konsekvens av att föreningen anser att påföljden skyddstillsyn bör bibehållas.

Moderata ungdomsförbundet anser att den villkorliga domen f. n. är en enkel och billig påföljdsform. Att ändra den till att i stort sett bli den gamla skyddstillsynen är inte bra. Förslaget om villkorlig dom med stödåtgärder bör kunna inpassas i tillsynsdomen.

4.1 Villkorlig dom med stödåtgärder

JK anför att utredningen anger som förutsättning för att uppdrag skall lämnas till skyddskonsulenten att den tilltalade skall ha behov av stödåtgärder. Detta återspeglas emellertid inte i lagtexten, där det bara förutsätts att den tilltalade genom skyddskonsulentens försorg kan beredas personligt stöd och hjälp. Enligt *JK*:s mening bör det även av lagtexten framgå att behov av stödåtgärder skall föreligga. Av utredningens uttalanden framgår att bedömningen av frågan om ett hjälpbehov kvarstår helt ankommer på skyddskonsulenten och att denne, när han anser sig ha fullgjort det av rätten lämnade uppdraget, skall avskriva ärendet och entlediga en eventuellt förordnad förtroendeman. *JK* ställer sig en smula tveksam till en sådan ordning. Man kan t. ex. fråga sig vad som händer om skyddskonsulenten inte alls delar rättens uppfattning i fråga om behovet av stödåtgärder. Kan skyddskonsulenten då helt sätta sig över innehållet i rättens domslut? Vidare skall skyddskonsulenten enligt utredningen kunna avskriva ärendet om ändamålsenligt samarbete med den dömda inte kan komma till stånd eller upprätthållas. Man frågar sig då vad som skall hända med den dömda. Borde det t. ex. inte finnas en möjlighet att undanröja domen, som s. a. s. har meddelats under oriktiga förutsättningar, och döma till annan påföljd. Visserligen föreskrivs i 37 kap. 10 § 2 st. att avskrivningsbeslutet får överklagas av den dömda men *JK* har svårt att tänka sig att denna möjlighet kommer att utnyttjas i en situation sådan som den nu aktuella.

Som motiv för införande av påföljdsformen villkorlig dom med stödåtgärder anför utredningen enligt *RA* att skyddstillsyn i den nuvarande rätts-tillämpningen ofta används enbart för att den dömda genom övervakningen skall komma i åtnjutande av det sociala stöd frivården kan erbjuda och inte för att han skall underkastas den kontroll som övervakningen också skall innefatta. Några skäl till varför det behov av råd, stöd och hjälp som en villkorligt dömd må kunna ha i första hand skall tillgodoseas genom frivårdens organ och ej inom ramen för den allmänna sociala omsorgen har ej förebragts. Som *RA* ser det är den enda grunden som kunde motivera införandet av ifrågavarande påföljdsform en önskan att öka antalet steg i "påföljdstrappan". Något behov härav synes *RA* emellertid ej föreligga. Sammanfattningsvis avstyrker *RA* påföljdsformen villkorlig dom med stödåtgärder. I sammanhanget anmärker *RA* att det även utan särskild lagstiftning torde ankomma på frivårdens organ att bistå den som ådömts villkorlig dom med personligt stöd och hjälp i den mån behov därav föreligger.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt är tveksam till värdet av stödåtgärder inom en brottspåföljd utan samband med övervakning. Den sociala verksamheten i Sverige är tämligen väl utbyggd och för den som önskar komma i kontakt med något hjälporgan torde några nämnvärda svårigheter inte föreligga. Det visar sig att lagöverträdarens intresse för sociala åtgärder ofta är störst under den tid det rättsliga förfarandet pågår och det är ej ovanligt att han då självmant tar kontakt med sociala myndigheter och andra inrättningar med olika rehabiliteringsprogram. Samtidigt kan det konstateras att detta intresse ofta snabbt avklingar efter det att dom fallit. Dessa överväganden gör att överåklagaren ej anser att denna

påföljdsform bör återfinnas i en kommande lagstiftning. Det av utredningen framförda påståendet om en upptrappningseffekt framstår ej heller som övertygande.

Några väsentliga skillnader mellan villkorlig dom med stödåtgärder och villkorlig dom med övervakning torde enligt *överåklagaren i Götesborgs åklagardistrikt* i praktiken knappast komma att kunna urskiljas även om den senare formellt sett har såväl en kontrollfunktion som sanktionsregler. I båda fallen är tanken att den dömda skall erhålla personligt stöd. Då den föreslagna konstruktionen villkorlig dom med stödåtgärder bygger på frivillig medverkan av den dömda och hänför sig till dennes behov av socialt stöd ifrågasätter överåklagaren emellertid om inte dessa behov bör kunna tillgodoses utanför kriminalvården. En sådan tankegång är också väl förenlig med den grundsats som kommer till uttryck i den genomförda kriminalvårdsreformen. Skulle det anses att behovet av förtroendeman ändå bör tillgodoses i kriminalvårdens regi och domstolen i det enskilda fallet skulle finna förordnande härom lämpligt vore en tänkbar lösning att domstolen i samband med att personen i fråga döms till villkorlig dom genom brev till skyddskonsulenten meddelar förhållandet. Skyddskonsulenten kan sedan på vanligt sätt förordna en förtroendeman. Genom det nu beskrivna förfarandet torde man undgå införandet av ytterligare en frivårds-påföljd vilket får anses värdefullt.

Vänersborgs tingsrätt har den erfarenheten att det bland de personer med god prognos som i och för sig enligt nuvarande lagstiftning bör erhålla villkorlig dom ibland förekommer sådana som visserligen inte behöver övervakning men som är i behov av mer eller mindre kortvarig hjälp att ordna upp något akut problem. Det kan t. ex. gälla bostad, äktenskaplig konflikt eller trasslig ekonomi. När sådan person kan antas sakna förmåga att själv ta kontakt med de samhällliga organ som skulle kunna hjälpa honom har tingsrätten ibland funnit det lämpligt att döma till skyddstillsyn i stället för villkorlig dom för att ge den dömda hjälp och stöd i form av övervakare. Från andra synpunkter kan påföljden därvid synas onödigt ingripande. Tingsrätten har i dessa fall efterlyst möjligheter att förena en villkorlig dom med skyldighet för frivården att ge den dömda tillfälligt stöd och hjälp utan att övervakning ordnas. Utredningens förslag att förena villkorlig dom med stödåtgärder ligger i linje med denna tankegång. Tingsrätten vill därför tillstyrka förslaget i den delen.

Det förefaller *kriminalvårdsstyrelsen* som om innehållet i den av utredningen skisserade påföljden villkorlig dom med stödåtgärder likaväl skulle kunna täckas genom användande av den nuvarande villkorliga domen jämte enkla anvisningar – eventuellt genom skyddskonsulenten – om de stödåtgärder som socialvården och andra samhällsorgan erbjuder. I detta sammanhang vill kriminalvårdsstyrelsen erinra om kriminalvårdsberedningens starka understrykande av det förhållandet att varje intagen och envar frigiven – vare sig han står under övervakning eller ej – äger samma rätt som varje annan medborgare att komma i åtnjutande av samhällsorganens olika stödåtgärder (jfr SOU 1972: 64, 5 § kriminalvårdslagen).

Varianten villkorlig dom med stödåtgärder skulle enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* med fördel kunna ersättas av en rad i den underrättelse om domen som skall tillställas den dömda. Där skulle förslagsvis kunna stå: Önskar ni socialt stöd bör ni kontakta skyddskonsulenten. Skälen för denna ståndpunkt är flera. Mottagandet av stödet är helt frivilligt, stödet anses böra sättas in redan före domen och anses kunna upphöra ganska kort tid efter domen. Varför domstolen under dessa förhållanden alls skall befatta sig med hela saken är enligt nämnden svårt att inse.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn ifrågasätter om inte påföljden villkorlig dom med stödåtgärder kan undvaras. Utredningens motiv för att stöd och hjälp i anslutning till en villkorlig dom skall lämnas genom skyddskonsulentens försorg är att denne i samband med personutredningen kan ha fått kännedom om den åtalades personliga situation och utifrån dessa kunskaper kan hänvisa denne till olika samhällsorgan för stödinsatser. Enligt socialutredningen åligger det samhällets socialtjänst att ge enskild person bistånd till hans försörjning och livsföring i övrigt om hans behov ej kan tillgodoses på annat sätt (SOU 1977: 40 s. 122). Enligt nämndens mening bör skyddskonsulenten om det i samband med personutredningen uppmärksammas att vederbörande behöver samhällets stödåtgärder omedelbart vidta erforderliga åtgärder. Den åtalade bör sålunda få samhällets stöd oberoende av fällande dom. Den föreslagna påföljden avses inte heller vara förenad med några tvångsmedel. Straffsystemet bör vara klart och enkelt och utrustat med så få påföljder som möjligt. Nämnden anser att utredningen inte lagt fram tillräckliga motiv för den föreslagna påföljden.

Enligt riksrevisionsverket torde frivården normalt ha bättre förutsättningar än domstolen att bedöma den dömdes behov av stödåtgärder. Det synes därför lämpligt att domstolen inte tar ställning till sådant behov i samband med domen. Eftersom det dessutom föreslås av utredningen att alla villkorligt dömda skall få viss tillgång till frivårdens service synes det enligt riksrevisionsverkets mening inte finnas behov av att införa den särskilda påföljden villkorlig dom med stödåtgärder.

JO biträder utredningens förslag om införande av konstruktionen villkorlig dom med stödåtgärder med den reservationen att principen om frivillighet bör upprätthållas fullt ut vid denna påföljd. Stödet bör anvisas av domstolen där det finnes behövt men det bör vara den dömdes sak huruvida och i vad mån han vill ta den erbjudna hjälpen i anspråk. Att frivillighetsprincipen enligt JO:s mening bör upprätthållas vid villkorlig dom sammanhänger med den principiella syn JO har på denna påföljd. JO anser att det ligger ett psykologiskt värde i att den villkorliga domen för den dömda framstår som ett förtroendebevis. Varken från domstolens eller senare skyddskonsulentens sida bör förekomma något som kan uppfattas som påtryckningar. Härför talar också rättssäkerhetsskäl. Tidigare har i svensk rätt inte uppställts krav på den tilltalades samtycke för att anordna kriminalvård i frihet och härför har bl. a. anförts det skälet att alltför stor vikt ej bör sättas vid uttalanden av den tilltalade inför rätta (jfr brottsbalkskommentaren vid 28 kap. 1 §). JO anser att denna inställning har fog för sig. Om emellertid samtycket skall tillmätas vikt synes frågan därom böra regleras i lagen. Utredningens motiv lämnar öppet hur domstolen skall förfara om den tilltalade motsätter sig att samarbeta med skyddskonsulenten.

Beträffande förslaget till förändrad villkorlig dom anser TCO att speciellt påföljdsformen villkorlig dom med stödåtgärder är att betrakta som en form av social service som lämpligen hör hemma hos den kommunala socialvården. Det finns anledning till stor återhållsamhet med reformer av denna art i avvaktan på en nödvändig genomgripande diskussion av rollfördelningen mellan kriminalvård och socialvård.

Sveriges socionomers riksförbund avstyrker förslaget om villkorlig dom med stödåtgärder. Under personundersökningstiden skall frivården stå till tjänst med rådgivning och eventuell förtroendemän om klienten så önskar och behöver. Givetvis avvisas inte en klient som återkommer i något ärende. Principiellt är det dock socialvårdens sak att ta emot denna typ av hjälpsökande. Den föreslagna skyldigheten att genomföra planerings-

tal utan fortsatta krav på kontakt är en egendomlig konstruktion. Det förefaller också betänkligt att den dömde inte kan avsäga sig kontakten utan måste "maska" sig ur den. Behovet av stöd och hjälp blir också beroende av kommunal standard.

När det gäller den föreslagna påföljden villkorlig dom med stödåtgärder anser *Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän* det felaktigt att på frivården lägga behandlingsansvaret för de kategorier dömda som ej står under övervakning eller är föremål för frivårdens utredning i samband med personundersökning. Utredningens förslag skulle på ett olyckligt sätt sudda ut gränserna mellan kriminalvårdens och övriga myndigheters ansvarsområde i detta avseende. Det stöd frivården enligt utredningen skulle ge inom ramen för villkorlig dom med stödåtgärder skulle vara helt frivilligt från den dömdes sida. Föreningen anser att ansvaret för denna kategori dömda icke skall åvila kriminalvården utan i stället naturligt bör ingå i de socialvårdande myndigheternas uppgifter.

Enligt *moderata ungdomsförbundet* bör förslaget om villkorlig dom med stödåtgärder kunna inpassas i tillsynsdomen.

4.2 Villkorlig dom med övervakning

JK anför att den omständigheten att övervakningen upphör enligt utredningen inte innebär att den dömde står utan det stöd som kontakten med frivården kan ge. Med hänvisning till 27 kap. 11 § i lagförslaget sägs det nämligen att de bestämmelser som gäller för villkorlig dom med stödåtgärder blir omedelbart tillämpliga. Det bör dock uppmärksammas att det i denna paragraf föreskrivs att vad som stadgas om stödåtgärder även skall gälla när förordnande om övervakning enligt 4 § meddelats. Om avsikten är att beslut om övervakning också skall innefatta beslut om stödåtgärder bör detta enligt *JK:s* mening klargöras bättre i lagtexten. Enligt 27 kap. 8 § första st. fortgår övervakningen under en tid av ett år. Övervakningsnämnd får dock efter framställning av den dömde eller skyddskonsulenten förordna att övervakningen skall upphöra innan ett år förflutit. Det anges dock inte under vilka förutsättningar ett sådant förordnande får ges, vilket *JK* anser vara en brist. I samma stycke sägs att nämnden när särskilda skäl föreligger får förlänga övervakningstiden och att talan om förlängning skall väckas innan tiden för övervakningen gått till ända. *JK* saknar i detta sammanhang bestämmelser om hur och av vem sådan talan skall väckas. Något förslag till föreskrifter om överklagande av åklagares beslut enligt 27 kap. 10 § första st. ges inte. Enligt samma paragrafs andra st. skall skyddskonsulenten ha rätt att inhibera verkställigheten av ett beslut om omhändertagande. Det framgår inte klart om detta skall kunna ske även när åklagaren har beslutat om omhändertagande något som enligt *JK:s* mening är tveksamt.

RÅ har i och för sig inte något att erinra mot att tillämpningsområdet för den villkorliga domen vidgas genom att denna kan förenas med övervakning. Enligt 27 kap. 8 § 3 st. i lagförslaget åligger det den som ställs under övervakning att fortlöpande hålla kontakt med övervakare och på kallelse inställa sig hos skyddskonsulenten. Denna övervakningens närmare innebörd får anses vara angiven med tillräcklig grad av tydlighet. Ifrågavarande bestämmelse bör emellertid för att klarare markera det särskilda institutet villkorlig dom med övervakning införas under 27 kap. 4 §. För att ej i alltför hög grad uttunna övervakningsinnehållet bör så korta övervaknings-

tider som möjligt eftersträvas. Mot bakgrund härav ifrågasätter RÅ om inte en övervakning av ett år i normalfallet är alltför lång. Enligt RÅ är det vidare endast ägnat att skapa oklarhet i påföljdssystemet om övergång från en påföljd till en annan skall kunna ske utan mellankommande dom i anledning av återfall i brott. RÅ avstyrker därför utredningens förslag härom i 27 kap. 9 §.

Den kontrollfunktion som övervakningen fullgör är enligt *överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* det primära innehållet såväl i skyddstillsyn som i den föreslagna villkorliga domen med övervakning, när det gäller att härigenom försöka förhindra återfall i brott. De sanktionerade föreskrifter som för att främja den dömdes anpassning kan meddelas vid skyddstillsyn förväntas givetvis ha samma verkan. Utredningens förslag om stödåtgärder, till vilka hela frivårdsklientelet skall ha tillgång, lägger emellertid avgörandet hos den dömden som fritt äger att antaga eller förkasta det förslag som läggs fram för honom. Detta utgör enligt överåklagarens uppfattning en allvarlig brist hos förslagen. Överåklagaren anser sålunda att i huvudsaklig överensstämmelse med gällande ordning en möjlighet bör finnas att vid villkorlig dom med övervakning meddela sanktionerade föreskrifter om nykterhetsvård, vistelseort, skadeståndsbetalning m. m. Ej heller finns det någon anledning att frågå det allmänna skötsamhetskravet. Överåklagaren finner att hans invändningar väl låter sig förenas med kravet att villkorlig dom med övervakning skall framstå som en mindre ingripande påföljd än tillsynsdom. Med hänsyn till att övervakningen är det centrala innehållet i en villkorlig dom med övervakning är det väsentligt att framhäva vikten av att den dömden iakttagit sina skyldigheter i samband med övervakningen. Hotet om tillsynsdom är det tvångsmedel som ytterst ligger bakom övervakningen vid villkorlig dom, men detta hot torde med den utformning 27 kap. 9 § fått sällan komma att förverkligas. Det bör därför övervägas om inte domstolen vid undanröjande enligt detta lagrum av villkorlig dom med övervakning skall ha möjlighet att välja annan påföljd än skyddstillsyn. Överåklagaren anser sig kunna tillstyrka förslaget när det gäller prövotidens längd och tiden för övervakning men finner att det icke skall behöva föreligga särskilda skäl för att fatta beslut om förlängning av prövotiden.

Någon mera påtaglig skillnad mellan nuvarande skyddstillsyn och villkorlig dom med övervakning föreligger enligt *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* inte. Utredningen har också framhållit att skillnaden mer kommer att få formell än praktisk betydelse. En olikhet som enligt överåklagaren dock ej bör förbises är att det yttersta tvångsmedlet vid villkorlig dom med övervakning utgörs av en möjlighet att undanröja den villkorliga domen och i stället meddela tillsynsdom. Härvid bör då uppmärksammas att domstolen ej omedelbart äger förordna om intagning i anstalt. Någon möjlighet till fängelsestraff eller förordnande om anstaltsbehandling föreslås således ej finnas. Det kan starkt ifrågasättas om ej domstolen vid uppkommen fråga om undanröjande av villkorlig dom bör ha fritt påföljdsval. Den begränsning som föreslås bör alltså utgå. Vad utredningen i övrigt föreslagit bl. a. angående övervakningsnämnderna, kortvariga omhändertaganden, m. m. ger ej överåklagaren skäl till invändning. Det kan dock antas att skydds konsulentens benägenhet att göra framställning till åklagare om att inleda förfarande för att undanröja en villkorlig dom torde bli tämligen låg. Vid en närmare granskning av påföljden villkorlig dom med övervakning kan konstateras att någon mer markant skillnad inte kommer att föreligga mellan denna påföljd och nuvarande skyddstillsyn. En fråga som

då inställer sig är vad som skiljer förslaget i denna del från förslaget om tillsynsdom. Det synes som om utredningen här haft påtagliga svårigheter att finna en konstruktion som till sitt innehåll de facto utgör en olikhet. Man har stannat för att den för tillsynsdomen utmärkande regelbundna kontaktskyldigheten vid villkorlig dom med övervakning skall anges som en fortlöpande kontaktskyldighet. Denna formella olikhet kommer med all säkerhet inte kunna urskiljas varken av den dömda eller av vederbörande övervakare. Med hänsyn bl. a. härtill förordar överåklagaren som lämpligt att underlåta införa denna nya frivårdspåföljd. I stället bör den nuvarande skyddstillsynen bibehållas, dock med vissa ändringar.

Hovrätten för Övre Norrland vill framhålla att gränsen mellan de föreslagna påföljderna villkorlig dom med stödåtgärder och villkorlig dom med övervakning är oklar. Denna oklarhet kan medföra att övervakningspåföljden tillgrips i andra och fler fall än utredningen har tänkt sig. Den antydda oklarheten skulle kunna undvikas om det i 27 kap. 4 § angavs att övervakning skall anordnas främst när tidigare brottslighet gör att man kan befara återfall i brottet.

Göteborgs tingsrätt konstaterar att utredningen angivit att det för att villkorlig dom skall kunna undanröjas och ersättas med tillsynsdom måste krävas att den brottslighet som avsetts med den villkorliga domen varit av tillräckligt allvarlig beskaffenhet för att motivera en tillsynsdom. Detta krav framgår enligt tingsrätten inte av lagtexten.

Vänersborgs tingsrätt avstyrker förslaget att förena villkorlig dom med övervakning och förordar att skyddstillsynen kvarstår, dock med bl. a. mer effektiv övervakning.

Konstruktionen villkorlig dom med övervakning är enligt *kriminalvårdsstyrelsens* bedömning otillfredsställande underbyggt. Om man såsom styrelsen förordar behåller påföljden skyddstillsyn framstår den nya påföljden som en överflödigt utbyggnad av straffsystemet. Även i betänkandet konstateras det att skillnaden mellan skyddstillsyn och villkorlig dom med övervakning får mer formell än praktisk betydelse.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna anser det olämpligt att rätten är kringgärdad av begränsningar vid undanröjande av påföljden villkorlig dom med övervakning. Nämnden kan vidare inte tillråda att skyddskonsulent skall kunna föreskriva att övervakningsnämnds och åklagares beslut om omhändertagande ej skall gå i verkställighet. Det kunde däremot vara rimligt att skyddskonsulenten kunde förordna om inhibition i avbidan på förnyat ställningstagande från beslutsfattande organ.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen anser det icke lämpligt att intensiv övervakning skall bero på särskilt beslut av rätten. Inte heller bör rätten då villkorlig dom (skyddstillsyn) undanröjes vara begränsad i sitt påföljdsval. Om den anmärkning som riktas mot den dömda består däri att han med stor skicklighet gör sig oanträffbar för de övervakande organen är det svårt att förstå vad man vinner på att byta ut den villkorliga domen med en tillsynsdom. Något behov av den behörighet som tillagts skyddskonsulent att inhibera verkställigheten av beslut om omhändertagande finns inte. Det naturliga är att det organ som meddelar ett beslut också återkallar det. Därigenom undviks missförstånd och oklarheter. Ordföranden i övervakningsnämnd eller ersättare för denne finns alltid anträffbar och beslut kan alltid erhållas utan tidsutdräkt.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn anser att domstolen i fråga om undanröjande av villkorlig dom bör ha fritt påföljdsval.

JO anser att eftersom skillnaderna mellan den nuvarande skyddstillsy-

nen och utredningens villkorliga dom med övervakning är av så ringa praktisk betydelse man måste ifrågasätta den av utredningen valda terminologin. Innebörden av termen skyddstillsyn är känd av allmänheten och redan detta kan vara skäl nog att behålla den. Men lika så välkänd är innebörden av villkorlig dom. Att utsträcka den senare termen till att avse en mera ingripande påföljd är ägnat att leda till begreppsförvirring. Ur systematisk synpunkt finns det större anledning att betona sambandet mellan å ena sidan de frivårdspåföljder som har ett mer eller mindre starkt inslag av tvång och kontroll och å andra sidan de som har karaktär av straffvarning. Störst pedagogiskt värde skulle en sådan terminologi ha som anslöt sig till "trappstegs"-resonemanget. JO förordar att termen skyddstillsyn bibehålls. De ändringar utredningen föreslår med avseende på den nuvarande påföljden skyddstillsyn har till övervägande del formell karaktär och syftar till att markera gränsen mot den föreslagna tillsynsdomen. Med hänsyn till det sätt varpå skyddstillsynen f. n. gestaltar sig i praktiken måste förändringarna anses vara mindre ingripande. Man kan visserligen utifrån principiella synpunkter hysa betänkligheter mot den föreslagna begränsningen i fråga om domstolens möjligheter att i händelse av misskötsamhet fritt välja annan påföljd för den till skyddstillsyn dömda. Påföljden skall endast kunna omvandlas till tillsynsdom. JO menar emellertid att sistnämnda påföljd bör rymma tillräckliga reaktionsmöjligheter såvitt avser skötsamhet som inte yttrat sig i ny brottslighet. Med hänsyn dessutom till att i förevarande situation skyddstillsynens undanröjande f. n. utverkas i endast ett mycket ringa antal fall anser JO att det saknas starkare skäl att motsätta sig förslaget i den delen. Även om det genom den föreslagna påföljden tillsynsdom tillskapas en övervakningsform som bättre än skyddstillsynen tillgodoser kravet på kontroll av den dömda torde det finnas ett betydande utrymme för effektivisering av denna påföljd. Erfarenheten tycks visa att sanktionsmekanismer inte utnyttjas i erforderlig omfattning. Därför bör övervägas lagstiftningsåtgärder varigenom övervakningens intensitet och formerna för anmälningsskyldighet m. m. regleras mera utförligt på ungefärligen samma sätt som vid tillsynsdom.

Sveriges socionomers riksförbund påpekar att villkorlig dom med övervakning motsvarar i stort den nuvarande skyddstillsynen. Den "uttuning" som skett i förslaget om villkorlig dom med övervakning (påföljden kan ej undanröjas på grund av misskötsamhet, anstaltsbehandling ingår ej) bör enligt förbundets mening inte komma i fråga. Konsekvenserna av en sådan uttuning kan lätt bli att domstolarna tar till korta fängelsestraff eller tillsynsdom i stället för skyddstillsyn (villkorlig dom med övervakning) samt att en del av nuvarande villkorligt dömda i fortsättningen får villkorlig dom med övervakning. Förbundet vill i stället hävda att skyddstillsynen – med vissa klarlägganden och en uppstramning av praxis i domstolarna – är en tillräckligt ingripande påföljd för att ge frivården ett reellt innehåll. Det kan dock diskuteras om den bör byta namn och i fortsättningen kallas villkorlig dom med övervakning.

Mot bakgrund av utredningens grundsyn på sambandet mellan brott och straff, vilken *Sveriges advokatsamfund* delar, är den föreslagna påföljden i 27 kap. 9 § enligt samfundet tveksam och bör utgå. Detta gäller även undanröjande av villkorlig dom utan nytt brott.

Moderata ungdomsförbundet förordar att domstolen ges frihet vid valet av alternativ påföljd då villkorlig dom undanröjs.

KRUM finner det ur rättssäkerhetssynpunkt inte tillfredsställande att en av domstol utdömd påföljd skall kunna ändras till en strängare påföljd utan

lagföring för nya brott. Visserligen har utredningen föreslagit att ett nytt domstolsbeslut måste ligga till grund för straffskärpningen men KRUM anser inte att det kan finnas tillräckliga andra skäl att ändra en villkorlig dom med övervakning till tillsynsdom. KRUM motsätter sig bestämt att straffskärpning skall kunna ske utan dokumenterad ny brottslighet och påyrkar ändring av 27 kap. 9 §.

4.3 Reaktionen vid återfall i brott

Sveriges socionomers riksförbund anser det vara ett välkommet förslag att villkorlig dom inte skall kunna undanröjas i mål där åtal skett efter provtidens utgång.

5 Fängelse för ungdomar

5.1 Påföljdsvalet

JK kan ansluta sig till förslaget att begränsa möjligheterna att ådöma personer under 21 år fängelse.

RÅ anför att vad först gäller de allra yngsta lagöverträdarna, de som ännu ej fyllt 18 år, utdömes enligt fast praxis fängelse endast när fråga är om mycket grov brottslighet, företrädesvis våldsbrott. Då någon alternativ påföljd som tillgodoser de krav på kännbar reaktion som gör sig gällande vid sådan brottslighet ej står till buds och då man torde kunna utgå från att hitillsvarande mycket restriktiva praxis kommer att bestå ansluter *RÅ* sig till utredningens bedömning att förutsättningar saknas att helt avskaffa möjligheterna att döma denna ålderskategori till fängelse. Utredningen föreslår att fängelsestraff skall få ådömas ungdomar i åldern 18–20 år endast när det med hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande och annan påföljd ej finnes lämpligare. Med det sist angivna rekvisitet avser utredningen enligt motivuttalanden att markera att tillsynsdom med intagning i anstalt i regel skall ha företräde framför fängelse när frihetsberövande påföljd anses böra utdömas. *RÅ* ansluter sig i och för sig till utredningens bedömning att fängelsestraffets tillämplighet för berörd ålderskategori ytterligare bör begränsas. Beaktas bör emellertid att det stora flertalet av dem som i denna åldersgrupp ådömes fängelse har gjort sig skyldiga till s. k. taxebrott, t. ex. rattfylleri och icke ringa misshandel, som anses kräva frihetsberövande. Beträffande denna kategori lagöverträdare gäller att den generellt sett ej är i behov av övervakning. Att för denna grupp förorda tillsynsdom med intagning i anstalt synes sålunda mindre lämpligt.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt anför att flertalet lagöverträdare i åldern 18–20 år som ådöms ett fängelsestraff utan att deras ungdom i högre grad beaktas vid påföljdsvalet har gjort sig skyldiga till brott där enligt praxis ett kortare fängelsestraff är den normala påföljden (t. ex. rattfylleri och våld mot tjänsteman), narkotikabrott och grövre våldsbrott. Endast en mindre del har ådömts fängelse för grov stöld, stöld och tillgrepp av fortskaffningsmedel, dvs. den brottslighet som återfinns hos majoriteten av dem som dömts till ungdomsfängelse. För denna grupp torde införandet av tillsynsdom minska bruket av fängelse samtidigt som ung-

domsfängelse försvinner. Det saknas anledning att i övriga beskrivna fall särbehandla åldersgruppen i vidare mån än nu är fallet vid val av påföljd. Brottsutvecklingen är ogynnsam och bruket av frihetsberövande påföljd har minskat samtidigt som strafftiderna avkortats. I den situationen kan en ytterligare inskränkning av möjligheten att vid behov ingripa med fängelsestraff icke vara tillräddig. Särskilt beträffande de brottstyper där ett kortare fängelsestraff är den normala påföljden kan den föreslagna utformningen av 26 kap. 3 § andra stycket antagas komma att innebära en långtgående och ej önskvärd liberalisering. Överåklagaren vill därför ifrågasätta om anledning finns att frångå bestämmelsens nuvarande lydelse.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt hävdar att det saknas anledning att som ytterligare en förutsättning för att döma en person mellan 18 och 21 år till fängelse införa det skärpande rekvisitet särskilda skäl. Den presumtion som redan finns i syfte att söka undvika döma denna kategori till fängelse får anses fullt tillräddig.

Göta hovrätt tillstyrker utredningens förslag att fängelse skall få ädömas ungdomar i åldern 18–20 år endast om det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande. Däremot kan hovrätten icke tillstyrka prioriteringen av frivårdspåföljderna för ungdomar i den aktuella ålderskategorin. Den av utredningen föreslagna utformningen av lagtexten i 26 kap. 3 § 2 st. medför att kriminalvård i frihet skall tillämpas i första hand även vid sådana brottstyper där kortare frihetsstraff regelmässigt utdömes. En sådan ordning är enligt hovrätten mindre lämplig. Hovrätten vill därför förorda att uttrycket "och annan påföljd ej finnes lämpligare" i den föreslagna lydelsen av lagtexten utgår.

Såsom en följd av att ungdomsfängelse avskaffas synes det *Stockholms tingsrätt* lämpligt att BrB ger klart uttryck för att frihetsberövande skall tillämpas med större restriktivitet i fråga om ungdomar under 21 år än när det gäller äldre. Tingsrätten tillstyrker därför – oavsett huruvida tillsynsdom införs eller ej och oberoende av om socialutredningens förslag angående överflyttat ansvar för ungdomar över 18 år blir genomfört – att fängelsestraff för ungdomar mellan 18 och 21 år får förekomma endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande och annan påföljd ej finnes lämpligare. I detta sammanhang vill tingsrätten peka på de svårigheter som är förenade med att ungdomar i brottshalkens system hänförs till olika slags klientel genom fixa åldersgränser. Domstolen känner ofta ett behov av att ha möjlighet att vid straffmätning kunna ta hänsyn till den brottsliga personliga utveckling och sociala bakgrund utan beaktande av på vilken sida om 18-årsgränsen han befinner sig. Särskilt påtagliga framstår svårigheterna när flera ungdomar i olika åldrar lagförs för samma brottsliga aktiviteter.

Utredningens förslag om ytterligare begränsning av tillämpningen av frihetsstraff beträffande ungdomar är helt i linje med de kriminalpolitiska överväganden som *Göteborgs tingsrätt* instämmer i. Som utredningen anfört bör enligt tingsrätten fängelsestraff för ungdom – förutom vid vissa särskilda brottstyper – komma i fråga endast när brottsligheten varit särskilt svår eller omfattande eller ock annan påföljd är utesluten på grund av tidigare upprepade återfall i grova brott. När det gäller ungdomsklientelet innebär detta att fängelsestraffet i princip förbehålls den svårast belastade delen av den klientel som nu blir föremål för ungdomsfängelse. Detta stämmer väl överens med tingsrättens åsikter.

Vänersborgs tingsrätt tillstyrker förslaget att höja åldersgränsen i 26 kap. 4 § BrB.

Domstolsverket tillstyrker att fängelsestraffets tillämplighet begränsas för ungdomar i åldern 18–20 år.

Övervakningsnämnden i Stockholm, andra avdelningen instämmer i utredningens förslag om att ytterligare inskränka möjligheten att döma unga lagöverträdare till fängelse.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna anser att det föreslagna stadgandet i 26 kap. 3 § inte tar hänsyn till att det kan vara påkallat att för en tid oskadliggöra även en ung brottsling. Motsvarande stadgande i nuvarande 26 kap. 4 § är enligt nämnden att föredraga.

Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet anser att det förefaller högst tveksamt om möjligheten att utdöma fängelsestraff bör inskränkas på sätt utredningen föreslår även för den kategori brottslingar som åldersmässigt ligger mellan 18 och 21 år. Man bör räkna med att det blir nödvändigt att efter avskaffandet av ungdomsfängelse döma en del av det genomgående svårt kriminellt belastade ungdomsklientelet till fängelse.

Svenska kommunförbundet vill understryka angelägenheten av att de föreslagna frivårdsåtgärderna, främst då tillsynsdomen, får ett så pass vitt tillämpningsområde i rättstillämpningen att inte ungdomar i åldern 18–20 år framdeles i ökad omfattning kommer att dömas till fängelsestraff. Utredningens förslag om att frihetsstraff skall kunna ådömas ungdomar enbart när det föreligger särskilda skäl framstår därför som särskilt beaktansvärt.

Sveriges socionomers riksförbund tillstyrker de föreslagna ändringarna som syftar till att begränsa användandet av påföljden fängelse för åldersgruppen 18–21 år. Förbundet ifrågasätter om inte åldersgränsen kunde höjas till 23 år.

Sveriges domareförbund ansluter sig till utredningens förslag om ytterligare begränsning av tillämpningen av frihetsstraff beträffande ungdomar. Som utredningen har anfört bör fängelsestraff för ungdom – förutom vid vissa särskilda brottstyper – komma i fråga endast när brottsligheten varit särskilt svår eller omfattande eller om annan påföljd är utesluten på grund av tidigare upprepade återfall i grova brott.

Föreningen Sveriges statsåklagare anser att någon ändring av nuvarande 26 kap. 4 § ej bör genomföras i avvaktan på ytterligare utredning.

Föreningen Sveriges åklagare avstyrker den föreslagna ändringen i 26 kap. 4 § 2 st. i dess nuvarande lydelse. De begränsningar som redan nu finns intagna i lagrummet är enligt föreningens mening tillräckliga. Erforderlig restriktivitet iaktas också i praxis.

När det gäller det nuvarande ungdomsfängelseklientelet – dvs. ungdomar mellan 18–22 år som gjort sig skyldiga till upprepad grov kriminalitet – delar *Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän* utredningens uppfattning att därest ungdomsfängelsepåföljden avskaffas utan att ändringar sker i det nuvarande påföljdssystemet skulle i många fall i stället för ungdomsfängelse komma att utömas långa fängelsestraff vilket inte vore lyckligt. Föreningen tillstyrker därför utredningens förslag att sådana ändringar görs i BrB att domstolarna för dessa kategorier ges möjlighet att i större utsträckning än när det gäller äldre lagöverträdare undvika fängelse och i stället välja andra påföljder.

KRUM anför att dess ställningstagande – *KRUM* ansluter sig i princip till utredningens resonemang och överväganden – baserar sig på den förutsättningen att åldersgränsen i brottsbalkens nuvarande 26 kap. 4 § ändras i enlighet med utredningens förslag.

5.2 Straffmätningen

JK ansluter sig vad gäller utredningens överväganden beträffande fängelsestraffet till förslaget att begränsa möjligheterna att ådöma personer under 21 år till fängelse.

En höjning av åldersgränsen i 33 kap. 4 § 1 st. för underskridande av straffminimum kommer enligt *RA* främst att beröra den stora del av ungdomsfängelseklientelet som kännetecknas av hög brottsbenägenhet och snara återfall. Givetvis medför en höjning av åldersgränsen lättnader även för den grupp som vid ett oförändrat påföljdssystem skulle ha dömts till tidsbestämt fängelsestraff. Detta behöver emellertid ej utgöra något hinder mot att bestämma generella åldersgränser. För att undvika att åstadkomma beaktansvärda förlängningar av anstaltstiderna för den betydande del av ungdomsfängelseklientelet som fyllt 21 år vill *RA* förorda att ifrågasättande åldersgräns höjes till 23 år. Vad gäller underskridanden av straffminimum bör – såsom utredningen framhållit – mera väsentliga sådana förbehållas de yngre inom åldersgruppen. Förslaget att höja åldersgränsen för ådömande av fängelse på livstid tillstyrkes av *RA*.

Länsåklagaren i Värmlands län konstaterar att utredningen finner att det kan ifrågasättas om inte åldersgränsen i 33 kap. 4 § 1 st. borde höjas till 25 år. Utredningen anför att en sådan höjning skulle leda till att bestämmelsen emellertid fick karaktär av huvudregel i stället för att vara en undantagsbestämmelse. *Länsåklagaren* anser att det anförda inte är tillräckligt skäl emot en höjning. Det är önskvärt att möjlighet ges att gå under straffminimum för mycket grova brott, exempelvis mord, då det gäller personer upp till 25 år. Låt vara att bestämmelsen i 33 kap. 4 § 2 st. ger sådan möjlighet. Det bör enligt *länsåklagaren* ändå klarare utsägas att gärningsmannens ungdom utgör en straffminskningsgrund.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt anför att mot utredningens argumentation för en höjning av åldersgränsen i 33 kap. 4 § 1 st. står att en sådan höjning med stor säkerhet kommer att få till följd en generell sänkning av straffnivån för lagöverträdare i åldern 18–20 år. En sådan vittgående konsekvens ter sig enligt *överåklagaren* i nuläget föga lämplig. En annan följd är att tröskeleffekterna, som uppstår oavsett vilken åldersgräns som gäller, kan medföra stötande och orättvisa resultat vilket kan vara svårare att acceptera om man väljer den högre åldersgränsen.

Göta hovrätt instämmer i utredningens förslag om en höjning av åldersgränsen i 33 kap. 4 § 1 st. till 21 år. Även *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt*, *Stockholms tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Vänersborgs tingsrätt*, *domstolsverket*, *rikspolisstyrelsen*, *juridiska fakultetsnämnderna vid Uppsala och Lunds universitet*, *Svenska kommunförbundet*, *Sveriges domareförbund*, *Föreningen Sveriges statsåklagare* samt *Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän* tillstyrker förslaget.

Stockholms tingsrätt tillstyrker förslaget att den lägsta ålder vid vilken livstidsfängelse skall kunna tillämpas höjs till 21 år. Detsamma gör *juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Föreningen Sveriges statsåklagare*.

Enligt *ungdomsfängelsenämndens* uppfattning kommer beträffande det klientel som nu döms till ungdomsfängelse vanligt fängelsestraff i större omfattning än hittills att behöva tillgripas. Nämnden har dock den uppfattningen att man beträffande yngre lagbrytare – även om de dömes för allvarliga brott – bör eftersträva en så kort anstaltstid som möjligt. Enligt nämndens uppfattning är många ungdomsfängelselever med grov kriminell

belastning psykiskt och socialt omogna även vid högre ålder än 21 år. För att inte sådana elever i framtiden skall bli dömda till långvariga fängelsestraff föreslår ungdomsfängelsenämnden att åldersgränsen för straffnedläggning skall bestämmas till i vart fall 23 år.

Övervakningsnämnden i Eskilstuna delar uppfattningen att avskaffande av ungdomsfängelse bör medföra att åldersgränsen i 33 kap. 4 § 1 st. höjs till 21 år. Utredningen trycker i sammanhanget på att detta är nödvändigt för att nyordningen inte med tanke på den höga brottsfrekvensen skall bli till nackdel för det berörda klientelet. Detta må föranleda reflektionen säger nämnden att den befarade konsekvensen inte självklart är till nackdel ur allmän synpunkt. Visar erfarenheten att nu förekommande korta anstaltsvistelser inte förhindrar en hög brottsfrekvens hos vissa individer kan detta ju vara en anledning att i dessa fall acceptera längre strafftider. Sådana i kombination med förnuftig användning av möjligheterna till verkställighet utom anstalt kan rent av i vissa fall vara ett mycket bra påföljdsalternativ.

Sveriges socionomers riksförbund tillstyrker förslaget till ändring av 33 kap. 4 § 1 st. men ifrågasätter om inte åldersgränsen kunde höjas till 23 år.

Föreningen Sveriges åklagare anser att risk föreligger för att ungdomsfängelsepåföljdens avskaffande kan komma att medföra att vissa starkt brottsbelastade ungdomar i återfallssituationer får undergå frihetsberövande under sammanlagt längre tid än de skulle ha fått enligt nuvarande system. Det är här fråga om ungdomar som fyllt 21 år och som måste dömas till fängelse i stället för till ungdomsfängelse. Farhågorna grundar sig främst på den i betänkanget intagna uppgiften att i fler än vart tredje av de fall då beslut om åtalsunderlåtelse meddelats med tillämpning av 20 kap. 7 § 2 rättegångsbalken med avseende å personer som undergår ungdomsfängelse har det med beslutet avsedda brottet begåtts efter det att den dömda fyllt 21 år. Möjligheten enligt 33 kap. 4 § 2 st. att om synnerliga skäl föreligger döma till lindrigare straff än som är stadgat för brottet och det fr. o. m. 1 april 1976 genomförda straffnivåsänkande ändringarna i brottsbalken kommer enligt föreningens bedömning knappast att medföra att frihetsberövandets sammanlagda längd i alla situationer utjämnas mellan de båda systemen. Ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden bör sålunda ske med ögonen öppna för den risk som föreningen påtalat.

5.3 Verkställigheten

Ungdomsfängelsenämnden konstaterar att genom lagen om kriminalvård i anstalt, som trädde i kraft den 1 juli 1974, försvann ungdomsanstalterna och med dem de möjligheter som där fanns för ungdomsfängelseeleverna att få särskild fostran och utbildning. Numera placeras de som dömts till ungdomsfängelse på samma anstalter som såväl det äldre fängelseklientelet som interneringsklientelet och någon särbehandling av det yngre klientelet kommer icke i fråga. Nämnden ifrågasätter om man inte återigen bör inrätta för det unga klientelet speciellt avsedda anstalter som kan tillgodose kraven på de ungas fostran och utbildning.

Socialstyrelsen anför att utöver ungdomsfängelsets tidsbestämda karaktär anför utredningen dessutom som argument för att påföljden avskaffas att skillnaderna på verkställighetsplanet blivit så små att det inte längre är motiverat att ha kvar olika påföljder. Styrelsen anser att detta förhållande emellertid inte utgör något skäl för att avskaffa ungdomsfängelse. Enligt styrelsens uppfattning bör det nuvarande tillståndet inte tas som självklart.

Även om alla straffade bör ges en god behandling talar bl. a. humanitära skäl för att ungdomar skall särbehandlas både inom anstalts- och frivården. Enligt styrelsens mening leder ett avskaffande av ungdomsfängelse till att frågan om straffverkställighet för unga lagöverträdare sätts mer i förgrunden än tidigare. Styrelsen anser att vid verkställighet av det straff som sätts i stället för ungdomsfängelse skall hänsyn ovillkorligen tas till den dömdes ungdom. Det får inte komma i fråga att de fördelar som ändå är förknippade med nuvarande ordning försvinner i ett kommande system. Utöver de aspekter som utredningen nämnt i fråga om förmånligare behandling i verkställighetshänseende för det yngre klientelet är personalens utbildning och personaltätheten mycket betydelsefulla faktorer i detta sammanhang. Verkställighetsfrågorna är enligt styrelsens mening så viktiga att man bör överväga om inte lagstiftningen på området skall göras mera omfattande.

Om ungdomsfängelset skall avskaffas och ersättas med tillsynsdom tror *styrelsen för Bärby yrkesskola* att det ändå blir oundvikligt med viss överströmning av de som annars skulle dömas till ungdomsfängelse till fängelse. Framför allt för elever i åldersgruppen 18–20 år som kommer från ungdomsvårdsskola. Dessa ungdomar skall placeras ut på olika anstalter och det blir förmodligen till en början slutna sådana. Styrelsen anser det olämpligt att blanda denna ungdomsgrupp med äldre till fängelse dömda. Ungdomsanstalterna bör behållas för att taga hand om ungdomar som dömts till fängelse men även de ungdomar som dömts till tillsynsdom och måste intas på anstalt skall kunna beredas plats på ungdomsanstalterna. Personella resurser skall koncentreras till dess anstalter. Styrelsen vet av erfarenhet att ungdomar kräver stora personella insatser såväl bland vårdpersonal som bland s. k. expertis som assistenter, psykologer m. fl.

Isoleringsutredningen anför att i betänkandet inte närmare behandlas frågor rörande verkställigheten av frihetsstraff med hänvisning till att kriminalvårdsreformen ännu ej helt genomförts. Det sägs dock att det formellt sett inte föreligger någon skillnad mellan olika ålderskategorier vad gäller behandlingsinnehållet. Så är emellertid fallet beträffande regelbundna permissioner där kortare kvalifikationstider gäller för ungdomsfängelseklientelet än för fängelseklientelet. Ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden bör inte leda till försämrade möjligheter för det yngre anstaltsklientelet att erhålla regelbundna permissioner. Samtidigt bör då också den i departementspromemorian *Permissioner inom kriminalvården* (Ds Ju 1977: 13) föreslagna allmänna förkortningen av kvalifikationstiderna för intagna i lokalanstalter och öppna rixanstalter genomföras. Även för ungdomar intagna i slutna rixanstalter bör en kvalifikationstid av tre månader gälla.

SAK uttalar att i 8 § lagen om kriminalvård i anstalt förordas att ungdomar under 21 år skall särbehandlas. För övrigt ansåg inte kriminalvårdsberedningen något behov av differentiering av klientelet föreliggande. I dag går tendensen åt motsatt håll. Det finns och är under uppbyggnad specialavdelningar/anstalter för intagna med olika behov t. ex. rymningsbenägna, narkomaner, icke narkomaner osv. Ovedersägligt måste gruppen ungdomar anses ha särskilda behov. Kriminalvårdare med erfarenhet från ungdomsfängelser kan vitsorda att dessa ungdomar är sent mogna, inte på något sätt kan betraktas som vuxna, en effekt av institutionernas infantilisering. För denna grupp bör därför enligt SAK:s uppfattning inrättas särskilda enheter vilka bör vara små och personalintensiva och ha varierande grad av kontrollfunktioner. Personalen där bör vara specialutbildad för ar-

bete med ungdomsklientelet. Det är ytterst otillfredsställande att som hittills placera de mest rymningsbenägna ungdomarna på anstalter av typ Kumla. Samhället måste hitta andra vägar. Särbehandling bör således ske inom ramen för verkställigheten.

6 Förtida frigivning

6.1 Verkställighet utom anstalt

JK anser att den föreslagna lagtexten inte ger något riktigt klart besked om när den ena och den andra formen av förtida frigivning, verkställighet utom anstalt och villkorlig frigivning, skall tillämpas. Vad angår de föreslagna lagbestämmelserna i 26 kap. 5–7 §§ har JK ingen erinran mot 5 §. I 6 § föreskrivs att verkställighet utom anstalt får ske för att "motverka skadliga följder av straffet". Det som åsyftas torde enligt JK vara skadliga följder av själva frihetsberövandet. Vidare medför det sätt på vilket begränsningen av möjligheterna att medge verkställighet utom anstalt vid kortvariga straff och livstidsstraff ha uttryckts att lagtexten blir svårförståelig.

RÅ tillstyrker i sak utredningens förslag i 26 kap. 5 §. Utredningens förslag att verkställighet utom anstalt skall få medgivas när det synes lämpligt till förberedande av nära förestående frigivning motsvaras närmast av institutet frigivningspermission enligt 33 § lagen om kriminalvård i anstalt och föranleder inte någon erinran från RÅ:s sida. Däremot anser RÅ sig inte kunna tillstyrka att medgivande till verkställighet utom anstalt därutöver skall kunna lämnas, nämligen "om det för att underlätta den dömdes anpassning i samhället och motverka skadliga följder av straffet kan antagas få särskild betydelse att frihetsberövandet till mera väsentlig del ersättes med en intensiv övervakning". Fängelse bör vara den påföljd som har den starkaste allmänpreventiva funktionen. Det bör därför ej komma i fråga att betaga fängelsepåföljden denna dess karaktär genom att öppna vägen för så långtgående lättnader i straffverkställigheten. Härtill kommer att den föreslagna åtgärden skulle innefatta betydande risker för en oenhetlig tillämpning.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt anför att i 26 kap. 5 § i lagförslaget finns regeln om den vistelse utom anstalt som nu finns beskriven i 34 § lagen om kriminalvård i anstalt. Även om denna senare bestämmelse är ganska ny anser överåklagaren att det finns anledning att framföra invändningar då det nu ifrågasätts att utan större ändringar av lydelsen överföra bestämmelsen till BrB. Samtidigt som man i högre grad än hittills framhäver allmänpreventiva synpunkter på påföljdsbestämmelsernas utformning finns det anledning att resa anspråk på större konsekvens på verkställighetsplanet. De individuella variationerna i samband med verkställigheten kan på ett uppenbarligen tämligen slumpartat sätt bli avsevärda vilket överåklagaren uppfattar som betänkligt ur flera synpunkter. Överåklagaren anser sålunda att det föreslagna lagrummet bör ändras på så sätt att den beslutande myndigheten åläggs en avsevärd högre grad av restriktivitet vid medgivande av verkställighet utom anstalt jämlikt detta lagrum. Den nuvarande villkorliga frigivningen är förenad med övervakning under prøvotiden. Att övervakningen ofta är av närmast formell karaktär är självfallet icke ägnat att taga tillvara resultatet av det arbete som trots kritiska uppgifter om motsatsen läggs ned på att skapa en gynnsam frigiv-

ningssituation. För att i en del särskilt angelägna fall under hårdare kontroll åstadkomma en säkrare övergång från vistelsen i anstalt till en tillvaro utanför anstalt förefaller 26 kap. 6 § i lagförslaget ha fått en lämplig utformning. I överensstämmelse med sin uppfattning beträffande villkorlig frigivning anser överåklagaren emellertid att den minsta tid som skall ha förflutit innan verkställighet utom anstalt enligt 26 kap. 6 § 1 st. kan ske bör sättas till fyra månader. Ett medgivande av verkställighet utom anstalt utgör en förmån och stora krav bör därför kunna ställas på den dömd. Reaktionen vid underlåtenhet från dennes sida att iakttaga givna föreskrifter bör regelmässigt vara återintagning i anstalt, om försummelsen ej är av helt bagatellartad beskaffenhet. Överåklagaren anser att 26 kap. 7 § 1 st. bör få en lydelse som motsvarar en sådan uppfattning.

Göta hovrätt påpekar att reglerna om verkställighet utom anstalt inte bör införas i BrB. Den föreslagna lösningen bryter nämligen systematiken i balken. Hovrätten konstaterar vidare att verkställighet utom anstalt enligt förslaget kan ske om hinder ej möter av hänsyn till allmän laglydnad eller det av särskild anledning finns skäl anta att den dömd ej skall avhålla sig från fortsatt brottslig verksamhet eller ställa sig till efterrättelse föreskrivna villkor. Innebörden av de föreslagna reglerna kan sägas vara att frågan i vad mån ett av domstol utmätt fängelsestraff verkligen skall avtjänas är beroende av en prövning från de verkställande organens sida. En sådan ordning vill hovrätten bestämt motsätta sig. Särskilt betänkligt är att de verkställande myndigheternas prövning innefattar en bedömning av risk för återfall. En sådan bedömning ger utrymme för betydande osäkerhet. I själva verket innebär förslaget att fängelsestraffet inom ramen för den av domstolen bestämda längsta tiden blir till tiden helt obestämt. Den i olika sammanhang — och även av utredningen — framförda kritiken mot tidsobestämda straff drabbar alltså utredningens eget förslag.

Stockholms tingsrätt anser inte — oavsett om förslaget om tillsynsdom blir antaget eller ej — att utredningens argumentation för ändring i reglerna om verkställighet utom anstalt är övertygande. Utredningen har anfört att ett införande av tillsynsdomen ger anledning att överväga vilket slags frivård som skall tillämpas efter förtida frigivning från fängelse. Det är uppenbarligen i huvudsak endast mot bakgrund av sådana överväganden förslagen om förändringar av reglerna om verkställighet utom anstalt har kommit till. Den kritik som har anförts mot det nuvarande systemet är ej av den styrkan att det f. n. finns anledning att genomföra några ändringar i angivna hänseenden. Så bör f. ö. ej heller ske förrän resultatet av 1973 års kriminalvårdsreform har hunnit utvärderas.

Göteborgs tingsrätt finner att frågan om utformningen av reglerna om verkställighet utom anstalt är intimt förknippad med frågan huruvida den villkorliga frigivningen skall bibehållas och i så fall i vilken form sådan frigivning skall ske. De båda frågorna bör alltså lösas i ett sammanhang. De behöver emellertid utredas närmare varför tingsrätten avstyrker lagändring i förevarande sammanhang. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges domareförbund*.

Vänersborgs tingsrätt finner inte tillräcklig anledning att, som utredningen föreslagit, i brottsbalken införa regler om vistelse utom anstalt. De föreslagna bestämmelserna synes f. ö. tillkrånglade och svåröverskådliga. Tingsrätten, som inte tillstyrker förslaget om införande av påföljden tillsynsdom, anser sig inte heller kunna ansluta sig till förslaget om ändrade regler för s. k. verkställighet utom anstalt. Däremot anser tingsrätten att den hittillsvarande tillämpningen av 34 § lagen om kriminalvård i anstalt

bör undersökas och redovisas samt, om anledning därtill då visas förekomma, göras till föremål för en översyn. Tingsrätten har nämligen erhållit uppfattningen att bestämmelsen på vissa håll tillämpats med större generositet än som varit avsedd vid dess tillkomst vilket kan ha lett till orättvisor. Som exempel kan nämnas vistelse utom anstalt för deltagande i repetitionsövning.

Domstolsverket delar utredningens uppfattning att möjligheterna till vistelse utom anstalt enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt samt till frigivningspermission enligt 33 § samma lag bör behållas. Förslaget om en successiv nedtrappning av fängelsestraffet genom att en del av straffet ersätts med intensivövervakning torde vara dikterat av önskemål om att göra fängelsepåföljden mer anpassad för de ungdomsfängelseelever som nu intas i anstalt för relativt korta perioder, särskilt efter återfall i brott under frigivningspermission och vård utom anstalt. Domstolsverket avvisar detta förslag mot bakgrund av ett önskemål om att minska de tidsbestämda momenten i fängelsepåföljden. Syftet med utredningens förslag torde bättre kunna uppnås genom att den generella straffnivån för yngre lagöverträdare sänks.

Rikspolisstyrelsen som delar utredningens åsikter om verkställighet utom anstalt vill samtidigt understryka vikten av att permissioner från anstalt bör planeras med stor omsorg. En grundförutsättning för att en permission skall utfalla väl och inte resultera i återfall i brott torde vara att permittenten har medel till sitt uppehälle och kan beredas vistelse i lämplig miljö.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har inget att erinra mot att 33–35 §§ lagen om kriminalvård i anstalt överförs till BrB på det sätt och med de ändringar som utredningen föreslår. I utredningens redaktion av 26 kap. 5 och 6 §§ synes dock "bör" lämpligare som modalt verb än "må".

TCO avvisar utredningens förslag om verkställighet utom anstalt. 33 och 34 §§ lagen om kriminalvård i anstalt täcker väl de fall av förtida frigivning som kan komma i fråga.

Sveriges socionomers riksförbund anser att reglerna för verkställighet utom anstalt och villkorlig frigivning och deras övergång i varann är svåröverskådliga och inbjuder till missförstånd. De bör överarbetas. Förslaget att misskötsamhet under anstaltstiden skall kunna föranleda verkställighet utom anstalt i stället för villkorlig frigivning är dubiöst – det kan leda till skiftande tolkning och rättsosäkerhet. För övrigt är emellertid verkställighet utom anstalt enligt förbundets mening den verkställighetsform som kriminalvården bör satsa stort på. Det kan diskuteras om den bör bindas upp i fullt så snäva regler som de föreslagna. Å andra sidan bör den få en klarare ställning än nuvarande 33 och 34 §§ lagen om kriminalvård i anstalt. Den måste bli ett viktigt alternativ till verkställigheten i anstalt. Utbyggd familjevård och andra behandlingsenheter bör bli tillgängliga för en betydligt större del av fängelseklientelet än nu.

Föreningen Sveriges åklagare tillstyrker de föreslagna ändringarna.

6.2 Villkorlig frigivning

JK konstaterar att utredningen föreslår att förtida frigivning från fängelse skall kunna ske i två former, nämligen verkställighet utom anstalt och villkorlig frigivning. Rent allmänt vill *JK* ifrågasätta om det verkligen finns behov av båda de föreslagna formerna. Om man bortser från möjligheterna

att den villkorligt medgivna friheten förklarar förverkad innebär nämligen i vart fall sådan villkorlig frigivning som sker efter 2/3 av strafftiden i realiteten ingenting annat än avkortning av det straff som domstolen har utmätt – en åtgärd som sker helt utan domstolens medverkan. Vid sådant förhållande synes avkortningen lika gärna kunna göras av domstolen själv i samband med straffmätningen.

RÅ menar att institutet villkorlig frigivning på sikt bör kunna avskaffas. Detta förutsätter givetvis en allmän avkortning av frihetsstraffens längd. Om den villkorliga frigivningen anses skola behållas bör presumptionen för sådan frigivning så snart viss kvotdel av straffet avtjänats stärkas. I nordiskt sammanhang övervägs bl. a. frågan om vilken kvotdelsregel som skall gälla fortsättningsvis. Utredningen föreslår i detta hänseende ingen ändring i förhållande till gällande ordning. I detta läge föranleder det framlagda förslaget i 26 kap. 8 § ej något särskilt uttalande från RÅ:s sida. För att underlätta den villkorligt frigivnes anpassning i samhället bör han, såvida ej detta av särskilda skäl kan anses obehövt, under en provotid stå under övervakning. Erfarenheten av inom vilken tidsperiod återfallen efter villkorlig frigivning inträffar talar med styrka mot mycket långa prov- och övervakningstider. Med hänsyn härtill har RÅ ej någon erinran mot att den nuvarande övre gränsen för provotidens längd nerbringas. Enligt RÅ:s mening talar övervägande skäl för att behålla presumptionen för förverkande av villkorligt medgiven frihet när, med tillämpning av 34 kap. 1 § 2, döms till fängelse. För att ett avskaffande av ungdomsfängelsepåföljden ej skall leda till längre anstaltsvistelse för den kategori lagöverträdare som beröres av reformen kunde emellertid övervägas att göra ifrågasvarande presumptionsregel tillämplig endast beträffande lagöverträdare över en viss ålder, förslagsvis 23 år. Förslaget att införa möjlighet att endast till en del förverka reststraffet föranleder ej någon erinran från RÅ:s sida.

Beträffande de nya reglerna om villkorlig frigivning finner *överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* att dessa fått en lämplig utformning när det gäller de förutsättningar som skall gälla vid sådan frigivning. Däremot motsätter sig överåklagaren förslaget att den minsta tid som skall förflyta innan frigivning kan ske föreslås sänkt från fyra till tre månader. Eftersom det också föreslås att den frigivne ej skall vara föremål för övervakning eller kunna meddelas särskilda föreskrifter blir den villkorliga frigivningen en ren straffavkortning. Sålunda kommer endast de som medges verkställighet utom anstalt att bli föremål för övervakning då de lämnar anstalten. Visserligen torde dessa utgöra den del av klientelet som främst bör bli föremål för sådan kontroll men även för deras vidkommande upphör övervakningen vid den villkorliga frigivningen. Enligt överåklagarens uppfattning är det alltför lättvindigt att överge den nuvarande ordningen med övervakning i samband med villkorlig frigivning. Övervakningen utgör, om kravet på kontakt mellan övervakaren och den dömda upprätthålles, en möjlighet att iakttaga sådana förändringar i den dömdes förhållanden som normalt anses öka risken för återfall i brott. I konsekvens med denna uppfattning anser överåklagaren att bestämmelserna i 26 kap. 13–19 §§ bör bibehållas med i huvudsak samma utformning som nu. Det främsta villkoret som gäller vid villkorligt medgiven frihet är att den dömda ej begår brott under provotiden. Utredningens förslag om borttagande av presumptionen för förverkande av villkorligt medgiven frihet då det med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 döms till fängelse viss tid riskerar att leda till en betänklig brist på enhetlighet i domstolarnas praxis i detta avseende. Innefattar det nya brottet en så allvarlig överträdelse av kravet på brottsfrihet att domstolen finner

påföljden böra bestämmas till fängelse, skall den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad, dock med ett bibehållande av gällande och fullt tillräckliga möjligheter att underlåta sådan förklaring. En svårighet vid tillämpningen är de fall då den återstående strafftid det är fråga om att förverka är förhållandevis lång, något som kan förmå domstolen att ibland på skäligen lösa grunder avstå från ett förverkande. Därför tillstyrker överåklagaren förslaget om införande av en möjlighet för domstolen till partiellt förverkande av villkorligt medgiven frihet, med den inskränkningen att överåklagaren anser att det skall föreligga särskilda skäl, om blott en del av den villkorligt medgivna friheten skall förklaras förverkad. Den i förslaget angivna förutsättningen för förverkande av villkorligt medgiven frihet, att det nya brottet skall ha begåtts under prövotiden, utgör enligt överåklagarens uppfattning en riktig precisering av lagrummet.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt anser att om villkorlig frigivning bibehålles saknas bärande skäl att avskaffa presumtionsregeln om förverkande av sådan frihet vid återfall i brott. Möjligen skulle man kunna tänka sig att utredningsförslaget i denna del fick gälla enbart för personer under 21 år. Härigenom kan alltför negativa effekter av frihetsberövande slag undvikas vid återfall. Mot förslaget om möjlighet till delförverkande finns dock i och för sig inget att invända.

Stockholms tingsrätt anser inte – oavsett om förslaget om tillsynsdom blir antaget eller ej – att utredningens argumentation för ändringar i reglerna för villkorlig frigivning är övertygande. Utredningen har anfört att ett införande av tillsynsdomen ger anledning att överväga vilket slags frivård som skall tillämpas efter förtida frigivning från fängelse. Det är uppenbarligen i huvudsak endast mot bakgrund av sådana överväganden förslagen om förändringar om reglerna om villkorlig frigivning har kommit till. Reglerna om villkorlig frigivning hör enligt tingsrättens mening inte hemma i BrB utan i verkställighetslagen. Utredningens förslag om ändrade regler för förverkande av villkorligt medgiven frihet är ägnade att undanröja olägenheter i form av alltför långa frihetsberövanden som kan bli en följd bl. a. av att ungdomsfängelse avskaffas. Tingsrätten ansluter sig därför till utredningens förslag i dessa delar.

Vänersborgs tingsrätt finner inte tillräckliga skäl föreligga att vidtaga de vittgående ändringar i institutet villkorlig frigivning som förslagits, såvida inte institutet helt avskaffas. I allt fall kan tingsrätten inte tillstyrka förslaget att göra det möjligt med förverkande av endast en del av reststraffet. En sådan möjlighet kan antas medföra rättsolikhet och rättsosäkerhet. Tingsrätten vill dock tillstyrka utredningens förslag att borttaga presumtioner för förverkande men borttagandet bör gälla endast åldrarna under 21 år. Också förslaget att tillåta villkorlig frigivning redan efter tre månader kan tillstyrkas. Under alla omständigheter bör någon ändring av reglerna om villkorlig frigivning inte ske utan att nordisk rättslikhet uppnås. Tingsrätten tillstyrker förslaget att förverkande av villkorlig frigivning på grund av nytt brott skall kunna ske endast när brottet begåtts under prövotiden.

Enligt domstolsverket bör huvudregeln om villkorlig frigivning i anslutning till dagen för avtjänande av 2/3 av strafftiden behållas. Någon senareläggning av frigivningen på den grund att den dömda skulle vara i behov av intensiv övervakning efter anstaltstiden bör inte accepteras. Utredningens förslag i denna del leder till att fängelsepåföljden blir än mer tidsbestämd än f. n. Den kritik som riktats mot det tidsbestämda ungdomsfängelset kan därför också riktas mot utredningens förslag härvidlag. Övervakning under prövotiden bör anordnas enligt nu gällande regler. Övervaknings-

nämnden har enligt dessa möjlighet att besluta att övervakning inte skall vara anordnad. Detta torde tillgodose behovet av flexibilitet. Utredningens förslag om brytande av presumptionen för förverkande av straffåterstod vid återfall i brott under prövotiden samt möjligheten att förverka del av straffåterstod tillstyrkes av domstolsverket. Som påpekats i betänkandet är det väsentligt att det sammanlagda fängelsestraffet vid återfall i brott genom förslaget kan minskas väsentligt.

Rikspolisstyrelsen delar de åsikter som utredningen framfört angående villkorlig frigivning.

Om risken för dubbelbestraffning elimineras ansluter sig *kriminalvårdsstyrelsen* till förslaget att den intagnes förhållanden under anstaltstiden på nytt bör ges betydelse för bedömningen av villkorlig frigivning. En översyn av reglerna i kriminalvårdslagen om disciplinär bestraffning måste dock komma till stand. Styrelsen ställer sig tveksam till utredningens resonemang kring frågan om en klient efter villkorlig frigivning bör ställas under övervakning eller om stödåtgärder är tillfyllest. Styrelsen förordar ett bibehållande av nuvarande ordning i denna del.

Enligt *övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen* föreskriver, noga läst, den föreslagna bestämmelsen i 26 kap. 8 § 3 st. att i vissa fall beslut om villkorlig frigivning får fattas sedan halva straffet, dock minst tre månader, har avtjänats. Meningen måste emellertid vara att frigivning kan få ske tidigast vid den angivna tidpunkten. Något hinder att besluta om detta tidigare kan inte vara avsett. Nämnden kan icke finna att tillräckliga skäl har anförts för att avveckla de nuvarande reglerna i 26 kap. 15–20 §§. Även om de efter hand har kommit att användas i minskad omfattning föreligger behov av dem i de fall då de används. Ett exempel härpå är att det i enstaka fall med långa mellanrum framkommer genom brottets art och den dömdes aktuella inställning att hans frigivande kan innebära en viss fara för annan person. Lagens bestämmelser bör icke vara sådana att övervakningsnämnd är utestängd från att ge de föreskrifter om vistelseort som kan tänkas vara till någon nytta i ett dylikt fall och att uppfyllandet därav också kontrolleras genom övervakning. Villkorlig frigivning bör alltså som regel medföra övervakning och i allvarigare fall av misskötsamhet bör övervakningsnämnd kunna besluta om förverkande. Om möjlighet införes att vid nytt brott under prövotiden förverka endast del av villkorligt medgiven frihet – vartill även enligt nämndens mening skäl kan finnas – uppkommer frågan om därefter i en senare dom för ytterligare brott under prövotiden återstoden eller del därav kan förverkas. Motiven är inte helt klara på denna punkt.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn anser att prövotiden bör bestämmas med hänsyn till samtliga omständigheter, att den villkorligt frigivne skall ha övervakare och att det skall vara möjligt att vid allvarlig misskötsamhet förverka den villkorligt medgivna friheten.

Riksrevisionsverket anför att till fängelse dömda i princip utgör kriminalvårdens mest belastade klienter vilka torde vara i behov av såväl kontroll som stöd särskilt under den första tiden efter frigivningen. Under denna omställningsperiod är risken för återfall störst och övervakning synes därför enligt verkets mening väl befogad – åtminstone under en kortare tid.

I likhet med utredningen anser *juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* att reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet i 34 kap. 4 § bör ändras.

Förslaget att villkorlig frigivning skall kunna förläggas efter 2/3-dagen om det finns särskild anledning att befara återfall i brottslig verksamhet in-

nehär enligt *isoleringsutredningen* en återgång till den ordning som gällde före kriminalvårdsreformen men då avskaffades på grund av risken för dubbelbestraffningar, rättsosäkerhet och bristande samband mellan misskötsamheten och påföljden. Förarbetena till kriminalvårdsreformen talar om att omfattande misskötsamhet skall kunna påverka tiden för villkorlig frigivning. Bestämmelserna har emellertid inte kommit till tillämpas så. Misskötsamhet under anstaltstiden påverkar nu endast bedömningen av den intagnes person och de krav som med hänsyn härtill bör ställas på frigivningssituationen. Bedömningen i betänkandet att frågan om risken för dubbelbestraffningar etc. är av underordnad betydelse, eftersom fråga endast skulle vara om vilken slags frivård som skall anordnas, är inte hållbar. Som det framhålls i betänkandet är frivård i form av verkställighet utom anstalt väsentligt mer ingripande än frivård i form av villkorlig frigivning och jämförbar med ett icke kortvarigt frihetsstraff. Den i betänkandet föreslagna ordningen skulle medföra just de nackdelar som föranledde ändringarna i samband med kriminalvårdsreformen. Dessa skulle upplevas negativt av de intagna och påverka klimatet i anstalterna i ogynnsam riktning. Isoleringsutredningen anser därför att eventuell misskötsamhet under anstaltsvistelsen ej bör påverka tidpunkten för villkorlig frigivning i vidare mån än f. n.

JO uttalar att vad utredningen anfört om utformningen av reglerna för villkorlig frigivning är väl förenligt med de synpunkter som *JO* anlägger. Dock bör enligt *JO*:s mening de materiella förutsättningarna för fortsatt frihetsberövande komma till tydligt uttryck i lagtexten vilket knappast kan sägas vara fallet med den av utredningen föreslagna lydelsen av 26 kap. 8 §. I paragrafen bör sålunda förslagsvis anges att vid prövningen huruvida fortsatt frihetsberövande erfordras särskilt skall beaktas den dömdes förhållande under anstaltstiden och den situation vari han skulle komma att försättas efter frigivningen. *JO* påpekar att det av utredningen särskilt omnämnda fallet att den dömda själv önskar avtjäna hela det utmätta straffet i anstalt ej väl låter sig inordnas under den föreslagna lydelsen av lagtexten. I 26 kap. 8 § har begagnats samma uttryck, brottslig verksamhet, som återfinns i 28 kap. 1 §, där det enligt motiven avser att beteckna att brottet närmast utgjort ett led i en kriminell livsföring. Motiven lämnar i viss mån öppet om avsikten varit att i fråga om den villkorliga frigivningen uppställa ett så kvalificerat krav på arten av den befarade brottsligheten. Möjligen rör det sig bara om en språklig inadvertens. *JO* anser att övervägande skäl talar för bibehållandet av presumptionsregeln i 34 kap. 4 § om att återstående strafftid skall förverkas då nytt fängelsestraff utmätas. Utredningen motiverar den föreslagna ändringen av lagrummet med hänvisning till regelns verkningar beträffande den ungdomskategori som beröres av ungdomsfängelsets avskaffande. I och för sig anser *JO* att den dömdes ålder skall kunna beaktas vid prövningen huruvida särskilda skäl talar för att underlåta förverkandet. Om möjligheten införes att endast till en del förverka reststraffet – vilket *JO* inte motsätter sig – leder detta till ökade möjligheter att nyansera bedömningen. Emedan den dömdes ålder beaktats av domstolen vid dess straffmätning finns dock inte från principiell synpunkt anledning att bedöma frågan om förverkande av reststraffet annorlunda för de yngre lagbrytarnas del. Skulle en särskild reglering för yngre åldersgrupper te sig motiverad vill *JO* peka på möjligheten att utforma lagrummet i enlighet därmed.

TCO anser att institutet villkorlig frigivning tills vidare bör bestå med nuvarande utformning. Det finns dock enligt *TCO* anledning betona den

rättsosäkerhetsfaktor som består i att faktisk strafftid vid längre straff alltid skiljer sig från den av domstolen utdömda. Å andra sidan kan också övervakningen ha stor betydelse för dem som kommer ut från anstalt och tillhör de mest utslagna i samhället. Denna problematik bör bli föremål för ytterligare övervägande.

Sveriges sociomomers riksförbund anser att det i och för sig skulle kunna diskuteras om den villkorliga frigivningen har någon väsentlig funktion att fylla vid jämförelse med verkställighet utom anstalt. Förbundet anser emellertid att den villkorliga frigivningen bör bestå under en övergångstid till dess man hunnit få erfarenhet av en eventuell utbyggd verksamhet med verkställighet utom anstalt. Det kommer under relativt lång tid att finnas intagna som inte kan komma i åtnjutande av denna typ av utslussning. För dem innebär den villkorliga frigivningen en möjlighet till tidigare start och en rättighet till stöd av övervakare och frivårdsorganisationer som tills vidare bör bestå. Med kännedom om den kontaktslöshet och de praktiska svårigheter som många frigivna kämpar med är enbart stödåtgärder på den frigivnes eget initiativ knappast till fyllest. Förbundet tillstyrker den föreslagna ändringen av 34 kap. 4 §.

Föreningen Sveriges statsåklagare anser att den som komplement till straffnedsättningsregeln i 33 kap. 4 § föreslagna ändringen av stadgandet om förverkande av villkorligt medgiven frihet bör komma till stånd.

Föreningen Sveriges åklagare anser att presumtionen för förverkande av villkorligt medgiven frihet bör kvarstå samt att prövotiden vid villkorlig frigivning bör bestämmas med hänsyn till samtliga omständigheter. Likaså anser föreningen att det skall vara möjligt att vid allvarlig misskötsamhet förverka den villkorligt medgivna friheten.

Moderata ungdomsförbundet förordar att villkorligt frigiven regelmässigt skall tilldelas övervakare. Vid misskötsamhet skall möjlighet finnas att förklara den villkorliga frigivningen förverkad.

6.3 Organisations- och handlägningsfrågor

Kammarrätten i Jönköping anmärker att utredningens förslag i vissa delar leder till utvecklade besvärregler. Utredningen föreslår sålunda att permission enligt 33 § och vistelse utom anstalt enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt skall överföras till frivårdssidan och kallas för verkställighet utom anstalt. Tiden för sådan verkställighet skall avräknas från strafftiden. Vid misskötsamhet skall övervakningsnämnd och i andra instans kriminalvårdsnämnden kunna förklara att viss tid inte skall inräknas i strafftiden. Om en ordinär permission från anstalt inte sköts ankommer samma förklaring på anstaltens styresman, kriminalvårdsstyrelsen, kammarrätten och i högsta instans regeringsrätten. Det kan ifrågasättas om en sådan uppdelning av besvärsgången är lämplig. Kammarrätten finner det angeläget att besvärreglerna i fråga om anstalts- och frivårdsåtgärder ses över och samordnas. Översynen kan lämpligen göras i samband med översynen av verksamhetsområde och organisation för kriminalvårdens nämnder. Det bör härvid övervägas om det är möjligt att överföra huvuddelen av frågorna till nämndorganisationen.

Domstolsverket konstaterar att utredningen i förhållande till gällande rätt föreslår den förändringen att det beslut som övervakningsnämnd har att fatta i vissa fall skall fattas av "anstaltsnämnden" och i vissa fall av "hemorts-nämnden". Till skillnad mot utredningen anser domstolsverket att fråga om villkorlig frigivning skall prövas av anstaltnämnden även när

den dömd är föremål för verkställighet utom anstalt. Denna nämnd torde ha erhållit den bästa kännedomen om den dömdes förhållanden och bör därför vara behörig ända tills dess att beslut om villkorlig frigivning fattas. En sådan ordning gäller f. n. och synes fungera utan anmärkning.

Förslaget i 26 kap. 12 § att övervakningsnämnd självmant skall upptaga vissa frigivningsfrågor är enligt *övervakningsnämnden i Eskilstuna* olämpligt. Grunden härför är särskilt de täta flyttningarna mellan anstalter som gör det svårt att hålla reda på vilka fall som är aktuella. Att övervakningsnämnden skall syssla härmed är till yttermera visso alldeles onödigt. Det saknas anledning till antagande att inte handläggande tjänsteman på anstalten som ett led i sitt arbete skall kunna se till att frågor tas upp i tid. Nämnden har på alla år inte stött på ett enda fall då så inte skett. Ansvaret bör kort och gott läggas där det är lättast och naturligast att taga det.

Övervakningsnämnden i Malmö, första avdelningen uttalar att utredningen betr. behörigheten att besluta i frågor om verkställighet utom anstalt, återkallelse av medgivande därtill och om villkorlig frigivning delar upp ansvaret mellan "anstaltsnämnd" och "hemortsnämnd" på ett sätt som är helt opraktiskt i varje fall för Malmö, där det finns två övervakningsnämnder och fyra skyddskonsulentdistrikt. Det kommer att leda till många förväxlingar och missförstånd och den osäkra ansvarsfördelningen kommer att underlätta för den permitterade att hålla sig undan. Det måste observeras att frågan inte bara gäller vem som äger besluta i ett givet ögonblick. Det gäller framför allt den praktiska frågan var akten i ärendet skall finnas och var detta bevakas så att erforderliga åtgärder icke försummas. Härtill kommer att eventuella motsättningar i uppfattningen mellan två övervakningsnämnder eller två skyddskonsulenter skulle kunna leda till sakligt motstridiga beslut som starkt minskar tilltron till kriminalvården. Förslaget avstyrkes därför bestämt. Ansvaret för vistelse utanför anstalt och för frigivningspermission bör ligga kvar hos samma övervakningsnämnd och skyddskonsulent. Först när ett beslut meddelats om villkorlig frigivning och sålunda en mera permanent frivård inrättas bör ansvaret överflyttas till annan nämnd och annan skyddskonsulent, något som bör framgå av beslutet.

Riksrevisionsverket anför att förslaget om verkställighet utom anstalt innebär att den dömd även i formellt hänseende är utskrivna från anstalt. Ansvaret för verkställigheten överförs därmed till frivården. Därigenom minskas förmodligen ett problem som sammanhänger med betalningsansvaret för olika behandlingsåtgärder. Frivårdsklienter äger samma rätt att ta del av samhällets sociala resurser som övriga medborgare. Verket tillstyrker därför förslaget i princip. Det huvudsakliga ansvaret för planeringen av verkställighet utom anstalt kommer enligt förslaget att åvila skyddskonsulenterna. Detta kräver ett nära samarbete mellan anstalt och frivård eftersom denna planering ofta måste göras under anstaltstiden. Redan i förarbetena till lagen om kriminalvård i anstalt framhålls vikten av ett nära samarbete mellan anstalt och frivård för att uppnå lagstiftarens intentioner. Under verkets uppföljning av tidigare revision inom kriminalvården har emellertid observerats att bl. a. långa avstånd mellan anstalter och frivårdsexpeditioner ofta försvårar ett nära samarbete. Detta förhållande är enligt verket ett skäl att närmare undersöka de praktiska förutsättningarna för att överallt genomföra den föreslagna ansvarsfördelningen.

7 Internering

Utredningens uttalande att den föreslagna hänvisningen i 30 kap. 10 § till reglerna för tillsynsdom i 28 kap. 5 § och 9–13 §§ enligt sakens natur inte avser möjligheten att såsom sanktion förordna om ett kortvarigt omhändertagande är enligt *hovrätten för Övre Norrland* inte så solklart som utredningen synes mena. Lagtexten måste antas leda till missförstånd. Om den avsedda begränsningen skall gälla måste den kunna läsas ut av lagtexten.

Interneringsnämnden anför att utredningen tänker sig att vården i anstalt för till internering dömda skall kunna upphöra före utgången av minsta tiden. Förslaget sammanhänger med vad utredningen föreslår i fråga om verkställighet av fängelse utom anstalt. För interneringspåföljdens del har avsikten tydligt varit att bestämmelserna om frigivningspermission skall ersättas av det stadgande som upptages i 26 kap. 6 §. Den bestämmelse som skulle reglera denna fråga, andra stycket i 30 kap. 5 §, hänvisar emellertid inte till 26 kap. 6 §. Följden blir att möjlighet till "frigivningspermission" inte längre kommer att stå öppen för internerade. Om denna möjlighet såsom utredningen måste ha avsett – alltså skall finnas för nämnden anmäla tveksamhet inför den lösning utredningens motiv antyder. En avkortning av anstaltsvården som skulle kunna ske genom att minsta tidens utgång ej behövde avvaktas bör ej genomföras utan samband med en genomgripande översyn av interneringspåföljden. Det av utredningen föreslagna stadgandet i 26 kap. 5 § är avsett att ersätta vistelse utanför anstalt enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt. Enligt förslaget skall för de internerades del anstaltsvården kunna upphöra om skäl som anges i 26 kap. 5 § föreligger (30 kap. 5 § 2 st.). Konstruktionen synes tveksam. Såsom enligt 26 kap. 5 § bör medgivande kunna begränsas till viss tid. Vården i anstalt bör då inte avslutas. Tidsbegränsade medgivanden som innebär ett kort avbrott i anstaltsvården lämnas f. n. enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt i viss omfattning. Vidare bör för denna form av vistelse utanför anstalt kunna uppställas särskilda villkor såsom föreslås i 26 kap. 5 §. Det kan inte vara tillfyllest att för de internerades del lita till de bestämmelser för övervakningen som utredningen föreslår i 30 kap. 10 §. Utredningens förslag angående vården utom anstalt innebär att de föreslagna reglerna för villkorlig dom och tillsynsdom skall tillämpas. Interneringsnämnden är tveksam till utredningens förslag om tillsynsdom och villkorlig dom. När det gäller internering avstyrker nämnden förslaget. Vården utom anstalt bör anordnas efter i huvudsak de regler som gäller f. n. Genomföres förslaget bör det i varje fall ankomma på interneringsnämnden att besluta om erforderliga åtgärder beträffande den för vilken anstaltsvården upphör före minsta tidens utgång, med möjlighet för interneringsnämnden att delegera till övervakningsnämnd.

8 Genomförande av förslagen

8.1 Resursfrågor

Kammarrätten i Jönköping betvivlar att utredningens bedömning av resursbehovet är riktigt. De ungdomar som f. n. döms till fängelse och ungdomsfängelse är i allmänhet mycket brottsaktiva och svärpåverkbara och har dessutom ofta stora alkohol- och narkotikaproblem. Med hänsyn här-

till finns det anledning att anta att endast en mycket intensiv och såväl tidsmässigt som geografiskt heltäckande övervakning har någon nämnvärd brottshindrande effekt. Även om det beräknade antalet samtidiga intensivövervakningar, 700, inte skulle visa sig vara för lågt finns enligt kammarrättens mening en påtaglig risk för att intensiteten i övervakningen blir för låg. Detta kan få till följd att domstolarna tillgriper frihetsstraff i stället för de föreslagna påföljderna. Vid förstärkningen av frivårdsorganisationen är det nödvändigt att tillse dels att möjlighet finns för jourverksamhet, dels att tillräckliga resurser finns även utanför de större städerna. Enligt kammarrättens mening skulle det vara olämpligt att genomföra reformen utan att samtidigt förstärka resurserna.

Utredningens bedömning att reformen ej kräver någon ökning av tillgängliga resurser för frivårdsorganisationen synes *Stockholms tingsrätt* verkligen optimistisk. Med tingsrättens erfarenheter av hur tillsynen vid kriminalvård i frihet fungerar nu vill tingsrätten starkt betona att ett genomförande av förslaget i dess helhet kräver en mycket kraftig utbyggnad av frivårdsorganisationen i fråga om institutioner, nya tjänster och inte minst utbildning. Om resurserna koncentreras på tillsynsdomens särskilda verkställighetsformer är också risken uppenbar att medel ej återstår till andra lika betydelsefulla uppgifter inom frivården.

Rikspolisstyrelsen vill framhålla att kostnaden och övriga konsekvenser av förslagen för en effektiv frivård bör utredas och ingå som en oskiljaktig del i ett framtida beslut om ändrade påföljder. Det får inte bli så att samhällets bristande resurser på kriminalvårdens område går ut över enskilda medborgare som i ännu högre grad än vad som nu är fallet utsätts för brottsliga gärningar av det klientel varom här är fråga.

Enligt *kriminalvårdsstyrelsens* bedömning skulle förslaget realiserande komma att framtvunga personalförstärkningar inom skyddskonsulentorganisationen till följd av den ökning av frivårdstjänstemännens arbetsvolym som ter sig ofrånkomlig. Det torde inte varaorealistiskt att räkna med att domstolarna i många fall skulle komma att preferera de mer ingripande av de föreslagna frivårdspåföljderna framför de enklare. Ett avsevärt större antal lekmän måste också delta i övervakningsproceduren. Vidare vill styrelsen understryka behovet av resursförstärkning för det svårbehandlade ungdomsklientel som vid ett genomförande av förslaget även fortsättningsvis kommer att ädömas frihetsberövande påföljder.

Övervakningsnämnden i Kristinehamn konstaterar att den intensiva övervakningen ställer krav på att jourverksamhet inrättas. Enligt nämndens uppfattning kan det bli svårt att få kvalificerad personal för sådan verksamhet och denna kommer att bli mycket kostnadskrävande. Nämnden ifrågasätter om inte utredningen överskattar de resurser som kan finnas till förfogande för verkställighet av intensiv övervakning. Frågan om jourverksamhet torde kräva ingående överväganden innan förslaget om tillsynsdom kan genomföras. Såsom utredningen har förutskickat kommer förslaget om frivårdshem att kräva nya resurser. Det kan nämnas att socialutredningen föreslagit institutionsplanering för varje län och att förstudier inför ett gemensamt utredningsarbete om samverkan bedrivs av kommunförbundet, socialstyrelsen och SPRI. Det synes nämnden naturligt att frågan om frivårdshem beaktas i det sammanhanget.

Enligt *Statskontorets* mening bör reformen kunna genomföras inom ramen för kriminalvårdens nuvarande resurser. Enligt verket är det angeläget att uppmärksamma de resursmässiga konsekvenserna för anstaltsorganisationen. Den samlade effekten av de olika förslagen blir enligt utredningens

beräkningar att den genomsnittliga beläggningen vid anstalterna minskar med 350–400 personer. Det får ankomma på kriminalvårdsverket att vid ett genomförande av reformen – och sedan erfarenheter vunnits – redovisa det samlade behovet av resurser som särskilt följer av utredningens förslag till ändringar i påföljdssystemet. Kriminalvårdsverket bör härvid redovisa de besparingar som görs inom anstaltsorganisationen och vilka rationaliseringar som är möjliga inom denna organisation till följd av ett minskat behov av anstaltsplatser. Statskontoret föresätter i övrigt att utredningen om kriminalvårdsstyrelsens organisation m. m. (Ju 1976: 06) i sitt fortsatta arbete beaktar de administrativa och organisatoriska konsekvenser som kan följa för kriminalvårdsstyrelsens centrala och regionala organisation vid ett genomförande av reformen.

Riksrevisionsverket förmodar att en sådan förskjutning som utredningen anför kommer att ske från fängelse till tillsynsdom även kommer att ske från skyddstillsyn till tillsynsdom. Utredningen har beräknat att 1 100 personer per år skall dömas till tillsynsdom. I betänkandet anges inte hur beräkningarna har gjorts. Enligt riksrevisionsverkets mening synes dock antalet litet. Det finns därför enligt verkets mening anledning överväga att beräkna kostnadskonsekvenserna även vid några alternativa antaganden om antalet tillsynsdömda. Enligt utredningens beräkningar skulle beläggningen på riksanstalter för yngre och på öppna lokalanstalter minska med 350–400 personer. Utredningen föreslår att denna minskning av behovet av anstaltsplatser används för att öka marginalen för att möta variationer i beläggningen. Härutöver menar man att besparingar kan uppkomma genom minskat resursbehov. Riksrevisionsverket vill i detta sammanhang nämna att verket i en revisionsrapport ställt till kriminalvårdsstyrelsen pekat på olika åtgärder för att komma till rätta med en ojämn beläggning på anstalterna. Genom att utnyttja dessa möjligheter skulle marginalen för att möta beläggningvariationerna öka ytterligare. En minskning av beläggningen bör därför enligt riksrevisionsverkets mening direkt leda till motsvarande reducering av anstaltsbeståndet.

Om tillsynsdom skall kunna ersätta ungdomsfängelse och vissa andra frihetsberövanden med ett från allmän – och individualpreventiv synpunkt godtagbart resultat fordras enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* stora resurser i form av kvalificerad övervakningspersonal. Utredningens resursberäkning härvidlag synes väl optimistisk.

TCO uttalar tveksamhet inför de beräkningar som utredningen gör av antalet klienter som kommer att undergå olika påföljder. Detta bl. a. då en förstärkning av det allmänpreventiva elementet i en ny frivårdspåföljd som tillsynsdom antagligen skulle locka många domstolar att utdöma tillsynsdom till förfång för andra frivårdspåföljder.

Sveriges socionomers riksförbund ifrågasätter realismen i utredningens beräkningar av antalet tillsynsdömda, villkorligt dömda etc. Samtliga grupper kan förväntas bli större inte minst omedelbart efter en eventuell lagändring då man kanske är optimistisk beträffande den nya tillsynsdomen men ändå inte vill "släppa" de gamla skyddstillsynsärendena. Risk föreligger också att villkorlig dom med stödåtgärder kan dra till sig en del av nuvarande villkorlig doms klientel. Besparingarna genom avkortad övervakningstid kan vara en kortsiktig vinst. Vid återfall är det troligt att villkorlig dom med övervakning avlöses av tillsynsdom i många fall där man nu skulle utdöma en andra skyddstillsynsdom. Utredningens antagande att frivårdens nuvarande personalresurser räcker till är illa underbyggt. Den administrativa apparaten sväller kraftigt i samband med kontroll och sanktio-

ner. De nya arbetsuppgifterna vid domstolsförhandlingar, permissioner etc. blir mycket tidskrävande. Till detta kommer en stark förslitning av personalen på grund av koncentrerat arbete med de tyngsta ärendena. Det förefaller också orealistiskt att tro att det endast krävs "begränsade resurser" för att bygga ut frivårdshem. Om inte denna boendeform enbart skall bli ett slags förvaring långt borta från hemorten måste det göras avsevärda satsningar.

Svenska arbetsgivareföreningen betonar att de utökade möjligheterna till kriminalvård i frihet förutsätter att tillräckliga resurser ställs till övervakningsmyndigheternas förfogande.

Folkpartiets ungdomsförbund anser att det finns ytterligare en faktor, som utredningen inte tagit hänsyn till, vid resursberäkningarna. Det är nämligen så att den tyngsta biten av en övervakning är den första tiden. Det är då kontakt skall tagas. Redan i dag finns det krav på hembesök inom en månad vilket frivårdspersonalen har stora svårigheter att klara av. Det är också då behandlingsplan skall göras upp efter en kartläggning av ekonomi, bostadsförhållanden, arbetsförhållanden, sociala kontakter osv. Kanske innebär den första kontakten att en frigivning skall förberedas. Det är föga meningsfullt att genomföra förslag innan tillräckliga resurser garanteras. Utredningens resonemang inger betänkligheter på denna punkt.

Moderata ungdomsförbundet framhåller beträffande frivårdens resursfrågor att om den kommunala socialvården tar hand om de enklare övervakningsfallen kan frivårdens resurser användas på ett effektivare sätt. Skyddskonsulenter och deras medhjälpare kan då inrikta sig på de svårare fallen.

8.2 Följdlagstiftning

JK har inte funnit anledning till annat än en översiktlig genomgång av systemet i den föreslagna frivårdsförordningen. *JK*:s allmänna intryck av förslaget är att det är överambitiöst och kommer att medföra alltför mycket byråkrati. Utredningen redovisar ett förslag till ändring i lagen om ersättning vid frihetsinskränkning som är påkallat av hänsyn till att tillsynsdom skall gå i omedelbar verkställighet. Enligt sin ordalydelse omfattar detta förslag alla former av tillsynsdom, alltså även sådan tillsynsdom som innefattar enbart intensivövervakning. Om detta också är utredningens mening vill *JK* anmäla att han är av annan uppfattning än utredningen. Bara sådan tillsynsdom som har inneburit intagning i anstalt bör kunna medföra rätt till ersättning.

Stockholms tingsrätt tar avstånd från den av utredningen framförda tanken att en häktad skall få lämna häkteslokalen för utredningen i påföljdsfrågan (förslaget till lag om ändring i 13 § häkteslagen). För det klientel som häktas är just frihetsberövandet i det skedet av rättegången nödvändigt. Om förutsättningar finns att den misstänkte kan lämna häkteslokalen skall han inte längre vara häktad.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1979-04-03

Närvarande: justitierådet Hesser, regeringsrådet Hamdahl, justitierådet Höglund, justitierådet Hessler.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 1979 har regeringen på hemställan av statsrådet Sven Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken.
3. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.
4. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
8. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
9. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
11. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),
12. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
13. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
14. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
15. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
16. lag om ändring i passlagen (1978: 302),
17. lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Axel Lundqvist.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-04-05

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Proposition om ändring i brottsbalken, m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,
4. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
8. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
9. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
11. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),
12. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
13. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
14. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
15. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 15 mars 1979.

16. lag om ändring i passlagen (1978: 302).

17. lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. Förslag till lag om ändring i brottsbalken	2
2. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	19
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	21
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	22
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister	24
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	26
7. Förslag till lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet	27
8. Förslag till lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål	28
9. Förslag till lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.	29
10. Förslag till lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av slutten psykiatrisk vård i vissa fall	30
11. Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)	31
12. Förslag till lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän	33
13. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.	33
14. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	37
15. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning	40
16. Förslag till lag om ändring i passlagen (1978: 302)	41
17. Förslag till lag om ändring i lagen (1978: 801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet	41
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 1979	43
1 Inledning	43
2 Påföljdssystemet i omvandling	44
3 Ungdomsfängelse	46
4 Kriminalvård i frihet	49
4.1 Tillsynsdom	49
4.2 Skyddstillsyn	51
5 Fängelse	60
5.1 Ungdomsfängelseutredningen	60
5.2 Påföljdsval och straffmätning för unga lagöverträdare	62
5.3 Villkorlig frigivning	65
6 Kostnadsfrågor m. m.	69
7 Upprättade lagförslag	69
8 Specialmotivering	70
8.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	70
8.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	86

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister	88
8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.	88
8.5 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)	89
8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafflid m. m.	89
8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt	90
8.8 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)	90
9 Hemställan	91
10 Beslut	91

Bilaga 1

Ungdomsfängelseutredningens sammanfattning av betänkandet (SOU 1977:83) Tillsynsdom	92
---	----

Bilaga 2

Ungdomsfängelseutredningens förslag till lag om ändring i brottsbalken	108
--	-----

Bilaga 3

Sammanställning av remissyttrandena	138
Remissinstanser	138
1 Avskaffandet av ungdomsfängelse	138
2 Utredningens förslag i stort	140
3 Tillsynsdom allmänt	167
3.1 Tillsynsdomens tillämpningsområde	180
3.2 Föreskrift om frivårdshem	181
3.3 Intagning i anstalt	186
3.4 Påföljdstiden m. m.	188
3.5 Verkställighetens organisation	191
3.6 Tillsynsdomens hjälpfunktion	197
3.7 Tillsynsdomens kontrollfunktion	199
3.8 Sanktioner vid villkorsöverträdelse	200
4 Villkorlig dom allmänt	204
4.1 Villkorlig dom med stödåtgärder	207
4.2 Villkorlig dom med övervakning	210
4.3 Reaktionen vid återfall i brott	214
5 Fängelse för ungdomar	214
5.1 Påföljdsvalet	214
5.2 Straffmätningen	217
5.3 Verkställigheten	218
6 Förtida frigivning	220
6.1 Verkställighet utom anstalt	220
6.2 Villkorlig frigivning	222
6.3 Organisations- och handläggningsfrågor	227
7 Internering	229
8 Genomförandet av förslagen	229
8.1 Resursfrågor	229
8.2 Följdlagstiftning	232
Utdrag av lagrådets protokoll den 3 april 1979	233
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 5 april 1979	234

